CARTE

DE

CITIRE ŞI COMPOSIŢIUNE

PENTRU CLASA IV GIMNASIALĂ

(CARTEA PROFESORULUI)

DE

MIHAIL DRAGOMIRESCU

BUCURESCI
Editura Librărieĭ H. STEINBERG
10. — Strada Gabroveni, — 10.
(Sub Hotel Universal)
1904

Biblioteca Centrală Universitară
B.C.U. - T.
Cota 075.3/14151
Inventar 425.896

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ
„CAROL I" BUCUREȘTI
COTA 37658

RC 32/08

BCU-Bucuresti
C425896

CUVÎNT DE ÎNTRODUCERE

Această carte, hotărîtă la început să intre în mîna elevului de clasa IV gimnasială, nu a putut obține aprobarea Onor. Consiliului Permanent, decît după ce i-am suprimat toate explicările, teoriile și aplicațiunile ce cuprinde. Obiecțiunile ce i s'au adus au fost că, așa cum e: 1) este prea mare și 2) cuprinde teorie, ceea-ce nu este în spiritul programei. Nu e vorbă, singura carte similară, aprobată în anul trecut, cuprinde și mai multe teorii și e tot atît de mare, dacă nu și mai mare, decît aceasta; dar nu e mai puțin adevărat că o greșală făcută o dată, din pricina grabei cu care a trebuit să se lucreze la revisuirea *tuturor* cărților didactice, era greŭ să se repete și în acest an, cînd erau de cercetat mult mai puține lucrări. Așa fiind, obiecțiunile aduse, întru cît sînt întemeiate pe cerințele programei, nu puteau să fie decît constrîngătoare, dacă nu convingătoare,—rămînînd însă deschisă chestiunea, dacă e bine ca elevul, după ce a făcut teorie etimologică și sintactică în clasele anterioare, trebue să nu mai învețe nici o teorie în clasa IV, și să fie lăsat numai cu ceea-ce poate prinde din explicațiu-

nile întîmplătoare ale profesorului. Tocmai pentru că eu nu sînt de această părere, am căutat să tipăresc, pe lângă Cartea elevului, care cuprinde numai bucăți de citit și exerciții de compositiune, și pe aceasta, care e forma primitivă a aceleea și în care se cuprinde, pe lângă tot acel material, și toate explicările teoriile și aplicațiunile sistematice, pe care trebue să le facă profesorul la citire sau la facerea compositiunilor. Din mînuirea acestei cărți, din comparația ce se va face între ea și între Cartea elevului, așa cum e aprobată de Onor. Minister, se va vedea ușor cred, că, dacă, cum se făcea mai înainte teoria compositiunii și a stilului, era o exagerație nepermisă învățarea teoriei fără exemple, apoi este o exagerație aproape tot așa de mare, ca să se citească numai exemple și să se facă exerciții, fără nici o teorie.

Nu este aci, nici locul nici timpul ca să întemeez această vedere. De-altminteri ea este un loc comun în toate sistemele pedagogice — și, pentru ca să triumfe, nu-i trebue decît să aștepte pînă ce toiul reacțiunii în contra vechei școale se va mai liniști. Atunci se va vedea, și cred că va fi admis de toți, că această lucrare, sub această formă, trebue să fie nu numai un îndreptar pentru profesor, dar să devină neapărat carte și pentru elev.

Negreșit, e cu putință ca această lucrare, care de-altminteri e numai un extras, prelucrat alt-fel, din cartea de „Literatură și stil“ ce am publicat acum doi ani împreună cu colegul meu, Gh. Adamescu, să fie totuși în unele părți, prea desvoltată, față de înțelegerea elevilor din clasa IV gimnasială. Aceasta însă nu o putem dovedì *a priori*, ci trebue să facem mai întîi experiență cu elevii, spre a ne convinge de adevăr. Experiența mea de la „Seminariul pedagogic din București“ mi-a dat convingerea că elevii sînt în stare să priceapă tot ceea-ce această carte cuprinde. Con-

dițiile însă în care un profesor lucrează la un seminar pedagogic sînt altele decît acelea în care ar lucra la un gimnasiu. Și, de aceea, experiența mea trebue coroborată cu experiența altora. Aceasta e partea de colaborație la care rog să ia parte pe toți acei colegi care mi-ar face onoarea să întroducă în clasa lor Cartea elevului aprobată de Minister. Observările, ce ei vor face cu ocasia predării, vor fi o contribuție prețioasă la înbunătățirea acestei lucrări și vor fi cel mai puternic auxiliar, pentru ca să pot ajunge să-i dau forma definitivă, care va trebuì cu timpul să impună în oare-care măsură modificarea însă-și a programei.

1904, Iulie 12.

MIHAIL DRAGOMIRESCU

CAP. I.

DESPRE COMPOSIȚIUNE

1.

Munca e comóra.

Lit. populară.

Explicare. — Maĭ înainte de a spune acest proverb [1]), cel care l-a făcut — adecă *autorul* luĭ — a trebuit să *cugete* la muncă și să-și facă o *idee* despre folósele eĭ. A trebuit să se gândéscă cum ceĭ ce muncesc cu stăruință n'aŭ vreme de risipă, economisesc produsul munciĭ lor și ajung cu vremea bogațĭ. Acéstă cugetare saŭ idee, pe care autorul și-a făcut-o despre muncă, este *fondul* acestuĭ proverb.

Ca să împărtășéscă și altora acéstă gândire saŭ idee, autorul eĭ a trebuit să o *exprime* printr'una saŭ maĭ multe propositiunĭ saŭ frase. El n'a întrebuințat însă de cât o singură propositiune, și încă numai o propositiune simplă. El s'a exprimat *scurt* saŭ *concis*. Acéstă propositiune, prin care și-a exprimat cugetarea sa, este *forma* saŭ *expresiunea* aceluĭ fond.

§ 1. **Teorie.** — Orĭ-ce cuvîntare bună, scrisă saŭ vorbită, trebue să cuprindă: 1) o gândire, adică un *fond;* și 2) una saŭ maĭ multe propositiunĭ saŭ frase,

1) Eleviĭ sciŭ ce e un proverb din clasele anterióre.

prin care acest fond să fie pe deplin exprimat, adică o *formă* saŭ *expresiune*.

Orĭ-ce cuvîntare scrisă saŭ vorbită, care are un fond și o formă, se numesce *compositiune*. Cel ce o face se numesce *autor*, iar când o și scrie, *scriitor*.

Aplicațiune. — Pentru ce proverbul de maĭ sus este o compositiune? Care este fondul eĭ? Care este forma eĭ? Cine a compus-o? Autorul eĭ este saŭ nu scriitor și pentru ce? Să se spună și alte compositiunĭ de acest fel.

Exercițiul I. — Să se citéscă și să se spună care din următórele bucățĭ sînt și care nu sînt adevĕrate compositiunĭ:

1. Cureluşă unsă pe subt pămînt dusă.
2. Oțetul tare vasul sĕŭ și-l strică.
3. Fiorĭ ușorĭ și verdĭ dințațĭ în ros de lună, teorba sună.
4. Câmpul alb oile negre, cine le pasce le cunósce.
5. Vaĭ de boul care-l înjugă și umblă ca să împungă. *(Anton Pann).*
6. Omul înțelept îșĭ cumpĕră vara sanie și érna car.
7. Turnul trece peste un munte plin de cer.

2.

PLUGARUL ŞI FIIĬ SĔI.

I. Munciți, nu stațĭ în nelucrare —
E capitalul cel maĭ traĭnic.

II. O dată, un plugar bogat, simțind că móre,
Chemă pe fiiĭ sĕĭ, să le vorbéscă taĭnic,
Și dise:
— „Nu cumva să 'nstrĕinațĭ moșia
„Pe care moșiĭ ne-o lăsară:
„Intr'însa este o comóră.
„Nu sciŭ anume unde-ĭ; însă hărnicia
„Ce-aveți — o va descoperĭ; o s'o găsiți!
„Indată după secere, pămîntul scormoniți:
„Săpațĭ, prășiți, întórceți, nu remână
„Nicĭ peticel scăpat din mână!

Cum móre tatăl, fiiĭ întorc lanul
Icĭ, colo, peste tot, încât la anul
Aduse rod maĭ din belșug.

III. Nicĭ urmă de comóră. Dar cu meșteșug
El le-arătă, pân'să nu móră,
Că munca este o comóră.

După *La Fontaine.*

Explicare. — Acéstă fabulă [1]) e o adevărată *compositiune pentru că e o cuvîntare scrisă, ce are un fond exprimat printr'o formă.* Ea are acelaș fond ca și proverbul de maĭ sus, dar mult maĭ îmbogățit. Autorul eĭ, La Fontaine, un mare scriitor frances din secol. XVII, maĭ înainte de a o *compune*, nu s'a gândit numaĭ la însemnătatea munciĭ, ci și la o întâmplare interesantă ce s'ar fi petrecut între un plugar bogat și fiiĭ sĕĭ. Acéstă întâmplare el a pus-o în strînsă legătură cu însemnătatea munciĭ, pentru-că, tocmaĭ cu ajutorul eĭ, el ne face să înțelegem într'un mod viŭ și plăcut că într'adevĕr munca e o comóră.

Acest fond, ast-fel îmbogățit, n'a maĭ putut fi exprimat numaĭ printr'o singură propositiune, ci a fost nevoe de un întreg șir de propositiunĭ și frase. Cu alte cuvinte, ca să exprime acest fond îmbogățit, autorul a trebuit să-ĭ dea o formă maĭ *desvoltată*, maĭ *amplificată.*

§ 2. **Teorie.** — O compositiune care are acelaș fond, ca și altă compositiune maĭ scurtă, dar maĭ îmbogățit cu noĭ ideĭ, se numesce *amplificare;* iar compositiunea care are acelaș fond, ca și altă compositiune, dar maĭ sărac de ideĭ, se numesce *resumat.*

Aplicatiune. — Care sînt ideile (întâmplarea și persónele) prin care La Fontaine îmbogățesce fondul proverbuluĭ «munca e comóră»? Care sînt propositiunile, frasele, grupele de frasă prin

1) Eleviĭ sciŭ ce e o fabulă, din clasele anterióre.

care se exprimă fie-care din aceste ideĭ? Care dintre composiţiile de maĭ sus, este resumat şi care e amplificare — şi pentru ce?

Exerciţiul II. — Să se caute, amintindu-se unele bucăţĭ citite în clasele anterióre, cum s'a amplificat fondul următórelor composiţiunĭ:

1.

Nevoiaşul la tóte
Dice că nu póte.

(Anton Pann).

2.

De şi mulţĭ aŭ dis-o, eŭ tot o maĭ dic
Gloria străbună pe strămoşĭ cinstesce;
In zadar nepotul cu ea se fălesce
Când e, cum se 'ntâmplă, un om de nimic.

(Gr. Alexandrescu).

3.

Lupul îşĭ schimbă pĕrul, dar năravul ba.

(Popular).

4.

Nu póte fi înălbitorul
Tovarăş cu vopsitorul.

(Anton Pann).

5.

Veḑĭ, după faptă, plată,
Să nu maĭ rîḑĭ de altul nicĭodată.

(Al. Donicĭ).

Exerciţiul III. — Să se îmbogăţéscă fondul următórelor scurte composiţiunĭ şi să se amplifice:

1.

Moşneguţul mititel
Face gardul frumuşel.

(Acul, Goroveĭ)

2.

Beţia este uşa tuturor reutăţilor.

(Anton Pann)

Exerciţiul IV. — Să se facă resumatul în cât se póte maĭ puţine propositiunĭ a bucăţilor: «Barza» (No. 27) şi «Bărăganul» (No. 49).

3.

NOTIŢE

în vederea uneĭ compositiunĭ despre

«IMPORTANŢA MUNCIĬ».

1. Munca este de douĕ felurĭ: fisică şi intelectuală;
2. Munca este isvorul tuturor bogăţiilor;
3. Munca este încordarea puterilor nóstre, ca să producem lucrurĭ folositóre vieţiĭ;
4. Omul a progresat în munca sa, căutând să înlocuiască munca fisică cu cea intelectuală;
5. Ca să-şĭ înlesnéscă munca, omul a domesticit animalele, a inventat instrumentele de muncă, a supus forţele naturiĭ, inventând maşinile;
6. Munca este un bun tovarăş al fericiriĭ omuluĭ;
7. Munca e sănătósă: feresce pe om de urît şi viţiŭ, isvorul tuturor relelor;
8. Munca şĭ-a putut da ródele sale prin capitalisare şi divisiunea munciĭ;
9. Munca a început să progreseze, când omul a înţeles să ducă o viaţă regulată într'o societate regulată;
10. Mulţĭ ómenĭ consideră munca drept o pedépsă de la Dumnedeŭ;
11. Munca, de şi e o încordare a puterilor nóstre, prin obiceiŭ póte deveni din neplăcută, plăcută;
12. Produsele munciĭ satisfac trebuinţele ómenilor şi contribue la fericirea lor;
13. Munca e preţiósă pentru viaţa şi fericirea omuluĭ;
14. Munca intelectuală este superióră munciĭ fisice, şi civilisaţia de astăzĭ maĭ mult eĭ se datoresce;
15. Pe temeiul capitaluluĭ şi divisiuniĭ munciĭ, munca a putut deveni maĭ uşóră şi maĭ productivă;
16. Munca e comóră de bunurĭ materiale şi morale, spre mângâerea vieţiĭ nóstre peritóre.

Autorul.

Explicare. — In acéstă bucată găsim însemnate maĭ multe ideĭ în legătură cu fondul proverbuluĭ «munca este o comóră». Voind să facem o amplificare a luĭ, a trebuit să culegem din deosebite *isvóre*, fie din mintea saŭ experienţa nóstră, fie din cărţĭ saŭ din convorbirea cu alţĭ ómenĭ maĭ învăţaţĭ decât noĭ, deosebite *ideĭ secundare*, care să fie în legătură cu acel *fond* saŭ *idee fundamentală*. Aceste ideĭ secundare le-am formulat în micĭ *note* saŭ *notiţe*, la întâmplare, cum ne-aŭ venit saŭ cum le-am găsit, şi le-am notat pe hârtie, pentru ca să le avem la îndemână pentru facerea composiţieĭ. Totalitatea acestor ideĭ constitue *notiţele* saŭ *materialul* acesteĭ composiţiĭ.

Spre a putea maĭ uşor mănui aceste notiţe, maĭ cu sémă când sînt prea numeróse, scriitoriĭ obicĭnuesc să scrie fiecare dintre aceste notiţe pe câte un peticel de hârtie numit *fişă*. Materialul composiţieĭ constă dintr'atâtea fişe câte ideĭ am găsit în legătură cu ideea principală. Lucrarea prin care *găsim* materialul şi-l *notăm*, se numesce *invenţiune*.

§ 3. **Teorie.** — Spre a îmbogăţi o idee óre-care în vederea uneĭ composiţiunĭ amplificate, trebue să căutăm fie în cărţĭ, fie în experienţa nóstră saŭ a altora, fie în documente, manuscrise, monumente saŭ inscripţiunĭ, cât se póte maĭ multe ideĭ în legătură cu acea idee. Aceste ideĭ le notăm la un loc, pe un caet, când sînt puţine, saŭ fie-care pe câte un peticel de hârtie, când sînt maĭ multe. Aceste notiţe constitue prima *formă* a composiţiuniĭ.

Ideea ce căutăm să îmbogăţim şi care va forma mieḍul viitóreĭ composiţiunĭ, se numesce *idee fundamentală* saŭ *subiect*, *temă* orĭ *tesă*, saŭ numaĭ, pur şi simplu, *idee;* ideile ce găsim în legătură cu ea, se numesc *ideĭ secundare;* totalitatea lor se numesce *materialul* composiţiuniĭ; iar locurile unde le-am găsit, *isvóre*.

Lucrarea ce facem, căutând ideile secundare şi no-

tându-le, este prima lucrare în vederea composiţiunii şi se numesce *invenţiune*.

Aplicaţiune.—Care este ideea fundamentală pe care o îmbogăţesc, în vederea amplificării, *notiţele* de maĭ sus? Cum se maĭ numesce *ideea fundamentală?* Cum se maĭ numesc notiţele? In ce constă *materialul* composiţiunii «Despre importanţa muncii»? Care sînt *isvórele* din care aŭ putut fi împrumutate *ideile secundare* de maĭ sus? Câte operaţiunĭ deosebim în *invenţiune?* Care ar putea fi isvórele uneĭ composiţiunĭ cu *subiect* istoric? Ce sînt *fişele* şi când ne servim de ele la invenţiune?

Exerciţiul V. — Să se găséscă ideile secundare, notându-se pe fişe, împreună cu isvorul unde aŭ fost găsite, în legătură cu una saŭ douĕ din următórele subiecte:

Ţara nóstră e bogată, dar ar putea fi şi maĭ bogată.
Cum se prepară şi se întrebuinţéză fierul.
Românii sînt de origină latină.
Focul a scos pe om din starea de sĕlbătăcie.
Calul: caracterele fisice, obiceiurile şi folósele luĭ.
Românii şi-aŭ dobîndit independenţa prin vitejia lor în 1877.

4.

PLANUL

în care s'aŭ putut aşeda ideile privitóre la

«IMPORTANŢA MUNCIĬ»

I. Introducerea:

1. Mulţĭ ómenĭ consideră munca drept o pedépsă de la Dumneḑeŭ (10).
2. Munca e preţiósă pentru viaţa şi fericirea omuluĭ (13).

II. Desvoltarea:

a) *Definiţia şi speciile muncii:*

1. Munca este încordarea puterilor nóstre, ca să producem lucrurĭ folositóre vieţiĭ (3).
2. Munca este de douĕ felurĭ: fisică şi intelectuală (1).
3. Munca intelectuală este superióră muncii fisice (14).

b) *Folósele munciĭ:*

1. Produsele munciĭ satisfac trebuinţele ómenilor şi contribuesc la fericirea lor (2).

2. Munca, de şi e o încordare a puterilor nóstre, prin obiceiŭ din neplăcută póte deveni plăcută (11).

3. Munca e sănătósa: feresce pe om de urît şi viţiŭ, isvorul tuturor relelor (7).

c) *Istoricul munciĭ:*

1. Munca a început să progreseze îndată ce omul a înţeles să ducă o viaţă regulată într'o societate regulată (9).

2. Munca şi-a putut da ródele sale prin capitalisare şi divisiunea munciĭ (8).

3. Pe temeiul capitaluluĭ şi divisiuniĭ munciĭ, munca a putut deveni maĭ uşóră şi maĭ productivă (15).

4. Omul a progresat în munca sa, căutând să înlocuéscă munca fisică cu cea intelectuală (4).

5. Ca să-şĭ înlesnéscă munca, omul a domesticit animalele, a iscodit instrumentele de muncă, a supus forţele naturiĭ şi a inventat maşinile.

6. Civilisaţia, maĭ mult munciĭ intelectuale se datoresce (14).

III. **Conclusia:**

1. Munca este isvorul tuturor bogăţiilor (2).

2. Munca este un bun tovarăş al fericiriĭ omuluĭ (6).

3. Munca e comóră de bunurĭ materiale şi morale, spre mângâerea vieţiĭ nóstre peritóre (16).

Autorul.

Explicare.— In acéstă bucată, găsim aceleaşĭ ideĭ ca şi în «Notiţele» de maĭ sus, cu deosebire numaĭ că aci sînt aşeḍate tocmaĭ în ordinea în care trebuesc desvoltate în composiţia amplificată ce vrem să facem. Spre a stabili acéstă ordine a trebuit să ne gândim, *să meditătm*, asupra deosebitelor ideĭ ce am găsit prin invenţiune, căutând să

vedem, maĭ întâĭ, care sînt ideile cu care am putea să începem compositiunea, apoĭ, care sînt ideile cu care am putea s'o sfârşim, rĕmânênd ca cele-l-alte să formeze însă-şĭ desvoltarea proprie a compositiuniĭ. Ast-fel am deosebit ideile ce trebuesc puse în *introducere*, care e partea cu care începe de obiceiŭ orĭ-ce compositiune; apoĭ ideile ce trebuesc puse în *desvoltare*, care e partea cea maĭ însemnată a compositiuniĭ, şi în fine ideile din *conclusie*, care e partea prin care se închee orĭ-ce compositiune. Ast-fel am ajuns să stabilim că ideile 10 şi 13 trebue să formeze introducerea, ideile 2, 6, 16, conclusiunea, iar tóte cele-l-alte, desvoltarea.

Dar după ce am hotărît ce idee trebue să punem în fiecare dintre aceste treĭ părţĭ, a trebuit să medităm maĭ departe, în ce ordine ar fi maĭ bine să aşedăm ideile din desvoltare, care sînt maĭ numeróse şi maĭ deosebite unele de altele şi în acelaş timp şi maĭ importante. Prin acéstă meditaţie, am căutat să vedem care sînt ideile maĭ înrudite, maĭ aseměnate, şi am ajuns să facem din ele maĭ multe grupe: în prima grupă am pus ideile privitóre la întrebarea: ce este munca şi de câte felurĭ e? — adică ideile privitóre la *definiţia şi speciile munciĭ;* în a doua grupă am pus ideile privitóre la *folósele munciĭ;* şi în fine, în a treia grupă am pus ideile privitóre la întrebarea: cum s'a desvoltat munca în omenire, de la început până astădĭ? — ideile în legătură cu *istoricul munciĭ.*

Resultatul acesteĭ meditaţiunĭ, l-am însemnat pe hârtie şi ast-fel am ajuns la tabloul de maĭ sus, care constitue *planul* compositiuniĭ. Meditaţiunea şi planul la care am ajuns printr'însa, constitue o lucrare deosebită de invenţiune, şi se numesce *dispositiune.*

§ 4. **Teorie.** — După ce, prin invenţiune, am adunat materialul uneĭ compositiunĭ, trebue să medităm asupra luĭ şi să vedem maĭ întâĭ, cu ce ideĭ ar fi maĭ bine să începem, apoĭ, pe care le-am putea pune la sfârşitul compositiuniĭ şi în fine, care ar putea forma

însu-şĭ mieḍul eĭ. Ast-fel grupăm tóte ideile în I. *Introducere*, cu care începe o composiţie, în II. *Desvoltare*, care e partea eĭ principală şi în III. *Conclusie* saŭ *Incheere*, prin care se sfârşesce.

In al doilea rând, trebue să meditătm şi să vedem care sînt ideile din desvoltare, ce aŭ maĭ multă legătură saŭ asemĕnare între ele şi să le deosebim în maĭ multe grupe. Tot aşa putem procede şi cu ideile din fie-care grupă, făcênd alte grupe maĭ micĭ.

Resultatul meditaţiuniĭ nóstre asupra ordineĭ în care trebuesc aşeḍate ideile secundare ale uneĭ composiţiunĭ se numesce *planul* eĭ. Planul este o a doua formă, maĭ completă decât notiţele, dar încă nedesăvârşită, a composiţieĭ.

Meditarea şi planul composiţieĭ constituesc o lucrare deosebită de invenţiune şi se numesce *disposiţiune*.

Aplicaţie.—Ce trebue să facem cu materialul în vederea composiţieĭ? Ce este introducerea? ce desvoltarea? ce conclusia? Care e partea cea maĭ însemnată a uneĭ composiţiĭ? Ce este disposiţiunea? Câte lucrărĭ cuprinde disposiţia? Dacă planul este a doua *formă* nedesăvârşită a composiţieĭ, ce lucrare corespunde cu *fondul* eĭ? Care este prima formă a composiţieĭ? Care este lucrarea de fond ce-ĭ corespunde? Care sînt lucrările de fond şi formă în legătură cu disposiţiunea? Care sînt lucrările de fond şi formă în legătură cu invenţiunea?

Exerciţiul VI.— Să se facă planul materialuluĭ adunat prin exerciţiul V.

Exerciţiul VII.— Să se facă planul următoruluĭ material, arătându-se totdeodată şi ideea principală la care acest material se referă:

1. Dacă ţara nóstră ar cuprinde tóte provinciile unde locuesc Românĭ, ea ar fi ca o cetate naturală înconjurată de ape: Carpaţiĭ cu podişul Transilvanieĭ la mijloc, iar de jur împrejur Nistrul, Tisa, Dunărea şi Marea Négră.

2. Cu tóte persecuţiile, Românii nu s'aŭ făcut nicĭ Ungurĭ, nicĭ Germanĭ, nicĭ chiar Ruşĭ, de şi aceştia sînt de o religie cu noĭ.

3. România nu cuprinde decât o parte din ţările locuite de Românĭ.

4. Poporul românesc e despărţit politicesce în maĭ multe

părţĭ, dar este unit sufletesce prin limbă, obiceiurĭ și aspirațiunea de a forma un singur stat.

5. In afară de România maĭ sînt și alte țărĭ românescĭ: Ardélul cu țara Crișuluĭ și Maramureșuluĭ, Banatul, Bucovina, Basarabia și Macedonia.

6. Basarabia ne-a fost luată de Rușĭ în 1812.

7. Bucovina de Austriacĭ în 1777.

8. Macedonia, prin posiția eĭ, a fost totdéuna deslipită de statele române, și a fost stăpânită maĭ întâĭ de Grecĭ și apoĭ de Turcĭ.

9. Mihaiŭ Vitézul a reunit tóte țările române ce sînt în Dacia Traiană acum 300 de anĭ, dar acéstă unire nu era destul de pregătită și n'a putut dăinui.

10. Ardélul, maĭ înainte de a se înființa statele românescĭ, a fost stăpânit de Românĭ, dar puhoiul Ungurilor i-a copleșit și parte aŭ fost supușĭ prin luptă, parte prin viclenie.

11. Austria ne răpise la începutul secoluluĭ XVIII și Oltenia, dar, după câte-va deceniĭ, fiind bătută de Turcia, a fost silită să o înapoeze.

12. Atât Austria cât și Rusia ne-aŭ luat parte din pămînturile nóstre, după ce biruiaŭ pe Turcĭ, cărora le eram tributarĭ; eĭ le-aŭ luat sub cuvînt că ĭaŭ din teritoriul Turcieĭ, ceea-ce, după tractatele nóstre cu Turciĭ, nu era adevĕrat.

13. Fericită ḑiua, când toțĭ Românii vor putea să trăéscă la un loc, tarĭ și nesupĕrațĭ de nimenĭ!

14. Românismul a fost sfâșiat în decursul vécurilor, maĭ întâĭ prin năvălirile Barbarilor, iar apoĭ prin faptul că în jurul nostru s'aŭ format state maĭ puternice.

15. Turciĭ ne-aŭ luat tribut, dar nu ne prefăcuse țara în pașalîc turcesc, nu făceam parte chiar din teritoriul țăriĭ lor.

16. Noĭ, prin puterile nóstre propriĭ, nu vom putea nicĭodată să facem unirea tuturor Românilor.

17. Numaĭ din certurile celor marĭ putem câștiga, precum din certurile lor s'a întâmplat de am pierdut.

18. Trebue să stăm liniștițĭ și să așteptăm, căutând să învețăm a munci cinstit și priceput și a ne întări atât în privința materiala, cât și în privința morală.

5.

IMPORTANȚA MUNCIĬ.

Mulțĭ ómenĭ socotesc că munca este dată de Dumneḑeŭ omuluĭ spre pedépsă. Câțĭ nu doresc să scape de muncă

şi câţĭ nu-şĭ fac din acéstă liberare cea maĭ înaltă ţintă a vieţiĭ! Cu tóte acestea, nimic nu e maĭ preţios pentru viaţa şi fericirea omuluĭ decât munca bine înţelésă.

Munca, bine înţelésă, este o încordare a puterilor nóstre, spre a produce lucrurĭ folositóre vieţiĭ. Ea este de douĕ felurĭ: *fisică*, atuncĭ când punem în lucrare cu deosebire muşchiĭ şi membrele nóstre; şi *intelectuală*, când punem în lucrare cu deosebire mintea nóstră. Ast-fel tăetorul de lemne, spre exemplu, face maĭ cu sémă o muncă fisică, pe când profesorul, avocatul, ministrul, face maĭ mult o muncă intelectuală. Ḑicem «maĭ mult» şi «maĭ cu sémă», pentru că orĭ-ce muncă fisică e însoţită şi de óre-care lucrare intelectuală, şi tot aşa orĭ-ce muncă intelectuală este însoţită şi de óre-care lucrare fisică. Ast-fel tăetorul trebue să se gândéscă cum să aşeḑe şi cum să potrivéscă maĭ bine lemnul pentru ca să-l lovéscă unde trebue şi cum trebue; şi tot aşa ministrul, profesorul, avocatul, trebue să-şĭ dea o óre-care ostenélă fisică spre a vorbi şi a scrie.

Dintre aceste douĕ, cum vom vedea maĭ departe, cea maĭ importantă este munca cea intelectuală.

Orĭ-cum ar fi însă, fisică saŭ intelectuală, munca este tot-d'a-una o încordare a puterilor nóstre, chiar când este cumpĕtată. Intru cât este o încordare a puterilor, ea póte fi, prin urmare, neplăcută. Intru cât însă acéstă încordare produce lucrurĭ prin care ne mulţumim dorinţele şi ne prelungim viaţa, ea e isvorul multor bucuriĭ şi contribue la fericirea nóstră.

Munca, însă, nu contribue la fericirea nóstră numaĭ prin resultatele eĭ, dar chiar prin faptul că este o încordare a puterilor. Căcĭ ostenéla şi neplăcerea, ce la început sînt legate cu ea, dispar pe mĕsură ce munca ne intră în obiceiŭ, şi cine nu scie că noĭ ne supunem cu mare plăcere la obiceiurile nóstre? Munca neplăcută dintru 'ntâĭ, devine cu timpul o plăcere. Ast-fel, copilul la început nu-şĭ învaţă bucuros lecţiunile, dar dacă se ostenesce din vreme

să şi le învețe regulat, ajunge să se obicinuéscă cu acéstă lucrare şi, din ce în ce, începe să simță maĭ multă tragere du inimă ca să-şĭ facă datoria, iar, când devine om în vârstă ajunge să simță chiar o mare plăcere orĭ de câte orĭ găsesce prilejul să învețe ce-va.

Ast-fel munca, şi prin faptul că produce lucrurĭ folositóre vieții şi prin faptul că intră uşor în deprinderile nóstre, este o adevĕrată bine-facere pentru noĭ.

Dar munca ajută la fericirea nóstră şi în alt chip. Cât timp omul este ocupat cu o lucrare, gândurile luĭ sînt prinse de ea, şi omuluĭ nu i se urăsce nicĭodată. Cel ce muncesce nu cunósce cumplita bólă a urîtuluĭ. Acéstă bólă isbesce numaĭ pe cel trândav, iar lecuirea eĭ aduce asupra luĭ şi alte rele. Căcĭ, ca să scape de ea, unul ca acesta este îndemnat să se apuce de petrecerĭ, iar petrecerile cu acest scop lesne duc la desfrêŭ şi la viţiŭ, isvórele celor maĭ multe bóle trupescĭ. Şi pe când cel ce petrece ca să nu i se urască, găsesce în cupa plăcerilor otrava saţiuluĭ, care slăbesce mintea şi sdruncină trupul, muncitorul se simte mulţumit făcêndu-şĭ lucrul luĭ, iar, după ce şi-l sfârşesce, gustă din plăcerile ce resultă din satisfacerea trebuinţelor sale, liniştit şi deplin în sine însu-şĭ. El se preumblă, mănâncă, dórme cu poftă, petrece cu cumpĕt, şi tóte funcţiunile corpuluĭ sĕŭ se îndeplinesc fără sdruncin şi fără turburare. Munca l-a făcut fericit.

Dacă acum aruncăm o privire asupra marilor bogăţiĭ ce se află astăḑĭ în mânile ómenilor saŭ împodobesc pămîntul adăogându-se la frumuseţile luĭ naturale, ne dăm îndată séma că ele nu sînt decât opera munciĭ şi ne pătrundem şi maĭ mult de importanţa eĭ. Sîntem atuncĭ îndemnaţĭ să ne întrebăm, cum s'a manifestat munca în omenire, cum a progresat şi prin ce mijlóce.

Munca nu a putut să dea tóte ródele sale, decât atuncĭ când omul şi-a statornicit o viață regulată într'o societate

regulată. In douĕ chipurĭ a început atuncĭ să se arate progresul muncĭĭ. Statornicindu-şĭ o viaţă regulată, omul a putut să adaoge la munca de erĭ, munca de astădĭ şi prin economie să-şĭ creeze primul *capital*, începutul bogăţieĭ. In al doilea rând, muncind într'o societate aşeţată, a putut să-şĭ întovărăşască, la munca sa, pe ceĭ-l-alţĭ ómenĭ; în loc ca fie-care să producă *tóte* lucrurile trebuincióse vieţiĭ şi să le facă rĕŭ, fie-care a putut să producă numaĭ un fel de lucrurĭ, dar să le facă bine; ast-fel s'a introdus *divisiunea muncii*, care a contribuit atât de mult la crescerea şi la perfecţionarea producţieĭ. Capitalul şi divisiunea muncii, născute din munca economisită şi organisată, sînt isvorul tutulor bogăţiilor, — şi pe temeiul lor munca a putut, din grea şi puţin productivă cum era la început, să devină maĭ uşóră şi în acelaş timp maĭ productivă.

Cum s'a făcut acest progres?

Munca, în epocele primitive, nu era uşóră şi producea puţin pentru că era maĭ mult fisică. Incet, încet însă, omul a tins să înlocuéscă munca fisică, cu munca intelectuală. Neputênd să lupte cu destul succes numaĭ prin forţa sa în contra animalelor, el, prin iscusinţa luĭ, a inventat primele arme: securea, arcul, pavĕza, care, mărindu-ĭ puterea de luptă, ĭ-a cruţat şi o parte din munca fisică. Tot aşa, fiindu-ĭ prea greŭ ca să are singur, să sape saŭ să transporte greutăţĭ maĭ marĭ, a inventat primele instrumente de muncă şi a domesticit animalele. Maĭ târţiŭ a sciut să se folosésca de forţele naturii: apă, căldură, electricitate, vênt, şi a inventat maşinile de tot felul, care astădĭ îĭ uşuréză cu desăvârşire munca fisică. Rare-orĭ maĭ îşĭ întrebuinţéză direct munca fisică; el, muncind, de cele maĭ multe orĭ nu face alt-ce-va decât dirige instrumentele, conduce animalele, supraveghéză maşinile, face adică o muncă maĭ mult intelectuală. La început omul era nevoit să sgârie pămîntul ca să semene, astădĭ ară cu plugul tras

de vite saŭ de maşinĭ cu abur saŭ cu electricitate; — la început trebuia singur să ducă productele munciĭ sale şi singur, cu piciórele sale, să facă drumurile cele lungĭ şi grele; astădĭ animalele şi maşinile fac pentru dînsul acéstă muncă: boiĭ docilĭ şi caiĭ învĕţaţĭ, saŭ iscusita locomotivă şi îndrăsneţele vapóre, pentru care spaţiul par'că nicĭ nu maĭ există; — atuncĭ trebuia să se lupte piept la piept în contra fiarelor şi să-şĭ asigure munca în contra vrăşmaşilor, numaĭ cu slabele sale braţe; astădĭ se ajută cu gróznicele arme de foc, care trăsnesc pe vrăşmaşul abia zărit.

Dându-ne séma de sensul în care a progresat munca în omenire, lesne putem vedea care fel de muncă e maĭ de valóre: munca intelectuală, care a pus pe om în stare să stăpânéscă puterile naturiĭ şi să le întrebuinţeze în locul munciĭ fisice. Civilisaţiunea de astădĭ cu tóte minunile eĭ, este resultatul cu deosebire al munciĭ intelectuale, şi marea importanţă a acestuĭ fel de muncă se resfrânge de o potrivă şi asupra munciĭ în genere despre care vorbim.

Ast-fel munca este creatórea tuturor bogăţiilor şi minunilor cu care se fălesce lumea civilisată; şi tot ea este cel maĭ scump tovarăş de viaţă aĭ fie-căruĭ dintre noĭ. Ea nu e câtuşĭ de puţin o pedépsă de la Dumneḑeŭ; ea e comóra tuturor bunurilor materiale şi a tuturor mângâerilor pe care El ne-a dat'o spre a trăi cu bine o viaţă peritóre.

Autorul.

Explicare. — Aci avem a treia formă — forma desăvârşită a composiţieĭ, — în care am vrut să desvoltăm saŭ să amplificăm scurta composiţiune «munca e comóră». Prima formă aŭ fost *notiţele*, la care am ajuns prin *invenţiune*; a doua, *planul*, pe care l-am stabilit prin *dispositiune*; a treia formă, cea definitivă, *composiţia însă-şĭ*,

am obținut-o căutând să îmbrăcăm în cuvinte, propositiunĭ și frase cât se póte maĭ înțelese saŭ *clare,* cât maĭ potrivite saŭ *propriĭ*, și cât maĭ legate între ele, — ideile ce am găsit prin invențiune și le-am orânduit prin dispositiune. Ast-fel, maĭ înainte de a începe compositia, am indicat cât se póte maĭ scurt ideea principală ce aveam să desvoltăm și am prevestit ast-fel pe cititor despre conținutul compositieĭ — i-am pus adică un *titlu.* După aceea, în loc să punem una lângă alta fără nicĭ o legătură, cele douĕ ideĭ ale introducerii :

Mulțĭ ómenĭ consideră munca drept o pedépsă de la Dumnedeŭ ;
Munca e prețiósă pentru viața și fericirea omuluĭ;

le-am legat ast-fel în cât să se vadă clar raportul dintre ele :

Mulțĭ ómenĭ consideră munca drept o pedépsă de la Dumnedeŭ; *cu tóte acestea* munca e prețiósă pentru viața și fericirea omuluĭ.

In acelaș timp, am maĭ desvoltat și am făcut maĭ clară prima idee, adăogându-ĭ alte douĕ ideĭ în legătură cu ea și derivând din ea :

Câțĭ nu doresc să scape de muncă — și câțĭ nu fac din acéstă liberare, cea maĭ înaltă țintă a vieții lor !

Dar am maĭ făcut și alt-ceva. Ast-fel în expunerea primeĭ ideĭ, în loc de o singură propositiune, am pus o frasă; am pus în loc de cuvîntul «consideră», care e un cuvînt noŭ, cuvîntul românesc de baștină «socotesc» ; am maĭ adăogat câte-va cuvinte «este dată», «omuluĭ», «spre» și am schimbat ordinea punênd pe «Dumnedeŭ» înainte de «pedépsă». Am făcut tóte aceste schimbărĭ pentru ca ideea să fie exprimată maĭ clar, maĭ frumos (elegant) și maĭ potrivit cu spiritul limbiĭ române. Și tot ast-fel am căutat să urmăm și în restul compositiuniĭ.

Acéstă lucrare prin care căutam să dăm gândirilor, ce vrem să exprimăm într'o compositiune, o formă cât maĭ înțelésă, cât maĭ frumósă și cât maĭ corectă din punctul de vedere al limbiĭ în care scriem, se numesce *elocuțiune* saŭ *stilisare.*

§ 5. **Teorie.** — După ce am pregătit compositiunea prin strîngerea materialuluĭ și prin facerea planuluĭ, purcedem la executarea eĭ printr'o nouă lucrare numită *elocuțiune* saŭ *stilisare*. Printr'acéstă lucrare noĭ căutăm cuvintele, propositiunile și frasele, într'un cuvînt, expresiunile cele maĭ *clare*, adecă cele maĭ înțelese, cele maĭ *armonióse*, adecă cele maĭ frumos sunătóre, și cele maĭ *corecte*, adecă cele maĭ potrivite cu regulele și spiritul limbiĭ, spre a exprima în mod definitiv ideile orânduite în planul compositiuniĭ.

Tot prin elocuțiune căutăm *titlul* compositiuniĭ, adecă vorbele cele maĭ potrivite pe care le punem în fruntea eĭ și prin care indicăm, cât maĭ scurt, ideea eĭ principală.

Aplicație. — **A câtea lucrare, la facerea uneĭ compositiunĭ, e *elocuțiunea?* In ce constă? Cum se maĭ numesce? La ce se referă ea maĭ mult, la fond saŭ la formă — și de ce? Ce este *titlul?* De ce face parte din elocuțiune? Ce însemnéză *expresiune?* Ce însemnéză *clar?* Ce însemnéză *armonios?* Ce însemnéză *corect?***

Exercițiul VIII. — Să se compare unele ideĭ din plan cu forma ce aŭ dobîndit prin elocuțiune și să se arate deosebirile.

Exercițiul IX. — Să se stiliseze materialul despre care se vorbesce în exercițiile VI și VII.

425.896

6.

INSEMNĂTATEA MUNCIĬ.

Cine a ḑis că munca, sublima, admirabila, neîntrecuta muncă, nu este o comóră, o adevĕrată comóră? Óre cel ce a ḑis acésta nu scie că munca e într'adevĕr vrednică de admirat, maĭ de admirat decât tot ce există pe fața globuluĭ? Da, de o mie de orĭ ḑic, da: munca este o comóră nesecată, o comóră neprețuită, o comóră fără pereche, iar cel ce ḑice din potrivă n'a muncit, nu muncesce, nu va munci niciodată. Acela nu-și dă sémă că

Biblioteca Centrală Universitară

de însemnată este munca, acela să nu vorbéscă despre ea, acela să lase pe alţiĭ să vorbéscă, pe aceia care îşĭ daŭ cu adevĕrat sémă de ea. De aceea nicĭ să nu ascultăm pe ceĭ ce despreţuesc munca, să-ĭ lăsăm în nesciinţa lor saŭ maĭ bine să le arătăm cu vorba şi cu fapta că ea este, a fost şi va fi vecinic o comóră.

Imitaţie.

Explicare. — Acéstă bucată se pare că este o amplificare a proverbuluĭ «munca este o comóră». Şi, într'adevĕr, găsim în ea acelaş fond, dar exprimat prin mult maĭ multe vorbe, propositiunĭ şi frase. Observăm însă că aceste vorbe, propositiunĭ şi frase, de şi măresc compositiunea fórte mult, nu îmbogăţesc ideea principală maĭ de loc. Vorbele s'aŭ îmmulţit, dar fondul nu s'a îmbogăţit. Acéstă compositie e, cum dicea Voltaire, un mare scriitor frances din secolul XVIII, «un potop de vorbe pe un pustiŭ de ideĭ». O asemenea compositie în care amplificarea stă numaĭ în înmulţirea cuvintelor, fără ca să adaoge la fond noĭ ideĭ, este o rea compositie: o compositie de «vorbe góle».

§ 6. **Teorie.**— Orĭ-ce amplificare a uneĭ compositiunĭ, trebue să fie în strînsă legătură cu bogăţia fonduluĭ. Când avem un fond maĭ bogat în ideĭ, trebue să amplificăm compositia întrebuinţând maĭ multe expresiunĭ; când, din contră, avem un fond maĭ sărac, trebue să dăm compositieĭ o formă maĭ resumată, întrebuinţând expresiunĭ maĭ puţine.

Orĭ-ce amplificare trebue să se facă adăogând, orĭ-ce resumare lăsând la o parte, ideĭ secundare.

Elocuţiunea, fiind o lucrare de amplificare a planuluĭ, trebue să se supună la acéstă regulă.

Aplicaţie.— De ce trebue să ne ferim când amplificăm o compositie? Ce legătură este între amplificare şi elocuţiune? Ce regulă trebue să observăm când stilisăm o compositie? Ce este o

composiţie de vorbe góle? Cum se face un resumat? Cum se face o amplificare?

Exerciţiul VII.— Să se resume bucata No. 5, arătându-se ideile secundare ce s'au putut lăsa la o parte.

Exerciţiul VIII. — Să se amplifice bucata No. 2, arătându-se ideile secundare ce i s'au putut adăoga.

CAP. II.

SPECIILE COMPOSIȚIUNII DUPĂ FOND.

A. **Composiția prosaică.**

7.

Primăvara este cel maĭ frumos timp al anuluĭ.

Autorul.

Explicare.— Aci avem o mică composițiune, redusă numaĭ la o singură idee și exprimată numaĭ printr'o singură proposițiune, ca și composițiunea 1. Printr'însa scriitorul vedem că nu urmăresce alt-ce-va decât să dea o formă uneĭ judecățĭ saŭ gândirĭ. El *a unit* maĭ întâĭ în *mintea* luĭ subiectul «primăvara» cu predicatul «cel maĭ frumos timp al anuluĭ» și a făcut o *judecată* saŭ *gândire;* după aceea, saŭ în acelaș timp, a căutat cuvintele cele maĭ simple, spre a o exprima, așa ca să fie cât se póte maĭ *limpede* adecă maĭ înțelésă. Printr'acéstă exprimare el nu urmăresce alt ce-va decât să ne comunice și nouă acea gândire saŭ judecată, adecă să ne facă a împreuna și noĭ subiectul «primăvară» cu predicatul «cel maĭ frumos timp al anuluĭ» și să ne îmbogățim, dacă vrem, mintea cu ea. Acéstă idee

eșită din minte, mintea scriitoruluĭ, se adreséză la altă minte, mintea cititorilor, ca să fie *înțelésă*.

Fondul uneĭ composițiunĭ care constă cu deosebire din judecățĭ saŭ gândirĭ și care se adreséză prin urmare cu deosebire la mintea saŭ *înțelegerea* nóstră, se numesce fond *prosaic*, ĭar forma potrivită în care se exprimă se numesce *prosă*.

§ 7. **Teorie.**— Composițiile care conțin cu deosebire judecățĭ saŭ gândirĭ, prin care scriitorul se adreséză cu deosebire la mintea saŭ înțelegerea nóstră, aŭ fond *prosaic* și se numesc *composițiunĭ prosaice*, composițiunĭ *în prosă* saŭ numaĭ simplu *prosă*.

Aplicație.— Ce este o judecată saŭ gândire? Prin ce se exprimă o judecată saŭ gândire? Cum trebue să fie cuvintele prin care se exprimă o judecată? Ce urmăresce scriitorul care vrea să exprime cu deosebire judecățĭ? Cum se numesce fondul uneĭ composițiunĭ compusă cu deosebire din judecățĭ? Cum se numesce forma corespunḑătóre luĭ?

Exercițiul XII. — Să se spună care dintre bucățile citite până acum sînt composițiunĭ prosaice.

Exercițiul XIII. — Să se amplifice tot în prosă ideea conținută în bucata de maĭ sus, după următorul plan:

PRIMAVARA LA NOI.

A. **Introducerea.**

1. Primăvara, timpul anuluĭ de la 9 Martie — 9 Iunie.
2. Cel maĭ frumos timp, dar nu ține mult:

a) In Martie și o parte din Aprilie, e prea friguróșă.

b) La sfârșitul luĭ Maiŭ și începutul luĭ Iunie, e prea căldurósă.

B. **Desvoltarea.**

I. *Causele (antecedentele saŭ originea) și începutul primăveriĭ.*

1. Posiția pămîntuluĭ față de sóre.

2. Primele efecte ale acesteĭ posițiĭ
   - *a)* Topirea gheților și zăpeților (ghioceiĭ, grânele, érba);
   - *b)* Inviorarea animalelor (rândunelele, berzele);
   - *c)* Deșteptarea omuluĭ de țară la muncă.

II. *Frumusețile primăveriĭ în toiul eĭ.*

1. Infățișarea țăriĭ.
   - *a)* La munțĭ și pe déluri (întórcerea ciobanilor; îmbrăcarea codrilor și a plaiurilor; viile);
   - *b)* La câmp și pe ape (holdele, vînatul, pescuitul, viața paserilor);
   - *c)* In sate și orașe (grădinile, ulițele, înfățișarea ómenilor).

2. Traiul ómenilor.
   - *a)* Felurile de muncă;
   - *b)* Serbătorile și petrecerile (Pascele, Armindenul, Moșiĭ, etc.).

III. *Sfârșitul primăveriĭ.*

1. La câmp (prășitul porumbuluĭ, cócerea grânelor, cositul).
2. La oraș (căldurile cele marĭ, pregătirea de examene).
3. La munte (pare că acum începe primăvara; pregătirile pentru primirea visitatorilor de vară).

C. **Conclusia.**

1. Primăvara séměnă cu tinerețea omuluĭ.
2. E cel maĭ frumos timp al anuluĭ.

B. **Compositia retorică.**

8.

E óre vre-un timp al anuluĭ maĭ frumos decât primăvara?

Autorul.

Explicare. — Comparând acéstă bucată cu cea precedentă, observăm că ea pare a exprima *întocmaĭ aceeaşĭ* idee ca și bucata precedentă, dar în *altă* formă. S'ar părea dar, că pentru *unul* și *acelaş fond*, putem avea *douĕ forme deosebite*. Cercetând maĭ de aprópe însă, ne dăm sémă că în realitate acéstă bucată nu conține întocmaĭ acelaș fond. In adevăr scriitorul printr'însa nu exprimă numaĭ gândirea saŭ judecata pură că «primă-vara este cel maĭ frumos timp al anuluĭ», ci și *pornirea* ce are de a ne face și pe noĭ *să credem* acésta, de a *ne convinge* și pe noĭ de acésta. Cu alte cuvinte el a modificat fondul, adăogându-ĭ acest element noŭ, și, modificând fondul, a trebuit să modifice și forma. De aceea a întrebuințat în loc de o propositiune afirmativă, una *interogativă*, care este maĭ potrivită spre a exprima acea pornirea ce s'a adăogat la fond. Ast-fel făcênd întrebarea: «E óre vre-un timp al anuluĭ maĭ frumos decât primă-vara?» scriitorul afirmă cu *cea maĭ mare* siguranță că alt timp maĭ frumos decât primăvara nu este și printr'acésta ne îmboldesce, ne *silesce*, să credem că lucrurile nicĭ nu pot fi alt-fel. El simte în sine o pornire față de obiectul despre care e vorba și, odată cu judecata despre el, caută să o exprime și pe ea ca să ne-o comunice și nouĕ. El *vrea* un lucru și are scopul, vorbind saŭ scriind, să ne facă și pe noĭ, cititoriĭ saŭ ascultătoriĭ, *să vrem la fel* cu el. El nu tinde dar atât să ne îmbogățéscă mintea, cât maĭ cu sémă *să ne misce voinţa* și să ne-o îndrepteze după voința sa.

Fondul compositiunilor, care cuprind nu numaĭ gândirĭ, ci cu deosebire pornirea scriitoruluĭ de a face pe ceĭ-l-alţĭ să le crédă, se numesce fond *tendenţios* saŭ *retoric,* iar forma în care se exprimă un asemenea fond, se numesce retorică. Compositiunile cu fond tendenţios se numesc *retorice*, saŭ, când sînt vorbite, *discursurĭ.*

§ 8. **Teorie.** — Compositiunile al căror fond nu constă numaĭ în gândirĭ saŭ judecăţĭ, ci cu deosebire în pornirea scriitoruluĭ de a ne convige că acele gândirĭ saŭ judecăţĭ sînt adevĕrate saŭ neadevĕrate, se numesc compositiunĭ retorice. Ideile, ce nisce asemenea compositiunĭ cuprind, sînt cu deosebire *nisce mijlóce* pe care autorul le întrebuinţéză spre a înfrânge voinţa nóstră şi a ne face să credem ca el, supunându-ne voinţeĭ luĭ. Ele se numesc *argumente.*

Compositiunile retorice se compun, de regulă, spre a fi comunicate altora prin *vorbire.* In acest cas, ele se numesc *discursurĭ*, autorul lor se numesce *orator*, iar ceĭ ce le ascultă se numesc *ascultătorĭ*, *auditorĭ* saŭ *auditor.*

Aplicaţie. — **Ce deosebire este între forma acesteĭ compositiĭ şi cea precedentă ? Cum se pare la prima vedere fondul eĭ în comparaţie cu fondul celeĭ-l-alte ? Ce element noŭ se adaogă pe lângă gândirea exprimată în cea d'întâĭ ? Ce urmăresce autorul printr'o compositie retorică ? Ce se numesce *fond tendenţios* saŭ retoric ? Cum se numesc ideile dintr'o compositie retorică ? Ce rol aŭ ele în compositie ? Ce este un *discurs ?* Ce este un *orator ?* Ce este un *auditoriŭ ?***

Exercitiul XIV. — Să se spună care dintre compositiunile citite până aci sînt compositiunĭ retorice şi pentru ce ?

Exercitiul XV. — Să se citéscă compositia de maĭ jos şi să se arate ce pornire este exprimată într'însa şi care sînt părţile în care ea se vădesce ; — să se resume în scris prefăcêndu-se într'o compositie prosaică.

9.

GRIGORE ALEXANDRESCU

. . . . . .

Maĭ an, capitala nóstră era în picióre; alergaŭ toţĭ în tóte părţile, da om peste om. Oştirea pe jos şi călare, înşirată pe strade, cu arma la pămînt şi cu stégurile în zăbranic negru, musicĭ la tóte rĕspântiile, clopotele marĭ şi micĭ sunaŭ la o sută de bisericĭ, de luaŭ auḑul, trăgênd a jale. Corpurile constituite tóte, unul după altul, cu preşedinţiĭ în frunte, facultăţile şi şcólele cu profesoriĭ lor, corporaţiile cu baniere, urmaŭ în cadenţă. Lumea alerga pe capete să vaḑă carele încărcate cu sute de coróne de laurĭ şi de florĭ, urmate de dricul poleit, care ducea la ultima locuinţă pe un bărbat de stat, fost de ḑece orĭ ministru, acoperit de sus până jos cu crucĭ, stele şi cordóne.

Acum, nu de mult, tot pe aceéşĭ cale şi tot către acel locaş mergea în tăcere şi nebăgat în sémă, fără stégurĭ, fără tobe şi fără surle, dricul modest în care eraŭ rĕmăşiţele pămîntescĭ ale poetuluĭ Alexandrescu. Tăcutul şi puţin numerosul cortegiŭ făcea contrast cu acea măréţă şi sgomotósă petrecere a fostuluĭ ministru. Mĭ-am ḑis că pentru marele poet era momentul când rĕsăria ḑiua din care el începe a trăi etern în inima şi în memoria Românilor.

«... Mulţĭ ómenĭ marĭ şi bunĭ,
«Lumiĭ folositorĭ, aŭ trecut de nebunĭ;
«Aŭ fost persecutaţĭ
«In vremea ce-aŭ trăit,
«Şi fórte lăudaţĭ,
«După ce aŭ murit».

(*Alexandrescu*, Rĕspunsui Cometeĭ din 1858).

Mĭ-aduc aminte din copilărie, când dascălul Vaillant, venit de curênd în ţară, cam pe la anul 1831, deschisese o clasă de limba francesă, într'o odăiţă în Sfîntul

Sava. Adunase câţĭ-va băeţĭ, dintr'aceĭ care maĭ aveaŭ ce-va cunoscinţe de acea limbă, căpĕtate pe icĭ pe colea de pe la dascăliĭ Luigi, Coulin, Janeloni şi Vanzand. Clasa se compunea, după cât m'ajută memoria, de: Costache C. Bălăceanu, Nae I. Budişteanu, Ion D. Ghica, Grigore Sc. Grădişteanu, Scarlat N. Filipescu, Costache A. Rosetti.

Vaillant ne dicta din: «Grandeur et décadence des Romains» de Montesquieu; făceam versurĭ în prosă din «la Henriade» a luĭ Voltaire, şi ne da de învĕţam pe din afară Satire şi Epistole d'ale luĭ Boileau.

Noĭ aceştĭ şase, ne credeam maĭ tarĭ în limba francesă decât toţĭ băeţiĭ din Bucurescĭ, ba unul din noĭ făcea şi versurĭ. De şi iĭ spuneam că eraŭ cam din topor lucrate, el tot stăruĭa să ne împue urechile, citindu-ne odele şi satirile sale. Cele românescĭ începeaŭ maĭ totdéuna à la Paris Momuleanu cu:

«O, ce cĭudă, cât mĕ mir
«D'al cutăruĭ (saŭ cutăreĭ) haractĭr».

Costache era maĭ modest, ne înveselĭa cu spirituósele cuplete ce adăoga pe tótă ḑiŭa la cântecele de modă.

In primăvară, Vaillant maĭ recrutase un elev. Se ivise pe banca din fund, lângă părete, un tînĕr — par'că-l vĕd! — înfăşurat într'un surtuc cafeniŭ, ócheş, fórte ócheş, pĕrul negru, sprîncenele gróse îmbinate, ochiĭ căpriĭ şi scînteetorĭ; mustaţa iĭ mijĭa pe buză. Nu sciŭ, mica deosebire de vârstă saŭ superioritatea ce credea că aveam noĭ în limba ce venĭa să înveţe şi el, îl făcea să se ţie arasna. La sfârşitul claseĭ, noĭ eşĭam grămadă şi sgomotoşĭ, pe când el se strecura binişor şi îşĭ lua drumul singur spre casă. Acesta era tînĕrul Grigorie Alexandrescu.

Odată Vaillant, după ce ne ĭa d'a rândul să-ĭ recităm epistola luĭ Boileau către Molière:

«Rare et fameux esprit dont la fertile veine
«Ignore en écrivant le travail et la peine....

şi ceĭ vechĭ ne încurcăm toţĭ, unul după altul, care la versul întâĭ, care de la cel de al doilea, fără ca unul măcar s'o putem scóte la căpĕtâiŭ, se îndreptéză către noul venit, ḑicêndu-ĭ:

«Voyons, Monsieur Grégoire, pouvez-vouz me débiter cela! Allons, du courage!»

Tînĕrul se roşesce, clipesce de douĕ, treĭ orĭ din ochĭ, începe a recita şi o duce până la sfârşit, fără cea maĭ mică esitaţiune, fără îngânare şi fără o singură greşală, indicând cu precisiune punctuaţiunea şi trecênd peste rimă fără a o căuta. Ceĭ-l-alţĭ ne uitam unul la altul, exprimând mirare, admiraţiune saŭ gelosie. Nicĭodată până atuncĭ nu auḑisem o dicţiune maĭ corectă şi maĭ plăcută; de şi citisem şi recitisem de o sută de orĭ acea epistolă, dar pot ḑice că numaĭ atuncĭ i-am înţeles spiritul şi eleganţa.

La eşirea din clasă, m'am simţit atras către acel tînĕr, m'am apropiat de dînsul şi, fiind-că mergeam tot pe o cale, ne-am luat la vorbă pe drum. Mi-a recitat cu entusiasm scene întregĭ din Andromaca şi din Fedra de Racine. La întrebarea mea, dacă n'a cercat să scrie românesce, mi-a rĕspuns recitându-mĭ *Adio la Târgovişte*:

«Culcat p'aste ruine sub care, adâncită,
«E gloria străbună şi umbra de eroĭ....

Dintr'acea ḑi am fost amicĭ, şi iubirea nóstră unul pentru altul nu s'a desminţit nicĭodată.

Eŭ şedeam pe Podul Caliţiĭ (Calea Craioveĭ), Alexandrescu locuia într'un beciŭ sub scară la Mitropolie, la unchiul sĕŭ, părintele Ieremia. Eram vecinĭ şi ne vedeam în tóte ḑilele; pregătiam lecţiile nóstre împreună.

Iancu Văcărescu, venit de la moşie de la Moţăţenĭ, trăsese în gazdă la tată-meŭ, şi, intrând odată în camera mea, ne găsesce, pe Alexandrescu şi pe mine, învĕţându-ne lecţia; eŭ, cu Boileau în mână, ascultam cum camaradul meŭ ḑicea pe din afară *L'Art poétique*. Văcărescu, în mirare de modul cum acel tînĕr recita versu-

rile, a petrecut tótă séra cu noĭ. Alexandrescu, care avea o memorie extra-ordinară, i-a recitat tóte poesiile ce publicase într'o mică broşurică : *Césornicul îndreptat*, *Oda la Stema Ţăriĭ*, *Primăvara Amoruluĭ*, *etc.*

Văcărescu, încântat, l-a luat în braţe şi l-a sărutat, ḑicêndu-ĭ : «Băete, tu o să fiĭ un poet mare». Alexandrescu mi-a spus de multe orĭ că acea séră a fost una din cele maĭ fericite ale vieţeĭ sale. A face cunoscinţa luĭ Văcărescu — fusese visul copilărieĭ luĭ.

A doua séră, adunare numerósă în salonul tatăluĭ meŭ. Intre mosafirĭ se găsiaŭ : Văcărescu, Efrosin Poteca, Eliad, Popa Grigorie, fraţiĭ Câmpineni şi alţĭ doĭ treĭ, rude şi amicĭ. Alexandrescu a recitat scene întregĭ din Sofocle şi Euripid în limba elenă ; scia pe Anacreon din scórţă până în scórţă. Anacreon era poetul favorit al Văcăresculuĭ, care adesea lua versul din gura luĭ Alexandrescu, până ajungea la câte o strofă ce iĭ scăpa din memorie, de unde apoĭ urma iar Alexandrescu înainte ; şi serata s'a închiat, după cum se obicinuia pe atuncĭ, în sofragerie, cu un curcan fript, admirat de întréga adunare, blagoslovit de părintele Grigorie Poenăreanu şi salutat de tînĕrul poet cu fabula sa, care se termină cu :

«Prinţule, în loc de plată,
«Aş pofti câţĭ-va curcanĭ».

(Vulpoiul predicator).

De atuncĭ vedeam pe Alexandrescu maĭ rar ; îl luase Eliad acasă la dînsul, în mahalaua Dudesculuĭ.

In ajunul Sfîntuluĭ Ión, a venit de mĭ-a adus un plic mare pecetluit, rugându-mĕ să-l pun, fără să scie nimenĭ, în aşternutul Văcăresculuĭ sub căpĕtâiŭ. Acel plic conţinea oda :

«Tu, care-aĭ fost din pruncie al muselor favorit
«Şi ca strămoşéscă-avere geniul aĭ moştenit,
«Cântător al primăveriĭ...

Maĭ târḑiŭ s'a mutat la Maĭorul Câmpineanu, unde se adunaŭ ḑi şi nópte Manolache Băleanu, Grigorie Canta-

cuzino, Iancu Ruset, Aristia, Costache Bălăceanu, ofițerĭ românĭ dintr'un regiment cu Câmpineanu, Căpitaniĭ Golescĭ, Ștefan și Nicolae, Căpitaniĭ Crețulescĭ, Costache și Scarlat, Căpitanul Teologu, Căpitanul Voinescu II, sub-locotenentul Rusetache, și maĭ mulțĭ tinerĭ de pe atuncĭ, care petreceaŭ citind istoriĭ militare: «Campaniile luĭ Napoleon», «Memoriile luĭ Frederic-Cel-Mare», și scrierĭ de ale poeților în renume: Lamartine, Hugo, Béranger, etc. Alexandrescu înveselia auditorul cu câte o elegie, o satiră saŭ o fabulă.

Acolo s'a format societatea «Filarmonică», pentru care Eliad a tradus pe «Mahomet» al luĭ Voltaire, Aristia pe «Saul» din Alfieri, Alexandrescu pe «Alzira», tragediĭ cu care s'aŭ inaugurat scena română. Atuncĭ s'aŭ tradus maĭ multe din comediile luĭ Molière, dintre care «Amfitrion» a avut un mare succes pe scenă. Interprețiĭ acestor opere aŭ fost: D-niĭ: Andronescu, Curie, Iamandi, Mihăileanu, Caragiale, Lascarescu; D-nele Caliopi, Ralița Mihăileanu, Efrosina Vlastó (Efrosina Popescu).

Contactul cu tinerii ofițerĭ aŭ făcut pe Alexandrescu să doréscă a deveni camaradul lor de arme. Recomandat spătaruluĭ ca bun scriitor, el a fost admis în mica nóstră armată de atuncĭ ca «iunker», ataşat la «djurstvă»; până când, într'o ḑi, șeful sĕŭ, dându-ĭ să copieze o prețiósă «otnoșenie», prosă pe care autorul eĭ se aştepta s'o vaḑă trecută la nemurire în litere gotice cu florĭ, s'a speriat de icóna nouluĭ ĭunker și l-a trimes la graniță la Focșanĭ, să studieze sciința caligrafică, dându-ĭ importanta misiune de-a întreba de pașaport pe toțĭ câțĭ voiaŭ să trécă șanțul, care despărția partea orașuluĭ moldovenesc de cea muntenéscă, și să tae la răboj oile care veniaŭ dintr'un mal la cel-l-alt al Milcovuluĭ. Neputêndu-se împăca cu acéstă slujbă, de și fusese înălțat la rangul de sub-locotenent, Alexandrescu și-a dat demisiunea, ca să se pótă consacra cu totul literilor.

Iată cum descria poetul punctul de pază ce i se încredințase :

«Spre apus curge o apă, între doŭĕ ţărĭ hotar :
«Fraţĭ a căror neunire aŭ avut sfârşit amar ;
«Pe o margine e zimbrul, ĭar pe alta un vultur,
«Care nicĭ nu maĭ viséză la al Tibruluĭ murmur,
«Care sub o noŭĕ formă şi numire ce-a luat,
«Ca mulţĭ, cântecul, purtarea şi năravul şĭ-a schimbat».

(Epistolă către Col. I. Câmpineanu.

P'atuncĭ eŭ eram la Paris, şi tată-meŭ, care avea o mare afecţiune pentru Alexandrescu, îl luase acasă la dînsul, unde a şedut maĭ mulţĭ anĭ într'o cameră din casa care se afla unde este acum otelul Brofft, peste drum de Teatru. Intr'acea cameră a scris cele maĭ multe din meditaţiĭ : *Fericirea*, *Mulţumirea*, dedicată fetiţeĭ Voĭnesculuĭ II (acum contesa de Rochemonteux), *Viéţa câmpenéscă*, dedicată luĭ Grigorie Cantacuzino, proprietarul moşieĭ Florescĭ, unde a petrecut o vară ; *Epistola către Voltaire* şi altele ; acolo a scris *Anul 1840* :

«Să stăpânim durerea care pe om supune,
«Să aşteptăm în pace al sórteĭ ajutor...

a scris *Mĭedul nopţiĭ* :

«...Frumósa primăvară acuma se grăbesce,
«La caru-ĭ să înhame pe zefiriĭ uşorĭ,
«Păşasce şi în urmă-ĭ verdéţă se ivesce
«Şi cerul se desbracă de viforoşiĭ norĭ».

Acolo a scris fabulele : *Toporul şi Pădurea*, *Câĭnele şi Căţelul*, *Boul şi Viţelul*, *Lupul moralist*, *Vulpea liberală*, *Lebĕda şi puiĭ Corbuluĭ*, etc.

Când m'am întors în ţară, pe la anul 1841, am găsit pe Alexandrescu tot la djurstvă, în mahalaua Gorganĭ, unde îl lăsasem ; dar de astă dată nu ca ĭunker, nu ca copist, ci ca pensionar, sub chee şi cu pază de soldat cu puşca la uşă. Iată cum meritase el aceste onorurĭ. General-Consulul găsise, în înalta-ĭ judecată, că în fabula *Lebĕda şi puiĭ Corbuluĭ*, Vulpea viclénă séménă

aidoma cu guvernul ce representa, că puiĭ Corbuluĭ eraŭ nevinovaţiĭ de Românĭ, şi Lebĕda, omul care dă sfaturĭ bune, şi ceruse pedépsa cutezătoruluĭ autor.

«A ḑis . . . .
«Că lupiĭ, urşiĭ, leiĭ, vorbesc de stăpânire,
«Că lupul e cutare ce judecă, despóe,
«Şi ĭa după om pĭelea, ca lupul după óe,
«Că lebĕda e omul ce dă povăţuire
«Acelor care umblă pe calea de peire...»

(*Alexandrescu*, Ep. către Voinescu II).

Aşa era p'atuncĭ; o vorbă rea la palat, o simplă bănuială a consululuĭ te ducea nejudecat şi dea-dreptul la puşcărie, saŭ cel puţin la vre-o mânăstire, fără a ţi se permite să veḑĭ altă figură amică decât pe a păzitoruluĭ.

Voind să vĕd pe Alexandrescu la spătărie, unde era închis, mĭ-a trebuit să alerg o sĕptămână, să mĕ căcĭulesc pe la tóte autorităţile civile şi militare, de la dorobanţ până la Vornicul cel mare, până să dobîndesc o scrisóre cu treĭ iscălitur̆ĭ, în puterea căreĭa un ofiţer mĭ-a deschis uşa odăiĭ prisonieruluĭ. Tînĕrul ofiţer, care m'a întovărăşit, simpatisa, sînt sigur, maĭ mult cu prisonieriĭ, precum îĭ numĭa cu emfasă, decât cu aceĭ care îĭ dedese în pază. Când am eşit din casa luĭ Alexandrescu, nu maĭ era nimenĭ prin curte; se întunecase şi plecase toţĭ amploiaţiĭ; tînĕrul ofiţer mĭ-a propus să mĕ duc, să vĕd şi pe Nicu Bălcescu, căcĭ şi iunkerul Bălcescu era închis acolo de maĭ multe lunĭ, pentru că spusese unor sergenţĭ din regimentul sĕŭ, că Mircea, Mihaĭ şi Ştefan fusese nisce Domnĭ vitejĭ; în anul de graţie 1841 nu era ertat de a rĕspândi asemenea vorbe. Tot atuncĭ, colonelul Câmpineanu, închis vre-o doĭ anĭ la Mărginenĭ, fusese transferat în închisórea de la Plumbuita; Manolache Băleanu era surghiunit la Bolintin; Marin Serghiescu (naţionalul) la Ocna de sare de la Telega, iar Boliac, maĭ norocit, respira aer curat de munte, surghiunit la schitul Poiana-Mĕruluĭ, unde un

cucernic călugăr rus îĭ cetia în tóte dimineţile molitvele Sfîntuluĭ Vasile.

Poliţia, după ce şĭ-a satisfăcut pe deplin curiositatea, citind treĭ lunĭ, ḑi şi nópte, hârtiile şi cărticelele luĭ Alexandrescu, a declarat tată-meŭ, dându-ĭ cheea odăiĭ, că nu maĭ pune peceţĭ pe uşă şi că avea ordin să libereze pe prisonier.

A doŭa ḑi m'am dus, de l-am luat de la închisóre, să-l aduc acasă, dar a stăruit să se mute la otelul Conduri, unde a închiriat o odae. Insă, după vre-o treĭ saŭ patru lunĭ, plecând eŭ la Iaşĭ, s'a mutat iar la tată-meŭ, unde a şeḑut până la 1844.

Când m'am dus de l-am veḑut la închisóre, avea un vraf de hârtiĭ pe masă, pline de ştersăturĭ şi de crucĭ, în tóte părţile. Când scria avea mania de se citia şi tot ştergea şi îndrepta; dobîndise patima asta, citind adesea versul luĭ Boileau:

«Si j'écris quatre mots, j'en effacerai trois».

Acel vraf de hârtiĭ era traducţiunea Meropeĭ, cu care se ocupase în închisóre, ca să-ĭ trécă de urît. Ce s'o fi făcut acea traducere?

In vara anuluĭ 1842, profitând de vacanţiile Academieĭ din Iaşĭ, venisem în Bucurescĭ. Unul din concesionariĭ ocnelor de sare, rĕposatul Oteteleşanu, care pe atuncĭ îmĭ era cam rudă, ne invită, pe Alexandrescu şi pe mine, să-l întovărăşim la Baia-de-Aramă. Se propunea companieĭ să cumpere acea moşie, pentru exploatarea metaluluĭ; ocasiunea era favorabilă; puteam fără mare cheltuélă să ne satisfacem o dorinţă veche ce aveam, de a visita mânăstirile de peste Olt. Intr'acea călătorie, am mers din mânăstire în mânăstire şi din schit în schit, de la Cozia până la Tismana; ne-am coborît la Turnu-Severin şi apoĭ ne-am întors, urmând obârşia munţilor din stână în stână, călătorind când pe jos, când călare, din gura Bahneĭ în Dunăre, până în valea Oltuluĭ, la

Turnu-Roşu. Alexandrescu a descris o parte din acea călătorie într'un memorial. In pelerinagiul la Cozia a scris *Umbra luĭ Mircea :*

«. . . Mircea, îmĭ rĕspunde délul, Mircea, Oltul repetéză ;
«Acest sunet, acest nume valurile îl primesc,
«Unul altuia îl spune, Dunărea se 'nsciinţéză,
«Ş'ale eĭ spumate unde, către mare îl pornesc.
. . . . . .
«Lumea e în aşteptare . . . . turnurile cele 'nalte,
«Ca fantome de marĭ secolĭ, pe eroiĭ lor jelesc,
«Ş'ale valurilor mândre generaţiĭ spumegate
«Zidul vechiŭ al mânăstiriĭ în cadenţă îl isbesc».

La Tismana a scris *Rĕsăritul luniĭ,* la Drăgăşanĭ *Mormintele,* şi maĭ multe alte poesiĭ pline de cugetărĭ mărețe, ca aspiraţiunile sufletuluĭ sĕŭ, şi de tablourĭ descriptive, vesele şi înflorite, ca frumósele locurĭ ce visita şi ca sburdările inimeĭ sale.

Lăudată fie memoria mareluĭ poet, a căruĭ pană a sciut să învieze umbrele glorióse ale eroiculuĭ nostru trecut, şi a împodobit vechile tradiţiunĭ legendare ale istorieĭ naţionale, îmbrăcându-le în strălucitele colorĭ ale bogateĭ sale imaginaţiunĭ!

La anul 1842, Alexandrescu a fost numit impiegat la postelnicie, la masa jălbilor. Serviciul, cu care îl însărcinase şeful sĕŭ, era de a citi tóte petiţiunile adresate Domnuluĭ, de a face pentru fie-care câte un extract şi de a le adresa autorităţilor respective cu apostila domnéscă. Vodă Bibescu, mulţumit de modul cum îşĭ îndeplinia datoria, a voit să-l aibă pe lângă dînsul şi îl luă la Bréza, unde petrecea lunile de vară.

De şi în mare favóre la curtea luĭ Vodă Bibescu, dar nicĭ intriga nicĭ lingușirea nu s'a putut apropia vreodată de dînsul. Vorbia tare, fără a-şĭ ascunde gândurile şi credinţele.

Odată, aflându-mĕ cu unchiu-meŭ la Câmpina, m'am dus, să-l vĕḑ la Bréza. Dómna Bibescu, aflând că eram în odae la Alexandrescu, a trimes de m'a poftit la masă.

Prânzul a fost vesel. Alexandrescu, bine dispus, a povestit o mulţime de istorióre ţărănescĭ, în care vestitul Carcalechi, ḑiaristul curţiĭ, juca rolul principal. Dómna, care-l asculta cu plăcere şi rîdea mult la acele povestirĭ, îĭ ḑice : «Să viĭ să mănâncĭ în tóte ḑilele cu noĭ». Apoĭ, întorcêndu-se către Vodă, cu un ton poruncitor :

«Numesce-l poet al curţiĭ !»

Alexandrescu, fără să aştepte care era hotărîrea domnéscă, rĕspunde : «Să mănânc, fórte bine, merge ; dar «să fiŭ poet de poruncélă, vĕd că Măria Ta n'aĭ citit o «satiră ce am făcut acum vre-o câţĭ-va anĭ unuĭ poet de «curte de atuncĭ, pe care-l povăţuiam cu versurile :

«Ia-ţĭ nădragiĭ de atlas,
«De-ţĭ fă stégul la Parnas».

«Apoĭ ce fac eŭ cu acele versurĭ, când voiŭ îmbrăca nădragĭ de atlas» ?

Maĭ târḑiŭ a fost numit director la departamentul Credinţeĭ, pe când moşiile şi mânăstirile închinate şi neînchinate se arendaŭ cum da Domnul, post important şi ambiţionat de toţĭ aceĭ care căutaŭ să facă averĭ marĭ. El, care l-a ocupat atâţĭ anĭ, a eşit de acolo sărac, precum intrase.

In anul 1853 se auḑia de rĕsboiŭ. Alexandrescu, ca şi Nicu Bălcescu, aŭ avut totdéuna credinţa că România numaĭ prin arme se putea ridica la rangul ce i se cuvine. Era vorba ca o armată auxiliară francesă să vie să ocupe valea Dunăriĭ de jos, iar flota englesă să cuprindă Marea-Négră ; se suna şi de venirea luĭ Magheru cu proscrişiĭ Românĭ, şi tinerimea începuse a bate din pintenĭ. Atuncĭ Alexandrescu a scris : *Cântecul soldatuluĭ :*

«Pe câmpul Românieĭ
«Trompeta când rĕsună,
«La glasul datorieĭ
«Oştirea se adună» . . .

Tot atuncĭ a salutat pe Halcinski cu un lung adio în versurĭ.

De ce n'a voit sórta să poată vedea şi el pe Românĭ, urcând cu vijelie printre glónţe şi mitralie délul Griviţeĭ, înfigênd în creştet gloriosul lor stég, şi pe vitézul şi fiorosul Osman-Paşa închinând sabia luĭ unuĭ tînĕr colonel român!

La 1859, după sosirea luĭ Vodă-Cuza în scaunul domnesc al Principatelor-Unite, Alexandrescu a ocupat postul de Ministru interimar la Culte. Modestia, care-l caracterisa, nu ĭ-a permis să priméscă a fi numit la acel interim ca titular. Maĭ în urmă, la 1860, a fost trimis la Focşanĭ ca membru la comisia centrală. Acolo a fost lovit de o bólă nemilostivă, care l-a ţinut, aprópe un sfert de secol, mort între ceĭ viĭ.

De copil, Alexandrescu cunoscea poeţiĭ grecĭ vechĭ şi modernĭ; la vârsta de şépte-spre-ḑece anĭ, citise pe toţĭ clasiciĭ francesĭ; şi scia pe din afară tot ce era măreţ şi frumos în literatură.

Cine era şi de unde venise acel băét în şcóla lui Vaillant, şi unde studiase el până atuncĭ, în ce şcólă şi cu ce dascăl? Studiase acolo unde aŭ studiat ómeniĭ de felul luĭ, ómeniĭ de geniŭ: la şcóla inimiĭ şi a spirituluĭ, sub direcţiunea dorinţeĭ şi a plăceriĭ de a sci şi de a admira. Sciŭ numaĭ că în podul caseĭ la Mitropolie staŭ aruncate vre-o mie de volume, clae peste grămadă, neclasate, necatalogate. Acolo se închidea Alexandrescu, de citia. Multe ore plăcute am petrecut noĭ împreună, în mijlocul acestor infolio, citind când vieţele ómenilor iluştri de Plutarc, când vieţile sfinţilor în Cazanie, când pe Tucidid saŭ pe Xenofon!

Alexandrescu, fiul vistieruluĭ Mihaiŭ şi al Marieĭ Fusea, soră cu Niculae Fusea, tatăl fostuluĭ deputat Costică Fusea, era născut în Târgovişte, la anul 1812, în patria Văcărescilor, a luĭ Eliad şi a luĭ Cârlova. Ḑîna care a presidat la nascerea luĭ l-a înzestrat cu îmbelşugare cu o mare memorie şi cu darul armonieĭ. Şi-a petrecut aniĭ copilărieĭ sale împreună cu poetul Cârlova şi cu Cos-

tache Bălăcescu, învĕţând să scrie românesce şi grecesce pe icĭ pe colea, pe apucate. Poesiile luĭ se deosibesc prin marĭ calităţĭ de stil, de cugetare şi de simţire, care-l pun între fruntaşiĭ poesieĭ române.

Meditaţiile aŭ un sbor înalt, care le ridică alăturĭ cu acele ale luĭ Lamartine.

Satirele luĭ sînt înarmate cu împunsăturĭ de felul luĭ Boileau.

Fabulele, care formeză o parte însemnată şi originală din scrierile luĭ Alexandrescu, multe, precum *Lebĕda şi puiĭ Corbuluĭ*, *Pădurea şi Toporul*, *Vulpea liberală* şi altele, le-ar fi subsemnat însu-şĭ La Fontaine.

A ḑice de dînsul, că a fost poet de un talent superior, nu este destul. El a fost un suflet mare şi nobil, o inimă curată şi generósă, vesel şi glumeţ; îĭ plăcea societatea alésă, şi, dacă câteodată căuta singurătatea, era maĭ mult ca o alinare la amărăciunile vieţeĭ, de aceea şi scrierile luĭ dintr'acele momente respiră o stare de întristare melancolică a sufletuluĭ sĕŭ.

Era de şcóla aceea care consideră darul poesieĭ ca un deposit sacru, pe care omul înzestrat de sus este dator să-l păstreze curat, neatins de patimile şi slăbiciunile omenescĭ, aşa că el privia de sus în linişte senină, splendórea adevĕruluĭ şi frumosuluĭ care luminéză binele şi lovesce viciul şi nemernicia; în mândra şi majestósa sa indignaţiune, condeiul sĕŭ stigmatisa înjosirea, cinismul şi lipsa de probitate, precum o vedem în unele din poesiile sale. Viéţa luĭ a fost o viéţă de luptă şi de martir: a luptat pe faţă, cu curaj, la lumina mare, pentru libertate în contra despotismuluĭ, pentru dreptate în contra abusuluĭ şi năpăstuiriĭ, păstrând totdéuna căldura şi devotamentul tinereţiĭ. A luptat fără altă ambiţiune de cât aceea de a fi folositor ţăriĭ sale. Condeiul sĕŭ original şi plin de spirit şi de graţie, nu s'a inspirat decât de pulsaţiunile marĭ şi patriotice ale sufletuluĭ sĕŭ.

Generaţia veche a admirat cu iubire scrierile luĭ Ale-

xandrescu, le-a avut ca un catechism de virtute şi de patriotism; şi mulţĭ póte că aŭ păşit pe calea cea dréptă, de témă să nu-şĭ recunóscă abaterile în vre-o satiră saŭ în vre-o fabulă d'ale luĭ Alexandrescu. Tinerilor Românĭ aĭ generaţiuniĭ care se ridică le ḑic: «Fiţĭ patrioţĭ şi modeştĭ ca Alexandrescu, şi, când voiţĭ să sciţĭ cum se glorifică faptele cele marĭ, citiţĭ Odele şi Elegiile luĭ; când voiţĭ să sciţĭ cum se rîde de ambiţioşiĭ de rând şi cum se biciuesce viţiul, citiţĭ Satirele şi Fabulele luĭ Alexandrescu.

Dotat de un talent mare, el şi-a iubit ţara, s'a respectat pe sine şi a lăsat în memoria nóstră, operele spirituluĭ şi ale inimiĭ sale.

I. Ghica.
(1816—1897).

C. **Compositia poetică.**

10.

Primăvară, primăvară, mândra anuluĭ podóbă!

Autorul.

Explicare. — Comparând acéstă bucată cu bucăţile 8 şi 9, observăm iarăşĭ că ea pare a exprima *întocmaĭ* aceeaşĭ idee ca şi ele, dar în *altă formă*. Am avea atuncĭ, pentru unul şi acelaş fond, *treĭ forme* deosebite. Cercetând însă maĭ de aprópe, ne dăm séma că, în realitate, ea nu conţine întocmaĭ, nicĭ fondul bucăţiĭ prosaice, nicĭ fondul bucăţiĭ retorice. In adevĕr, scriitorul pe lângă gândirea că primăvara e cel maĭ frumos timp al anuluĭ, exprimă maĭ maĭ cu deosebire în acéstă bucată *simţirea* saŭ *emoţiunea* plăcută ce o are aducêndu-şĭ aminte de primăvară şi de frumuseţile eĭ. Cu alte cuvinte, el a modificat fondul bucăţiĭ prosaice, care a servit ca punct de plecare, adăogându-ĭ un element noŭ, simţirea sa; şi, firesce, modificând fondul,

a trebuit să modifice și forma, întrebuințând o propositiune eliptică exclamativă, în locul celeĭ afirmative saŭ interogative. Acest fel de propositiune este maĭ potrivită spre a exprima *mișcările inimeĭ*, precum cea afirmativă este maĭ potrivită spre a exprima *judecățile minții*, iar cea interogativă, *pornirile voinţeĭ*. Scriitorul, prin acéstă bucată. n'are de scop să ne îmbogățéscă mintea cu o judecată despre primăvară, saŭ să ne facă să avem o anume convingere despre frumusețea eĭ în comparație cu cele-l-alte timpurĭ; scopul luĭ este cu deosebire de a-șĭ exprima prin cuvinte ceea-ce simte în inima sa, față de acest timp al anuluĭ, ca să ne facă să simțim și noĭ, citind compositia sa, aceeașĭ emoție ca și el. El nu vrea să gândim saŭ să voim ca el, ci numaĭ *să simţim* ca el. El a fost *impresionat* saŭ emoționat de primăvară, și, prin compositia luĭ, caută să ne transmită și nouĕ acéstă *impresiune*. Atât pretinde el de la noĭ și atât urmăresce prin compositia sa. Altminterĭ, noĭ putem avea cu totul alte gândirĭ saŭ convingerĭ; el ni le értă, din momentul ce a isbutit să ne comunice simțirea luĭ.

Fondul compositiunilor care, pe lângă gândirĭ saŭ pornirĭ, constă cu deosebire în simțirĭ saŭ mișcărĭ ale inimeĭ se numesce *fond poetic*; iar forma în care se exprimă acest fond se numesce *poetică*. Compositiunile cu fond și formă poetică se numesc *poesiĭ*.

§ 9. **Teorie.** — Compositiunile al căror fond constă nu numaĭ din gândirĭ și pornirĭ, dar cu deosebire din *simțirĭ* saŭ *mișcărĭ ale inimeĭ* și aŭ de scop să se adreseze maĭ cu sémă la inima nóstră ca să ne-o misce, se numesc *compositiunĭ poetice* saŭ *poesiĭ*. Ideile din acest fel de compositiunĭ sînt cu deosebire mijlóce prin care scriitorul caută să ne *impresioneze*, adecă să ne transmită simțirea pe care o are el, și se numesc *imaginĭ*. Autoriĭ compositiunilor poetice se numesc *poeţĭ*.

Aplicaţie. — Ce deosebire este între forma acesteĭ composiţiĭ şi a bucăţilor 8 şi 9? Cum se pare la prima vedere fondul eĭ în comparaţie cu fondul lor? Care ar fi ideea comună la câte trele? Ce element noŭ se adaogă însă la acéstă idee, în bucata de faţă? Ce urmăresce autorul printr'o ast-fel de composiţie? Ce se numesce *fond poetic?* Ce se numesce *formă poetică?* Ce se numesce *composiţie poetică* saŭ *poesie?* Ce sînt imaginile şi ce rost aŭ ele în composiţia poetică? Cum se numesc autoriĭ de composiţiĭ poetice?

Exercițiul XVI.— Să se spună care din composiţiunile de până aci sînt composiţiunĭ poetice?

Exercițiul XVII.— Să se citéscă şi să se compare bucăţile de maĭ jos, arătând emoţiunile ce poetul exprimă printr'însele şi imaginile cu ajutorul cărora ne impresionéză maĭ mult.

11.

SFÂRŞIT DE TÓMNĂ.

Óspeţiĭ caselor nóstre, cocostârcĭ şi rândunele,
Părăsit-aŭ a lor cuiburĭ ş'aŭ fugit de ḑile rele;
Cârdurile de cocóre, înşirându-se 'n lung sbor,
Pribegit-aŭ urmărite de al nostru jalnic dor.

Vesela verde câmpie acu-ĭ tristă, veştejită;
Lunca, bătută de brumă, acum pare ruginită;
Frunzele cad, sbor în aer, şi de crengĭ se deslipesc,
Ca frumósele ilusiĭ dintr'un suflet omenesc [1]).

Din tus-patru părţĭ a lumiĭ se ridică 'nalt spre cerurĭ,
Ca balaurĭ din poveste, nourĭ negri plin de gerurĭ;
Sórele iubit s'ascunde, iar pe sub grozaviĭ norĭ
Trece-un cârd de corbĭ ernaticĭ prin văzduh croncănitorĭ.

---

1) Ca «speranţele de fericire» («ilusiile») pe care le are omul la tinereţe şi care pier una câte una, cu cât el înaintéză în vârstă.

Ḑiua scade; érna vine, vine pe crivĕț călare!
Vêntul șueră prin hornurĭ rĕspândind înfiorare.
Boiĭ rag, caiĭ rânchéză, cânii latră la un loc;
Omul, trist, cade pe gândurĭ și s'apropie de foc.

V. Alecsandri.
(1821—1890).

12.

COCÓRELE.

Din cea zare luminósă, vine-un lung șir de cocóre,
Aducênd, pe-aripĭ întinse, calde rade de la sóre;
Iată-le de-asupra nóstră, iată-le colo sub nor,
In văzduh călăuzite de-un *pilot* [1]), bĕtrân cocor.

Ele vin din fundul lumiĭ, de prin clime înfocate,
De la India Brahmină, unde fiarele 'ncruntate,
Pardoși [2]), trigri, șerpĭ giganticĭ staŭ în *jugli* [3]) tupilațĭ,
Pândind nóptea elefanțiĭ cu lungĭ trompe înarmațĭ.

Fericite călătóre! Sburând iute pe sub cerurĭ,
Aŭ vĕḑut în repegiune ale Africeĭ misterurĭ:
Lacul Cead și munțiĭ Luniĭ cu pustiu 'ngrozitor,
Nilul Alb, căruĭ se 'nchină un cumplit negru popor.

Călătóre, scumpe mie!... Aŭ lăsat în a lor cale
Asia cu-a sale rîurĭ, Cașemirul cu-a sa vale;
Aŭ lăsat chiar Ceilanul, mândra insulă din Raiŭ,
Și revin cu fericire pe al țăriĭ dulce plaiŭ!

V. Alecsandri.
(1821—1890).

---

1) cârmaciŭ.

2) leopardĭ.

3) Pădurile de plante de apă ce cresc la gurile rîurilor din zona tropicală.

13.

TÓMNA.

Te uită, frunza pică *irosită* [1])
Și vêntul geme, *prohodind* [2]) departe;
Puțină vreme încă ne desparte
De érnă tristă,—prea curênd sosită!...

Ca un palat pustiŭ, cu geamurĭ sparte,
Pădurea nóstră tace părăsită:
Eŭ singur cânt cu vocea obosită
Și trec prin încăperele-ĭ deșarte....

S'aŭ dus privighetorile măestre,
Pustiŭ e cuibul blândeĭ turturele...
Ah! unde-ĭ șuerul mierlițeĭ sure!

Pierdut din stolul mândreĭ lor orhestre,
Ce trist rĕsună cânturile mele
In liniștea adâncă din pădure.... !

St. O. Iosif.

§ 10. **Recapitulare.** — Orĭ-ce composiție are un fond și o formă: fondul sînt judecățile saŭ gândirile, simțirile saŭ emoțiunile, pornirile saŭ tendințele pe care scriitorul voesce să le exprime prin composiția sa; forma sînt expresiunile (cuvintele, propositiunile, frasele) prin care el voesce să ne facă cunoscut fondul.

Orĭ-ce composițiune conține în fondul sĕŭ și gândirĭ și simțirĭ și pornirĭ, dar la fie-care din ele precum-

1) risipită și vestejită.
2) cântând cântec de morțĭ.

pĕnesc unele saŭ altele din ele; de unde, treĭ felurĭ de composiţiĭ:

1. Composiţiĭ *prosaice* în care precumpĕnesc *gândirile*; 2. Composiţiĭ *retorice* în care precumpĕnesc *pornirile*, şi 3. Composiţiĭ poetice în care precumpĕnesc *emoţiunile*.

Gândirile, pornirile şi emoţiunile dintr'o composiţiune sînt *stărĭ sufletescĭ* ale scriitoruluĭ, adică fac parte din sufletul luĭ. Ele se combină în proporţiĭ deosebite la deosebiţĭ scriitorĭ. Combinarea *deosebită* a gândirilor, pornirilor şi simţirilor la deosebiţĭ scriitorĭ se numesce *originalitate de fond*. Din pricina acesteĭ combinărĭ deosebite resultă deosebirea în expresie, adecă *originalitatea de formă*.

Expresiunile în care se dovedesce cu deosebire gândirea poetuluĭ pot fi numite elemente saŭ expresiĭ *prosaice*; cele în care se vĕdesc cu deosebire emoţiunea luĭ pot fi numite elemente saŭ expresiĭ *poetice*; iar cele în care se vĕdesc cu deosebire pornirea luĭ pot fi numite elemente saŭ expresiĭ *retorice*.

Exerciţiul XVIII.—Să se citéscă şi să se arate elementele saŭ expresiunile prosaice şi retorice din următórea composiţiune poetică:

14.

BOGDĂNESCIĬ [1])

Pe culmele pletóse şi de Carpaţĭ umbrite,
Ce merg tovărăşie spre mândrul Rĕsărit,
Sub arborĭ, se vĕd grupe de case şindilite,
Cu streşinele drepte şi vârful ascuţit.

1) Sat în judeţul Sucéva, lângă apa şi mânăstirea Râşca.

E satul Bogdănescii, sat mare, sat de frunte,
Pe unde duc bătrânii în *ghieb* [1]) sute de ani
Și unde cresc voinicii, cum brădii cresc pe munte,
Iar codrii stau sub paza *pliscoșilor vultani* [2]).

Acolo au copiii *obrazii* [3]), ca harbuzul,
Și dinții lor în gură mărunți sînt, ca *hurmuzul* [4]),
Pe capul lor cresc albe *mătăși* [5]) de păpușoi ;
Ca *cerul* [6]) după ploe sînt ochii lor vioi.

Pe netedele șesuri dea-lungul *prunduite* [7]),
Alérgă Râșca iute pe bolovani pestriți,
Și apele senine, de ceriu înveselite,
Se îndoesc sub maluri, s'ascund pe sub răchiți.

In fund colo, sub nouri, un munte ce-i dic Plesul,
Apare la statură înalt ca uriesul ;
Alăturea cu dînsul par délurile mici
Ș'atât de umilite, că séměn' a piticĭ.

La vale, unde Râșca din mal bucăți desprinde
De humă, — unde șesul e coperit de *scai* [8]), —
O punte uriașă pe apă se întinde,
Ca și acea pe care grăbesc proștii la Raiu . . .

---

1) Spinare încovoiată ; cocóșă.
2) Vulturilor cu pliscul mare.
3) Formă moldovenéscă pentru «obrajii».
4) Mărgăritar de sticlă din care-și fac fetele salbe.
5) Plural rar de la «mătase».
6) Formă moldovenéscă pentru «cerul».
7) Asternute cu prundiș.
8) Scaeți.

Vorbarețele gâsce alérgă pe *scursură* [1]),
Se linciuresc [2]) în apă și nu maĭ tac din gură ; —
Sburlite și sfătóse, dar góle de ideĭ,
Sînt *cepelege* [3]) ele, ca unele femeĭ...

In *piedică* [4]) pus calul, tot pasce și tot sare ;
El pórtă, ca și hoțul, *obețe* [5]) la picióre ;
Deosebire numaĭ că bietul condamnat,
De și e pus în fiére, nicĭ érbă n'a furat...

N. Beldiceanu.

Exercițiul XIX. Să se citéscă și să se arate expresiunile saŭ elementele retorice și poetice din următórea composițiune *prosaică :*

15.

I. PĂȚĂNIILE GRECILOR IN ȚĔRILE ROMÂNE, ȘI FIREA LOR.

Iarъ Dъmitramko Bodъ s'aš ıъtit «a treĭa zi [6]) mi aš nъrves la Ţarirrad nrekъm este obiveisl Domnilor mazxlĭ ; mi, la nurvessl lъĭ Dъmitramko Bodъ din Iamĭ, s'aš fъkъt marĭ rxlveerъrĭ mi kalabalxk [7]). Flĭondor Armamъl mi kъ frate-sъš Teorgiţъ Visdin, kъ Mitre Kъnitansl, kъ Milemtiĭ mi kъ alţiĭ, aš bъrzslsit [8]) tot txrrsl mi slъkitorimea asъnra Trevilor, tot kъ nietre mi kъ beţe, de era kъrtea domneaskъ plinъ de oamenĭ. Iarъ Trevii tot în kasъ medeaš, lxnrъ Dъmitramko

1) pe unde s'a scurs apa.

2) se scaldă.

3) bâlbâite.

4) frânghie cu care se légă piciórele de dinainte ale cailor când sînt daţĭ la păşune.

5) obeţĭ : douĕ lemne în care se strîng piciórele condamnatuluĭ ; lanţurĭ.

6) în anul 1685.

7) neorânduelĭ, desordine.

8) aŭ resvrătit.

Bodъ [1]) ші se askundeaȣ kare ȣnde пȣteaȣ... La aчea гъlчeaвъ пrins-aȣ Flїondor Armaшul la razdъ пre ȣn Грek anȣme Maвrodin Пaxarnik ші l-aȣ bъtȣt, ші l-aȣ desbrъkat, de l-aȣ lъsat nȣmaї kȣ къmaша, ші l-aȣ пȣs пe ȣn kal, îndъrъпt, kȣ faца sure koada kalȣlȣї, ші-ї dedese koada în mжnї de o цinea în lok de frжȣ ші-l dȣчea пrin miкlokȣl tжrrȣlȣї la Koпoȣ la пrimblare, ші-l пri їa tot norodȣl ziȣa amїeza mare, ші-ї ziчeaȣ «feчiorїї» [2]) чe-l dȣчeaȣ: «Zi, Грeчe: [3]) kal mȣrr la fжntжna Bordїї». Iarъ el nȣ пȣtea ziчe: kal mȣrr la fжntжna Bordїї, чi ziчea: «Aloro mȣrro sto fȣntina Bordїї». Iarъ slȣцile lȣї Flїondor жї daȣ пalme ші-ї ziчeaȣ: «Zi, Грeчe, bine, nȣ ziчe aша!». Aчest fel de zeefet [4]) frȣmos ї-aȣ fъkȣt; ші dȣпъ чe aȣ вenit Kantemir Bod, їar l-aȣ bъtȣt пi l-aȣ sȣr ȣnit [5]); їarъ aпoї la Konstantin Dȣka Bodъ їar aȣ вenit în пarъ de aȣ fost Bisternik Mare [6]), їar maї пe ȣrmъ їar l-aȣ пrins Antioх Bodъ Kantemir ші l-aȣ жъkȣit [7]) ші l-aȣ пȣs ші la oknъ; ші la Miхaї Bodъ, їar aȣ вenit în пarъ, de aȣ trъit пжnъ чe aȣ mȣrit de bъtrжn. Aшiждere s'aȣ tжmulat ші alt Грek, la mazжlia lȣї Antonie Bodъ Гȣset, anȣme Пalalora, de l-aȣ lъsat kȣ пielea, rol, din вae ші пre aчela, de se пomeneште ші пжnъ astrzї. Шi la Aleksandrȣ Bodъ Iliaш їar, чe aȣ пъпit Eatiште ші alцїї. Шi la alцї Domnї; ші în пara Mȣnteneaskъ de kжte orї, în kжte-ва rжndȣrї s'aȣ tжmulat Грeчilor de aȣ пъпit neчinste ші rъȣtate.

Aша sokotesk kȣ firea mea чea пroastъ: kжnd o вrea Dȣmnezeȣ sъ fakъ sъ nȣ fie rȣцinъ de xer, nicї Tȣrчї în Пariirad sъ nȣ fie, ші lȣnї sъ nȣ mъпжnчe oile în lȣme, atȣnчї пoate nȣ вor maї fi Грeчї în Moldoва ші în Цara Mȣnteneaskъ, nicї

1) Dumitrașco-Vodă Cantacuzino era Grec și el.

2) servitorii Armașului Flїondor.

3) în loc de «Grecule».

4) petrecere.

5) l-aŭ gonit din țară; l-aŭ exilat.

6) ministru de finance.

7) l-aŭ jăfuit; ї-aŭ luat ce avea, sub cuvînt, că le-a luat pe nedrept din spinarea Țării.

or fi boerĭ, nicĭ or пѹtea mѫnka aчeste doѹь цъrĭ kѹm le mъnѫnkъ, ĭar alt leak n'aѹ maĭ гъmas kѹ kondeiѹl meѹ sъ maĭ пomenesk, ka sъ пot гѫчi [1]).

Fokѹl îl stinrĭ, aпa o ezeшtĭ [2]) ші o abaцĭ пe altъ пarte; вѫntѹl kѫnd bate, te daĭ în lъtѹrĭ într'ѹn adъпost ші te odixneшtĭ, soarele intrь în norĭ, noaпtea kѹ întѹnerikѹl treчe, ші se faчe ĭar lѹminъ, ĭar la Trek milь saѹ omenie, saѹ drentate saѹ neвikleшѹr, nicĭ ѹnele de aчestea nѹ sѫnt, saѹ frikь de Dѹmnezeѹ; nѹmaĭ kѫnd nѹ пoate sъ fakъ rьѹ, se aratь kѹ blѫndeцe, ĭar inima ші firea tot kѫt ar пѹtea sъ fakъ rъѹtate.

I. Neculce.
(1674 — 1744).

Exercițiul XX. — Să se citéscă și să se arate expresiile prosaice și poetice din următórea composiție retorică:

16.

BASARABIA

Natura Basarabieĭ diferesce și a diferit totdéuna cu desăvârșire de aceea a celor-l-alte țărĭ române.

In loc de majestóse păduri și d'aurite holde, nu vedĭ acolo decât monotóne deșerturĭ, așternute cu luciul nisipuluĭ saŭ presărate cu debile arbuste, păduceĭ saŭ măceșĭ, și cu sĕlbatice erburĭ și buruene, între care cel maĭ caracteristic e fanatisticul scaete, al căruĭ cap, rotund ca o minge, spinos ca un ariciŭ și ușure ca puful, se deslipesce tómna de putreditul sĕŭ trunchiŭ și apoĭ, gonit de cea maĭ slabă suflare a vêntuluĭ, rotesce mereŭ dea-lungul pustiuluĭ, până ce se înnécă în Nistru saŭ în Dunăre.

1) n'aŭ maĭ rĕmas să ghicesc, spre a-l pomeni cu condeĭul meŭ.
2) O oprescĭ.

In loc de posomorîţiĭ Carpaţĭ, urieşe sentinele ale Moldoveĭ, nu veḑĭ acolo decât pitulate şi împrăsciate grămejóre de pămînt, ce se par a fi înălţate cu mâna omuluĭ, căcĭ productele naturiĭ nu pot fi atât de meschine.

In loc de nenumărate ape şi rîuleţe veḑĭ câte o baltă sărată, câte un pârâŭ efemer, ce nu-l veĭ maĭ găsi mâne, sorbit de arşiţa sóreluĭ ; saŭ daĭ din întâmplare peste un puţ . . . veĭ umbla mult, sermane, până a-ĭ descoperi o pereche!

B. P. Hasdeu
(născut la 1836).

CAP. III.

DESCRIEREA

saŭ descripţiunea prosaică.

17.

BISERICA DIN BĂLINESCĬ

I. Comuna Zămostia se află la împreunarea Siretuluĭ cu Molniţa; în cătunul Bălinescĭ, care face parte din acéstă comună, spre Nord şi pre malul deluros al Siretuluĭ, se află o biserică, sub patronagiul Sf. Ierarh Niculae, care e demnă de atenţiune pentru ceĭ ce studiază trecutul nostru.

II. Ea e zidită de logofĕtul Ión Tĕutu pe la aniĭ 7007 de la facerea lumiĭ, Dechemvrie în 6 ḑile (1498), după cum se constată dintr'o inscripţiune săpată pe o tablă de piétră, ce stă aşeḑată în zidul dea-drépta bisericiĭ, spre Miéḑă-ḑi, la o înălţime de un stânjen şi jumătate (3^{m}·35); acéstă inscripţiune este în limba slavonă şi memoréză despre Ştefan-Vodă, fiul luĭ Bogdan-Vodă.

Biserica e de formă lunguéţă cu absidele saŭ fundurile poligonale; temelia, la o înălţime de un metru de la pămînt, e clădită cu douĕ rânduri de pietre cioplite,

în sus, trupul bisericiĭ e făcut cu cărămidă mare şi solidă, însă unghiurile sînt şi ele încheiate cu piétră cioplită, precum este şi brâul de sub stréşină, în jurul bisericiĭ; tocurile de la uşĭ şi ferestre sînt şi ele de piétră cioplită cu nervure saŭ ciubuce; ele se încovóe sus în arcurĭ. Bolta centrală a bisericiĭ, care este susţinută de arcurĭ de piétră, e astădĭ în parte dărâmată, fiind acoperemîntul cu totul spart, ast-fel încât apa ploilor străbate înlăuntru. Tencuéla a dispărut maĭ pretutindenĭ pe din lăuntru ca şi pe din afară, lăsând a se vedea însă că pereţiĭ externĭ, precum şi ceĭ interiorĭ aŭ fost zugrăviţĭ cu chipurĭ de sfinţĭ. Zidul se vede maĭ pretutindenĭ gol, iară la bolţĭ se disting nisce olane, dispuse simetric şi îngropate cu ipsos în zid; pe ale lor funduri smălţuite se cunósce fórte bine marca Moldoveĭ, adică zimbrul, stéua, doĭ delfinĭ şi o femee...

In interiorul bisericiĭ, în partea dréptă a peretelui ce desparte corul de advon, se vĕd zugrăviţĭ logofĕtul Ion Tĕutu, cu soţia sa Margareta şi cu fiiĭ luĭ, Pătraşcu, Ión şi Anastasiŭ. Chipurile sînt acum în rea stare deórece aŭ fost negreşit udate şi şterse de ploĭ. Logofĕtul Tĕutu este representat dând să îngenucheze dinaintea uneĭ micĭ efigiĭ a bisericiĭ sale. Cele-l-alte personagiĭ sînt înfăţişate, în partea opusă, în proporţiunĭ maĭ micĭ decât dînsul...

In peristil se vĕd ḑece morminte care se cred a fi boltite. Şapte sînt spre Rĕsărit, acoperite cu lespeḑĭ de piétră cioplită, în lungime ca de un metru şi jumătate şi gravate cu inscripţiunĭ slavone.... Acelea sînt: al luĭ Ion Tĕutu, logofĕt al luĭ Ştefan-Voevod, din 1501; al fiuluĭ sĕŭ, Teodor, din 20 Septemvrie 1484; al altuĭ fiŭ al sĕŭ, Petru, din aceeaşĭ ḑi; al fiiceĭ sale Vasilica, din 18 Septemvrie 1495; al dómneĭ saŭ cneghineĭ, soţia luĭ Ion Tĕutu, logofĕtul, din 29 Septemvrie 1500; şi, în fine, al cneghineĭ Angelina, soţia luĭ Dragotă Tĕutu, din 30 Maiŭ 1617. Cele-l-alte treĭ lespeḑĭ mormîntale, din care una este de om mare, iar douĕ de copiĭ, staŭ în urma aces-

tora spre Apus, asemenea acoperite cu inscripţiunĭ slavone; transcripţiunea lor n'am putut-o dobîndi.

Se ḑice că sub biserică s'ar fi aflând o ascunḑătóre, în care staŭ maĭ multe obiecte preţióse; dar intrarea eĭ a fost cunoscută numaĭ de un om bĕtrân, care astăḑĭ a şi încetat din viéţă.

III. Cu tóte că biserica logofĕtuluĭ Tĕutu de la Bălinescĭ este tare stricată, dar tot se maĭ face serviciŭ într'însa; ea ar putea exista încă mulţĭ secolĭ, de i s'ar face o reparaţiune; alt-fel, în curênd, póte deveni o adevĕrată ruină.

Al. I. Odobescu.
(1834—1895).

Explicare. — In acéstă composiţie Odobescu, unul dintre ceĭ maĭ bunĭ scriitorĭ Românĭ, vrea să ne facă să cunóscem una dintre cele maĭ vechĭ bisericĭ din Moldova, biserica din Bălinescĭ, interesantă din punct de vedere istoric. In acest scop, el a trebuit să se ducă la faţa loculuĭ ca s'o vadă şi şĭ-a luat *notiţe* despre ea: într'acésta a constat invenţiunea. După aceea s'a gândit cum să aşeḑe aceste notiţe în composiţie şi a ajuns să stabiléscă următorul plan:

I. **Introducerea:**

Biserica din Bălinescĭ presintă un interes istoric.

II. **Desvoltarea:**

1. *Locul* unde se află (unde?)
2. *Timpul* când a fost făcută (când?)
3. *Agentul* (*causa* saŭ *originea*) (cine-a făcut-o? saŭ de unde provine?)
4. *Părţile:*
   a) construcţia.
   b) zugrăviala.
   c) mormintele şi inscripţiunile.
   d) ascunḑătorile.
5. *Starea actuală.*

III. **Conclusia:**

Biserica din Bălinescĭ, ca să nu se dărâmę, trebue reparată.

Intr'acésta a constat disposiţiunea. După acésta, servindu-se de notiţele sale, a trebuit să le desvolte şi să le îmbrace cu expresiile cele maĭ potrivite, căutând să urmeze ordinea indicată în plan, adecă să stiliseze composiţiunea. In stilisare, observăm că i-a venit maĭ uşor, ca să împreune prima idee din desvoltare, acea privitóre la loc, cu ideea ce constitue introducerea, şi chiar să intervertéscă ordinea, începênd să ne spună maĭ întâĭ unde se află biserica şi apoĭ că este vrednică de interesul istoriculuĭ. Tot aşa ideea privitóre la timp, a împreunat-o cu ideea privitóre la origine, începênd maĭ întâĭ cu acésta («ea e zidită de logofĕtul Tĕutu»). Pe de altă parte, vedem că a dat desvoltare neobicinuită indicaţiunilor privitóre la deosebitele inscripţiĭ arătând cu o exactitate mare locul unde se găsesc; şi cu drept cuvênt, pentru că tocmaĭ aceste inscripţiĭ arată importanţa istorică a bisericiĭ. In fine, ultima idee din desvoltare, privitóre la starea eĭ actuală, a împreunat-o cu conclusiunea, fiind-că între ea şi ideea din conclusiune este o strînsă legătură («biserica logofĕtuluĭ Tĕutu *e tare stricată.... dar* ea ar putea exista încă mulţĭ secolĭ, *de i s'ar face o reparaţie...*»).

Maĭ observăm că Odobescu trece cu vederea unele lucruri pe care ar fi putut să ni le spună: aşa, ar fi putut spune cu dea-mănuntul tóte stricăciunile ce are şi cine îngrijesce de ea acum, cum a ajuns în decursul timpuluĭ în acea stare, rostul pentru care a fost clădită. Dar unele din aceste lucruri, ca bunióră *rostul* pentru care a fost clădită, se înţelege de la sine: toţĭ scim că bisericile sînt clădite întru mărirea luĭ Dumnedeŭ, iar altele, orĭ nu le-a sciut saŭ n'a avut destule cunoscinţe,—cum ar fi *istoricul* eĭ («cum a ajuns în decursul timpuluĭ în acea stare»),—orĭ nu le-a găsit destul de interesante din punctul de vedere al scopuluĭ pe care îl urmăria prin composiţia sa («cine o îngrijesce acum şi amănunte maĭ precise asupra stricăciunilor ce are»). Acésta însemnéză că Odobescu,

făcênd composiția sa, nu și-a propus să ne facă să cunóscem biserica din Bălinescĭ, din *tóte* punctele de vedere, ci numaĭ dintr'un punct de vedere, cel *arheologic*, adecă întru cât acéstă biserică e un *monument vechiŭ în legătură cu istoria*. Acest punct de vedere constitue *tema* compositieĭ sale.

Lucrând ast-fel Odobescu a putut să ne facă *cunoscut*, să ne *explice*, biserica din Bălinescĭ din punct de vedere arheologic, printr'un șir de judecățĭ asupra eĭ, fără să provóce vre-o emoțiune saŭ vre-o pornire puternică față de ea. Ceea-ce ne intereséză în acéstă compositie sînt tocmaĭ aceste judecățĭ pe care autorul le face asupra loculuĭ, origineĭ, părților aceleĭ bisericĭ și despre care noĭ luăm cunoscință citind propositiunile și frasele prin care el le formuléză. Cu alte cuvinte, acéstă compositie, din punctul de vedere al *fonduluĭ*, este *prosaică*.

Acest fond însă vedem că ese la ivélă cu ocasiunea unuĭ anume obiect: cu ocasiunea uneĭ bisericĭ; la ea s'a gândit scriitorul, despre ea a judecat, iar noĭ citind compositia sa, despre ea învățăm să judecăm, ce este și cum este. *Obiectul, cu prilejul căruia se manifestă fondul unuĭ scriitor, se numesce conținut.* Conținutul acesteĭ compositiunĭ prosaice este dar biserica din Bălinescĭ.

Pe de altă parte, observăm că acest obiect este un *lucru de sine stătător:* are deosebite părțĭ pe care le putem prinde cu vederea dintr'o dată. Compositiunile care se referă la un lucru de sine stătător se numesc *descrierĭ* saŭ *descripțiunĭ*.

§ 11. **Teorie.** — Compositiunea în care arătăm judecățile, emoțiunile, tendințele nóstre cu ocasiunea unuĭ lucru de sine stătător (lucru, ființă, stare, ale căror părțĭ le putem prinde cu privirea dintr'o dată) se numesce *descriere* saŭ *descripțiune*.

Compositiunea în care explicăm prin judecățĭ un lucru de sine stătător se numesce *descriere* saŭ *descripțiune prosaică*.

Intr'o descripțiune prosaică nu descriem maĭ nicĭodată tóte părțile obiectuluĭ dat. In adevĕr, un lucru

póte fi privit din multe puncte de vedere și ni se înfățișéză deosebit, după cum îl privim dintr'un punct saŭ altul. De obiceiŭ, o descripțiune prosaică cuprinde *cu deosebire* însușirile ce descoperim într'însul, dacă-l privim dintr'un anume punct de vedere. *Tema* uneĭ asemenea descrierĭ constă tocmaĭ din arătarea punctuluĭ de vedere din care ne intereséză cu deosebire obiectul dat, pe câtă vreme *titlul* póte consta numaĭ din vorbele prin care îl numim, spre a-l deosebi de alte obiecte.

Judecățile ce trebue să coprindă desvoltarea uneĭ descripțiunĭ prosaice se referă de obiceiŭ la *locul* unde se află obiectul ce descriem, la *timpul* când s'a făcut, la *originea*, adecă la *causa* saŭ *agentul*, prin care s'a făcut, la *părțile* și *însușirile* ce le are în deosebire de alte obiecte cu care se asémănă, la *scopul* pentru care s'a făcut.

In *introducere* putem arăta punctul de vedere din care ne intereséză cu deosebire obiectul (indicarea temeĭ) saŭ categoria de lucrurĭ maĭ cunoscute cu care se află în legătură.

In *conclusiune* putem arăta ce credem noĭ despre acel obiect cu privire la starea luĭ actuală, la folósele luĭ pentru viață, sciință, artă, națiune, etc., la viitorul luĭ, etc.

Unele descrierĭ n'aŭ introducere, altele n'aŭ conclusiune; la altele lipsesc amândouĕ.

Aplicație. — De ce compoșiția de maĭ sus este o descriere? Ce trebue să înțelegem printr'un lucru de sine stătător? De ce ḑicem că descrierea de maĭ sus este prosaică? In ce constă tema acesteĭ descrierĭ? La ce se referă de obiceiŭ judecățile ce trebue să punem în desvoltarea uneĭ descrierĭ prosaice? Ce putem pune în introducere? Ce putem pune în conclusiune? Care este partea esențială a descrieriĭ?

Exercițiul XXI. — Să se citéscă și să se aplice tóte ideile de maĭ sus la compositiunea «Măgurile din Ibănescĭ».

Exercițiul XXII. — Să se facă, imitându-se compositia de maĭ sus, descrierea uneĭ biericĭ cunoscute.

Exercițiul XXIII. — Să se facă descrierea uneĭ grădinĭ, arătându-se cu deosebire frumusețea eĭ, după următorul plan :

Planul uneĭ descrierĭ prosaice.

Grădina publică din... (saŭ numele propriŭ ce-l pórtă).

I. **Introducerea :**

Grădina . . . podóba orașuluĭ.

II. **Desvoltarea :**

1. Originea { *a)* cine a făcut-o; *b)* când a făcut-o;

2. Locul { *a)* situația, împrejurimile; *b)* întinderea și împrejmuirea;

3. Planul { *a)* aleele principale și felul copacilor; *b)* pajiștele; *c)* lacurile și avuzurile; *d)* construcțiile care contribue, saŭ nu, la frumusețea eĭ;

4. Infățișarea generală.

III. **Conclusiunea :**

Dorința de a fi bine întreținută saŭ de a fi și maĭ înfrumusețată.

18.

MAGURILE DIN IBANESCI

Comuna Ibănescĭ *ocupă* locul *cel maĭ culminant* al délurilor ce se întind dea-lungul maluluĭ drept al Prutuluĭ; din acel punct, care *domină* tot judeţul Dorohoiŭ, se pornesc spre S. costişele ce despart văile Jijieĭ, Ibăneseĭ şi Başeuluĭ. Pe podişul luĭ muntos, spre S. V. de satul Ibănescĭ, este un fel de dél *artificial* saŭ măgură *colosală* avênd la *basă* o *periferie* ca de 4460 *metri* şi o înălţime ca de 557 *metri*. Ea este ridicată în marginea uneĭ păduri şi *formată* din năsip, petre micĭ şi stâncĭ *aglomerate*. De pe culmea eĭ, vederea se deschide peste tot districtul Dorohoiŭ şi chiar până la Iaşĭ şi Sucéva. Vârful acesteĭ măgure este trunchiat; el presintă o *suprafaţă plană* de *formă* rotundă ca de 1115 *metri* împrejur, şi pe dînsa se găsesc *ruinele* uneĭ cetăţuĭ cuprinḑênd ca vre-o 90 de *metri*; în jurul cetăţiĭ este un şanţ *circular* care are încă 3,35 *metri* înălţime şi 60 *metri* lungime în părţile unde el maĭ *există*, adecă spre S. şi E.; iar spre N. şi V., malul e surpat şi rîpos; ţĕrâna din şanţ se arată a fi fost asvârlită din afară în lăuntru. Pórta cetăţuiĭ era aşeḑată la S. S. E., şi de la dînsa se pornesce spre S. drumul care duce la satul ce este astăḑĭ *situat* pe cósta măguriĭ. La 67 *metri* spre N. de cetate este o ridicătură de pămînt înălţată, ca de 6,70 metri pe de-asupra cetăţiĭ; ea pare a fi *servit* ca punct de *observare*.

Spre S. de cetăţue, la *distanţă* de 800 *metri* este o altă movilă avênd 111,50 metri *circonferinţă* la basă şi 8,92 *metri* înălţime; de acolo se póte observa tot *interiorul* cetăţiĭ.

Şi maĭ departe, adecă la 5 *chilometri în direcţiunea* S. S. E. maĭ este încă o movilă avênd la *basă* o *circonferinţă* de vre-o 116 *metri* şi 13,38 *metri* înălţime, cu o

formă ţuguiată; din vârful eĭ se vede la movila *precedentă* şi chiar până la pórta cetăţiĭ.

Despre cetatea cea mare de pe măgura de la Ibănescĭ credinţa locală o dă ca din timpiĭ Tătarilor; uniĭ ḑic cum că acolo a fost mânăstire.

Al. I. Odobescu
(1834—1895).

Explicare. — Cercetând cuvintele saŭ termeniĭ ce scriitorul Odobescu a întrebuinţat în stilisarea composiţieĭ de mai sus, observăm că unele cuvinte sînt maĭ cunoscute de popor, sînt întrebuinţate în limba mai tuturor Românilor, sînt maĭ românescĭ; altele însă sînt maĭ puţin cunoscute saŭ cu totul necunoscute poporuluĭ şi sînt întrebuinţate mai mult în graiul celor cu sciinţă de carte, sînt maĭ puţin românescĭ:

Ast-fel cuvinte ca: *loc, dél, a se întinde, dea-lungul, mal, drept, tot, judeţ, a se porni, costişă, a depăşi, vale, podiş, muntos, sat, a fi, fel, măgură, a avea, înălţime, etc*, sînt cunoscute de popor, se aud în graiul maĭ tuturor Românilor şi pentru acésta pot fi socotite drept cuvinte românescĭ de *baştină*.

Din contră cuvintele:

a ocupa = (franţuzesce: *ocuper;* latinesce: *occupare*),
culminant = (fr. *culminant-e,* adj.; lat. *culminare* v.),
punct = (lat. *punctum*),
a domina = (fr. *dominer;* lat. *dominari*),
S. *(Sud)* = (fr. *Sud*),
S. V. *(Sud-Vest)* = (fr. *Sud-ouest*),
artificial = (fr. *artificiel-le*; lat. *artificialis-e*),
colosală = (fr. *colossal-e,* adj.; lat. *colossus,* subst.; grec. *kolossòs,* subst.),
basă = (fr. *base;* lat. *basis;* gr. *básis*),
periferie = (fr. *périphérie;* lat. *peripheria;* gr. *periphéreia*),
metru = (fr. *mètre;* lat. *metrum;* gr. *métron*),
a forma = (fr. *former;* lat. *formare*),
a aglomera = (fr. *agglomerer;* lat. *aglomerare*),
district = (fr. *district,* subst.; lat. *districtus,* adj.),
a presinta = (fr. *présenter,* v.; lat. *praesens,* subst., — maĭ rar: *praesentare,* v.),
suprafaţa = (fr. *surface;* lat. *superficies*),
plan = (fr. *plan-e;* lat. *planus-a-um*),
formă = (fr. *forme;* lat. *forma*),
ruină = (fr. *ruine;* lat. *ruina*),

circular = (fr. *circulaire;* lat. *circularis-e*),
a exista = (fr. *exister;* lat. *existere*),
E (*Est*) = (fr. *Est*),
N (*Nord*) = (fr. *Nord*),
a fi situat = (fr. *situer;* lat. *situs-a-um*, adj.),
a servi = (fr. *servir;* lat. *servire*).
observare = (fr. *observer* v., *observation* subst.; lat. *observare* v., *observatio*, subst.),
distanţă = (fr. *distance;* lat. *distantia*),
circonferinţă = (fr. *circonférence;* lat. *circumferentia*),
interior = (fr. *intérieur*, adj.; lat. *interior*, adj.),
chilometru = (fr. *kilomètre;* gr. *chilios* şi *metron*,
direcţiune = (fr. *direction*; lat. *directio-onis*),
precedent = (fr. *précédent*, adj.; lat. *praecedere*, v.),
local = (fr. *local-e;* lat. *localis*),
sînt introduse de curênd în limbă, odată cu cultura occidentală, unele, de pe la sfârşitul secoluluĭ XVIII şi chiar maĭ înainte, dar cele maĭ multe din prima jumătate a secoluluĭ XIX. Ele sînt cunoscute cu deosebire de Româniĭ care aŭ învăţat carte saŭ aŭ trăit în atingere cu aceştia. Unele din ele aŭ început să intre şi în popor, ca buniórā *a ocupa, metru, a forma, ruină, a servi, kilometra;* cele-l-alte vor intra cu cât se va rĕspândi cultura. Cuvintele noĭ introduse în limbă se numesc *neologisme*. Ele aŭ fost luate cu deosebire din limba francesă şi limba latină, cu scopul de a putea exprima şi în limba nóstră ideĭ pe care strămoşiĭ noştri nu le cunosceaŭ. Neologismele, servind în genere spre a exprima cu deosebire ideĭ iar nu simţirĭ şi porniri, sînt maĭ *abstracte* şi maĭ *prosaice* decât cele-l-alte cuvinte băştinaşe ale limbiĭ. Ele dar se pot întrebuinţa maĭ bine într'o compositie prosaică; cu deosebire fac efect neplăcut în compositiile poetice.

§ 12. **Teorie.**— Cuvintele saŭ termeniĭ pe care un scriitor român iĭ întrebuinţéză în compositiile sale pot fi de douĕ felurĭ: 1) *cuvinte băştinaşe*, care fac parte din limba română încă de la originea eĭ saŭ aŭ intrat în organismul eĭ de maĭ multă vreme şi sînt cunoscute maĭ tuturor Românilor; şi 2) *cuvinte noĭ* saŭ *neologisme*, pe care le-am introdus în limbă de vre-un secol încóce spre a exprima nisce ideĭ pentru care n'aveam vorbe potrivite. Cele maĭ multe din aceste vorbe sînt luate din limba latină din care se trage limba nóstră, şi maĭ cu sémă din limba francesă, care are aceeaşĭ origină ca şi limba română.

II. Explicare. — Cercetând neologismele însemnate maĭ sus, observăm că unele din ele nu pot fi înlocuite în composiţie cu alte cuvinte românescĭ; ele sînt luate din sciinţe şi servesc orĭ-de-câte-orĭ vrem să ne exprimăm în mod sciinţific. Ast-fel sînt: «metru», «chilometru», «periferie», «circumferenţă», «suprafaţă». Aceste neologisme se numesc termenĭ saŭ cuvinte *tehnice*.

Altele din contră — şi cele maĭ numeróse — ar putea fi înlocuite cu vorbe românescĭ, schimbând pe icĭ pe colo construcţia. Ast-fel în loc de «Comuna Ibănescĭ *ocupă* locul cel maĭ *culminant* al délurilor ce se întind dea-lungul maluluĭ drept al Prutuluĭ; din acel *punct*, care *domină* tot judeţul Dorohoiŭ, se pornesce spre S. costişele ce despart văile Jijieĭ, Ibănescĭ...» am putea ḑice: «Comuna Ibănescĭ *se află aşeḑată* pe locul cel maĭ *ridicat* al délurilor..., *din acel loc, de unde putem privi peste* tot judeţul Dorohoiŭ, pornesc costişele, etc.», făcênd următórele înlocuirĭ:

ocupă = se află aşeḑat
culminant = ridicat
punct = acel loc
domină = de unde putem privi peste

Studiind aceste înlocuirĭ, vedem însă că unele din ele nu *corespund întocmaĭ* cu gândirea ce a vrut să exprime autorul, ci redaŭ acéstă gândire numaĭ *aproximativ*. Ast-fel, când autorul ḑice «Comuna... *ocupă* locul» e tot una ca şi cum ar ḑice «ţine şi stă pe locul», ceea-ce nu e tot una cu «este aşeḑat». Dacă însă în loc de aceste vorbe, am întrebuinţa vorbele «ţine şi stă pe locul» şi am ḑice «Comuna Ibănescĭ *ţine şi stă pe* locul cel maĭ...», am vedea numaĭdecât că acest mod de exprimare nu e *firesc* în limba română, e *nepotrivit, nenatural, impropriŭ*. Prin urmare singurul chip prin care se póte exprima întocmaĭ gândirea autoruluĭ este întrebuinţând, cum el a făcut, neologismul «*a ocupa*».

Tot aşa când am înlocuit «*din acel punct, care domină* tot judeţul Dorohoiŭ» prin *din acel loc — de unde putem privi peste* tot judeţul...» n'am exprimat întocmaĭ gândirea autoruluĭ. Expresiunile întrebuinţate de el ne fac într'adevĕr să ne gândim la acel loc şi la înălţimea luĭ faţă de cele-l-alte locurĭ din judeţul Dorohoiŭ, dar nu ne spune de loc că de-acolo am putea vedea într'adevĕr tot judeţul. Un loc póte să fie maĭ ridicat decât tóte locurile de prin prejur, fără ca totuşĭ din acel punct să le putem vedea pe tóte cele-l-alte: unele maĭ puţin ridicate pot fi ascunse vederiĭ nóstre de altele maĭ înalte dar maĭ puţin înalte decât punctul nostru de observaţie. Aşa că, şi în acest cas, numaĭ neologismele întrebuinţate de autor redă întocmaĭ gândirea luĭ. Acelaş lucru am putea ḑice şi de «culminant», care semĕnând cu vorba băştinaşă «culme»

şi avênd acelaş înţeles cu cuvîntul latinesc «culmen-inis (= vârf) de la care amêndouĕ derivă, exprimă maĭ *plastic*, maĭ *limpede* ideea de «ridicat peste alte locurĭ maĭ jóse».

Din examinarea şi altor neologisme se póte vedea că într'adevĕr neologismele care par'că pot fi înlocuite cu cuvinte românescĭ de baştină, nu pot fi înlocuite fără ca gândirea să nu-şi piardă *precisiunea*, şi fără ca expresiunea să nu devină *improprie*. Ast-fel:

1. «artificial». Ar fi prea lung dacă despre tóte lucrurile «artificiale» am ḑice cu vorbele românescĭ: «de mâna omuluĭ». «Dél de mâna omuluĭ» n'ar fi expresie naturală, iar expresiunea clară «dél făcut de mâna omuluĭ» ar fi prea lungă, şi expresiunile ce sînt prea lungĭ faţă de ideea ce exprimă, par totdéuna nenaturale, sînt *improprii*. Decât o improprietate de stil, maĭ bine un neologism.

2. «colosală». În acéstă vorbă intră nu numaĭ ideea de «fórte mare» ci şi întru cât-va ideea de «măreţ», adecă de ce-va care ne pune în mirare. Ea nu póte fi dar înlocuită cu «fórte mare».

3. «basă». Are înţeles de «temelie», dar nu póte fi înlocuit totdéuna cu acest cuvînt. Nu putem ḑice «basa caseĭ», în loc de «temelia caseĭ», nicĭ «temelia conuluĭ», în loc de «basa conuluĭ». Cuvîntul «temelie» are un înţeles maĭ concret, ne face maĭ mult să simţim lucrurile decât să le înţelegem. De aceea se întrebuinţéză cu maĭ mult succes în composiţiile poetice şi retorice, pe când «basă» remâne propriŭ composiţiunilor prosaice.

4. «periferie». Insemnéză «marginea unuĭ lucru care are o formă rotundă». N'ar putea fi înlocuit cu «ocol» saŭ «cercuit», fiind-că aceste douĕ vorbe se întrebuinţéză numaĭ pentru suprafeţe, pe când «periferie» se întrebuinţéză şi pentru volume. Aci totuşĭ, fiind vorba de cercuitul baseĭ uneĭ măgure, în loc de «periferie», scriitorul ar fi putut pune «cercuit». Dar din momentul ce neologismul este admis în alte casurĭ, întrebuinţarea luĭ devine corectă orĭ-de-câte-orĭ nu dă nascere la o improprietate de termenĭ.

5. «presintă». În loc de «el presintă o suprafaţă plană» am putea ḑice «el are o suprafaţă...» saŭ «el înfăţişéză...» dar cea d'întâĭ expresie este maĭ abstractă, cea de-a doua maĭ concretă de cât «presintă». Ce-va maĭ mult: expresia «înfăţişéză o suprafaţă....» e şi *nenaturală* şi decĭ improprie, pentru că nu e decât o traducere după verbul «presintă». Forma corectă, în adevĕr, este: a *se* înfăţişa, iar nu «a înfăţişa».

6. «suprafaţă». Acest cuvînt e maĭ abstract decât «faţă», decĭ e maĭ propriŭ pentru composiţiile prosaice. Pe de altă parte nu se póte întrebuinţa totdéuna unul în locul altuia: Nu putem ḑice nicĭ «am pus pe Ion *suprafaţă* de Gheorghe», nicĭ «*faţa* globuluĭ este acoperită în mare parte de apă», căcĭ în acest din urmă exemplu

s'ar înţelege că, pe lângă «faţă», globul maĭ ar avea o altă parte opusă feţeĭ, şi care n'ar face parte din faţă, — ceea-ce nu e exact.

7. «aglomera». Nu póte fi înlocuit totdauna cu «grămădit» saŭ «înghesuit» pentru că el maĭ póte însemna «lipit»; şi acésta însemnéză şi în bucata de faţă, că lucrurile nu sînt numaĭ grămădite, înghesuite ci şi «lipite» între ele.

8. «plană». E mai abstract şi deci mai propriu pentru compositiile prosaice, decât «neted».

9. «circular». Nu póte fi înlocuit nici prin «rotund» (şanţ rotund!) nicĭ prin «cercuit», fiind-că în casul de faţă ar da nascere la o expresie echivocă: «şanţ cercuit» = şanţ cu cercurĭ.

10. «există». Coprinde unul din înţelesurile verbului «a fi», şi anume acela care poate fi redat prin «a dăinui». «A exista» însă nu poate fi înlocuit prin «a dăinui», pentru că el arată că un lucru are fiinţă, indiferent dacă acéstă fiinţă póte saŭ nu să dăinuéscă. Pe de altă parte el nu se póte înlocui totdauna cu «a se afla» saŭ «a se găsi».

Neologismele care slujesc unuĭ autor ca să exprime *întocmaĭ*, saŭ cu *precisiune* gândirea sa, de şi par că pot fi înlocuite cu alte cuvinte românescĭ, se numesc *neologisme propriŭ dise* şi se pot întrebuinţa cu deosebire în compositiile prosaice; saŭ, ca elemente prosaice, în compositiunĭ retorice.

§ 13. **Teorie.**— Neologismele sînt de doŭĕ felurĭ: a) *termenĭ tehnicĭ*, care sînt cuvinte întrebuinţate cu deosebire în sciinţă şi une-orĭ introduse şi în limba dilnică; b) *neologisme propriŭ dise*, care, de şi par că pot fi înlocuite cu alte cuvinte românescĭ, nu pot fi totuşĭ înlocuite, pentru că atuncĭ gândirea autoruluĭ nu maĭ este exprimată *întocmaĭ* cum a gândit-o el. Cu alte cuvinte înlocuind neologismele dintr'o compositie prosaică, cu vorbe românescĭ de baştină, gândirea devine neprecisă, iar expresiunea póte deveni *improprie*.

Neologismele sînt în genere abstracte şi pot fi întrebuinţate în compositiunĭ prosaice, maĭ puţin în cele retorice şi maĭ puţin în cele poetice.

Exercitiul XXIV. — Să se alégă neologismele din compositia «Biserica din Bălinescĭ».

Exercitiul XXV.—Să se analiseze una din compositiile elevilor, arătând cum se *preciséză* gândirea prin termenĭ *propriĭ*.

19.

O CASĂ BOERÉSCA

O casă boerésca era o adevĕrată cetate, un stat în stat; nicĭ poliția, nicĭ justiția domnéscă nu îndrăsniaŭ să trécă pragul porțiĭ unuĭ Ban saŭ al unuĭ Vornic, de și un asemenea drept nu era scris nicăerĭ; la trebuință, boerul putea să închidă porțile și să trăéscă lunĭ întregĭ cu familia, cu slugile și cu ómeniĭ caseĭ, opt-ḑecĭ și o sută de suflete, fără să aibă cea maĭ mică trebuință de ceĭ din afară. Avea mălaiŭ și făină în ambare; cămara luĭ gemea de tot felul de băcăniĭ și de sărăturĭ; în țigănie avea franzelarĭ, croitorĭ, cismarĭ, etc. La cas, putea, cu ómeniĭ din curte, să se apere în contra puteriĭ domnescĭ, când nu era sprijinită pe vre-o poruncă de la Țarigrad.

Partea caseĭ despre scara cea mare, cu patru odăĭ în drépta și în stânga sălii, așternute cu macaturĭ și perdele țesute și cusute în casă, cu sofale, cu saltele în colțurĭ și cu perne de jur împrejur, și alte douĕ saŭ treĭ odăĭ maĭ micĭ pentru grămătic, cafegiŭ, ciubucciŭ și feciorul din casă, formaŭ apartamentul boeruluĭ; partea cea-l-altă a caseĭ de sus cu *sagnasiŭ*[1]), cu cămara și cu scara din grădină, eraŭ ale cucónelor și ale cuconițelor, cu jupânesele și cu fetele din casă, cincĭ-șase cusătorese crescute de micĭ, fete de *scutelnicĭ*[2]) saŭ de boernașĭ. Copiiĭ de sex bărbătesc locuiaŭ în beciurĭ cu dascălul grec, lângă odaia preotuluĭ și a cântăreților, în rând cu sofrageria și cu odăile stolniculuĭ, vătafuluĭ și al chelăreseĭ. In fundul curțiĭ eraŭ grajdurile de douĕ-ḑecĭ, treĭ-ḑecĭ de caĭ, șoprónele de ḑece, cincĭ-spre-ḑece trăsurĭ,

1) balcon închis de unde se póte privi în stradă fără să fiĭ vĕḑut.

2) ómenĭ scutițĭ de dărĭ («bir»), și care munciaŭ în folosul Domnilor boerilor saŭ mânăstirilor.

care, căruţe, *butcĭ* [1]) şi *rădvane* [2]); în unghiŭ cu odăile vizitiilor şi ale rândaşilor, începea un alt rând de odăĭ, unde trăgea grămăticul Iordache, vătaful Dinu, polcovnicul Ioniţă, şătrarul Grigore, logofĕtul Ştefănache, etc., când eraŭ scoşĭ din slujbă. Aceştia, îndată ce intra boerul în pâne, sburaŭ cu toţiĭ în tóte părţile, ca *sameşĭ* [3]), *condicarĭ* [4]), zapciĭ şi se întorceaŭ iar la tainul boeresc îndată ce se mazilia stăpânul; aceştia eraŭ vestiţiĭ ciocoĭ boerescĭ din tată în fiŭ.

La spatele odăilor logofeţilor, era fânăria, lemnăria şi grădina în care găsiaĭ în abundenţă cireşĭ pietróse, caise cât pumnul, piersicĭ roşiĭ, strugurĭ tămâioşĭ şi razachie, mere domnescĭ şi pere *bergamote* [5]); pe lângă grădină o uliciórăʼducea în ţigănie, curte cu câte-va odăĭ, în care locuiaŭ şapte-opt familiĭ de ţiganĭ de vatră: potcovarĭ, curelarĭ, croitorĭ, spălătorese, etc.

Pentru o asemenea populaţiune bucătăria urma să fie ce-va măreţ; şi, în adevĕr, era o operă de arhitectură. Intr'un colţ al curţiĭ se ridica un coş ca un obelisc, care se deschidea lărgindu-se, ca o pâlnie întórsă de-asupra uneĭ bolte, care acoperia tot edificiul; în mijloc, sub deschiderea coşuluĭ, era *cotlonul* [6]) de doĭ stânjenĭ de lung, în care se mistuiaŭ lemnele întregĭ, cum veniaŭ de la pădure, netăiate, nedespicate şi în care boul se putea pune întreg în frigare; de jur împrejur eraŭ mese, tarabe şi cotlóne maĭ micĭ, mulţime de tóte mărimile şi de tóte gradele; deosebit de bucătarul cel mare, maĭ eraŭ şapte-opt rândaşĭ, care, fie-care bucătăria pentru clasa la care era orânduit; masa şi bucatele boerescĭ

1) cupeurĭ; trăsurĭ închise.
2) trăsură de casă.
3) casier; perceptor.
4) arhivar; îngrijitor de acte publice.
5) un fel de pere marĭ, galbene, fórte gustóse.
6) vatra.

eraŭ deosebite de ale slugilor, de ale jupâneselor cu fetele din casă, şi de ale logofeţilor.

Una din casele cele maĭ măreţe din Bucurescĭ era casa Dudesculuĭ.

Familia Dudesculuĭ era, fără îndoială, cea maĭ bogată din ţară. Cuprinsul lor în Bucurescĭ începea de lângă Sfinţiĭ Apostolĭ şi mergea până în *podul Caliţeĭ* [1]) aprópe de Antim ; cuprindea maĭ tot spaţiul dintre gârlă şi délul Spireĭ, locul unde este astăḑĭ vestita mahalaua Dudesculuĭ, dar unde nu maĭ găsescĭ cea maĭ mică urmă de acea mărime, nicĭ în zidire, nicĭ în picĭor de om.

I. Ghica.
(1816—1895).

I. **Explicare.** — In acéstă composiţie autorul vrea cu deosebire să ne explice şi să ne facă să înţelegem cum era o casă boeréscă înainte vreme ; este prin urmare o *composiţie prosaică*. Casa boeréscă, fiind un obiect ale căruĭ părţĭ s'ar putea cuprinde dintr'o dată cu privirea, este un lucru de sine stătător, şi prin urmare composiţia prosaică, prin care ni se face cunoscut, este o *descriere*. Acéstă, descriere însă, în deosebire de Biserica din Bălinescĭ şi «Movilele din Ibănescĭ», nu se rapórtă la un *anume* lucru, ci la maĭ multe lucrurĭ pe care scriitorul le strînge într'o singură *icónă* saŭ *noţiune* saŭ *tip*. In adevĕr, scriitorul nu ne descrie *cutare* casă boeréscă din vechime, ci cum era *în genere* orĭ-ce casă boeréscă. Casele boerescĭ se vor fi deosebit între ele, dar aveaŭ între dînsele asemĕnărĭ ; descrierea autoruluĭ se rapórtă numaĭ la aceste părţĭ asemĕnătóre într'unite într'o singură noţiune «casa boeréscă din vechime». Aceste descrierĭ se numesc descrierĭ *tipice* saŭ *generice*.

Pe de altă parte, părţile care se descriŭ : odăile boerilor, grădina şi sălaşele ţiganilor, bucătăria, sînt ele înşi-le obiecte, care cuprind maĭ multe alte părţĭ importate (la bucătărie

1) aḑĭ, Calea Rahoveĭ.

spre ex. e vorba de coș, de cotlon, de mese și tarabe, etc.) pe care scriitorul găsesce de cuvință să le descrie. In acest cas descrierea luĭ ia numirea specială de *tabloŭ*. Acéstă descriere este dar un *tabloŭ tipic*.

§ 14. **Teorie.** — Descrierea care are de fond o *noțiune* (*icónă* saŭ *tip*) se numesce *descriere tipică* saŭ *generică*.

Descrierea, fie tipică saŭ nu, care se rapórtă la un obiect care e compus din alte obiecte, pe care scriitorul le descrie cu interes, se numesce *tabloŭ*.

Aplicație. — **Ce fel de composiție este «O casă boerésca» din punctul de vedere al fonduluĭ sufletesc, și pentru ce ? Ce fel de composiție este din punctul de vedere al obiectuluĭ la care se referă ? Ce însușirĭ are obiectul despre care tratéză ? De ce ḑicem că «O casă boerésca» este o descriere tipică ? De ce ḑicem că e un tabloŭ ?**

II. **Explicare.** — Ca să compună tabloul tipic de maĭ sus, autorul a căutat să se gândéscă maĭ întâiŭ la cât maĭ multe case boerescĭ și să-șĭ facă din tote aceste amintirĭ o singură *idee generală* despre ce era o casă boerésca. După aceea a căutat să-șĭ dea séma care eraŭ părțile maĭ importante la orĭ-ce asemenea casă și a găsit că aceste părțĭ eraŭ : 1) casa propiŭ ḑisă, unde locuia stăpâniĭ, copiiĭ, slugile și ómeniĭ maĭ de aprópe aĭ caseĭ ; 2) grădina și sălașurile de țiganĭ care făceaŭ fel de fel de meșteșugurĭ pentru casa boerésca, și 3) bucătăria unde trebuia să se pregătésca mâncare pentru atâția ómenĭ. Aceste treĭ părțĭ esențiale pe care rând pe rând a trebuit să le examineze și să le explice în composiția sa, se numesc *momente*.

După ce șĭ-a fixat acestę momente, autorul a căutat să-șĭ amintésca cum se compunea fie-care din aceste părțĭ la cele *maĭ multe* case boerescĭ. Făcênd acéstă operațiune, a găsit că prima parte se compunea, din : *a)* apartamentele boeruluĭ ; *b)* apartamentul cucóneĭ și al fetelor ; *c)* beciurile unde staŭ și eraŭ educațĭ băețiĭ, alăturĭ cu sufrageria și slugile ce țineaŭ de ea ; *d)* grajdurile ; *e)* odăile vizitiilor

și *fl* odăile ciocoilor boerescĭ. Și tot ast-fel a procedat și cu cele-l-alte momente până ce a fixat tóte amănuntele ce se găsiaŭ în părțile maĭ însemnate ale uneĭ case boerescĭ.

§ 15. **Teorie.** — Ca să compunem un tabloŭ, maĭ întâiŭ căutăm să fixăm maĭ multe puncte de privire, de unde să putem îmbrățișa maĭ bine o parte a lucrurilor din care se compune obiectul ce vrem să descriem.

Aceste puncte de vedere trebue să fie în genere puține și cât maĭ bătătóre la ochĭ, pentru ca prin ele atențiunea cititoruluĭ să fie cât maĭ bine reținută și să pótă cu ușurință subordona fie-căreia din ele, părțile secundare din care fie-care se compune. Aceste puncte de vedere se numesc *momente*.

Intr'o descriere simplă, începem descrierea de la părțĭ către întreg, într'un tabloŭ, din contră, pornim de la întreg către părțile luĭ.

Aplicație. — Cum a procedat Ion Ghica în compoșiția acestuĭ tabloŭ tipic? De ce a trebuit să-și aducă aminte? Ce a făcut cu aceste amintirĭ? Cum a căutat să descrie tipul pe care și l-a format despre o casă boerésca? Ce sînt momentele? Ce deosebire este între procederea ce trebue să urmăm la o descriere simplă și între cea cerută de un tabloŭ?

Ce cuprinde introducerea? Ce coprinde conclusia? De ce despre conclusie nu putem ḑice că e descriere tipică?

III. **Explicare.** — In acéstă compoșiție găsim puține neologisme: *stat, poliție, justiție, familie, apartament, sex, abundență, bergamotă, operă, arhitectură, obelisc, grad,* cele maĭ multe luate din latinesce, iar cele-l-alte, din franțuzesce.

Numaĭ unul din ele ar putea fi înlocuite cu alte cuvinte românescĭ, fără să se clintéscă înțelesul: abundență = belșug; cele-l-alte sînt maĭ tóte termenĭ tehnicĭ saŭ neologisme propriŭ ḑise. Neologismele care se pot înlocui cu alte cuvinte românescĭ sînt primite în limbă, când înlocuesc (precum e casul cu «abundență») cuvinte de origină grecéscă, turcéscă, ungurésca saŭ slavonă, ce sună maĭ puțin frumos decât neologismul înlocuitor. Aceste neologisme s'ar putea numi *estetice*.

Orĭ-cum ar fi, în acéstă bucată găsim mult maĭ puține neologisme decât în «Biserica din Bălinescĭ» și «Movilele din Ibănescĭ». Compoșițiile care n'aŭ neologisme saŭ aŭ prea puține se ḑice că sînt

scrise în *stil literar;* cele care aŭ prea multe neologisme se ḑice că sînt scrise în *stil tehnic* saŭ *sciinţific.* Composiţiile care aŭ stil literar sînt maĭ plăcute la citit decât cele scrise în stil sciinţific.

In schimb, se găsesc în acéstă composiţie destule vorbe ce nu se maĭ aud în vorbirea de aḑĭ, dar care odată se întrebuinţaŭ în limbă. Ast-fel sînt: *Ban, Vornic, grămătic (= secretar), ciubucciŭ, sagnasiŭ, scutelnic, stolnic, butcă, rădvan, polcovnic, şatrar, sameş,* dintre care cele maĭ multe sînt nume de funcţiunĭ saŭ de boerii, care astăḑĭ orĭ nu maĭ sînt orĭ şi-aŭ schimbat caracterul. Autorul le întrebuinţéză pentru că, vorbind de lucrurĭ vechĭ, nu le póte numi, fără să le schimbe înţelesul, decât tot cu numele lor vechiŭ. Vorbele care s'aŭ întrebuinţat odată în limbă se numesc *arhaisme,* şi se pot întrebuinţa şi aḑĭ orĭ de câte orĭ vrem să numim lucrurĭ ce aŭ existat odată. Cele maĭ multe din ele, precum sînt cele din acéstă bucată, sînt nisce adevĕraţĭ termenĭ tehnicĭ.

§ 16. **Teorie.** — Neologismele, care ar putea fi înlocuite cu cuvinte de baştină românescĭ, dar aŭ un sunet maĭ armonios decât acestea şi în acelaş timp se potrivesc cu firea limbiĭ nóstre, servesc să facă expresiunea maĭ dulce la auḑ şi în acelaş timp s'o varieze. Ele se pot întrebuinţa şi se numesc *neologisme estetice.*

§ 17. **Teorie.**— Limba este un organism viŭ, care se nasce, cresce, se preface în decursul timpuluĭ, până când móre, fie că dă, fie că nu dă nascere la alte limbĭ. Limba română s'a născut din limba vorbită de coloniştiĭ aduşĭ de Traian în Dacia, adecă din limba latină vulgară, care aḑĭ e o limbă mórtă. Acéstă limbă a primit în sînul sĕŭ, maĭ întâĭ, elemente dacice şi grecescĭ, apoĭ, fórte multe elemente slavone (aprópe treĭ din cincĭ părţĭ din vorbele ce avem în limbă sînt slavone) şi cu vremea ea le-a plămădit la un loc, pierḑându-şĭ din ce în ce caracterul de limbă latină şi transformându-se într'o nouă limbă: limba română. Limba română, ast-fel formată, a maĭ primit apoĭ prin cărturarĭ şi prin atingerĭ, şi alte elemente: slavone, ungurescĭ, turcescĭ, grecescĭ, şi, acum în urmă, latinescĭ şi franţuzescĭ, prin care s'a îmbogăţit, fără însă să-şĭ piardă caracterul sĕŭ propriŭ. Ast-fel că astăḑĭ limba nóstră e în deplină desvoltare.

In acéstă desvoltare, limba, precum vĕdurăm, a trebuit să adopte multe vorbe noĭ, multe expresiĭ și multe construcțiĭ noĭ, despre care am vorbit; pe de altă parte, însă, ea, fără să-și piardă caracterul sĕŭ propriŭ, a pierdut multe vorbe, expresiĭ și construcțiunĭ vechĭ. Vorbele și construcțiunile ce se întâlnesc fórte des în limba veche și nu se maĭ întâlnesc decât rar saŭ deloc în limba de astădĭ se numesc *arhaisme*.

O limbă trăesce cu atât maĭ mult și cu atât devine maĭ trainică și maĭ bogată, cu cât scriitoriĭ caută să păstreze în sînul eĭ cât maĭ multe vorbe, expresiĭ și construcțiĭ, numaĭ cu condiție ca să le întrebuințeze la loc potrivit. De aceea un scriitor român, care vrea să-și pótă exprima tóte ideile sale, trebue să studieze limba română din tóte timpurile și să 'nvieze vorbe, expresiĭ și construcțiĭ vechĭ, care pot exprima unele ideĭ *maĭ cu proprietate* decât vorbele, expresiile și construcțiile de adĭ. Ast-fel noĭ putem întrebuința arhaisme — cu deosebire în *stilul literar* — însă cu condițiunea ca întrebuințarea lor să fie naturală.

Exercițiul XXVI. — Să se citéscă și să se caracteriseze composiția «Fundul Oceanuluĭ».

Exercițiul XXVII. — Să se compună, imitându-se composiția de maĭ sus, un tabloŭ cu tema «O casă țărănéscă».

Exercițiul XXVIII. — Să se compună un tabloŭ, avênd de subiect, *Orașul* în care se află scóla, după următorul plan:

I. **Introducerea:**

In ce parte a țăriĭ se află aședat orașul și ce gândesce lumea în privința frumușețiĭ saŭ interesuluĭ ce-l deștéptă pentru visitatorĭ.

II. **Desvoltarea:**

a) Infățișarea luĭ când te apropiĭ de el din depărtare (palate, bisericĭ, grădinĭ);

b) Infățișarea stradelor, caselor, ómenilor când intri în el pe stradele principale;

c) Infățișarea pieței (magazinele, șatrele, vîndĕtorii, cumpĕrătorii);

d) Grădina publică saŭ alte locurĭ maĭ interesante ce are.

III. **Conclusia :**

Intru cât ceea-ce gândesce lumea despre el este adevĕrat saŭ nu.

20.

FUNDUL OCEANULUI

Până acum vre-o câte-va ḑecĭ de anĭ, fundul Oceanuluĭ nu se cunoscea maĭ de loc. Uniĭ socotiaŭ, că e întocmaĭ ca şi uscatul, şi anume credeaŭ, că acolo unde se află pe ţĕrm un munte înalt, trebue să fie sub mare o scobitură tot atât de adâncă, pe cât era de înalt muntele. Iar alţiĭ credeaŭ din contră, că munţiĭ se prelungesc pe sub apă şi se légă între dînşiĭ ca pe uscat. Aḑi vapórele de rĕsboiŭ, începênd de lângă cóste (unde aŭ maĭ mult interes să cunóscă fundul) aŭ ajuns să mĕsóre adâncimile până departe în largul mării şi s'aŭ făcut hărţĭ pentru fundul Oceanuluĭ ca şi pentru continente.

Şi s'a dovedit, *contra* [1]) părerii *celor vechĭ* [2]), că cea maĭ mare parte a fundului e cuprinsă de nisce câmpiĭ, mult maĭ netede ca cele de pe uscat. Afară de locurile pe unde vulcaniĭ şi coraliĭ aŭ ridicat munţĭ, afară de insule şi câte-va rîpĭ, un călător ar merge pe fundul Oceanuluĭ miĭ şi miĭ de chilometri aprópe, fără să sue

1) maĭ corect : în contra.

2) expresiunea «celor vechĭ» nu e *precisă*, pentru că nu scim dacă printr'însa autorul înţelege numaĭ pe Grecĭ şi Romanĭ, saŭ şi pe alţĭ învĕţaţĭ de maĭ încóce.

saŭ să cobóre. *Unde maĭ puĭ* [1]), că, în deosebire de scórța uscatuluĭ pe care rîurile și ploile o brăzdéză necontenit și o spală până dă de stâncă, fundul Oceanuluĭ este din contră așternut de la mal spre mijloc cu un nisip din ce în ce maĭ mărunt (o adevĕrată făină), care a astupat și astupă mereŭ tóte neregularitățile cójeĭ, netedind-o la fie-care moment.

Dacă însă călătorul ar părăsi mijlocul Oceanuluĭ și, ferindu-se de mariĭ stâlpĭ aĭ insulelor, s'ar apropia de continente, ar trebui să încépă a se urca întocmaĭ ca pe nisce munțĭ. Și s'ar sui pe un *povârniș* [2]) repede, până ce de-asupra ar maĭ rĕmânea o pătură de apă grósă de 200 metri. De aci înainte începe adevĕratul continent, căcĭ pătura de apă se subțiază pe nesimțite, ca și cum apa mării s'ar fi prelins puțin asupra uscatuluĭ.

Mările acestea puțin adâncĭ (de ex. Marea Norduluĭ), a căror ape se furișéză óre-cum pe podul continentelor, sînt, la dreptul vorbind, maĭ mult un fel de golfurĭ ale uscatuluĭ și în timpurile din urmă aŭ și căpĕtat numele deosebit: mărĭ de transgresiune, deórece «trec» din ținutul Oceanuluĭ în ținutul continentelor.

Sînt însă vre-o câte-va mărĭ adâncĭ, ca și Oceanul, dar cu fundul fărâmat și plin de rîpĭ; așa că un călător, mergênd pe fundul acestor mărĭ, s'ar osteni mult ridicând și coborînd aprópe ca prin văile munților. *Ca pildă póte sluji* [3]) Mediterana; ar trebui să puĭ de 16 orĭ Marea Norduluĭ, ca să facĭ măcar adâncimea mijlocie a Mediteraneĭ; ĭar fundul eĭ e plin de rîpe.

Fundul scobit al acestor mărĭ în formă de căldare e o dovadă, că ele s'aŭ născut în alte împrejurărĭ. Și anume,

---

1) *idiotism*, adică expresiune proprie limbiĭ române; ea nu póte fi redată în altă limbă traducênd vorbele din care se compune.

2) maĭ propriŭ ar fi «suiș» «dél» fiind-că e vorba de un drum ce merge de la vale la dél. «Povârniș», «coborîș» se dice de un drum ce merge de la dél la vale.

3) maĭ coreet: «ca pildă avem» saŭ «ca pildă este».

când scórța pămîntuluĭ s'a rupt, bucățile s'aŭ prăbușit în jos, iar apa Oceanuluĭ a năvălit acoperind basine aprópe tot așa de adâncĭ, ca și ale adevĕratuluĭ Ocean. Ca dovadă póte fi citat și faptul că aceste mărĭ sînt cele maĭ bogate în insule, vulcanĭ, și prin urmare în cutremure,— un semn că nicĭ până astădĭ bucățile funduluĭ nu s'aŭ aședat pe deplin. Spre a se deosebi de altele, tóte aceste mărĭ pórtă un nume *a parte* [1]): mărĭ de ingresiune.

S. Mehedinți.

Exercițiul XXIX. — Să se spună dacă acéstă bucată este scrisă în stil literar orĭ sciințific.

Exercițiul XXX. — Să se îndrepteze expresiile improprii ce cuprinde bucata următóre:

21.

ORAȘUL TANGER.

Orașul Tanger, *poreclit* de Arabĭ Tangia, ne arată un tabloŭ *teribil* de original prin *chichinețile* sale albe, care se înalță treptat pe cóstele a douĕ *vârfurĭ* apropiate. Imprejuru-ĭ *se deșiră* un brâŭ de ziduri înalte, cu meterezurĭ *hodorogite*, iar în mijlocul luĭ se ridică doŭĕ minarele *pătrate*, ale căror cărămiḑĭ smălțuite formézā felurite arabescurĭ [2]). Tóte casele sînt *încununate* cu terase, pe care locuitoriĭ *staŭ* nopțile de vară, și din depărtare ele *înfățișéză aspectul* uneĭ scărĭ gigantice, *lipită de spinarea culmilor*. Albéța ferestrelor și lipsa de ferestre produc o uniformitate, care ar osteni vederea, dacă nu *ar fi străpunsă* prin câțĭ-va copacĭ, prin coloritul minarèlelor și prin *colibele* consulilor Europeĭ, văpsite în galben, vînĕt și verde.

După *V. Alecsandri.*
(1821—1890).

---

1) Expunerea *a parte* e un neologism de care avem câteodată trebuință, fiind-că ne redă împreunate ideea de «deosebit» și ideea de «la o parte»; aci însă autorul, spre a nu repeta cuvîntul «deosebi» încă o dată, îl întrebuințéză numaĭ în *acest înțeles* în mod *impropriŭ*.

2) Desenurĭ în stil arab.

22.

STEFAN CEL MARE.

Ѥра ачест Шефан Водъ ом нꙋ маре ла стат, мѫниос ши деграбъ върса сѫнце невїноват; де мꙋлте орй ла оспеце омориа фъръ жꙋдец. Ѥра ѧтрег ла мїнте, неленевос, ши лꙋкрꙋл съꙋ цина съ-л акопере; ши ꙋнде нꙋ кꙋцетан аколо ѧл афлаи. Ла лꙋкрꙋри де рѫзбоае мешер; ꙋнде ера невое ѧнсꙋши се въра, ка възъндꙋ-л аи сѫи, съ нꙋ ѧндъръптезе. Ши пентрꙋ ачеea рар рѫзбою де нꙋ бїрꙋиа. Ашїждереа ши ꙋнде-л бїрꙋиа алцїи, нꙋ пердѣ нѫдеждѣ; къ цииндꙋ-се кѫꙋꙋт жос съ рѫдїка де-асꙋпра бїрꙋиторїлор.

Ѥарѣ дꙋпъ моартѣ лꙋи, ши фиꙋл съꙋ, Богдан Водъ, ꙋрма лꙋи лꙋасе де лꙋкрꙋрїле вїтежещи; кꙋм се тѫмплъ дин помꙋл бꙋн ши роадъ бꙋнъ съ фаче. Ѧгропат-аꙋ пре Шефан Водъ ѧн мѫнъстїреа Пꙋтна, кꙋ мꙋлтъ жале ши плѫнцере тꙋтꙋрор лъкꙋиторїлор църии, кѫт плѫнцѣ тоци ка дꙋпъ ꙋн пърїнте ал лор; къ кꙋноцѣ тоци къ с'аꙋ скъпат де мꙋлт бине ши апъраре. Че дꙋпъ моартѣ лꙋи, ѧи ѯїчеа сфѫнтꙋл Штефан Водъ, нꙋ пентрꙋ сꙋфлет, къ ѩсте ѧн мѫна лꙋи Дꙋмнеѯеꙋ, къ ел ѧкъ аꙋ фост ом кꙋ пъкате, чи пентрꙋ лꙋкрꙋрїле сале челе бїтежещи, кареле нїмене дин домни нїче маи наинте, нїче дꙋпъ ачеea нꙋ л-аꙋ аци ꙋнс.

Grigorie Ureche.
(† 1646).

I. Explicare.— In bucata «Ştefan cel Mare», scrisă acum aprópe 300 de anĭ, găsim firesce multe vorbe cu alte forme şi înţelesurĭ, multe expresiunĭ şi construcţiunĭ arhaice :

1. Vorbe arhaice : «judeţ» cu înţeles de «judecată» ; «nelenevos» = vrednic ; «a nu se îndĕrĕpta» = a nu se da înapoĭ ; «a se tâmpla» = a se întâmpla ; «pre» = pe ; «a cunósce», cu înţelesul de a vedea, a se 'ncredinţa ; «a se scăpa» («s'aŭ scăpat») cu înţelesul de «a perde» ; «carele» = care ; «nice» = nicĭ.

2. Expresiunĭ arhaice : «om nu mare la stat» = om scund, mărunt ; «întreg la minte», expresie mult maĭ frumósă decât neologismul «echilibrat» ; «lucrul sĕŭ scia să-l acopere» = scia să-şĭ tăi-

nuiască planurile; «lucrurĭ de rĕsbóe» = afacerĭ militare; «urma luĭ luase» = îl imita; «om cu păcate» = om păcătos.

3. Construcţiunĭ arhaice: «*Era acest* Ştefan Vodă... om» = Ştefan Vodă, *despre care am vorbit, era*...

«Şi pentru aceea rar rĕsboiŭ *de nu biruia*» = Şi de aceea rar rĕsboiŭ *în care să nu birue.*

«Şi *unde*-l biruia alţiĭ, nu pierdea nădejdea» = Şi *când* îl biruia...

«urma luĭ luase» = îĭ luase urma, îl imita.

«cum se tâmplă din pomul bun şi ródă bună *se face*» — cum se întâmpla *ca* din pomul bun şi ródă bună *să se facă.*

«Ingropat-aŭ» = «aŭ îngropat» (Aceste inversiunĭ astăţĭ le întrebuinţăm de obiceiŭ numaĭ în poesie).

«cu multa jale şi plângere tuturor locuitorilor» = cu multă jale şi plângere *din partea* tuturor locuitorilor».

«*cât* plângea» = *deórece* plângea.

«*carele* nimenĭ din domnĭ nice maĭ nainte, nice după aceea nu l-aŭ ajuns» = *în privinţa cărora* nimenĭ... nu l-a putut ajunge».

II. **Explicare.** — In acéstă composiţie, autorul caută să ne facă *să înţelegem* firea şi înfăţişarea luĭ Stefan cel Mare; este dar o composiţiune *prosaică.* Ea are de obiect un lucru de sine stătător, adecă un lucru ale căruĭ însuşirĭ le putem privi dintr'o dată; decĭ e o *descriere.* Acest obiect este o fiinţă care, pe lângă însuşirĭ fisice saŭ materiale (are trup, membre, organe), maĭ are şi calităţĭ morale saŭ sufletescĭ (e însufleţită, gândesce, simte, voesce), — şi scopul autoruluĭ este de a ne face s'o cunóscem, arătându-ne însuşirile eĭ maĭ importante, atât cele materiale cât şi cele morale. Asemenea descrierĭ se numesc *portrete.* In acest portret, autorul ne descrie cu deosebire însuşirile morale: era mânios, de vărsa chiar sânge nevinovat, era întreg la minte, muncitor, iscusit în rĕsbóe, etc. In privinţa însuşirilor fisice ne spune numaĭ că era «nu mare la stat»; dar din câte ne spune, înţelegem că Ştefan Vodă merita în adevĕr numele de *Mare.*

In acéstă descriere găsim unele părţĭ care la prima vedere par'că nu fac parte din obiectul eĭ: ast-fel sînt părţile în care ni se spune despre Bogdan Vodă, că era vitéz, ca şi tatăl sĕŭ, despre înmormîntarea luĭ Ştefan. Dar amân-

douĕ aceste notiţe ne întregesc figura luĭ Ştefan, căcĭ ni-l arată avênd copiĭ bunĭ şi fiind iubit de popor.

§ 18. **Teorie.** — Descrierea uneĭ fiinţe, în care, pe lângă însuşirĭ fisice găsim şi însuşirĭ morale, se numesce *portret*.

Ca să facem un portret bun trebue să scim să alegem din numerósele însuşirĭ pe care le are fiinţa ce descriem, pe acelea care sînt maĭ importante şi maĭ isbitóre, — adecă pe acelea care-l deosibesc maĭ bine de cele-l-alte fiinţe asemĕnătóre. Aceste însuşirĭ se numesc *trăsurĭ caracteristice*.

Aplicaţie. — Pentru ce composiţia de maĭ sus este prosaică? Pentru ce este o descriere? Ce se descrie în acéstă bucată, în deosebire de cele-l-alte dscrierĭ de maĭ înainte? Câte felurĭ de însuşirĭ deosebim la obiectul acesteĭ descrierĭ? De ce ţicem că este un portret? Ce fel de ideĭ trebue să punem cu deosebire într'un portret? Care sînt trăsurile caracteristice morale din portretul luĭ Ştefan Vodă? Care cele fisice? Ce se numesce trăsură caracteristică?

Exerciţiul XXXI. — Să se citéscă şi să se caracteriseze composiţia următóre.

Exerciţiul XXXII. — Să se facă după modelul de maĭ sus «Portretul luĭ Mihaiŭ Vitézul».

23.

PORTRETUL LUI ŢEPEŞ DIN AMBRAS

Nu este imposibil, ba noĭ sîntem *aplicaţĭ* [1]) chiar a admite acésta, ca *originalul* [2]) portretuluĭ de la Ambras să fi fost făcut la curtea luĭ Mateiŭ Corvin, pe când Ţepeş petrecea la Buda, de vre-unul din numeroşiĭ pic-

1) maĭ *propriŭ*: înclinaţĭ.

2) E vorba de portretul care a fost făcut după însă-şĭ înfăţişarea reală a luĭ Ţepeş şi după care portretul despre care se vorbesce aci a fost *copiat*.

torĭ italienĭ ce treceaŭ pe acolo. Din punct de vedere artistic, portretul a fost lucrat fără multă *fineţe* [1]). Cu tóte acestea şi cu tóte că culorile copieĭ sînt fórte şterse şi greŭ de recunoscut, *avem însă impresia unuĭ portret luat dupĕ natură* [2]).

Chipul corespunde cu sufletul luĭ Ţepeş. Ochiĭ pierduţĭ şi înholbaţĭ par obosiţĭ de o lungă iritaţie nervósă; faţa cea suptă pare a fi palidă şi bolnavă; disproporţia buzeĭ de jos trădéză un tremur nervos nestăpânit, dacă cum-va nu este obicinuitul *stigmat* [3]) al degeneraţilor.

Faţa luĭ Ţepeş pare a fi fost blondă, culórea pĕruluĭ nu se póte determina, atât e de ştérsă in copie; pare însă maĭ mult blondă saŭ căruntă decât négră.

Ţepeş e îmbrăcat într'o dulamă roşie, cu guler de samur, lungă şi încheiată la mijloc cu nasturĭ de aur; pe cap pórtă o şapcă de postav roşu, de jur-împrejur cu o blană albă saŭ vineţie, stéua de la şapcă e de piétră galbenă (topaz), în mijloc cu un rubin încadrat cu opt perle; din stea ese un mănuchiŭ de pene cu cincĭ perle la rădăcină.

Intreg costumul e costumul unguresc de pe vremurile acelea.

I. Bogdan.

Explicare. — Composiţia de maĭ sus este tot un portret: portretul luĭ Vlad Vodă Ţepeş, pe care autorul ni-l descrie după un portret zugrăvit ce a fost păstrat multă vreme în castelul Ambras (Tirol). Acest portret zugrăvit, el însu-şĭ, este numaĭ o copie după un tabloŭ original, adecă după un tabloŭ care a fost dea-dreptul zugrăvit după propria înfăţişare a luĭ Ţepeş.

---

1) gingăşie (meşteşugire gingaşă). «Fineţe» însă nu póte fi înlocuit cu proprietate prin «gingăşie».

2) maĭ *clar*: avem însă impresia că acéstă copie a fost făcută dupĕ un portret luat *după natură* (adecă dupĕ propria înfăţişare a luĭ Ţepeş).

3) pecetie, semn. Nicĭ-unul însă nu póte înlocui cu proprietate pe «stigmat».

Autorul a făcut portretul de maĭ sus arătând în *introducere* împrejurările care ne explică cât de *adevĕrat* póte fi portretul ce va face: *a)* copia de la Ambras e după un original făcut de vre-un pictor italian de la curtea luĭ Mateiŭ Corvin, unde petrecea Ţepeş; *b)* originalul, precum se vede din felul copieĭ, e luat după natură (după propria înfăţişare a luĭ Ţepeş). Totuşĭ *c)* portretul e lucrat fără finețe, (nemeşteşugit şi fără amănunte) şi *d)* culorile sînt şterse. Aceste din urmă douĕ puncte fac pe autor să nu pótă da cu siguranță tóte trăsurile fisice ale luĭ Ţepeş.

In *desvoltare*, autorul ne arată trăsurile caracteristice fisice ce sînt în legătură cu trăsurĭ caracteristice morale. Ast-fel ne arată ochiĭ «pierduţĭ şi inholbaţĭ» în legătură cu starea sufletéscă de obosélă produsă printr'o «lungă iritație (aţîţare, necăjire) nervósă»; fața «suptă» şi «palidă», în legătură cu starea luĭ bolnăviciósă; buza de jos disproporționată (prea mare), în legătură cu neputința de a-şĭ stăpâni tremurarea eĭ, saŭ ca un «stigmat» (semn) al unuĭ «degenerat» (om neîmplinit, stricat din nascere).

După aceea autorul ne arată trăsurile fisice nesigure, care nu se pot pune uşor în legătură cu trăsurĭ caracteristice morale: culórea feţeĭ «blondă» (bălană); pĕrul blond saŭ cărunt.

In fine, ne descrie felul vestmintelor, care este o trăsură caracteristică morală şi fisică, şi din care se vede că civilisația nóstră de atuncĭ era sub influența Ungurilor.

Conclusia lipsesce.

§ 19. **Teorie.** — Invențiunea unuĭ portret constă în lucrarea de a lua cunoscință de ființa al căreĭ portret vrem să-l facem, saŭ dea-dreptul saŭ indirect după înfățişărĭ ale eĭ în tablourĭ, statuĭ, etc., orĭ chiar după spusele saŭ scrisele altora. In totdéuna însă în aceste compositiĭ, *ca şi în orĭ-ce compositie prosaică*, trebue să căutăm ca orĭ-ce judecată vom face asupra ființeĭ descrise să fie *adevĕrată*.

Aplicaţie.— De ce composiţia «Portretul luĭ Ţepeş din Ambras» este o composiţie prosaică? De ce este o descriere? De ce este un portret? Care sînt isvórele acestuĭ portret şi în ce parte a composiţieĭ ni se amintesc? De ce se amintesc aceste isvóre? Care e ţinta uneĭ composiţiĭ prosaice? In ce-a constat invenţiunea portretuluĭ luĭ Stefan cel mare? In ce a constat invenţiunea portretuluĭ luĭ Ţepeş? Care dintre aceste douĕ portrete e maĭ adevĕrat?

Exercițiul XXXIII. — Să se facă portretul unuĭ coleg, după următorul plan:

I. **Introducerea:**

Imprejurările care pot arăta că portretul ce urméză e adevĕrat.

II. **Desvoltarea:**

a) Trăsurile fisice	Infățișarea generală (dacă e nalt, dacă e voinic saŭ pipernicit). Fața (fisionomia). Alte particularităţĭ.
b) Trăsurile morale	Priceperea (ce pricepe maĭ bine, ce pricepe maĭ rĕŭ). Simțirea (dacă e simțitor și la ce e simțitor). Purtarea și îndemânarea.
c) Imbrăcămintea	Ca semn caracteristic al stăriĭ luĭ morale.

Conclusia:

La ce ar fi bun un asemenea om ca cetățén al Patrieĭ române, și ce-ĭ maĭ trebue ca să se perfecționeze.

Exercițiul XXXIV.— Să se citéscă, să se analiseze și să se caracteriseze următórele composiţiĭ, deosebindu-se trăsurile caracteristice morale de cele fisice, și arătându-se *tema* lor în deosebire de titlu.

24.

BÂRNOVSKI VODA.

Єра ла хїреа[1]) са Бърновски Водъ фоарте трѹфаш, ши ла портѹл хаинелор мѫндрѹ; ѩръ ла инїмъ фоарте дрепт, блѫнд ши нелаком. Мѫнъстїри ши бїсерїчи кѫтє аѹ[2]) фъкѹт л аша скѹртъ време, нїче ѹн Домн н'а фъкѹт. Фъкѹт-аѹ алци Домни ши мали мѹлте, ѩръ кѹ мали лнделѹнгате времі[3]), ѹнии л 40 де ани, алцїи л 20 де ани, ѩръ ел л 3 ани. Мѫнъстїрѣ л ораш л Иаш, че се ѯїче Сфѫнта Марїа, ши Хангѹл ла мѹнте, ши Драгомїрна ла Сѹчѣва о аѹ съвѫршїт[4]), ши аѹ ѹрєїт ши Бѫрнова, пре[5]) нѹмеле съѹ л кодрѹ лѫнгъ Иаши, ши аѹ истовїт[6]) ши бїсерїка чѣ маре л Лиов, л търгѹл ѹнде ши кїпѹл съѹ есте скрїс[7]). Кѹ тоате бѹнътъцїле ера спре царъ; ѩръ де сине кѹ пѹртатѹл требїлор Лпъръцїеи, фоарте слаб.

Miron Costin.
(1630—1691).

25.

CONSTANTIN VODA (MAVROCORDAT)

Яшїждере Константин Водъ ера ом бѹн, влѫнд, мерселе[8]) Мъриеи сале чинстїте; казне, бътъи реле, морци гроазииче ла оамени нѹ с'аѹ фъкѹт л ѯїлеле Мъриеи сале; мѹлт ли ера драгъ лбъцътѹра, ши респѹнденцие[9]) дин тоате църїле стреине

1) firea.
2) a.
3) în curs de maĭ mult timp.
4) a sfârşit-o.
5) după.
6) a sfârşit.
7) zugrăvit.
8) purtările.
9) E un neologism rĕŭ auḑit = corespondenţă.

пофтіа [1]) съ аибъ, преа сїлїтор спре веціи [2]), ка съ цине че се фак принтр'алте църи; ши пре воери фоарте ѧ ми чинстіа, іаръ чокоїи н'ав авѹт тречере ѧ зїлеле Мъриеи сале.

I. Neculce.
(1672—1744).

26.

CÂINELE

Câinele este un animal domestic. Corpul sĕŭ lung şi subţire este purtat de patru picióre şi e terminat cu o códă potrivită şi puţin stufósă. Câinele pórtă adesea códa ridicată şi încovoiată spre stânga.

Fie-care picior al câineluĭ se termină printr'o labă despicată în cincĭ degete la piciórele dinainte şi în patru degete la piciórele dinapoĭ.

La partea anterióră a corpuluĭ se află capul. El este legat de restul corpuluĭ, adecă de trunchiŭ, printr'un gât puternic. Gâtul servă câineluĭ de razem, când apucă, muşcă saŭ se luptă.

Capul câineluĭ este mic în raport cu corpul; el se termină în partea anterióră printr'un bot alungit, îngust saŭ puţin lăţit. Pe părţile laterale ale capuluĭ sînt aşeḍate urechile pe care câinele le pórtă ridicate în sus şi îndreptate înainte, saŭ le pórtă plecate în jos (blegĭ). Câiniĭ care pórtă urechile în sus aud maĭ bine. Eĭ mişcă urechile şi le întórce spre partea de unde vin sgomotele; iar când se gudură pe lângă stăpân le plécă spre spate.

Către mijlocul feţeĭ, câinele are doĭ ochĭ, aşeḍaţĭ în nisce scobiturĭ ale feţeĭ, numite «orbitele» ochilor. In timpul somnuluĭ ochiĭ sînt acoperiţĭ cu douĕ membrane numite «pleópe». Când câinele ţine ochiĭ deschişĭ, mişcă din când în când pleópele peste eĭ, adecă clipesce din

1) avea dorinţa.
2) era sârguitor să afle.

ochĭ. In mijlocul lor e o pată négră, «pupila», care e circulară.

La vârful botuluĭ, câinele are doŭĕ găurĭ numite «nărĭ» şi care conduc în nas. Prin ele intră aerul în nas şi câinele miróse. Mirosul câineluĭ este fórte desvoltat. Cu ajutorul luĭ, câinele cunósce pe stăpân, pe ceĭ-l-alţĭ ómenĭ, animalele, precum şi locurile şi drumurile pe unde a umblat el saŭ aŭ călcat alte animale.

Din acéstă causă câiniĭ sînt întrebuinţaţĭ la vênătóre.

Sub nărĭ se află gura, prin care câinele introduce în corpul sĕŭ substanţe cu care se nutresce. Gura este mărginită de douĕ buze, una inferióră şi alta superióră.

Tot corpul câineluĭ este acoperit cu pĕr, în general scurt şi aspru. Pĕrul lipsesce însă pe talpa labeĭ şi pe bot. Pielea care acopere botul e négră, sbârcită şi totdéuna rece, când câinele e sănătos.

Câinele se înmulţesce fórte repede. Căţéua nasce puĭ viĭ, odată saŭ de douĕ orĭ pe an, în numĕr de patru până la opt. La început căţeiĭ sînt orbĭ; după nouĕ dile, ochiĭ se deschid şi încep să vadă. Căţeiĭ sînt nutriţĭ cât-va timp de mumă. Eĭ sug lapte din nisce glande aşedate pe pântece, numite «mamele» saŭ «ţiţe».

Câinele este fórte folositor omuluĭ. El este tovarăşul sĕŭ nedeslipit şi cel maĭ credincios. El apĕră locuinţa omuluĭ şi-l vestesce prin lătratul sĕŭ, de apropierea oricăruĭ animal saŭ om strĕin.

Sînt fórte multe felurĭ de câinĭ, care se deosibesc între eĭ prin mărimea lor, prin forma botuluĭ, prin ţinuta urechilor şi prin felul pĕruluĭ.

Felurile de câine se pot împărţi în *câinĭ de vênat şi câinĭ de pază*.

Printre câinĭ de vênat sînt:

1. *Ogarul*, care are capul mic, botul lung şi ascuţit, urechile ridicate în sus, dar plecate la vârf în jos; piciórele înalte şi subţirĭ: corpul subţire şi încovoiat în sus; pĕrul lins şi scurt saŭ lung şi lânos. Ogarul vênéză

alergând după vênat, când îl vede. El omóră vênatul şi-l mănâncă. Puţin inteligent şi puţin ataşat.

2. *Copoiul* saŭ *Copoul* este maĭ scurt; botul scurt, capul ce-va maĭ gros şi maĭ puternic, urechile plecate în jos. Pĕrul negru orĭ galben saŭ alb cu pete negre saŭ galbene. El vênéză mirosind urma vênatuluĭ şi alérgă lătrând după ea. Copoiĭ sînt fórte inteligenţĭ şi fórte alipiţĭ de stăpânĭ.

3. *Prepelicarul* are corpul puternic ca şi al copoiuluĭ, dar cu piciórele maĭ scurte, urechile plecate. Vênéză mirosind ca şi copoiul, şi când găsesce vênatul sare asupra luĭ şi-l opresce fără să-l omóre, aşteptând pe stăpân saŭ ducêndu-l la el. Eĭ sînt ceĭ maĭ inteligenţĭ şi ceĭ maĭ credincioşĭ câinĭ.

Printre câiniĭ de pază sînt:

1. *Câinele ciobănesc*, cu corpul mare şi puternic, capul mare, botul scurt şi gros, urechile micĭ şi drepte, pĕrul lăţos. Inteligent şi credincios, el apĕră cu preţul vieţiĭ luĭ pe stăpân şi vitele luĭ în contra tuturor fiérelor şi a ómenilor strĕinĭ. Adesea se luptă cu urşĭ şi lupĭ şi cércă să-ĭ alunge de lângă turme.

2. *Zăvodul* saŭ câinele care păzesce pe om şi locuinţa luĭ. Are capul mare şi puternic, botul scurt şi gros, buza de sus mare atârnă în jos, urechile micĭ şi drepte. Pĕrul mic, sur saŭ galben. Câine fórte rĕŭ şi de temut chiar pentru ómenĭ.

3. *Buldogul* saŭ *Mopsul*, are falca de jos maĭ lungă decât cea de sus, încât se vĕd dinţiĭ; buza de sus crăpată la mijloc. Câine rĕŭ şi fórte periculos pentru ómeniĭ pe care nu-ĭ cunósce.

4. *Câinĭ* saŭ *Căţeluşĭ de lux*, câinĭ micĭ şi fórte variaţĭ în formă, ţinuţĭ prin case maĭ mult pentru plăcerea stăpânuluĭ.

Tot între câiniĭ de pază putem pune şi câiniĭ, care fac serviciĭ speciale, cum sînt:

5. *Câiniĭ de la polĭ*, care, pe lângă că apĕră, maĭ servă

să tragă săniile Eschimoşilor şi Laponilor. Marĭ, aŭ urechĭ drepte şi fórte lânoşĭ.

6. *Câinele Bernard*, din Alpĭ, fórte mare şi fórte puternic, lânos şi cu urechile în jos. Caută ómeniĭ rătăciţĭ prin munţĭ şi-ĭ conduce la schitul St. Bernard, din muntele Simplon, în Alpĭ.

7. *Câinele de Ţara-Nouă*, mare, puternic şi lăţos, ca şi câinele Bernard; el are degetele unite printr'o pieliţă; de aceea înnótă bine în apă. El scapă ómeniĭ expuşĭ să se înnece în mare şi-ĭ aduce la uscat.

Aceste diferite felurĭ de câinĭ domesticĭ, fiind-că se deosibesc între eĭ numaĭ prin forma unor părţĭ de la exteriorul corpuluĭ şi prin mărime, se numesc *varietăţĭ* saŭ *rase* de câinĭ.

Mihail C. Vlădescu.

Explicare. — Acéstă composiţiune conţine un şir de judecăţĭ prin care autorul caută să ne facă să înţelegem ce este *câinele în general*; este dar o *composiţie prosaică*. Obiectul acesteĭ composiţiĭ este un lucru de sine stătător, deórece icóna, imaginea saŭ ideea, ce ne facem în minte despre câinĭ în genere, se compune din părţĭ pe care le putem cuprinde cu privirea dintr'o dată; acéstă composiţie este dar o *descriere*. Câinele, obiectul acesteĭ descrierĭ, are trăsurĭ caracteristice şi morale şi materiale; decĭ acéstă descriere este un *portret*. In acelaş timp aceste trăsurĭ caracteristice nu sînt ale unuĭ câine ci sînt ale tuturor saŭ ale maĭ tuturor; prin urmare descrierea este *generică* saŭ *tipică*. Portretele tipice se maĭ numesc *caractere*. Composiţia de maĭ sus este dar un caracter.

Ca să facă acéstă composiţie autorul a trebuit: 1) să cunóscă cu dea-mănuntul cât maĭ mulţĭ câinĭ, şi cât maĭ multe felurĭ de câinĭ; 2) să deosibéscă însuşirile ce se găsesc la toţĭ câiniĭ, adecă cele esenţiale (e domestic, e credincios, are patru picióre, are cincĭ degete la piciórele

dinnainte și patru la cele dinapoĭ, etc.), de însușirile ce se găsesc numaĭ la uniĭ saŭ accidentale orĭ secundare (câinele *adesea* pórtă códa ridicată; pielea botuluĭ e rece *când câinele e sănătos;* pĕrul câineluĭ e *în general* scurt și aspru); și 3) să împartă câiniĭ în douĕ grupe: câiniĭ de *vânat* și câiniĭ de *pază*, punênd printre ceĭ dintâĭ: ogarul copoiul și prepelicarul, iar printre ceĭ de-al doilea: câinele ciobănesc, zăvodul, buldogul, cățelușiĭ de lux, câiniĭ de la pol, câinele Bernand și câinele de Țara nouă.

Aceste ideĭ, găsite prin invențiune, autorul le-a aședat în plan. In *introducere* ne-a spus că genul ce descrie face parte dintr'un gen maĭ cuprindĕtor: genul *animalelor domestice*. După aceea, în *desvoltare* a pus: 1) însușirile privitóre la: *a)* corp, *b)* membre, *c)* cap, *d)* înveliș (pĕr, piele); 2) modul cum se înmulțesc câiniĭ; 3) folosul ce tragem de la eĭ; și 4) de speciile maĭ însemnate ce le aŭ. Nu ne-a vorbit însă autorul de *timpul* cât trăesc câiniĭ și cât tăesc, nicĭ de *locul* unde trăesc (dacă trăesc saŭ nu pe tótă suprafața pămîntuluĭ saŭ numaĭ în anume clime).

La arătarea însușirilor, autorul însă a insistat prea mult asupra celor cunoscute și nu ne-a arătat cu deosebire pe cele caractèristice, în virtutea cărora putem maĭ bine deosebi câinele de cele-l-alte animale aseměnătóre, cum sînt: lupul, vulpea, hiena, etc.

In fine, în *conclusie*, ne-a explicat un termen de sciință, arătându-ne că deosebitele felurĭ saŭ speciĭ de câinĭ pórtă în sciință numele de *varietățĭ* saŭ *rase*.

Notă. — Ideea despre maĭ multe lucrurĭ saŭ ființe de acelaș fel o numim *gen*; felurile de ființe saŭ lucrurĭ ce intră într'un gen se numesc *specii*. Așa, câiniĭ de pază sînt o *specie* față de *genul* «câine». Când am vrea să descriem numaĭ «câiniĭ de pază», atuncĭ aceștia ar deveni gen, iar felurile câinilor ce intră în acéstă categorie, ar deveni speciĭ; și din contră, dacă am vrea să descriem categoria «carnivorelor», acestea ar constitui genul, iar «câinele», care e numaĭ un fel de carnivor, ar constitui specia. Să nu se confunde dar aceste numirĭ cu aceleașĭ numirĭ întrebuințate în Sciințele Naturale.

§ 20. **Teorie.**—Descrierile care aŭ de obiect o idee

generală despre ființe care aŭ nu numaĭ însușirĭ fisice ci și însușirĭ morale, se numesc *portrete generice* saŭ *tipice* saŭ, cu un singur cuvînt, *caractere*.

Ideea generală descrisă se numesce *gen*; felurile în care se împarte, *speciĭ*.

Spre a compune un caracter trebue: 1⁰ să cunóscem cât maĭ mulțĭ individĭ din genul ce vrem să descriem, și de tóte felurile; 2⁰ să alegem, din numerósele însușirĭ ce le vom fi observat la eĭ, pe cele *esențiale*, adecă pe acelea care se găsesc, saŭ presupunem că se găsesc, la toțĭ, și să le deosebim de cele *accidentale* saŭ întâmplătóre, care se găsesc numaĭ la uniĭ; 3⁰ să deosebim, cu ajutorul acestor amănunte accidentale, felurile saŭ *speciile* maĭ însemnate în care se subdivide genul descris.

Spre a nu încărca prea mult descrierea, este bine să lăsăm la o parte însușirile ce presupunem că sînt cunoscute și să ne ocupăm cu deosebire de cele maĭ puțin cunoscute și maĭ cu sémă de cele *caracteristice* adecă de acelea care ne fac maĭ ușor să distingem genul dat de alte genurĭ asemĕnătóre.

Stilisarea o facem de cele maĭ multe orĭ în stil sciințific; maĭ rar în stil literar. Cele maĭ frumóse sînt însă cele care sînt scrise în stil literar.

In descrierile tipice adese-orĭ întrebuințăm expresia *în general* saŭ *în genere*, spre a arăta că însușirea, despre care e vorba, n'o aŭ toțĭ individiĭ genuluĭ, ci numaĭ *cea maĭ mare* parte dintr'înșiĭ. Caracterele accidentale le arătăm cu vorbele *câte-odată*, *une-orĭ*, *adesea*, *în cutare împrejurărĭ*, etc.

Aplicație.— Ce fel de composiție este composiția de maĭ sus din punctul de vedere al fonduluĭ? Dar din punctul de vedere al obiectuluĭ? In ce se asémĕnă acéstă composiție cu «Casa Dudesculuĭ»? In ce se deosibesce de ea? In ce se asémĕnă cu «Stefan cel Mare»? In ce se deosibesce de ea? Pentru ce ḑicem că este un portret generic saŭ un caracter? Ce se înțelege prin însușirĭ

saŭ caractere esenţiale? Ce, prin însuşirĭ accidentale? Cum putem ajunge să compunem un caracter? Ce este un gen? Ce este o specie?

Exercițiul XXXV.— Să se citéscă, să se caracteriseze și să se facă planul composițieĭ următóre «Barza»; — să se spună în ce se deosibesce stilul eĭ de al composițieĭ precedente.

Exercițiul XXXVI. — Să se facă un *caracter* după modelul de maĭ sus, avênd de obiect unul din următórele ideĭ generale: «Albina», «Pisica», «Boul», «Omul».

27.

BARZA.

Intre pasĕrile de uscat, care trăesc la câmp, și pasĕrile înnotătóre, cu degetele labelor împreunate, ce-şĭ fac veacul pe apă, se găsesce marea familie a pasĕrilor de ţĕrm, a căror labă fără peliță între degete, neputênd avea sprijin pe apă, trebue să umble pe pămînt, al căror cioc lung, altoit pe un gât lung, se întinde înainte spre a căuta hrana sub elementul lichid. Intre numerósele familiĭ ale acestuĭ popor amfibiŭ de pe ţĕrmiĭ mării și fluviilor, aceea a berzelor, maĭ vestită decât orĭ-care alta, ne întâmpină cea dintâiŭ; ea are douĕ speciĭ, care se deosibesc numaĭ prin culóre, căcĭ, de altminterĭ, se pare că sub aceeaşĭ formă şi după acelaş desen, natura a produs de douĕ orĭ aceeaşĭ pasĕre, una albă și ceal-altă négră; acéstă deosebire, când tóte cele-l-alte caractere sînt asemenea, nu s'ar ţinea în sémă, dacă aceste douĕ pasărĭ n'ar maĭ fi deosebite prin instinct şi năravurĭ. Barza négră caută locurile pustiĭ, locuesce în păduri, cutreeră mlăştinele retrase şi-şĭ face cuibul în desişul pădurilor. Barza albă din potrivă, şĭ-alege locaşul pe la locuinţele nóstre; se aşéḑă pe turnurĭ, pe coşurile şi vârfurile edificiilor; prietenă a omuluĭ, ea împărtă-

şesce cu el locuinţa şi chiar ţinuturile luĭ; pescuesce în rîurile nóstre, vânéză până şi în grădinile nóstre, se stabilesce în mijlocul oraşelor, fără ca sgomotul să o sperie; şi, peste tot, óspete respectat şi bine-venit, ea-şĭ plătesce cu serviciĭ tributul ce datoresce societăţiĭ; fiind maĭ civilisată, ea este în acelaş timp şi maĭ prăsitóre, maĭ numerósă şi maĭ rĕspândită decât barza négră, care pare a se mărgini în unele ţărĭ şi totdéuna în locurĭ singuratice.

Se crede că barza are calităţĭ morale, al căror tabloŭ este de cinste: cumpĕtarea, fidelitatea casnică, dragostea fiéscă şi părintéscă. Şi, într'adevĕr, barza hrănesce multă vreme puiĭ sĕĭ şi nu-ĭ părăsesce; până nu-ĭ vede că sînt în stare de a se apĕra şi de a hrăni, că încep a se avênta din cuib afară şi a se încerca la sbor, ea îĭ pórtă pe aripele sale, îĭ apĕră de primejdiĭ, într'atâta, că s'aŭ vĕḑut casurĭ, când, neputêndu-ĭ scăpa, a preferit să piară cu eĭ decât să-ĭ părăséscă; mulţĭ aŭ vĕḑut-o dând semne de dragoste, şi chiar de recunoscinţă, pentru locurile şi óspeţiĭ ce aŭ primit-o. Se maĭ spune că a fost auḑită tocând pe dinaintea uşilor, ca şi când ar fi vrut să vestéscă întórcerea sa, saŭ, plecând, să facă un semn de rĕmas-bun; dar aceste calităţĭ morale nu sînt nimic faţă de dragostea ce o arată şi duiósele îngrijirĭ ce daŭ aceste pasĕrĭ părinţilor lor prea slabĭ saŭ prea bĕtrânĭ.

S'aŭ vĕḑut adesea berze tinere şi sănătóse aducênd mâncare altora, care, stând pe marginea cuibuluĭ, păreaŭ lâncede şi slăbite, — fie din întâmplare, fie că într'adevĕr barza, cum aŭ spus-o ceĭ vechĭ, are mişcătorul instinct de a îndulci bĕtrâneţile, şi că natura, punênd până şi în inimă de dobitóce aceste cucernice simţirĭ, cărora omul aşa de des nu li se supune, a vrut să ne dea o pildă.

Rolin[1]) ne spune că însuşirile morale ale berzeĭ eraŭ causa de căpetenie pentru care Egipteniĭ o respectaŭ;

1) Scriitor frances, care a trăit în prima jumătate a sec. XVIII.

şi póte că este o rĕmăşiţă din acéstă veche părere credinţa poporuluĭ, că barza aduce fericirea caseĭ pe care se stabilesce.

La ceĭ vechĭ, a omorî o barză, care este vrăjmaşa speţelor stricătóre, era o crimă. In Tesalia, era pedepsit cu mórtea orĭ-cine ar fi ucis vre-una din aceste pasĕrĭ,— atât eraŭ de trebuincióse acesteĭ ţărĭ, pe care o curăţia de şerpĭ. In Orient, se maĭ păstréză încă o parte din acest respect pentru acéstă pasĕre; Romaniĭ nu o mâncaŭ: un cetăţén care, printr'un lux ciudat, mâncase una, fu pedepsit cu batjocura poporuluĭ. De altmintrelea, carnea acesteĭ pasĕrĭ nu este îndestul de bună spre a fi căutată, şi acéstă pasĕre, născută prietena nóstră şi aprópe sluga nóstră, nu e făcută să ne fie victimă.

După *Buffon*.

Exercițiul XXXVII. — Să se compună un caracter cu următorul subiect și după următorul plan, fără să se întrebuințeze nicĭ un neologism.

ŢĂRANUL ROMÂN

Introducerea:

Importanța țăranuluĭ față de cele-l-alte stărĭ sociale.

Desvoltarea:

a) Infățișarea generală (simplă, simpatică, neîngrijită, statura mijlocie, bine legată).

b) Insușirĭ fisice (Românĭ bălanĭ la câmp, ócheșĭ la munte ochĭ căprĭĭ, ochĭ negri, rar albaștri;—pĕr castaniŭ, pĕr negru; — maĭ puțin voinicĭ, maĭ voinicĭ.

c) Insușirĭ morale (neîncredĕtor și scump la vorbă; bun la inimă; muncitor, dar fără ordine; nepăsător de sănătatea și viața luĭ; răbdător).

Conclusia :

Ce trebue să facem pentru ca ţăranul român să fie la adevĕrata înălţime faţă de cerinţele Patrieĭ.

28.

ŢEPEŞ ŞI IVAN GRÓZNICUL

E fórte greŭ a da o judecată definitivă, hotărîtă şi sigură asupra caracteruluĭ luĭ Ţepeş.

Un lucru este însă *constant* [1]) în domnia luĭ: schingiuirile ómenilor, fără deosebire de sex, de vârstă, de aclsă, de ném. *Cel maĭ neînsemnat motiv îĭ este suficient pentru a condamna* [2]) la mórte prin ţépă, prin foc, prin apă şi prin tóte torturile imaginabile. *Acestea eraŭ pentru dînsul o plăcere diabolică* [3]). El prânzia liniştit în mijlocul celor ce se sbăteaŭ în ţepe, asista la frigerea celor aruncaţĭ în foc, tăia şi spinteca ómenĭ cu mâna sa proprie.

Ast-fel Ţepeş ne aduce aminte *de* [4]) tiraniĭ ceĭ marĭ, ca Nero şi Ivan Gróznicul.

Maĭ ales între acest din urmă şi Ţepeş constatăm o sumă de asemĕnărĭ. Ivan Gróznicul, ca şi Ţepeş, a masacrat oraşe întregĭ, ca Novgorodul, şi a dat chinurilor celor maĭ cumplite pe boeriĭ bănuiţĭ ca duşmanĭ saŭ temuţĭ; el nu s'a sfiit să-şĭ omóre pe rudele cele maĭ de-aprópe şi pe fiul sĕŭ propriŭ; se ḑice că ardea pe ómenĭ de viĭ şi că el singur trăgea cu cleştele jar

---

1) ceea-ce se găsesce necontenit; statornic.

2) Maĭ literar şi mai corect românesce: Pentru un motiv de nimic el e în stare să condamne . . . ; suficient = în destulător, de ajuns.

3) Maĭ literar şi maĭ corect românesce: Pentru acestea el simţia o plăcere . . . ; diabolic = drăcesc; dar acest termen românesc: «drăcesc», are un înţeles maĭ vulgar şi maĭ puţin serios, decât neologismul «diabolic».

4) Aci maĭ corect «pe».

sub piciórele lor. Dar cu atâta asemĕnarea n'ar fi prea *frapantă* [1]): câţĭ tiranĭ de felul acesta nu are evul mediŭ? Ceea-ce caracterisézā însă în deosebĭ pe aceştĭ doĭ, este acea *trăsătură ironică* [2]), care însoţesce tóte crimele lor, acea *diabolică plăcere* [3]) ce o simţiaŭ eĭ în a provoca întâĭ pe ómenĭ să greşascā, ca să-ĭ pótă apoĭ chinui.

De şi însă amândoĭ cruḑĭ, eraŭ amândoĭ *poltronĭ* [4]), când îşĭ simţiaŭ viaţa în primejdie. O dovadă despre acésta a dat Ţepeş prin fuga luĭ de Mahomed; Ivan Gróznicul a dat fórte multe. Când lumea din Moscva se aştepta la sosirea Tătaruluĭ Achmat în cetate, Ivan fu cuprins de o gróză aşa de mare, încât îşĭ luă nevasta, copiiĭ ceĭ micĭ şi comorile, şi fugi din cetate; fiul sĕŭ maĭ mare rĕmase în Moscva. Temêndu-se apoĭ de o conjuraţie, el îşĭ luă comorile şi fugi la Vologda; într'o vreme se gândi să fugă în Anglia!

Nu este lucru întâmplător că Ivan a avut în *istoriografie* [5]) aceeaşĭ sórte cu Vlad Ţepeş: cruḑimile amândorora aŭ isbit *fantasia* [6]) poporuluĭ, şi, fiind-că ele se esercitaŭ maĭ ales asupra boerilor, poporul şĭ-a închipuit că eraŭ pedepse drepte pentru faptele lor rele. De aceea Ivan a rĕmas până astăḑĭ în *fantasia* [7]) poporuluĭ rus un ţar crud, dar drept. Tot aşa a fost *idealisat* [8]) şi Ţepeş, nu atât însă în *fantasia* [9]) poporuluĭ, cât a istoricilor şi poeţilor.

Şi totuşĭ Ivan a dat tótă viaţa luĭ semne de o bólă mentală, pe care uniĭ *aŭ identificat-o cu «mania furi-*

---

1) isbitóre; care ne face o impresiune deosebită.
2) caracteristică de a fi batjocoritorĭ.
3) Acéstă expresie trebue înlocuită cu alta spre a varia stilul.
4) fricoşĭ; mişeĭ.
5) istorie.
6) închipuirea, imaginaţia.
7) Veḑĭ 3.
8) înfrumuseţat.
9) Veḑĭ 3 şi 7.

bundă» [1]), alţiĭ cu «*nevrastenia generală*» [2]), urmată de o *alienaţie mentală primară* [3]), ce se numesce «paranoia idiopathica chronica».

Să nu fi fost óre şi Vlad Ţepeş un ast-fel de bolnav? De şi nu ne putem pronunţa cu siguranţă pentru acéstă din urmă *soluţie* [4]) asupra luĭ Vlad Ţepeş, totuşĭ sînt multe motive ce ne fac a crede că el, dacă nu suferea tocmaĭ de bóla luĭ Ivan Gróznicul, era totuşĭ o minte *anormală* [5]), bolnăviciósă. Ivan era bănuitor şi vedea în fie-care om un duşman, care umbla după viaţa luĭ; la el găsim un motiv şi o explicare: boeriĭ îl făcuseră să fie bănuitor cât timp era încă copil; el îşĭ rĕsbuna pentru abusurile, batjocurile şi intrigile, cărora căduse de maĭ multe orĭ jertfă în tinereţea sa; cruḑimile luĭ Ţepeş n'aŭ nicĭ un motiv, nicĭ-o explicare. Căcĭ ce l-ar fi putut îndemna pe el să înţepe şi să ardă de viĭ pe aceĭ negustorĭ din ţara Bârseĭ, care îşĭ vedeaŭ de negóţele lor la Brăila? Saŭ ce l-ar fi făcut să înţepe pe supuşiĭ regeluĭ unguresc, cu ajutorul căruia se 'nălţase în scaun? De ce, în sfârşit, înţepa el pe femeĭ şi pe copiĭ, de ce arunca în foc pe săracĭ şi pe ologĭ, de ce tortura pe călugărĭ, de ce ţintuia cue în capetele solilor, de ce chinuia păsĕrile şi şórecii pe care-ĭ prindea în închisóre? Acestea sînt cruḑimĭ ce nu-şĭ aŭ séma decât în cruḑimile luĭ Nero, Caligula şi Domiţian.

Ţepeş era un artist în crimă, ca şi aceştĭ Cesarĭ aĭ Romeĭ.

I. Bogdan.

---

1) aŭ arătat că e una şi aceeaşĭ cu nebunia furiósă.

2) slăbiciunea generală a nervilor, ce se constată prin uşóre durerĭ de cap, neputinţă de a lucra, nelinişte, ameţelĭ, etc.

3) primul grad de nebunie.

4) conclusie; încheere; deslegarea uneĭ probleme.

5) nesănătósă; deosebită de aceea a ómenilor «sănătoşĭ» («normalĭ»).

Explicarea I. — In acéstă composiție, autorul face o serie de judecăți prin care ne explică cum era firea luĭ Țepeș față de aceea a luĭ Ivan Gróznicul; este decĭ o *composiţiune prosaică*. Acéstă composiție prosaică are de obiect nisce ființe ale căror însușirĭ le putem cuprinde dintr'o dată cu privirea; decĭ este o *descriere*. Descrierea acestor ființe se face asemĕnându-le saŭ comparându-le una cu alta, prin urmare într'un chip deosebit de cum am făcut descrierile de până aci. O asemenea descriere se numesce *paralelă*.

Ca să compună acéstă paralelă, autorul a trebuit să cunóscă bine cele douĕ persóne, pe care le compară, și să scie a alege ceea-ce este maĭ caracteristic, fie ca asemĕnare fie ca deosebire între ele. După ce și-a strîns materialul, el și-a făcut planul și l-a executat precum urméză:

Maĭ întâĭ, a căutat să arate în *introducere* cât e de greŭ să dea cine-va o judecată definitivă asupra firiĭ luĭ Țepeș; și, după ce ne-a arătat faptele luĭ îngrozitóre, a ajuns să-l compare cu tiraniĭ ceĭ marĭ, Nero și Ivan Gróznicul. In *desvoltare*, a lăsat pe Nero la o parte și s'a ocupat cu asemĕnările dintre Țepeș și Țarul rusesc, stabilind: *a*) că amândoĭ eraŭ de-o-potrivă de *cruḑĭ*; *b*) că eraŭ *ironicĭ* în cruḑimea lor; *c*) că eraŭ *fricoşĭ*; *d*) că amândoĭ *aŭ avut aceeaşĭ sórtă în imaginaţia urmaşilor*, cu deosebire — și aci a început deosebirile — *a*) că Ivan Gróznicul este considerat de către *poporul de jos* ca un tiran drept, pe când Țepeș este considerat ast-fel de către *cărțurarĭ*; *b*) că Ivan *suferĭa* de o bólă nervósă cunoscută, pe când despre Țepeș numaĭ *se presupune* că avea mintea bolnavă, dar nu ni se arată sigur de ce anume bólă; *c*) că la Ivan găsim totdéuna o motivare a crimelor luĭ, pe când la Țepeș crimele par că *nu aŭ nicĭ un motiv*. Acéstă din urmă deosebire duce pe autor la *conclusiunea* că Țepeș era un *artist în crimă*, adecă făcea crimele fără nicĭ un alt scop decât ca să facă crime (și într'asta se apropie de tiraniĭ Romeĭ, Nero, Caligula, Domițian).

§ 21. **Teorie.**— Când o descriere nu se referă numaĭ la un singur lucru saŭ la o singură categorie de lucruri ci la douĕ saŭ chiar maĭ multe, și cuprinde asemĕnările și deosebirile caracteristice dintre ele, atuncĭ ea se numesce *paralelă*.

Spre a compune o paralelă, trebue, maĭ întâĭ, ca și la cele-l-alte felurĭ de descrierĭ, să cunóscem bine obiectele între care vrem să facem comparațiune; apoĭ, să alegem: *a*) care sînt asemĕnările maĭ isbitóre, ce cuprind într'însele alte asemĕnărĭ maĭ puțin importante; și *b*) care sînt deosebirile care fac ca fie-care dintre aceste obiecte să aibă propria lor individualitate saŭ personalitate.

In composiție putem pune maĭ întâĭ asemĕnările și-apoĭ deosebirile, saŭ întâĭ deosebirile și-apoĭ asemĕnările, saŭ le putem tracta în acelaș timp pe amândouĕ, — după cum e maĭ potrivit cu natura subiectuluĭ.

Exercițiul XXXVIII. — Să se citéscă, să se analiseze și să se arate planul composițieĭ următóre.

Exercițiul XXXIX. — Să se compună după modelul de maĭ sus, o paralelă între «Nicolae Mavrogheni și Ión Vodă cel cumplit».

Explicarea II. — In acéstă composiţiune autorul întrebuinţéză în afară de cuvinte neaoș românescĭ, multe neologisme. Astfel definitiv, caracter, constant, sex, clasă, suficient, condamna, tortură, imaginabil, diabolic, asista, propriŭ, tiran, constata, masacra, frapant, ev, mediŭ, caracterisa, ironic, provoca, poltron, conjurație, istoriografie, fantasie, exercita, idealisa, istoric, poet, mental, manie, furibund, nevrastenie, general, alienație, primar, paranoia idiopathica chronica, pronunța, siguranță, soluție, anormal, explicare, abus, intrigă, artist, crimă.

Unele din ele sînt tehnice și-și păstréză chiar forma limbiĭ originale; ele sînt *strĕine* și nu fac parte din organismul limbiĭ nóstre: «paranoia idiopathica chronica». Sînt ca nisce nume propriĭ pe care nu le poțĭ schimba. Altele sînt tehnice, dar împrumută forme românescĭ și pot face parte din limba nóstră sciinți-

fică; ast-fel sînt: istorigrafie, nevrastenie generală, alienaţie mentală primară.

Multe sînt *neologisme propriŭ ḑise:* definitiv, caracter, sex, clasă, imaginabil, propriŭ, tiran, constata, caracterisa, ironic, provoca, conjuraţie, exercita, idealisa, istoric, poet, manie, general, primar, pronunţa, soluţie, anormal, explicare, abuz, intrigă, artist. In locul lor cu greŭ putem întrebuinţa cu proprietate alte cuvinte românescĭ.

Câte-va sînt *neologisme estetice:* de şi pot fi prea bine înlocuite cu cuvinte românescĭ intrate în limbă de maĭ multă vreme, totuşĭ sînt primite, fiind-că, pe lângă că se potrivesc cu firea limbiĭ, sînt maĭ uşóre la pronunţat, sînt maĭ scurte şi maĭ alese. Ast-fel în loc de motiv putem ḑice «pricină», dar «pricină» e maĭ lung şi maĭ puţin frumos decât «motiv». Tot aşa suficient = îndestulător, de-ajuns; ev = véc; mediŭ = de mijloc; a asista = a fi de faţă; fantasie = închipuire; masacra = măcelări; crimă = fără de lege. Altele, pe lângă că se potrivesc cu firea limbiĭ, sună maĭ frumos; ast-fel sînt: condamna = osîndi; tortură = chin; diabolic = drăcesc.

Dar în afară de neologisme tehnice, propriŭ ḑise şi estetice, maĭ găsim câte-va neologisme care nicĭ nu se potrivesc cu firea limbiĭ nicĭ nu sună maĭ frumos, nicĭ nu sînt maĭ alese decât cuvintele românescĭ care le pot înlocui. Ast-fel sînt: frapant = isbitor; poltron = fricos, mişel; furibund = furios. Acest fel de neologisme se numesc *barbarisme.* Ele n'ar trebui introduse în limbă sub nicĭ un cuvînt.

§ 22. **Teorie.** — Cuvintele şi construcţiunile ce se împrumută fără necesitate din limbĭ strĕine şi care nu se potrivesc cu firea limbiĭ nóstre se numesc *barbarisme.* In scrierea nóstră trebue să ne ferim de barbarisme.

Exerciţiul XL. — Să se îndrepteze barbarismele din următórea composiţie; apoĭ să se analiseze, să se caracteriseze şi să i se facă planul.

29.

CAROL XII ŞI PETRU CEL MARE

Acésta fu la 9 Iulie a anuluĭ 1709 ca s se dea acea bătălie decisivă de la Pultava între ceĭ doĭ maĭ singularĭ monarhĭ ce eraŭ atuncĭ în lume: Carol XII, ilustrat

prin nouĕ anĭ de victorie ; Petre Alexiovicĭ, prin nouĕ anĭ de osteneli, ca să-şĭ facă o óste tot aşa de bună ca şi cea suedeză ; unul glorios, fiind-că dăruise state ; altul, fiind-că civilisase pe ale sale ; Carol iubind periculele şi necombătênd decât pentru glorie ; Alexiovicĭ nefugind de loc de primejdie şi luptându-se numaĭ pentru interesele sale ; monarhul suedez darnic prin grandórea sufletuluĭ ; Rusul nefiind niciodată liberal, decât numaĭ când avea un scopos în vedere; cel d'întâiŭ cumpĕtat şi stăpân pe sine ca nimenĭ altul, de un natural magnanim şi care s'arătase sĕlbatic numaĭ o dată; cel de-al doilea neavênd despuiată rudeţea educaţiuniĭ sale şi a ţăriĭ sale, pe cât de teribil pentru sujeţiĭ sĕĭ, pe atât de admirabil către strĕinĭ şi prea adonat la desfrĕurĭ care ĭ-aŭ scurtat chiar ḑilele. Carol avea titlul de *invincibil*, şi-l putea pierde într'un moment; némurile dăduse de mult luĭ Petru Alexiovicĭ numele de *mare*, pe care, învins, nu l-ar fi perdut, fiind-că nu victoriile i-l dăduse.

După *Voltaire*.

30.

MESOPOTAMIA ODINIÓRĂ ŞI ASTĂḐĬ

Un şes întins, mărginit de treĭ părţĭ cu şirurĭ de munţĭ, care se înalţă spre fund uniĭ peste alţiĭ, ca treptele unuĭ amfiteatru : acesta este şesul Mesopotamieĭ, care spre Miaḑă-ḑi se pierde în sînul golfuluĭ Persic şi în pustiurile Arabieĭ deşarte. Douĕ fluviĭ largĭ şi-aŭ croit matca lor, unul spre Apus şi cel-l-alt spre Rĕsărit de acéstă câmpie : Eufratul îşĭ cară liniştit şi maiestos apele sale spre mare, după ce a adăpat în drumul sĕŭ, spre drépta, pustiurile din vecinătate, şi pămîntul negru şi roditor care se întinde spre stânga ; iar Tigrul alérgă furios şi turburat spre aceeaşĭ ţintă, după ce a înnecat în timpul primăveriĭ ţinuturile din preajmă-ĭ şi după ce a pustiit ogórele neapĕrate de zăgazurĭ.

In acest ţinut a trăit odinióră o lume întrégă de po-

póre, diferite prin originea lor, diferite prin moravurile lor, diferite prin graiul lor şi prin întocmirile lor sociale, dar maĭ cu sémă diferite prin gradul lor de cultură. Aicĭ aŭ înflorit oraşe marĭ, precum pămîntul de atuncĭ încóce n'a maĭ vĕdut, oraşe bogate în temple şi în palate cu zidurĭ puternice şi cu şanţurĭ adâncĭ, întărite. Acele temple eraŭ colorate, cu feţe deosebite din etaj în etaj şi se ridicaŭ în văzduh până la înălţimĭ ameţitóre, iar palatele aveaŭ *pădurĭ de columne* [1]) şi *domĕ* [2]) uriaşe care strălucaiŭ sub cerul pururea senin şi albastru al Mesopotamieĭ. Eraŭ minunĭ pe care mintea omenéscă nu şi le maĭ póte închipui, atât din pricina mărimiĭ lor neměsurate, cât şi a bogăţieĭ pietrelor din care fuseseră zidite. Odinióră, canale largĭ, ca şi matca ambelor fluviĭ la împreunare, duceaŭ pretutindenĭ prin câmpie prisosul apelor, dând rod ogórelor, purtând pe adâncurile lor năvile încărcate şi adăpând pădurile de naramze şi de smochinĭ, dumbrăvile de *palmierĭ eleganţĭ* [3]) şi de chiparoşĭ înalţĭ, subţirĭ şi negri, saŭ ocolind ostróvele de *sicomorĭ* [4]) îmbĕtrâniţĭ şi umbroşĭ.

Dar acésta era în vremurĭ vechĭ: astădĭ, în aceleaşĭ locurĭ se întinde nemărginitul deşert de érbă pârlită de sóre. Canalele de odinióră s'aŭ secat şi peste dînsele cĭobanul *beduin* [5]) îşĭ mână turmele sale; iar templele maiestóse şi largĭ, palatele neměsurate, în ale căror curţi puteaŭ să se piardă armate întregĭ şi *cavaleriĭ de care* [6]), aŭ căḑut în ruine, s'aŭ prefăcut în munţĭ de humă, care se ridică singuraticĭ, pe când în locul oraşelor de altă

1) stâlpĭ (colóne; columne) aşa de multe cum ar fi copaciĭ în pădure.

2) turnurĭ marĭ boltite.

3) palmierĭ (palmĭ) cu forme distinse, frumóse, avênd înălţimea şi grosimea trunchiuluĭ perfect potrivită cu coróna frunzelor.

4) un fel de smochin, originar din Egipt.

5) Beduiniĭ sînt Arabĭ nomaḑĭ ce trăesc prin pustie.

6) Multe popóre vechĭ aveaŭ un fel de óste cu ostaşĭ ce se luptaŭ din nisce micĭ care trase de caĭ. O asemenea óste era o «cavalerie», însă «o cavalerie de care».

dată n'aŭ maĭ rĕmas decât şanţurĭ pe jumătate umplute şi muchĭ de ziduri de cărămidă, prin găurile cărora se ascund şacaliĭ şi hienele sĕlbatice. Dór cortul beduinuluĭ rătăcitor se maĭ vede une-orĭ la marginea zăriĭ saŭ caravana de cămile, care, străbătênd rar pustiul, maĭ însufleţesc golul şi tristeţea adâncă din acéstă câmpie fermecătóre, totuşĭ. «Pustiul şi singurătatea, ḑice *Loftus* [1]), sînt maĭ triste şi maĭ pătrunḑătóre decât orĭ unde aiurea. Nicăerĭ nu maĭ veḑĭ prefirându-se vre-un şivoiŭ de apă pe la pólele rarelor coline, nicĭ un palmier nu maĭ înverḑesce peste aceste ruinĭ. Până şi hiena şi şacalul par'că fug la vederea acestuĭ loc tăcut. Niciodată vulturul nu plutesce prin văzduh peste acest deşert gol şi uscat. Nicĭ un fir de érbă, nicĭ măcar o insectă nu pot trăi în părţile loculuĭ. Numaĭ mucegaiul stricător, care se înfige pe faţa măcinată a cărămiḑilor sparte, póte să se laude cu stăpânirea absolută peste aceste ruinĭ tăcute şi triste».

Faţă cu acest pustiŭ tăcut şi trist s'ar putea întreba orĭ-cine: e cine-va în stare să reconstituéscă, fie chiar în lumea închipuiriĭ, palatele şi templele de altă-dată cu frumuseţea şi mărimea lor impunĕtóre, dacă nimic nu s'a păstrat din aceste clădirĭ, decât acele coline singuratice? E cine-va în stare să urmăréscă pas cu pas fasele diferite politice şi sociale prin care a trecut *lumea învechită chaldeo-semită* [2]), când nouĕ nicĭ *isvórele locale* [3]), sub forma de scrierĭ istorice, nu ne spun nimic, şi ceea ce este maĭ fără nădejde, nicĭ isvórele din literatura elenă nu sînt maĭ vorbăreţe? Celuĭ ce ar deslega acéstă problemă, orĭ-ce minte sănătósă ar fi înclinată să-ĭ strige: «iată o minune!»

Teohari Antonescu.

---

1) Un învĕţat engles care a trăit pe la jumătatea secoluluĭ XIX.

2) popórele vechĭ de rasă semită (din care fac parte Arabiĭ şi Evreiĭ) care aŭ trăit în Chaldea, la împreunarea Tigruluĭ şi Eufratuluĭ, şi la vĕrsarea lor în Golful Persic. Maĭ corect: «lumea *atât de veche...*»

3) resturile de monumente, cărţile de origină chaldeo-semită, ce ar putea să ne informeze despre ceea ce a fost acea lume.

Explicare. — In acéstă composiţie autorul vrea să ne explice cum era odinióră Mesopotamia şi cum este astădĭ. El face dar o *paralelă* între ceea-ce a fost şi ceea-ce este. Acésta însemnéză că noĭ putem face o paralelă şi între unul şi acelaş lucru, dacă-l luăm în douĕ timpurĭ deosebite.

§ 23. **Teorie.** — Paralela póte să aibă de obiect şi unul şi acelaş lucru, dacă putem să comparăm asemĕnările şi deosebirile dintre starea luĭ dintr'un timp şi dintre starea luĭ din alt timp.

Aplicaţie. — Ce deosebire este între composiţia de maĭ sus şi în cele de maĭ 'nainte, din punctul de vedere al obiectuluĭ? De ce putem s'o numim paralelă? Dar din punctul de vedere al fonduluĭ ce fel de composiţie este? Care sînt elementele poetice ce cuprinde? Care sînt elementele retorice? Ce raport este între acéstă composiţie şi un tabloŭ?

Exerciţiul XLI. — Să se compună, după modelul de maĭ sus, o paralelă avênd de obiect una din temele următóre: «România odinióră şi astădĭ»; «Românul în timpul veriĭ şi în timpul erneĭ»; «Omul la tinereţe şi la bĕtrâneţe».

Exerciţiul XLII. — Să se citéscă, să se analiseze şi să se caracteriseze composiţia «Leul şi Tigrul»; să i se facă planul.

Exerciţiul XLIII. — Să se compună o paralelă după următorul plan şi cu următorul subiect:

ŢĂRANUL ŞI ORAŞANUL

I. Introducerea:

Intre locuitoriĭ uneĭ ţărĭ, pe lângă alte deosebirĭ după fisic, după moral, după profesiunĭ, una dintre cele maĭ însemnate este aceea ce se face din punctul de vedere al centrelor de populaţiune unde trăesc, după cum adecă trăesc în oraşe saŭ în sate.

II. **Desvoltarea:**

In ce se asémănă şi în ce se deosibesce ţĕranul şi orăşanul:
a) In privinţa *culturiĭ.*
b) » » *ocupaţiuniĭ.*
c) » » *îmbrăcămintei.*
d) » » *petrecerilor.*
e) » » *ideilor ce unul are de cel-l-alt.*

III. **Conclusia:**

De şi deosebiţĭ, eĭ trebuesc să fie strîns uniţĭ pentru fericirea Patrieĭ.

31.

LEUL ŞI TIGRUL.

In clasa animalelor carnivore, întâiŭ avem pe leŭ, al doilea pe tigru, şi deórece cine e întâiŭ, chiar în rĕŭ, este totdéuna cel maĭ mare şi adesea cel maĭ bun,—cine e al doilea e de obiceiŭ cel maĭ rĕŭ din toţĭ. La leŭ, trufia, curagiul şi forţa sînt unite cu nobleţea, bunătatea şi mărinimia; pe când tigrul e josnic în sĕlbăticia luĭ, crud fără motiv, adecă fără trebuinţă.

Aşa e în tóte lucrurile, în care rangul se datoresce forţeĭ; cel d'întâiŭ, care póte tot, este maĭ puţin tiran decât cel-l-alt, care, neputênd să se bucure de o putere deplină, îşĭ rĕsbună întrebuinţând rĕŭ forţa pe care singur şĭ-a putut-o însuşi. De aceea tigrul este maĭ de temut decât leul. Acesta adesea uită că e rege, adecă cel maĭ puternic dintre tóte animalele; călcând cu un pas liniştit, el nu atacă niciodată pe om, dacă nu e aţîţat, nu-şĭ iuţesce paşiĭ, nu alérgă, nu vânéză decât când îl zoresce fómea,—tigrul din potrivă, chiar când e sătul de carne, par'că tot ar bea sânge, furia luĭ n'are alt răgaz decât timpul ce-ĭ trebue ca să întindă curse; apucă şi sfâşie o nouă pradă cu aceeaşĭ turbare pe care a între-

buinţat-o când a doborît pe cea d'întâiŭ; e prăpădul ţinuturilor pe care le locuesce, nu-ĭ e frică nicĭ de vederea, nicĭ de armele omuluĭ; gâtue şi prăpădesce turmele de animale domestice, omóră tóte dobitócele sĕlbatice, puiĭ de elefant, tineriĭ rinoceriĭ şi câteodată se încumetéză să înfrunte chiar pe leŭ.

Forma corpuluĭ de obiceiŭ se potrivesce cu caracterul. Leul are aerul nobil; înălţimea piciórelor luĭ e proporţionată cu lungimea corpuluĭ; cóma désă şi mare, care îĭ acoperă umeriĭ şi-ĭ umbresce faţa, privirea luĭ sigură, mersul luĭ grav, totul pare că-ţĭ arată mândra şi maiestósa luĭ voinicie. Tigrul cu corpul prea lung faţă cu piciórele-ĭ prea scurte, cu capul gol, cu ochiĭ rătăciţĭ, cu limba ca sângele şi totdéuna scósă afară din gură, par'că e icóna gróznică a cruţimiĭ, care nu se maĭ satură; n'are drept orĭ-ce instinct, decât o turbare necurmată, o furie órbă, care nu vede nimic, nu deosibesce nimic şi care îl face adesea să-şĭ mănânce propriiĭ sĕĭ puĭ şi să sfâşie pe mama lor, când acésta vrea să-ĭ apere.

După *Buffon*.

§ 24. **Recapitulare.** — Composiţiile în care un scriitor îşĭ exprimă cu deosebire judecăţile sale asupra unuĭ lucru, cu scop ca să ne facă să-l înţelegem, se numesc composiţiĭ prosaice.

Dacă obiectul uneĭ composiţiĭ este un lucru de sine stătător (lucru saŭ fiinţă), adecă dacă tóte părţile luĭ pot să fie cuprinse cu privirea dintr'o dată, composiţia se numesce *descripţie* saŭ *descriere*.

Când acel lucru descris are părţĭ interesante, care ele înşi-le merită a fi descrise, descrierea devine *tabloŭ*.

Dacă lucrul de sine stătător descris are şi însuşirĭ morale şi insuşirĭ materiale, descrierea este *portret*.

Descrierea, fie simplă, fie tabloŭ saŭ portret, se numesce *tipică* saŭ *generică*, dacă se rapórtă la o

totalitate de lucrurĭ care póte fi arătate printr'un singur nume (substantiv comun).

Portretele generale saŭ tipice se numesc și *caractere*.

Descrierea a douĕ obiecte saŭ a unuĭ singur obiect în douĕ momente diferite, prin arătarea asemĕnărilor și deosebirilor dintre ele, se numesce *paralelă*.

Descrierea prosaică póte fi scrisă saŭ în stil *sciințific*, întrebuințând termenĭ tehnicĭ și neologisme propriŭ dise; saŭ în stil literar, ferindu-ne cât maĭ mult de cuvinte tehnice saŭ de neologisme. Dacă vrem ca composiția nóstră să pótă fi înțelésă de cât maĭ mulțĭ ómenĭ, trebue să întrebuințăm stilul literar; dacă vrem ca composiția nóstră să intereseze numaĭ pe specialiștĭ, o scriem în stil sciințific. Stilul sciințific e maĭ *precis*, redă gândirea exact și în amănunte; stilul literar e maĭ *clar* și redă exact numaĭ înfățișarea generală a lucrurilor.

CAP. IV.

NARAȚIUNEA

saŭ povestirea prosaică.

32.

DIN VIAȚA LUĬ CREANGĂ

Sînt născut la 1 Martie 1837 în satul Humulesciĭ, judeţul Némţuluĭ, plasa de Sus, din părinţĭ românĭ : Ştefan a luĭ Petrea Ciubotariul [1]) din Humulescĭ şi soţia sa Smaranda, născută David Creangă din judeţul Némţuluĭ.

Intâĭ şi 'ntâĭ am început a învĕţa crucea-ajută [2]), după moda veche, la şcóla din Humulescĭ, o chilie făcută cu cheltuéla sătenilor, prin îndemnul şi osârdia [3]) părinteluĭ Ión Humulescu, care avea o mână de învĕţătură, un car de minte şi multă bunătate de inimă, Dumnedeŭ să-l erte! Póte să fi fost de vre-o un-spre-ḑece anĭ, când am început a învĕţa. Sciŭ că eram atuncĭ un băet [4]) sfrijit, prizărit [5]) şi fricos şi de umbra mea.

---

1) Nume propriŭ. Ca nume comun, ciubotariŭ = cismar.

2) Inainte vreme, copiiĭ la şcólă, înainte de a începe lecţia, ḑiceaŭ «Cruce ajută»! scurtă rugăciune către Dumnedeŭ, spre a le uşura învĕţătura.

3) arh. = sîrguinţă.

4) băiat.

5) pipernicit.

Dascălul nostru era un holteiŭ [1]) frumos, sdravĕn şi voinic şi-l chema Vasile a [2]) Vasilicăĭ. El era şi dascălul bisericiĭ din sat. Un sorocovĕţ [3]) nemţesc plătia tata pe lună dascăluluĭ, ca să mĕ învețe. Şi pe atuncĭ îmĭ ḑiceaŭ în sat şi la şcólă: Ionică a luĭ Ştefan a Petreĭ.

Peste vr'un an, vornicul prinḑênd la óste cu arcanul pe bădița [4]) Vasile, dascălul nostru, şcóla a rĕmas pustie, iar noì şcolariĭ, care eram peste patru-ḑecĭ la numĕr, ne-am împrăsciat pe la casele nóstre. După vr'un an, iarăşĭ s'a deschis şcóla. Dar dascălul Iordache, fiind cam chilaciŭ [5]), a început a ne ridica de urechĭ la fârta (ϕ), de-asupra uşiĭ, şi a ne prea îndesi la spinare [6]) cu Sfîntul Neculaĭ, un biciŭ de curele făcut şi dăruit şcóleĭ de moş Fotea, cojocariul [7]) satuluĭ. Şi aşa, de unde până atuncĭ mĕ duceam cu drag la şcólă, am început a umbla huciŭ-marginea [8]); o ḑi mĕ duceam, douĕ nu, dar tot deprinsesem a ceti o lécă [9]).

Tata nu scia carte de fel şi nicĭ mult haz nu făcea de dînsa. El cam ades îmĭ ḑicea: «Logofete, brînză 'n «cuĭ, lapte acru 'n călămărĭ [10]), cam prea te codescĭ la «trébă; mĕ tem că de atâta cărturărie n'a avea cine «să ne tragă ciubotele [11])». Dar mama, luând de sémă [12]) cum învĕţam eŭ, ajunse a ceti la ceaslov maĭ bine decât mine; şi se bucura grozav, când vedea că mĕ trag la

1) fiăcăŭ.
2) al.
3) saŭ sorcovĕţ = sfanţ = 0,80 banĭ.
4) nenea, neica.
5) om căruia îĭ plăcea să se îmbete şi să se mânie lesne.
6) a ne urechia şi a ne bate.
7) cojocarul.
8) hoinar.
9) puţin, niţel.
10) călimară.
11) cismele.
12) luând séma, observând.

carte. Din partea tateĭ, puteam să rĕmân cum era maĭ bine: «Nică a luĭ Ştefan a Petreĭ», om de trébă şi gospodar în sat la Humulescĭ. Mama însă era în stare să tórcă 'n furcă şi să învĕţ maĭ departe. Dar ce să maĭ învĕţ în Humulescĭ? căcĭ în biserică cetiam şi cântam pe dinafară tóte truparele [1]), ca şi dascălul Iordache.

Intr'o ḑi, aşa prin câşlegile Crăciunuluĭ, aprópe de cârnilégă [2]), viind bunicu-meŭ David Creangă, din Pipirig pe la noĭ, m'a luat şi m'a dus la munte în şcóla luĭ Alecu Baloş din satul Broscenii, judeţul Sucéva, şi m'a aşeḑat în gazdă cu tótă cheltuéla luĭ, la una Irinuca, care avea douĕ capre pline de râe. De aicĭ urmam la şcólă; şi orĭ s'a prins cartea de mine orĭ nu, dar râea căpréscă sciŭ că s'a prins.

Aprópe de Florii, profesorul Nanu mi-a dat drumul acasă, şi de la Broscenĭ am venit cu nisce plutaşĭ, pe Bistriţa, la Borca; de la Borca, cu o rudă a mea, pe Plaiul-Bĕtrân în Pipirig şi din Pipirig la Humulescĭ. Şi, când m'aŭ vĕḑut tata şi mama tuns chilug [3]) şi plin de râe, bucuria lor n'a fost próstă. Ce să facă? Aŭ început a mĕ scălda, ba cu leşie de ciocălăĭ [4]), ba cu usuc [5]) de lână, ba a mĕ unge cu dohot [6]) şi într'o sĕptămână m'aŭ izbăvit de podóbă. Dar şi eŭ le-am tras în ḑiua de Pascĭ un «Ingerul a strigat» la biserică, de-aŭ rĕmas tóte babele din sat cu gura căscată la mine. Dascălul Iordache rĕmăsese acum pe jos; era a cincea rótă la car. Biéta mamă, creḑênd că am să es un al doilea Cucuzel, s'a pus cu rugăminte pe lângă tata şi m'a dat să învĕţ psaltichie [7]) la un psalt [8]) de la biserica Adormirea din Târgul

1) tropare, cântece bisericeştĭ.
2) lăsata seculuĭ.
3) la piele.
4) cocenĭ.
5) murdăriile prinse în lâna oilor.
6) borhot.
7) musică bisericéscă.
8) cântăreţ.

Némțuluĭ, peste baltă, la vre-o douĕ svârlituri de piatră departe de satul nostru. Treĭ husăși [1]) plătia acum tata pe lună pentru mine. O érnă am învĕțat și la acéstă școlă, érna ce maĭ puteam învĕța; iar vara nu făceam puricĭ mulțĭ pe la școlă, trebuia s'ajut acasă: la tors în pieptĕnași [2]), la nevedit, la făcut țevĭ cu sucala și la tors cu róta. Câte treĭ-patru ocĭ [3]) de canură [4]) torceam pe ḑi; mĕ întreceam cu fetele cele marĭ din tors, și ele din rĕutate mĕ porocliaŭ «Ion Torcălăŭ».

I. Creangă.
(1837—1889).

Explicare. I. — In acéstă compositie, autorul, Ión Creangă, unul din ceĭ maĭ bunĭ scriitorĭ aĭ noștri, ne spune într'un șir de *judecăți* o parte din viața luĭ, căutând să ne facă a *înțelege* deosebitele fapte ce s'aŭ petrecut în acest timp; este dar o *compositie prosaică*. Prin aceste judecăți el nu explică un lucru de sine stătător, ale căruĭ părți le putem cuprinde cu privirea dintr'odată, ci un *fapt*, ale căruĭ părți se întâmplă *una după alta*, și nu le putem înțelege, decât dacă le spunem pe rând.

Deosebitele părți, din a căror înșirare se compune faptul, se numesc *momente succesive*, iar compositia, prin care facem cunoscut faptul, arătând deosebitele luĭ momente succesive, se numesce *narațiune* saŭ *povestire*. Maĭ observăm că acéstă narațiune are de obiect viața unuĭ om — viața scriitoruluĭ Creangă și este compusă chiar de el însu-șĭ.

O asemenea narațiune se numesce *autobiografie*.

§ 25. **Teorie.** — Compositiunile, care aŭ de obiect un fapt și arată, una după alta, deosebitele fapte maĭ mărunte, din care acel fapt se compune, se numesc *narațiunĭ* saŭ *povestirĭ*.

Faptele maĭ puțin însemnate, a căror înșirare suc-

1) sfanțĭ ungurescĭ.
2) pieptenii cu care se piaptănă lâna.
3) oca.
4) fire de țesut.

cesivă constitue faptul narat, se numesc *momente succesive* saŭ numaĭ *momente*.

Când naraţiunea urmăresce să ne spună, cum s'a întâmplat în adevĕr faptul, ea se numesce *prosaică*.

Nararea vieţiĭ unuĭ om de către sine însu-şĭ se numesce *autobiografie*.

Aplicaţie. — Ce ni se explică în composiţia de maĭ sus? Spuneţĭ câte-va judecăţĭ prin care ni se explică viaţa luĭ Creangă? Ce fel de composiţie este din punctul de vedere al fondului? Ce obiect are? In ce se deosibesce de obiectele tractate în feluritele descrierĭ de până acum? Ce este un fapt? In ce se descompune? De ce ḑicem că composiţia de maĭ sus e o naraţiune? De ce ḑicem că este o autobiografie?

Exerciţiul XLIV. — Să se facă un resumat după naraţiunea «Din viaţa luĭ Créngă».

Exerciţiul XLV. — Să se compună câte o autobiografie după modelul de maĭ sus.

II. **Explicare.** — In composiţia «Din viaţa luĭ Crénga» găsim prea puţine neologisme — «modă», «profesor», şi anume de acelea care aŭ pătruns chiar în limba poporului; găsim iarăşĭ óre-care arhaisme—«psalt», «psaltichie», «sorocovĕţ», «husăş», «cruce-ajută»; — în schimb, găsim fórte multe cuvinte ce se găsesc în popor care decĭ nu sînt nicĭ neologisme nicĭ arhaisme, dar pe care totuşĭ nu le întrebuinţéză toţĭ Românii. Ast-fel sînt:

cĭubotar, prizărit, holteiŭ, bădiţă, chilaciŭ, huciŭ-marginea, o lécă, cârnilégă, chilug, dohot, cĭocălăĭ.

Tot aşa găsim câte-va cuvinte de aceeaşĭ natură cu altă formă decât cea întrebuinţată de obiceiŭ în limba literară. Ast-fel:

cojocar*iul* = cojocarul
càl*ă*mărĭ = călimărĭ
tr*u*parele = troparele
oc*ĭ* = oca
a Vasilicăĭ = al Vasilicăĭ saŭ Vasilichiĭ.

Maĭ găsim încă şi vre-o câte-va *locuţiunĭ* (expresiunĭ) ce se găsesc numaĭ în popor. Ast-fel:

luând *de* sémă = luând séma
tuns chilung = tuns la piele.

Aceste cuvinte, forme şi expresiunĭ ce se găsesc în popor, dar nu sînt întrebuinţate de toţĭ Românii ce vorbesc limba română,

se numesc *provincialisme*. Stilul în care se întrebuinţéză multe vorbe şi expresiunĭ provinciale se numesce *stil popular*.

Unele provincialisme exprimă ideĭ pe care nu le poţĭ reda cu alte cuvinte, saŭ sînt maĭ frumóse decât cuvintele întrebuinţate de obiceiŭ; acestea pot fi uşor adoptate şi de alţĭ scriitorĭ decât aceĭ ce aŭ crescut în provincia unde se întrebuinţéză, — tind adecă să devină literare şi să fie primite şi în composiţiĭ cu stil literar. Ast-fel sînt, spre ex.: «prizărit», «bădiţă», «holteiŭ». Aceste provincialisme le-am putea numi *estetice*. Altele însă aŭ o formă neplăcută şi nicĭ nu servesc să exprime ideĭ pe care nu le-am putea reda prin alte cuvinte; de acestea scriitoriĭ, care scriŭ în stil literar, se feresc şi trebue şi noĭ să ne ferim pe cât putem. Ast-fel ar fi spre ex.: huciŭ-marginea, cârnilégă, ocĭ, trupar, a Vasilicăĭ, chilug, etc.

§ 26. **Teorie.** — Cuvintale, formele, expresiunile ce se găsesc în popor, dar pe care nu le întrebuinţéză decât o parte din Românĭ, se numesc *provincialisme*.

Provincialismele se întrebuinţéză cu deosebire în stil popular; în stil literar trebue să ne ferim de ele saŭ să întrebuinţăm numaĭ pe acelea ce aŭ o formă armonióşă şi ne ajută să exprimăm o idee pe care nu o putem exprima prin alt cuvînt (provincialisme *estetice*).

Exerciţiul XLVI. — Să se găséscă provincialismele din composiţia No. 56 deosebindu-se cele *estetice* de cele neestetice.

33.

NICOLAE BALCESCU.

Născut în Bucurescĭ, Bălcescu, după ce luă câte-va lecţiunĭ de la un arhimandrit grec, termină învĕţăturile din Sf. Sava şi apoĭ studie filosofia cu bănăţénul Murgu.

Indemnat de familie a-şĭ alege o carieră, intră în armată cu rangul de cadet în cavalerie. Din interesul ce purta instrucţiuniĭ publice, înfiinţă la regimentul, în care servia, o şcólă pentru gradele inferióre. Acéstă şcólă fu desfiinţată după puţină vreme prin stăruinţele consu-

luluĭ rus şi, nu târdiŭ după aceea, însu-şĭ Bălcescu eşĭ din armată.

Pe la 1838 se formase în ţară o partidă naţională, care voia să schimbe situaţia Principatuluĭ, introducênd reforme democratice, şi, de s'ar fi putut, să unéscă ţările sub un principe strĕin. Intre fruntaşiĭ acesteĭ partide, era şi Bălcescu. După ce Câmpineanu se întórse din călătoria ce făcuse pe la cabinetele Europeĭ şi fu arestat, Bălcescu socoti că a venit momentul să facă o revoluţiune, dar proectul fu descoperit, şi capiĭ acesteĭ mişcărĭ, Bălcescu şi Mitică Filipescu, fură închişĭ la mânăstirĭ. Filipescu muri în timpul închisoriĭ, iar Bălcescu fu liberat la venirea pe tron a luĭ Bibescu.

Peste câţĭ-va anĭ, îşĭ începu cariera de scriitor, publicând într'o revistă din Iaşĭ studiul întitulat «Puterea armată a Românilor», lucrare fórte bine primită de lumea cititóre şi salutată cu mare laudă de Heliade, care prediise începĕtoruluĭ o carieră strălucită.

La 1845, începu să redacteze, împreună cu A. T. Laurian, revista întitulată «Magazin istoric pentru Dacia», care făcu epocă în desvoltarea istoriografieĭ la noĭ, alăturĭ cu Cronica luĭ Şincaĭ şi cu Cronicele moldovenescĭ publicate de Kogălniceanu. Aci se publicară cele maĭ însemnate din cronicele muntene, ca a luĭ Constantin Căpitanul, a luĭ Radu Popescu, etc.; apoĭ un numĕr mare de hrisóve de o deosebită importanţă, precum şi monografiĭ asupra chestiunilor istorice. De câte orĭ studiul trecutuluĭ venia în legătură cu întâmplările presentuluĭ, el nu se sfia să-şĭ exprime ideile sale democratice şi naţionale, în nisce momente în care poporul era dispreţuit şi împilat de aristocraţia domnitóre, iar agenţiĭ Rusieĭ porunciaŭ ca într'o provincie a ţăriĭ lor.

Fu unul dintre fruntaşiĭ revoluţiuniĭ din 1848 şi, când se constitui guvernul provisoriŭ, i se dete însărcinarea de secretar al Statuluĭ, împreună cu Rosetti şi I. C. Brătianu.

După căderea revoluţiunii în Septemvrie, exilat, se duse în Transilvania, unde tocmaĭ se începuse lupta Românilor, aliaţĭ cu Austria, în contra Ungurilor. Vĕdênd că Unguriĭ s'aŭ ridicat în potriva tiranieĭ austriace în numele principiilor proclamate de revoluţiunea francesă, mulţĭ dintre emigraţĭ credură că e bine ca Româniĭ să se împace cu eĭ şi, împreună, să lupte contra Austrieĭ şi Rusieĭ. Inţelegênd rĕŭ situaţia de peste munţĭ, exilaţiĭ noştri socotiră că îndeplinesc o datorie de patriotism stăruind să înceteze rĕsboiul; de aceea, eĭ deteră specială însărcinare luĭ Bălcescu să tracteze cu căpeteniile Ungurilor, ca să stabilésca un mod de împăcare. Tractările nu aŭ putut ajunge la nicĭ-un resultat bun, pentru că Unguriĭ nu voiaŭ să recunóscă existenţa Românilor ca naţiune şi nu renunţaŭ la ideea, pe care o urmăresc până adĭ, de a face un Stat maghiar unitar. Concesiunile făcute de eĭ nu putură fi primite de comitetul naţional român şi, în cele din urmă, recunoscu însu-şĭ Bălcescu, că conciliaţiunea nu se póte face, şi că Transilvăneniĭ aŭ dreptate. Acest lucru îl mărturisesce într'o scrisóre către Ión Ghica, în care dice: «Până când un popor nu va exista ca naţie, n'are ce face cu libertatea».

După aceste evenimente, atins de ofticĕ din causa vieţiĭ sdruncinate ce dusese, trăi când în Francia, când în Italia, şi muri în Palermo, într'o extremă sărăcie. Singur şi departe de Ţară, el s'a stins cu numele eĭ pe buze. Minunat ne-a povestit Alecsandri ultimele momente ale vieţiĭ nenorocituluĭ exilat, în poesia «Nicolae Bălcescu murind».

G. Adamescu.

I. **Explicare.** — In «Nicolae Bălcescu», autorul şĭ-a luat de temă naraţiunea *pe scurt* a vieţiĭ acestuĭ scriitor al nostru, şi anume din punctul de vedere al activităţiĭ luĭ literare şi politice. De aceea, lasă la o parte o mulţime

de fapte maĭ mărunte (momente) din viața luĭ precum: copilăria luĭ, viața luĭ din Paris, relațiunile luĭ cu prietenii, călătoria luĭ în Italia și la Palermo, etc., fapte ce nu intră dea-dreptul în temă: activitatea literară și politică a luĭ Nicolae Bălcescu. Pe de altă parte, autorul lasă la o parte chiar o mulțime de fapte privitóre la acéstă activitate, ast-fel: activitatea luĭ Nicolae Bălcescu ca secretar al guvernuluĭ provisoriŭ, modul cum și-a adunat materialul scrierilor sale, locul unde și-a scris deosebitele cărțĭ ale opereĭ capitale «Viața luĭ Mihaiŭ Vitézul», etc. Autorul face acésta, pentru că tema luĭ e de a vorbi numaĭ *pe scurt* de activitatea politică și literară a luĭ Nicolae Bălcescu.

In acéstă composiție se naréză viața unuĭ om; acest fel de narațiune se numesc *biografie*.

§ 27. **Teorie.** — Intr'o narațiune, fie prosaică, fie alt-fel, maĭ niciodată nu povestim *tóte* momentele succesive care compun faptul ce vrem să narăm. In adevĕr, nu tóte momentele sînt de o potrivă de însemnate, nu tóte aŭ aceeașĭ semnificare și nu tóte se légă de o potrivă de bine cu faptul principal ce povestim. De aceea, într'o narațiune putem da precumpĕnire unor momente maĭ mult decât altora, și atuncĭ ea póte fi maĭ desvoltată saŭ maĭ prescurtată și póte fi făcută dintr'un punct de vedere saŭ altul. *Tema* uneĭ narațiunĭ constă tocmaĭ în arătarea punctuluĭ de vedere din care ne punem în narațiunea nóstră, precum și gradul de desvoltare pe care vrem să i-l dăm.

Narațiunile, ce aŭ de obiect viața unuĭ om, se numesc *biografiĭ*.

Aplicație. — Ce fel de composiție este «Nicolae Bălcescu» din punctul de vedere al fonduluĭ, și pentru ce? Ce fel de composiție este din punctul de vedere al obiectuluĭ, și pentru ce? Care este tema acesteĭ composițiĭ? De ce în acéstă composiție autorul a ales numaĭ unele fapte din viéța luĭ Bălcescu și-a lăsat pe cele-l-alte afară? In ce se deosibesce acéstă composiție de composiția «Din

viéţa luĭ Crénga», în privinţa autoruluĭ ? Ce este o biografie ? In ce se deosibesce de o autobiografie ?

II. **Explicare.** — Ca să compună biografia prosaică de maĭ sus, autorul a trebuit să-şĭ strîngă maĭ întâĭ notiţe privitóre la viaţa luĭ Bălcescu, consultând alte scrierĭ despre el, întrebând pe ómenĭ care aŭ cunoscut pe acest scriitor, cercetând scrierile luĭ tipărite saŭ manuscrisele rĕmase de la el, studiind scrisorile ce a trimis, cât a trăit, unuia saŭ altuia. După ce şĭ-a strîns materialul, a ales din el ceea-ce i s'a părut că se potrivesce maĭ bine cu tema sa, şi şĭ-a făcut planul. Ceea-ce ne intereséză maĭ întâĭ în povestirea unuĭ fapt sînt maĭ întâĭ împrejurările în care a luat nascere ; de aceea, făcênd planul, autorul a trebuit să-şĭ încépă naraţiunea arătând locul nascerii şi împrejurările în care şĭ-a făcut educaţia Bălcescu. Autorul ar fi fost maĭ complet, dacă ne-ar fi arătat aci cine aŭ fost părinţiĭ luĭ Bălcescu, şi când s'a născut. La o naraţiune, prima parte se numesce *început*. După aceea, autorul a aşeḍat în plan deosebitele fapte maĭ importante din viaţa luĭ Bălcescu în ordine cronologică: serviciul în armată, participarea la urzirea uneĭ revoluţiĭ neisbutite, începutul activităţiĭ luĭ istorice, apoĭ însă-şĭ acéstă activitate împreună cu caracterisarea eĭ, participarea la revoluţia de la 1848, activitatea luĭ în Transilvania şi, în sfârşit, viaţa rătăcitóre şi amărîtă ce a dus către sfârşitul vieţiĭ. Tóte aceste fapte constituesc partea cea maĭ importantă a naraţiuniĭ, deórece în ea înşirăm unul către unul faptele din partea cea maĭ activă a vieţiĭ luĭ Nicolae Bălcescu. Ea corespunde cu desvoltarea de la descriere, şi se numesce *desfăşurare*. In fine, după desfăşurare, autorul a căutat să arate împrejurările în care s'a sfârşit acéstă viaţă : mórtea luĭ Bălcescu la Palermo. Acéstă parte termină naraţiunea şi se numesce cu drept cuvînt *sfârşit*, pentru că arată împrejurările în care faptul despre care e vorba a încetat de a maĭ avea fiinţă. Acest sfârşit ar fi fost maĭ complet, dacă ni s'ar fi arătat şi data morţiĭ. Maĭ observăm că, după sfârşit, autorul maĭ

adaogă o frasă în care ne spune că Alecsandri a cântat frumos mórtea luĭ Bălcescu într'o poesie. E o notiță în legătură cu sfârșitul, pentru că în acéstă poesie se găsesc exprimate simțirile luĭ Bălcescu când a murit. Dar autorul ar maĭ fi putut continua acéstă composiție vorbindu-ne de însemnătarea figuriĭ luĭ Bălcescu ca model de patriotism pentru toțĭ Românii. Aceste reflecțiunĭ n'ar maĭ fi făcut parte din sfârșit, ci ar fi fost o *conclusiune* a întregeĭ narațiunĭ. Tot așa, narațiunea ar fi putut fi precedată de câte-va considerațiunĭ asupra însemnătățiĭ luĭ Bălcescu în literatura nóstră și de necesitatea de a cunósce viața acestuĭ om. Acéstă parte ar fi fost *introducerea*. Ast-fel că planul uneĭ narațiunĭ complete, în deosebire de descripție, ar putea fi următorul:

Introducerea
I. Inceputul
II. Desfășurarea
III. Sfârșitul
Conclusiunea

Din narațiune însă pot lipsi introducerea și conclusiunea.

§ 28. **Teorie**. — Ca să facem o biografie prosaică, putem să intrăm dea-dreptul în desvoltare, arătând locul și timpul când s'a născut ființa a căreĭ viață vrem să narăm. După aceea, povestim *în mod cronologic*, adecă după șirul anilor, faptele cele maĭ însemnate care se légă cu tema nóstră, și sfârșim arătând locul și data peiriĭ aceleĭ ființe.

La o narațiune, partea cea maĭ importantă se maĭ numesce *desfășurare*, pentru că în realitate într'însa desfășurăm rând pe rând momentele ce alcătuesc faptul însemnat ce povestim. Desfășurarea este pregătită printr'o parte numită *început*, deórece într'însa ne ocupăm de causele care aŭ făcut să se încépă faptul ce povestim; și este încheiată printr'o parte numită *sfârșit*, pentru că cuprinde în adevĕr eveni-

mentele ce determină sfârșitul aceluĭ fapt. Totuși naraţiunea póte avea, pe lângă început, și o *introducere*, în care arătăm importanţa faptuluĭ ce povestim; iar, pe lângă sfârșit, putem avea o *conclusiune* în care arătăm efectele ce acel fapt a putut să aibă asupra altora, saŭ învĕţătura ce putem trage din el.

Aplicaţie. — **Cum a procedat autorul ca să facă biografia de maĭ sus? De unde a putut să-şĭ adune notiţele? Ce-a făcut cu notiţele maĭ înainte de a le aşeda în plan? Ce-a pus în prima parte a composiţieĭ? Ce, în a doua? Ce, în a treia? Cum se numesce fie-care din aceste părţĭ şi de ce? Ce parte maĭ póte avea o naraţiune în afară de început, desfăşurare şi sfârşit? Ce putem vorbi în fie-care din ele?**

III. Explicare. — **Limba în care e scrisă acéstă composiţie are:**

1⁰ multe *neologisme:* lecţiune, termina, studia, filosofie, carieră, rang, cadet, interes, instrucţiune, public, regiment, grad, inferior, consul, armată, forma, partidă, situaţie, principat, introduce, reformă, democratic, principe, cabinet, revoluţie, proect, libera, publica, revistă, intitula, saluta, redacta, magazin, epocă, desvoltare, istoriografie, cronică, important, monografie, chestiune, istoric, present, exprima, aristocraţie, agent, constitui, guvern, provisoriŭ, secretar, exila, aliat, tiranie, principiŭ, proclama, emigrat, patriotism, special, tracta, resultat, existenţă, naţiune, renunţa, unitar, concesiune, comitet, conciliaţiune, eveniment, extrem, ultim, moment, poesie — peste 70;

2⁰ maĭ de loc *expresiunĭ poetice.* Nu găsim decât unul maĭ caracteristic: «Singur şi departe de ţară, el *s'a stins* cu numele eĭ pe buze»;

3⁰ prea puţine *expresiunĭ retorice.* Caracteristice sînt: modul cum ne este redată lauda luĭ Eliade pentru primul studiŭ al luĭ Bălcescu şi faptul că Bălcescu avea ideĭ democratice.

Stilul, care întrebuinţéză o limbă cu aceste însuşirĭ prin care se vede clar că autorul vrea să ne comunice un fond prosaic, se numesce stil *didactic.*

§ 29. **Teorie.** — Composiţiile cu fond prosaic în care se găsesc puţine expresiunĭ retorice şi poetice, iar limba conţine multe neologisme se dice că sînt scrise în *stil didactic.* Stilul didactic este o varietate a stiluluĭ ştiinţific.

Exercițiul XLVII. — Să se arate ce sinonime se pot găsi la neologismele de maĭ sus.

Exercițiul XLVIII. — Să se compună în stil didactic «Biografia M. S. Regeluĭ Carol», servindu-se de notițele din cartea de Istorie, după următorul plan :

Introducerea:

Insemnătatea M. S. Regeluĭ Carol pentru înaintarea țăriĭ nóstre : constituția, rĕsboiul pentru Independență, Regalitatea, progresele economice și culturale, resultate din conducerea și conlucrarea sa.

Inceputul:

Locul și data unde s'a născut; părinții ; naționalitatea.

Desfășurarea:

a) Copilăria și tinerețea până la urcarea pe tronul Românieĭ;

b) Urcarea pe tronul Românieĭ, căsătoria, dobîndirea și pierderea principeseĭ ce a avut, și faptele maĭ însemnate la care a contribuit înainte de rĕsboiul Independențeĭ (întărirea armateĭ, introducerea drumurilor de fer, regularea financelor);

c) Activitatea sa în timpul rĕsboiuluĭ (ține să ia parte la rĕsboiŭ, trece Dunărea, comandă armatele ruso-române din jurul Plevneĭ, ia Grivița, cuceresce Plevna, trăesce simplu în mijlocul soldaților la Poradim).

d) Incoronarea de Rege (10 Maiŭ 1881).

e) Activitatea ca Rege: 1º Contribue la organisarea internă a țăriĭ : întemeiază Sinaia, unde ridică palatul Peleș, civilisézǎ satele prin administrația domeniuluĭ Coróneĭ, completézǎ rețéua drumurilor de fier, face podul peste Dunăre; 2º Se îngrijesce de siguranța statuluĭ, intră în tripla alianță, face fortificațiile.

Sfârșitul:

M. S. Regele Carol petrece érna la Bucurescĭ, vara la Sinaia și se ocupă și astădĭ cu aceeașĭ grije de prosperitatea Românieĭ.

Conclusia:

Dorinţa ca Regele Carol să trăésc̆ă cât maĭ mult pentru prosperitatea Românieĭ.

34.

UCIDEREA LUI POTCÓVA-VODA [1])

Plecând din Varsavia [2]), regele [3]) poruncise a închide în castelul Rawa, în provincia Masovia, sub cea maĭ aspră pază, pe fostul Domn moldovenesc, Potcóvă.

Maĭ în urmă, dete ordin a-l strămuta la Leopole, unde venise un ceauş [4]) turcesc, nu cu alt scop, precum scia tótă lumea, ci numaĭ spre a cere capul luĭ Potcóvă.

Tot cu aceeaşĭ ţintă sosi şi un ambasador din partea luĭ Petru-Cel-Schĭop, aducênd regeluĭ peşcheş [5]) 50 de boĭ, 4 buţĭ de tămâiósă, 2 buţĭ de lămâĭ sărate de cele micĭ şi un frumos armăsar.

De aci, Lunĭ diminéţa, în 16 a luĭ Iuniŭ, regele se depărtă pe douĕ ḑile din oraş, sub pretext de vânătóre, după ce maĭ întâĭ poruncise ca tótă poliţia să stea sub arme, .precum şi garda regală, iar porţile oraşuluĭ să fie închise.

Ceauşul turcesc fuse îndemnat a eşi din Leopole, atât spre a se feri personal de pericol, cum şi spre a se masca ruşinea vasalităţiĭ guvernuluĭ în privinţa Turcieĭ.

După plecarea regală şi regularea celor poruncite, ce-va maĭ înainte de amiaḑă, principele prisonier fu adus pe piaţă, fără ca să-l ţină cine-va, căcĭ îşĭ ceruse acéstă

---

1) Acéstă povestire e făcută de un om care a fost martor la evenimentele ce naréză.

2) Varşovia.

3) regele Polonieĭ.

4) trimis, curier.

5) dar.

singură grație, după ce îĭ fusese anunțată sentința de mórte.

Scena rĕsuna de sgomotul ómenilor și de vuetul tobelor.

Potcóvă trecu de douĕ orĭ d'alungul pieţiĭ, netedindu-și barba și privind la public fără cel maĭ mic semn de frică; apoĭ se rugă să-l asculte și, făcêndu-se tăcere, rosti polonesce următórele cuvinte:

«*Domnilor Leșĭ, merg la mórte nu sciŭ pentru ce, căcĭ «nu-mĭ aduc aminte să mĕ fi învrednicit prin faptele mele «de un asemenea sfârșit.*

«*Sciŭ atâta, că totdéuna m'am bătut bărbătesce și vite«jesce împotriva dușmanilor numeluĭ creștinesc, lucrând «numaĭ pentru binele și folosul țăriĭ mele, cu hotărîre «de a-ĭ fi ca un zid, pentru ca păgâniĭ să nu pótă trece «Dunărea.*

«*Dumnedeŭ scie de ce nu putuĭ isbuti în acéstă dorință; «pricina cea de căpetenie este trădătorul, care prin înșe«lăciune mĕ aduse în starea în care mĕ aflu.*

«*Dar bun e Dumnedeŭ, și cânele cel vîndĕtor curênd îșĭ va primi plata pentru nevinovatul meŭ sânge.*

«*Atâta sciŭ; ba maĭ sciŭ încă, maĭ sciŭ că trebue să «mor acuma din mâna acestuĭ călăŭ creștin;* — arătă la acela — «*căcĭ acestuia îĭ porunci așa craiul vostru, iar «craiuluĭ vostru așa îĭ porunci stăpânul sĕŭ, Turcul, cânele «de păgân!*

«*Mie unuia puțin îmĭ pasă de viața mea; dar țineți «minte, că peste puțin timp vĕ aștéptă și pe voĭ înși-vĕ «aceeașĭ sórtă: de câte orĭ va vrea cânele de păgân cape«tele și averile vóstre, ba și capetele și averile crailor voștri, «vor fi trimise la Țarigrad!*

Apoĭ, după o scurtă pausă, arătând la opt ómenĭ ce-l însoțiaŭ, Potcóvă dise:

«*Acești slujbașĭ și tovarășĭ aĭ meĭ, fiind tot atât de ispravă «ca și mine însu-mĭ, sînt ómenĭ cinstițĭ și vrednicĭ prin nisce «slujbe făcute crăieĭ vóstre; așa dar vĕ rog ca, după*

«mórtea mea, nu numaĭ să nu fie bântuiţĭ, ci încă din «potrivă rĕsplătiţĭ după vrednicia lor.

Apoĭ adaose :

«Vĕ maĭ rog ca pe acest om lipsit de cinste», — arătă la călăŭ, — *«carele nu e vrednic a se atinge de trupul meŭ «cât timp sînt viŭ, să nu-l lăsaţi a mĕ pângări cu mâna-ĭ «nicĭ după mórte; ci îngăduiţĭ acéstă sarcină ómenilor «meĭ, care numaĭ pentru astă de pe urmă slujbă mĕ înso-«ţiră până aicĭ»*.

De aci tăcu.

Tot poporul plângea ; maĭ cu sémă plângeaŭ o mulţime de ostaşĭ, veniţĭ la Leopole numaĭ pentru Potcóvă, dar pe care marea forţă de resistenţă din partea guvernuluĭ îĭ împedica de a scăpa pe eroŭ.

Pe feţele lor se citiaŭ durerile sufletescĭ.

Unul din eĭ — se ḑice că după rugămintea luĭ însu-şĭ Potcóvă — veni la el cu o mare cupă de vin.

Principele îĭ mulţumi, luă cupa, o deşertă fără a rĕsufla şi, uitându-se în ochiĭ aceluia ce ĭ-o dase, îĭ ḑise, după obiceiŭ, că bea pentru sănătatea luĭ şi a tuturor tovarăşilor luĭ.

Apoĭ iară trecu de douè orĭ dea-lungul pieţeĭ şi, în ajunul momentuluĭ fatal, zărind o legătură de pae pe care trebuia să îngenunche, strigă cu indignaţiune :

«O Dómne! óre să nu fiŭ vrednic de a îngenunchia pe ce-va maĭ bun decât asta!»

Şi, adresându-se către ómeniĭ sĕĭ, le ḑise :

«Aduceţĭ covorul ce-mĭ maĭ rĕmase din lucrurile mele».

Când tapetul fu adus, Potcóvă se puse în genuchĭ cu demnitate, recită rugăciunea, făcu cruce după modul grecesc şi închise ochiĭ, în aşteptarea loviriĭ mortale ; dar, când simţi că gâdele nu se mişcă, se întórse către el cu întrebarea :

— *«Ce maĭ staĭ?»*

Călâul rĕspunse :

— Stăpâne, maĭ întâĭ haina trebue aşeḑată ast-fel încât să nu mĕ împedice.

— «*Bine, bine*», ḑise principele.

Atuncĭ el singur îşĭ aşeḑă haina, invocă numele luĭ Dumneḑeŭ, şi, poruncind călâuluĭ să-şĭ împlinéscă datoria, muri cu liniştea cea maĭ senină.

Unul din ómeniĭ guvernuluĭ, voind a arăta că totul e sfârşit, ridică de treĭ orĭ în sus, în spectacol, destrunchiatul cap al erouluĭ.

In acest moment, din tóte gurile isbucni un singur ţipĕt de durere.

Indignaţiunea poporuluĭ fu atât de mare, încât garda regală apucă puscile, temêndu-se de o revoltă.

Talducci, trad. de *B. P. Hasdeu.*

Explicare. — In acéstă compositiune, autorul ne expune un fapt—uciderea luĭ Potcóvă, fost domn al Moldoveĭ — şi caută să ni-l facă cunoscut, arătându-ne rând pe rând deosebitele momente succesive ce l-aŭ alcătuit; este dar o *naraţiune prosaică*. Acest fapt el nu-l povestesce din citite saŭ auḑite, ci din propria luĭ experienţă: a fost el însu-şĭ faţă la falnica mórte a aceluĭ Domn. Acéstă povestire, care are de obiect fapte la care şi scriitorul a luat parte, fie asistând fie conlucrând, se numesce *memoriŭ*.

§ 30. **Teorie.** — Naraţiunile, în care se povestesc fapte la care a luat parte într'un fel saŭ într'altul însu-şĭ autorul lor, se numesc *memoriĭ*.

Orĭ-ce autobiografie, biografie şi memoriŭ trebue să ţintéscă să spună adevĕrul. De aceea se numesc compositiĭ *istorice*.

Aplicaţie. — Ce fel de compositie este «Uciderea luĭ Potcóvă» din punctul de vedere al fonduluĭ? Ce fel de compositie este din punctul de vedere al obiectuluĭ? Ce legătură este între autor şi faptul povestit? Ce sînt memoriile? Ce raport este între un memoriŭ şi o autobiografie?

Exercițiul XLIX.— Să se povestéscă, după modelul de maĭ sus, un fapt adevĕrat din viața elevuluĭ.

Exercițiul L. — Să se spună care sînt elementele retorice și poetice, în acéstă bucată și ce raport este între ea și «Nicolae Bălcescu» din acest punct de vedere.

35.

GHICA VODĂ ŞI VIZIRUL KIUPRULIUL

Гїка Водъ, де нѣмѹл лѹи фїинд Арбънаш,[1]) копїл тжнър лѹ пѹрчес де ла каса лѹи ла Царїград,[2]) съ-ши гъс скъ ѹн стъпжн, съ слѹжѣскъ; ши кѹ джнсѹл с'ѹ маи лѹат ѹн копїл де Тѹрк, іар сърак, дїн сатѹл Кюпри. Ши, мергжид амжндои дїмпреѹнъ ла Царїград, мѹлте ворбе бѹне лѹ ворбїг, де вор гъси пїтъ, съ се каѹте ѹнѹл пре алтѹл. Ши лѹ зїс Гїка Водъ: «Тѹ еци Тѹрк, поци съ ажѹнци съ фїи ом маре; ши че ми-и фаче пе мїне атѹнчи?». Іар Тѹркѹл а зїс атѹнчи: «Де вою фи еѹ маре, те вою фаче де веи фи маи маре л Кюпри, жѹдекътор».

Ши, мергжнд л Царїград, с'ѹл деспърцїт ѹнѹл де алтѹл, съ-ши каѹте стъпжн. Дечи копїлѹл чел де Тѹрк лѹ немерїт ла ѹн Ягъ,[3]) че ера де кѹртѣ лмпъратѣскъ; ши лѹ слѹжїт аша дїн стъпжн л стъпжн, пжнъ лѹ ажѹнс де ера Пашъ;[4]) ши, фїинд Пашъ сърак, авѣ ѹн приетен мѹсаип[5]) лмпъратеск; ши пре ачеа време се тжмпла де ера мѹлте зѹрбале[6]) л Царїград, де нѹ се маи пѹтѣ ашеза[7]) Поарта. Дечи Кюпрѹлїѹл лѹ зїс къ́тре ачел прїетен мѹсаип де каса лмпъратѣскъ: «Де м'ар пѹне пре мїне Везїр,[8]) еѹ аш потоли зѹрбалеле ачесте». Іар Імпъратѹлѹи и се сѹпърасе кѹ зѹрбалеле ши се миера, че ва

1) Albanez.
2) Constantinopol, (Stambul).
3) ofițer superior de poliție.
4) general saŭ guvernator turc.
5) favorit, curtezan, curtén, consilier intim.
6) revolte.
7) liniști.
8) primul ministru al Porții.

фаче, ши ѧнтреба сфат ши пре 8н8л ши пре алт8л; ши, афлѫнд време ачел м8саип ѧмпърътеск, а8 сп8с ѧмпърат8л8и къ есте 8н Пашъ сърак ши ел зїче съ-л п8и Мъриа-та Везїр, къ а потоли тоате гѫлчевїле ачесте, пре кареле ѧл кѣмъ Кюпр8лиѧл. Дечи Ѧмпърат8л ѧндатъ л-а8 ад8с ши л-а8 п8с Везїр. Ѧндатъ а8 ши п8с де а8 стрїгат оасте, ши пре алтъ парте а8 ѧнчеп8т а тъѧ капетеле челор вїклени, пѫнъ и-а8 сперіат, де а8 ашезат тоате з8рбалеле; ши а8 рѫмас Везїр лъ8дат де Т8рчи, прек8м с'а8 въз8т ши се веде ши пѫнъ астъзи нѣм8л л8и.

Ѝрх Гїка Водъ, интрѫнд ѧ Царїград, а8 немерїт ла Капїкїхъиле[1]) молдовенещи, де а8 сл8жїт; апои а8 венїт ла Молдова к8 нег8цїторие; апои ла Васїле Водъ тот де 8н нѣм Ярбънаш ши врѫнд ши Д8мнезе8, а8 аж8нс де а8 фост Капїкїхаа ла Царїград ши Ворнік маре аїчи ѧ Молдова.

Дечи, тѫмплѫнд8-се ат8нчи, ла врем'ѣ л8и Георгие Шефан Водъ, де а8 фост ла Поартъ к8 алци боери, Везїр8л възѫнд8-л л-а8 ши к8носк8т чїне есте; ѩръ Гїка Водъ н8-л к8ноще пре Везїр8л. Дечи Везїр8л Кюпр8лиѧл а8 ши кемат пе хазнетар8л[2]) л8и ши и-а8 зїс ѧ таинъ: «Вези чел боер бътрѫн Молдоваи че стъ ла дїван? Съ-л ѩи ши съ-л ад8чи ла одаа та, пѫнъ с'а рѫдїка дїван8л[3]), ши апои съ-л ад8чи ла мїне ѧ таинъ, къ-м е треб8еще». Ѝрх Гїка Водъ, д8пъ че-л л8асе дїнтре чеи-л-алци боери се спериесе таре, къ н8 щиа повестѣ че есте: ши а8 зїс: «К8ноши-мъ пе мїне, а8 ба?». Ѝрх Гїка Вода с'а8 сп8с де 8нде есте де лок8л л8и, ѩръ а к8ноаще пре Везїр8л н8-л к8ноща. Ат8нчи Везїр8л, Кюпр8лиѧл с'а8 сп8с ши а8 зїс: «Цїн мїнте че ам ворбїт, кѫнд вениам амѫндои пе кале?». Ши а8 зїс: «Де аи 8итат т8, дар е8 н'ам 8итат; ши ѩтъ къ те вою фаче Домн ѧ Молдова; н8маи съ тачи м8лк8м». Ѝрх Гїка Водъ а8 ши мерс, де и-а8 сър8тат мѫна, ши с'а8 р8гат ат8нчи пентр8 стъпѫн8-съ8 съ-л лесе съ фие

1) Representanţii saŭ agenţii diplomaticĭ aĭ Domnilor românĭ la Constantinopol.

2) Vistierul, casierul.

3) Şedinţa consiliuluĭ.

Домн, съ нꙋ-л мазїлѣскъ[1]). Ѩръ Вехїрꙋл а рѫспꙋнс: «Акꙋм деодатъ ѧл ла: съ фие; ѩръ маи пре ꙋрмъ кꙋвѫнтꙋл меꙋ жос нꙋ-л вою лѫса; чи те вою фа е пре тїне».

Ши пре ꙋрмъ, кемѫнд ла Поартъ пре Георгие Шефан Водъ съ мѣргъ, аꙋ пꙋс пре Гїка Водъ Домн ѧ Молдова, дꙋпъ кꙋм скрие Лѣтопїсецꙋл.

Яша аꙋ фост повестѣ ешїрен ачелор дои оамени, К прꙋлиꙋлꙋи Вехїрꙋлꙋи ши Гїкъи Водъ; къ, ꙋнде есте воѩ лꙋи Дꙋмнезеꙋ, се бїрꙋеск тоате фиріле оменещи.

I. Neculce.
(1672—1644).

I. **Explicare.**— In acéstă composiţie, autorul ne face cunoscut un fapt care ne explică întru cât-va cum a ajuns Ghica-Vodă Domn în Moldova; este dar o *naraţiune prosaică*. Momentele acestuĭ fapt însă s'aŭ întâmplat să fie ast-fel combinate încât expunerea lor ne face plăcere şi ne intereséză, ca şi când autorul ar fi vrut maĭ mult să ne misce inima, decât să ne lumineze mintea. Acéstă combinare fericită a momentelor a putut să se întâmple în realitate, dar nu avem nicĭ o dovadă sigură că s'a întâmplat tocmaĭ aşa. Totdéuna ne rĕmâne bănuéla că autorul a *potrivil-o* ast-fel, adăogând la unele fapte adevĕrate, altele pe care le-a făurit cu închipuirea saŭ imaginaţia sa. O asemenea naraţiune prosaică, în care momentele sînt ast-fel combinate încât ne fac plăcere, dar ne lasă bănuéla că în parte aŭ fost plăsmuite de autor, se numesc *istorióre*. Când adevĕrul lor nu provine decât din faptul că aŭ fost transmise din gură în gură în decursul timpuluĭ, istoriórele se numesc şi *tradiţii*. Composiţia de maĭ sus este în acelaş timp şi *istorióră* şi *tradiţiune*.

§ 31. **Teorie.**— Se numesce istorióră o naraţiune prosaică în care momentele faptuluĭ povestit sînt ast-fel combinate că ne mişcă inima într'un mod deosebit şi fac să nască şi bănuéla că la combinarea lor a contribuit şi închipuirea autoruluĭ.

1) Destitue.

Când isvorul istorióreĭ se găsesce în popor, fiind păstrată din gură în gură, istorióra se numesce *tradițiune*.

II. **Explicare.** — Ceea-ce face interesantă acéstă istorióră este combinarea *meșteșugită* dintre faptul că Vizirul Kiupruliul, recunoscênd, după un timp așa de îndelungat, pe fostul sĕŭ prieten de copilărie, Ghica, vrea cu tot dinadinsul să-l facă om mare, precum îĭ promisese când eraŭ amândoĭ săracĭ și-șĭ căutaŭ slujbă; și dintre faptul că Ghica nu recunósce de loc pe Vizir și se teme să nu fie omorît. Din acéstă combinare de fapte, resultă o schimbare neașteptată în sufletul și sórta luĭ Ghica, care ne face mare plăcere. Acéstă schimbare se numesce *peripeție*. Peripețiile daŭ farmec poetic istorióreĭ și ne fac să ne îndoim de adevĕrul eĭ. De aceea trebue ca atât combinarea dintre fapte cât și peripețiile, să fie ast-fel compuse încât să semene cu adevĕrul, adică să fie *verosimile*.

§ 32. **Teorie.** — Istorióra ne mișcă inima une-orĭ fórte viŭ, și într'acésta, efectul eĭ se asémĕnă cu efectul *poesieĭ*. Ea este dar o narațiune prosaică cu *farmec poetic*. Acest efect, istorióra îl produce prin combinarea meșteșugită a faptelor și prin deosebitele schimbărĭ repedĭ și neașteptate ce se întâmplă în mersul faptelor saŭ în sufletul persónelor ce iaŭ parte la ele. Aceste schimbărĭ se numesc *peripețiĭ;* iar combinarea meșteșugită se dice *ingeniositate*.

Meșteșugirea saŭ ingeniositatea dintr'o istorióră trebue să fie *verosimilă*.

III. **Explicare.**— Analisând desfășurarea acesteĭ istorióre. vedem că autorul ne înfățișéză maĭ întâĭ pe ceĭ doĭ tinerĭ, Ghica și Kiupruliul, cum merg la Țarigrad după slujbă și la ce slujbă aŭ ajuns fie-care. Acéstă parte corespunde cu *începutul* uneĭ narațiunĭ, dar în istorióră pórtă numele de *expositiune*. După aceea, autorul ne istorisesce cum aŭ venit boerĭĭ moldovenĭ la Vizir, între care era și Ghica, cum, Vizirul dă ordin haznetaruluĭ sĕŭ să oprésca pe Ghica și

cum acesta se teme să nu fie omorît. Acéstă parte în care se arată cum se *combină* faptele persónelor ce iaŭ parte la faptul povestit este tocmaĭ desfăşurarea, dar pentru că în istorióră are o înfăţişare specială, ea se numesce *nod*. In fine, ne arată cum se deslégă acéstă ciocnire dintre intenţia Viziruluĭ şi frica luĭ Ghica, prin destăinuirea Viziruluĭ şi propunerea de a-l face Domn al Moldoveĭ. Acest fapt la care unul din personagiĭ nu se aştepta câtuşĭ de puţin, corespunde cu sfârşitul, dar fiind-că într'o istorióră e în strînsă legătură cu nodul şi decurge din el, el se numesce *desnodămînt*. Intréga istorióră este lipsită de introducere, dar în schimb are o conclusiune, în care autorul ne vorbesce de sórta acestor douĕ persóne şi de voia luĭ Dumnedeŭ.

§ 33. **Teorie.** — Istoriórele, avênd peripeţiĭ, ne aţîţă interesul pentru desfăşurarea faptuluĭ ce naréză maĭ mult decât o composiţie istorică. Ele aŭ de obiceiŭ treĭ părţĭ. Maĭ întâĭ aŭ o parte în care ni se arată, prin nisce scurte descripţiĭ, persónele care ĭaŭ parte la fapt şi împrejurările în care începe faptul; acéstă parte e *exposiţiunea*. După aceea aŭ o parte, unde faptele persónelor se concentréză, pentru ca să provóce peripeţiile maĭ însemnate: este *nodul* povestiriĭ. Interesul nostru e satisfăcut, când vedem cum acest nod se deslégă. Acéstă a treia parte este *desnodămîntul*. Desnodămîntul e cu atât maĭ plăcut cu cât e maĭ neaşteptat.

Exposiţiunea corespunde cu începutul, nodul cu desfăşurarea, desnodămîntul cu sfârşitul, dar aŭ o înfăţişare maĭ specială decât aceste părţĭ generale ale naraţiuniĭ.

Aplicaţie.— Ce fel de composiţiune este «Ghica Vodă şi Vizirul Kiupruliul» şi pentru ce? In ce se deosibesce de naraţiunile prosaice de până aci? De ce ne face maĭ multă plăcere decât ele? Ce ne face să bănuim în privinţa adevĕruluĭ faptelor, acéstă meşteşugită combinare a lor? De ce ḑicem că acéstă composiţiune e istorióră? De ce ḑicem că e tradiţiune? Ce este o peripeţie? Care este peripeţia din acéstă istorióră? Ce nume pórtă începutul, desfăşurarea, sfârşitul uneĭ istorióre şi în ce se deosibesc

de începutul, desfăşurarea şi sfârşitul uneĭ naraţiunĭ în genere? Este verosimilă, şi pentru ce?

IV. Explicare.—Cercetând limba din naraţiunile «Uciderea luĭ Potcóvă» şi «Ghica Vodă şi Vizirul Kiupruliul», observăm, pe lângă neologismele din cea d'întâĭ şi arhaismele din cea de-a doua, vre-o câte-va cuvinte, ca: ceauş, peşcheş, agă, paşă, musaip, zurba, vizir, capichihaïa, haznetar, divan, mazîli, dintre care unele ereaŭ întrebuinţate de scriitorĭ numaĭ pe vremea când eram sub stăpânirea turcéscă, iar altele aŭ intrat în limbă şi se întrebuinţéză şi aḑĭ orĭ de câte orĭ vorbim de unele funcţiunĭ turceştĭ. Aceste cuvinte de origine turcă sînt un fel de barbarisme, se numesc, după limba din care sînt împrumutate, *turcisme*, şi trebuesc evitate orĭ de câte orĭ găsim alte cuvinte românescĭ saŭ chiar neologisme spre a le înlocui. Ast-fel nu vom ḑice niciodată «musaip», ci favorit saŭ curtén, nicĭ «haznetar» ci casier saŭ vistier (arhaic), nicĭ «ceauş», ci trimis saŭ curier, nicĭ «mazîli», ci destitui. Vorbind însă de primul ministru turcesc, îĭ putem ḑice «vizir»; generalilor turcĭ le putem ḑice «paşĭ», pentru că aceste numirĭ corespund cu titlurile pe care le aŭ şi astăḑĭ în ţara lor. In stil popular însă, şi când vrem să glumim, putem întrebuinţa maĭ de grabă turcisme ca mazîli, pescheş, zurba, pentru că aceste cuvinte aŭ înţeles maĭ puţin serios decât «destitui», «dar» orĭ «cértă».

§ 34. **Teorie.** — Cuvintele de origine turcéscă întrebuinţate în limba vorbită saŭ scrisă se numesc *turcisme*. Ele se pot întrebuinţa numaĭ când vorbim de funcţiunĭ saŭ lucrurĭ de origină turcéscă saŭ când scriem în stil popular, glumeţ. Ele sînt un fel de *barbarisme*.

Exerciţiul LI. — Să se compună o istorióră, după povestirea profesoruluĭ.

Exerciţiul LII. — Să se traducă în limba de aḑĭ, ferindu-se de neologisme, Ghica Vodă şi Vizirul Kiupruliul.

Exerciţiul LIII.— Să se citéscă şi să se facă planul următóreĭ compositiĭ.

36.

TIGRUL PĂCĂLIT.

Maĭ deunăḑĭ eram la Galaţĭ şi, pentru ca să-mĭ trécă de urît şi să maĭ aflu şi câte ce-va, am eşit să mĕ primblu

la port. Norocul a voit ca să întâlnesc îndată pe un vechiŭ amic al meŭ, pe care de mult nu-l vĕḑusem, şi să petrec cu dînsul câte-va ore plăcute. Amicul meŭ este un neguţător din partea loculuĭ, om fórte considerat şi fórte iubit de tótă lumea, fiind-că el prin munca sa şĭ-a câştigat o avere însemnată, de care se bucură făcênd bine cuĭ póte; iar firea luĭ este aşa de veselă şi de glumĕţă, încât cu dînsul nu póte cuĭ-va să i se urască. Scie să spună şi să descrie o mulţime de lucrurĭ, pe care însu-şĭ le-a vĕḑut şi le-a învĕţat în numerósele sale călătoriĭ; căcĭ, fiind de părinţĭ din Galaţĭ, el de tînĕr s'a înrolat ca matroz pe o corabie englezéscă şi, cutreerând tóte ţările şi tóte mările lumiĭ, s'a ales până la sfârşit cu multă minte, sănătate, avere şi voe bună. Ast-fel este amicul meŭ, domnul Stancu Poloboc, cu care mĕ primblam maĭ deunăḑĭ prin portul Galaţilor.

Vorbind cu dînsul, când de una când de alta, ne oprim în faţa uneĭ mândre corăbiĭ englezescĭ, care plutia falnic de-asupra apelor Dunăriĭ, lănţuită în ancorele eĭ; dintr'însa se descărca felurită marfă şi maĭ ales butóe cu căpĕţânĭ şi cu bulgărĭ de zahăr. Amicul meŭ, aducêndu-şĭ aminte cu plăcere de timpul tinereţiĭ, pe când şi el n'avea altă locuinţă decât o ast-fel de scoică uriaşă de lemn, îmĭ arătă şi-mĭ explică folosul şi întrebuinţarea diferitelor părţĭ ale corăbieĭ, precum catarturĭ, pânze, frânghiĭ, cârme, pălimarĭ şi altele.

In vremea acésta, matroziĭ corăbieĭ şi cărătoriĭ saŭ hamaliĭ portuluĭ umblaŭ în sus şi în jos, ca furnicile, scoţênd din magaziile adâncĭ ale pântecosuluĭ vas plutitor, baloturĭ şi butóe cu marfă, încărcându-le pe róbe (saŭ, cum se ḑice la Galaţĭ, pe tărăbónţe) şi aducêndu-le pe un podişor de bârne până la mal, unde le aşeḑaŭ în téncurĭ. Tóte acestea se făceaŭ cu o iuţélă, cu o aprindere, cu un sgomot, care mĕ asurḑia şi mĕ ameţia; dar totuşĭ îmĭ plăcea fórte a mĕ uita, căcĭ toţĭ eraŭ veselĭ, sprintenĭ şi lucraŭ cu inimă şi cu mulţumire.

Pe când, în acea învălmăşélă, tărăbónţele încărcate cu marfă trepĕdaŭ în tóte părţile, purtate în fuga mare de matrozĭ, se întâmplă ca douĕ să se ciocnéscă, şi butóele de zahăr se rĕsturnară pe jos, rostogolindu-se care încotro apuca Unul din butóe se şi desfundă în acea cădere, şi zahărul în bulgărĭ, ce era în el, se risipi pe pămînt. Indată câiniĭ, care nu lipsesc în portul Galaţilor, se repeḑiră să îmbuce din el, socotind, bietele javre flămânde, că aŭ dat peste vre-o mană; dar matroziĭ, ca să-ĭ depărteze, deteră brâncĭ butoiuluĭ crăpat, care, sucindu-se deodată, acoperi, ca într'o cuşcă, pe unul din câiniĭ ceĭ lacomĭ.

Tótă lumea se puse pe rîs; dar maĭ mult şi maĭ tare decât toţĭ rîdea amicul meŭ, Stancu Poloboc. Iĭ dase lacrămile în ochĭ şi se ţinea la piept şi la pântece bietul om, de hohotele ce îl podidise. Mie unuia îmĭ era témă să nu se înnece cu atâta rîs.

Când se maĭ potoli acéstă veselie, abia putu să-mĭ vorbéscă, stăpânindu-se cu anevoinţă.

«Frate», îmĭ spune, «când am vĕḑut întâmplarea cu câinele şi cu butoiul, mĭ-am adus aminte de o istorie ce am păţit eŭ, sînt acum mulţĭ anĭ, tocmaĭ prin insulele Africeĭ; şi trebue să sciĭ că, de câte orĭ îmĭ vine în gând istoria tigruluĭ pe care l-am păcălit aşa de frumos, ḑĕŭ, nu mĕ pot opri de a rîde ore întregĭ».

Şi, spuind ast-fel, Sťancu meŭ se porni din noŭ pe rîs. Eram fórte curios să cunosc istoria tigruluĭ păcălit; dar abia maĭ târḑiŭ o putuĭ afla de la amicul meŭ, care mĭ-o povesti într'ast-fel:

«Pe când eram matroz, lucrând şi câştigându-mĭ pâinea pe o corabie englezéscă, se întâmpla adesea ca să călătorim pentru negoţul nostru până prin ţărĭ fórte depărtate şi trecênd une-orĭ lunĭ întregĭ, fără ca să vedem pămîntul cu ochiĭ, ci numaĭ valurile mării jur-împrejurul nostru, iar de-asupra capuluĭ cerul, când albastru şi senin, când întunecos şi posomorît.

«Dar când atuncĭ, după o lungă plutire, sosiam la vre-un ţĕrm, mare plăcere era pentru noĭ de a ne coborî din corabie şi de a călca pămîntul ţépĕn sub picióre. Era pentru noĭ corăbieriĭ, ca o ḑi de sĕrbătóre, când puteam să gustăm un prânz liniştit, întinşĭ la umbră, pe érbă verde. Insă ocasiunile de acest fel eraŭ aşa de rare, încât une-orĭ ne coboram chiar pe ţĕrmurĭ pustiĭ şi necunoscute, fără de a purta cea maĭ mică grijă de primejdiile ce ni se puteaŭ întâmpla.

«Intr'o ḑi dar, trăgênd cu vasul la cósta uneĭ insule nelocuite din mările Africeĭ, ni se făcu tare dor de a vedea de aprópe şi de a pipăi cu piciórele érba câmpuluĭ. Ceruĭ atuncĭ voe de la căpitanul corăbieĭ, ca să mĕ daŭ jos la mal şi să petrec câte-va ore pe uscat. Matroziĭ, tovarăşiĭ meĭ, nu prea aveaŭ încredere în acele locurĭ necunoscute, şi abia găsiĭ unul dintr'înşiĭ, un American înalt şi uscat, cu barbă dar fără mustăţĭ, carele primi să mĕ însoţéscă în călătoria mea pedestră. Luarăm cu noĭ o spată grósă de rîmător afumat, o butelcă cu vin de cel maĭ bun, un urcior cu apă próspĕtă şi, cu aceste merinde, ne pornirăm veselĭ către mal.

«Când mĕ simţiĭ, eŭ unul, pe uscat, trăseĭ de bucurie şi chiuind un puiŭ de danţ românesc, o corăbiéscă vîrtósă de Galaţĭ; iar tovarăşul meŭ, Americanul, vĕḑênd aşa, începŭ şi el să tropăéscă în faţa mea, jucând fórte serios şi pe ţăcănélă, un danţ englezesc ce se chémă «gig». Danţul însă ne făcu gol la inimă şi îndată ne veni în gând să găsim un adăpost de sóre, ca să ne aşternem masa. Eŭ căutam cu ochiĭ în drépta şi în stânga; mi se pornise, biet, minţile cu dor către rĕcorósele dumbrăvĭ din lunca Siretuluĭ. Acolo, în insula cea pustie şi prigorită de sórele african, abia se zăriaŭ câţĭ-va copacĭ din aceia cu rămurile 'nalte şi şue, care se chémă palmĭ, şi nisce tufiş sĕlbatic, pe unde maĭ totdéuna cuibéză şerpiĭ ceĭ veninoşĭ cu plesnitorĭ la códă şi alte fiare urîcióse.

«Pe câmpia şésă vĕḑurăm însă un ce negru şi rotund despre care nu ne puteam da séma. Stăturăm cât-va la îndoélă, dacă ne vom îndrepta saŭ ba către acel punct necunoscut, care, dreptul luĭ Dumneḑeŭ, ne cam punea la îngrijare; dar Americanul meŭ scóse un ochian din buzunar şi, îndreptându-l către acel punct, vĕḑurăm curat şi lămurit că obiectul bănuit nu era alt-ce-va decât un butoiŭ de lemn, aşeḑat în mijlocul câmpieĭ.

— «E un poloboc!» — strigaiŭ eŭ cu bucurie, vorbind moldovenesce, pare c'aş fi fost chiar în portul Galaţilor.

— «O! o! poloboc!» — repetă Americanul de maĭ multe orĭ cu mirare şi, din minutul acela, el nu mĕ maĭ chemă alt-fel pe nume decât Poloboc. In urmă, matroziĭ ceĭ-l-alţĭ făcură toţĭ ca dînsul, şi iată cum, ĭubite amice, mĭ-a rĕmas numele de Stancu Poloboc, de care nu mĕ plâng câtuşĭ de puţin.

«Fie dar Poloboc! — Noĭ alergăm îndată până la butoiul cel minunat şi acolo, la umbra luĭ, ne şi aşeḑarăm, ca să ne facem prânzul. Rezemaţĭ amândoĭ de dógele luĭ cercuite, deşertarăm veselĭ butelca de vin, îmbucând şi din spata afumată. Lumea ni se părea tótă a nóstră şi creḑ că, în palate de marmoră şi pe covóre de mătase, n'am fi trăit maĭ fără grijă decât la umbra butoiuluĭ, pe érba cea verde.

«Dar, pe când noĭ gustam aşa dulcĭ şi liniştite plăcerĭ, o mare primejdie ni se pregătia. Se vede că mirosul mâncărilor şi rĕsunetul veselelor nóstre cântărĭ deşteptară pe un tigru, mare şi flămând, care dormia ascuns sub un tufiş învecinat. Fiara cea sĕlbatică, semĕnând la trup cu o pisică uriaşă, la pĕr galbenă şi vĕrgată cu negru, se sculâ binişor din locul unde era pitită, se furişă prin bălăriĭ şi, pe tăcute, se apropie de butoiul nostru. Ajunsese fórte aprópe, când noĭ auḑirăm fâşiind în dosul butoiuluĭ. Ne scularăm deodată în picióre, trântind jos talere şi pahare, şi, când deterăm cu ochiĭ de acea gróznică dihanie, care sticlia privirea eĭ încruntată asupra nóstră,

inima în noĭ se făcu cât o gămălie de ac; tot sângele ne pieri din faţă; pĕrul ni se ridică vâlvoiŭ şi ne credurăm maĭ mult morţĭ decât viĭ. Cu noĭ, arme n'aveam. Fiara răcnia cu turbare, rânjia şi-şĭ arăta colţiĭ. Butoiul singur ne despărţia de dînsa.

«Ce să facem? Incotro s'o apucăm?

«Tigrul lungi pasul, ca să ne ajungă: noĭ ne strecurarăm împrejurul butoiuluĭ. El începu să se iuţéscă, dând ocol poloboculuĭ: noĭ alergarăm maĭ tare în jurul luĭ. Şi ast-fel, noĭ înainte şi tigrul după noĭ, ocolirăm de miĭ de orĭ butoiul. Nicĭ dînsul nu ne putea prinde, dar nicĭ noĭ nu puteam scăpa. Incepusem a crede că sórta ne-a osândit la gróznica pedépsă de a ne petrece de aci înainte tótă viaţa, dând mereŭ raite şi târcóle în jurul butoiuluĭ, cu tigrul după noĭ.

— «Vaĭ, ce viitor de spaimă!» — ḑiceam noĭ în minţile nóstre turburate de frică şi de ostenélă.

«Dar se vede că şi tigruluĭ i se urîse cu acéstă gónă rotocolită întocmaĭ ca alergătura cailor, când treeră la arie. El deodată se opri în loc şi, cugetând un minut, se repeḑi să sară drept pe de-asupra butoiuluĭ, ca să ne ajungă îndată pe partea cea-l-altă. Dar, cum drese, cum făcu, că, sărind, i se agăţară labele de dinainte de buza butoiuluĭ, care era desfundat. Greutatea fiareĭ îl făcu să se clatine şi să se povârnéscă în partea eĭ. Noĭ atuncĭ (pare că cerul ne-a luminat!) rĕsturnarăm polobocul cu fundul în sus tocmaĭ de-asupra tigruluĭ, ce sta acăţat de buza luĭ, şi fiara rĕmase sub butoiŭ, ca un şórece prins în cursă. Atuncĭ amândoĭ sărirăm pe fundul vasuluĭ şi ne proptirăm din tóte rĕsputerile de-asupra luĭ, ca nu cum-va lighióia înfuriată să-l ridice deodată în sus şi să scape de la închisóre.

«Tigrul răcnia cu turbare şi se svârcolia amarnic între dógele poloboculuĭ, isbind într'insele cu capul, cu labele, cu códa, cu ce putea. Noĭ apăsam de-asupra, cât ne sta prin putinţă, gândindu-ne acum că ne-a ajuns altă nevoe;

căcĭ, într'adevĕr, ceea-ce câştigasem era numaĭ o schimbare de osândă. In loc sa dăm vecinice ocóle butoiuluĭ, acum ne vedeam siliţĭ să stăm tótă viaţa de-asupra luĭ, proptindu-l, ca să nu se misce.

«Dar norocul ne maĭ ajută şi în rândul acesta.

«Din multe suceli şi învêrtelĭ ale tigruluĭ de-desuptul poloboculuĭ, códa luĭ cea lungă şi stufoasă scăpă deodată pe gura cepuluĭ, ce era dat la fund, şi eşi ca un pămătuf la ivélă. Când vĕḑurăm noĭ aşa, tovarăşul meŭ se prinse cu amândouĕ mâinile de dînsa şi eŭ de el, şi, cu multele nóstre silinţe, cu multă nevoe, o traserăm tótă afară pe gaura dopuluĭ.

«Ce maĭ códă! Pare că era un şarpe flocos, cu dungĭ galbene şi negre, ş'apoĭ lungă.... să te fi încins de douĕ orĭ cu dînsa! De-aş fi putut atuncĭ să o retez de la curmătura eĭ, negreşit că aş fi păstrat-o până acum.

«Americanul însă şi eŭ ne gândirăm atuncĭ într'alt-fel. Şi să veḑĭ că rĕŭ nu ne-am gândit. Ce nu-ĭ dă omuluĭ în cap la vreme de nevoe!

«Vĕḑênd aşa lungime de códă, ne apucarăm s'o înnodăm de vr'o douĕ-treĭ orĭ şi, făcênd ast-fel dintr'însa un câtă maĭ ghemul, mult maĭ gros decât vrana prin care ea eşise, isbutirăm de a lega pe tigru în butoiŭ.

— «Urrra!» — strigarăm atuncĭ amândoĭ cu o nespusă veselie şi, sărind jos de pe butoiŭ, pe-aci ne fu drumul! O luarăm la fugă, cât ne ţineaŭ piciórele, şi apucarăm drept către corabia nóstră.

«Tigrul smuci atuncĭ butoiul şi îşĭ scóse capul la lumină, dar trupul luĭ rĕmase jumătate în fundul vasuluĭ, încât abia putea să se misce din loc. Scăpând la sănătósa, noĭ ne întorceam ochiĭ din când în când spre dînsul, ca să rîdem de turbarea luĭ, căcĭ, de câte orĭ voia să facă o mişcare, el simţia şi auḑia polobocul rostogolindu-se şi hodorogind în urma luĭ.

«Când, în sfârşit, ne vĕḑurăm noĭ pe corabie şi tigrul urlând la mal, eŭ, simţindu-mĕ atuncĭ la largul meŭ,

după obiceiul nostru românesc, strigam în gura mare:

— «Sic, tigrule, sic, că te-am păcălit!» — Iar Americanul meŭ şi toţĭ matroziĭ după dînsul, înşiraţĭ dea-rândul pe cuverta corăbieĭ, repeţiaŭ cu hohote de rîs: — «Po-«loboc! Poloboc!».

«Atuncĭ şi eŭ, vĕḑênd că cu meşteşug am scăpat de primejdie, ḑiceam românesce:

«Poloboc nu-ĭ dobitoc!
Poloboc e cu noroc!»

Iată istoria tigruluĭ păcălit, pe care mĭ-a povestit-o rîḑênd amicul meŭ de la Galaţĭ.

Rîdeţĭ şi domnia-vóstră, dacă vĕ este pe plac!

Al. Odobescu.
(1834 — 1895).

I. Explicare. — Acéstă compositie este însemnată prin limba ce întrebuinţéză scriitorul. In ea se găsesc: 1⁰ prea puţine neologisme, de-abia vre-o douĕ-spre-ḑece în tótă bucata (matroz, considera, înrola, port, ocasiune, palat, punct, palm, obiect), pentru care saŭ n'avem cuvinte corespunḑĕtóre saŭ cuvintele cu care le-am putea înlocui nu sînt aşa de frumóse (spre ex. ocasiune = prilej, plural articulat = prilejurile); 2⁰ nicĭ un arhaism; 3⁰ maĭ de loc provincialisme (tărabónţă, târcóle, lighióe); 4⁰ singurul barbarism ce conţine («gig») e în realitate un termen tehnic, pe care are grija să ni-l explice, lucru ce face de-altminterĭ şi cu unele neologisme («palm») şi cu unele provincialisme («tărăbónţă»). Pe lângă acésta, forma cuvintelor, construcţia propositiunilor sînt făcute după regulele limbiĭ române, cu tótă corecţiunea. O limbă, lipsită de cuvinte saŭ construcţiunĭ a căror origine streină ar fi uşor de recunoscut, se numesce *pură*. Calitatea stiluluĭ, în care nu se găsesce asemenea cuvinte şi expresiunĭ, se numesce *puritate*. O limbă în care nu se întâlnesc greşelĭ de gramatică saŭ *solecisme* se numesce *corectă*. Calitatea stiluluĭ în care nu se găsesc solecisme se numesce *corecţiune*. Din puritatea limbeĭ ce întrebuinţéză, din explicarea ce are grijă să dea unor cuvinte şi din corecţiunea cu care-şĭ construesce propositiunile şi frasele, se vede că autorul vrea cu tot dinadinsul să fie cât maĭ bine înţeles. Acésta de altminterĭ este prima calitate stilistică a uneĭ compositiunĭ — de a fi clară, de a avea *claritate*. Cine vrea să scrie cu claritate, trebue să caute a scrie cât

maĭ pur şi cât maĭ corect. *Claritatea* împreună cu *puritatea* şi *corecţiunea* se numesc *calităţĭ generale* ale stiluluĭ, pentru că nu trebue să lipséscă din nicĭ un fel de composiţiune.

§ 35. **Teorie.** — Orĭ-ce composiţiune trebue să fie scrisă într'o limbă *pură* şi *corectă;* stilul uneĭ asemenea composiţiunĭ ḑicem că are *puritate* şi *corecţiune.*

Cea maĭ însemnată calitate a stiluluĭ este însă *claritatea.* Ideile nóstre trebue ast-fel exprimate şi ast-fel orânduite şi legate încât să fie cât maĭ uşor înţelese. Puritatea şi corecţiunea contribue în bună măsură la claritatea stiluluĭ.

Orĭ-ce composiţiune trebue să fie clară, pură şi corectă. De aceea claritatea, puritatea şi corecţiunea, se numesc *calităţĭ generale* ale stiluluĭ.

II. **Explicare.** — Dacă comparăm «Tigrul păcălit» şi «Ghica Vodă şi Vizirul Kiupruliul», observăm că cea d'întâĭ este scrisă de un om care cunósce meşteşugul scrierĭĭ, scie să-l întrebuinţeze şi se folosesce mult de dînsul. Când ne vorbesce de corabia englezéscă, el caută să ne-o descrie cât maĭ bătător la ochĭ, cât maĭ *plastic:* «ne oprim în faţa uneĭ *mândre* corăbiĭ englezescĭ, care plutia *falnic* de-asupra *apelor* Dunăriĭ, *lănţuită* în ancorele eĭ». Maĭ departe o numesce «*scoică uriaşă* de lemn», «*pântecosul* vas plutitor». Tot aşa vorbind de insula unde s'aŭ dat jos, ne spune că era «*pustie* şi *prigorită* de sórele african», iar palmiĭ ni-ĭ descrie cu ramurĭ «*'nalte* şi *şue*». Orĭ de câte orĭ în drumul povestiriĭ întâlnesce vre un lucru, autorul caută dinadins să ni-l facă interesant, arătând insuşirile luĭ maĭ caracteristice prin câte un *adjectiv potrivit.* Aceste adjective potrivite, care contribue la zugrăvirea obiectelor, se numesc *epitete.* Citind acéstă bucată simţim că autorul este stăpân pe tótă bogăţia limbiĭ şi vrea să o întrebuinţeze cât maĭ mult, căutând să descopere în lucrurile şi faptele ce descrie cât maĭ multe însuşirĭ pe care să le pótă spune. Stilul uneĭ ast-fel de composiţiĭ în care autorul caută să-şĭ arate meşteşugul limbiĭ se numesce *studiat* saŭ *elegant.* Când însă se vede că stilul e *prea* studiat atuncĭ devine *afectat* saŭ *nenatural.*

Din contră, autorul composiţieĭ «Ghica Vodă şi Vizirul Kiupruliul» nu se gândesce de loc că scrierea e un meşteşug cu care s'ar putea lăuda; el se gândesce numaĭ la faptele ce vrea să povestéscă; de aceea nicĭ nu se opresce la lucrurile ce întâlnesce în decursul povestiriĭ, ca să le descrie şi să ni le facă interesante. La el nu găsim maĭ nicĭ un epitet pus de dinadins ca să ne

isbéscă şi să ne intereseze. De aceea nu dăm atât atenţie la stilul luĭ, cât la faptele ce ne povestesce. Stilul uneĭ asemenea composiţiĭ în care autorul nu caută să-şĭ arate mesteşugul de scriitor, se numesce *simplu*. Eleganţa şi simplitatea se găsesc în unele composiţiĭ, în altele însă nu se găsesc. Ele pot să lipséscă dintr'o composiţiune, fără ca acéstă composiţiune să devină rea. De aceea se numesc calităţĭ *particulare* ale stiluluĭ.

§ 36. **Teorie.**— Uniĭ scriitorĭ sînt maĭ stăpânĭ pe bogăţiile limbiĭ şi pe meşteşugul de a scrie, şi caută, când scriŭ, prilej să-şĭ arate acéstă bogăţie şi acest meşteşug; din contră, alţiĭ, fiind stăpânĭ pe limba în care scriŭ, nu întrebuinţéză decât materialul limbiĭ şi meşteşugul scrieriĭ care-ĭ sînt strict necesare spre a-şĭ exprima ideile. Ceĭ d'întâĭ aŭ un stil *studiat* saŭ *elegant;* ceĭ de-al doilea un stil *simplu*. Simplitatea şi eleganţa în deosebire de claritate, puritate şi corecţiune, sînt calităţĭ *particulare* ale stiluluĭ. Ele sînt însuşirĭ speciale ale unor scriitorĭ — şi nu orĭ-cine scrie bine trebue să le aibă.

Exerciţiul LIV. — Să se compare din punctul de vedere al claritătiĭ, purităţiĭ şi corecţiuniĭ «Tigrul păcălit» şi «Ghica Vodă şi Vizirul Kiupruliul» şi să se spună pentru ce şi prin ce acésta din urmă este maĭ puţin clară, pură şi corectă?

Exerciţiul LV. — Să se compare «Din viaţa luĭ Créngă» cu «Mesopotamia odinióră şi astădĭ» şi să se spună care e maĭ studiată din punctul de vedere al stiluluĭ.

37.

LEGENDA CORBULUĬ.

Corbul dintru început avea pene albe, nu negre ca în ḑiua de aḑĭ. Dar pe vremea Potopuluĭ, băgând Noe din tóte vietăţile pămîntuluĭ câte o pereche în corabia sa, a băgat şi una de corbĭ. După ce a trecut potopul şi după ce a început a scădea apa, corbul a fost cel d'întâĭ pe care l-a scos Noe din corabie şi l-a trimis

să vadă cum e pe lume: scăḑut-a apa pretutindenea, orĭ încă nu?... şi-ĭ ḑise să se întórcă cât maĭ de grabă cu rĕspunsul. Corbul, eşind din corabie, a sburat cât a sburat, până ce a dat de o mortăciune de cal. Iar, dând el de calul cel mort, a uitat cu totul de porunca luĭ Noe şi a rĕmas acolo şi a mâncat treĭ ḑile şi treĭ nopţĭ după olaltă, fără să se urnéscă din loc. Abia în revĕrsatul zorilor de a patra ḑi, după ce s'a săturat, s'a întors iarăşĭ la corabie. Noe de departe, cum îl zări că vine, l-a întrebat: ce veste-ĭ aduce?... ce este prin lume, de a întârḑiat atâta?

Corbul nu întinse multă vorbă, ci-ĭ rĕspunse drept că, fiind flămând şi dând de un hoit de cal, s'a pus şi a mâncat dintr'însul, până ce s'a săturat, şi de aceea a întârḑiat aşa de mult. Atâta-ĭ tot ce póte să-ĭ spue de prin lume, pe unde a umblat.

Noe, auḑind aceste, s'a mâniat pe dînsul şi l-a blestemat, ḑicêndu-ĭ: «De astăḑĭ înainte să fie penele tale, cum e inima din mine!». Şi, fiind-că în acel minut inima luĭ Noe era négră de amărăciune şi de mânie, s'aŭ făcut şi penele Corbuluĭ ca inima luĭ, şi de atuncĭ până în ḑiua de astăḑĭ a rĕmas corbul cu penele negre.

«Iar hrana ta să fie numaĭ mortăciunĭ!» ḑise maĭ departe Noe. Şi, cum l-a blestemat Noe, aşa a şi rĕmas, şi corbiĭ se hrănesc şi astăḑĭ maĭ mult cu mortăciunĭ.

S. Fl. Marian.

I. **Explicare.**— In acéstă composiţie ni se explică pentru ce crede poporul că corbul are penele negre şi se hrănesce cu leşurĭ; este dar o composiţie *prosaică*. Acéstă explicare ni se face prin povestirea unuĭ fapt; este decĭ o *naraţiune*. Acéstă naraţiune are o exposiţiune, un nod şi un desnodămînt, adecă faptele sînt ast-fel combinate încât bănuim că faptele ce se povestesc sînt cel puţin în parte închipuite — este decĭ o *istorióră*. Maĭ observăm însă că faptele ce se povestesc sînt supranaturale (vorbirea Corbuluĭ cu Noe).

Ast-fel de istorióre se numesc *legende*. Legendele ca și tradițiunile se transmit din gură în gură și se deosibesc de acestea numaĭ prin elementele supranaturale ce cuprind.

§ 37. **Teorie.** — Tradițiunile ce cuprind fapte supranaturale se numesc *legende*.

Aplicație. — De ce composiția de maĭ sus este prosaică? De ce este narațiune? In ce se asémănă cu istorióra? In ce se asémănă cu tradițiunea? In ce se deosibesce de ea? De ce ḑicem că este o legendă? Intru cât legenda se deosibesce de istorióră, în privința verosimilității?

II. Explicare. — In acéstă narațiune autorul întrebuințéză une-orĭ perfectul simplu, dar cu deosebire *perfectul compus*. Din acéstă pricină povestirea dobîndesce un aer greoiŭ. In narațiunĭ e bine să întrebuințăm saŭ presintele (presintele *istoric*) saŭ, și maĭ bine, *perfectul simplu*, și dacă am început povestirea într'un timp, să căutăm să-l păstrăm necontenit pe cât permite corecțiunea.

2. Maĭ observăm că autorul povestesce până la sfârșit ce-a vorbit Noe cu Corbul, câteodată *cităndd* aceste vorbe, altă dată numaĭ spunêndu-le înțelesul. In primul cas vorbirea se numesce *directă*; în al doilea *indirectă*. In povestirea convorbirilor dintre persónele uneĭ narațiunĭ e bine să întrebuințăm saŭ vorbirea directă saŭ cea indirectă; să ne ferim de a le întrebuința pe amândouĕ deodată.

3. Autorul maĭ întrebuințéză câte-va cuvinte de care ar fi trebuit să se feréscă, fiind-că nu sînt destul de *alese*, sînt cam *vulgare*: «*băgând* Noe din tóte vietățile pămîntuluĭ câte o pereche în corabia sa, a *băgat* și una de corbĭ» = Noe, luând cu sine în corabie câte o pereche din . . . a luat și una de corbĭ; «*mortăciune* de cal, *hoit* de cal» = leșul unuĭ cal, un cal mort. Cuvintele saŭ expresiile ce aduc aminte împrejurărĭ josnice din viață, *fără ca să fie necesare fonduluĭ composițiuniĭ* se numesc *vulgare* saŭ *triviale* (trivium (lat.) = rĕspântie). In orĭ-ce composiție trebue să ne ferim de ast-fel de cuvinte, adecă stilul nostru să fie demn saŭ ales. Calitatea acésta a stiluluĭ se numesce *demnitate* saŭ *nobleţe*. Nobleţea este, ca și claritatea, puritate, corecțiunea, o calitate generală a stiluluĭ.

4. Tot în acéstă composiție maĭ observăm óre-care construcțiĭ care nu sînt destul de românescĭ. Ast-fel autorul nu începe propositiunea cu subiectul, ci-l pune, fără necesitate vădită, cum se face în nemțesce în urma altor părțĭ secundare saŭ a predicatuluĭ: «bă-

gênd Noe . . . câte-o pereche» (veḑĭ maĭ sus 3, construcția corectă); «dând el de calul cel mort» ; «s'aŭ făcut și penele corbuluĭ» ; «a rĕmas corbul». Tot neromânéscă e și construcția : «corbul a fost cel d'întâiŭ pe care l-a scos din corabie = Noe a scos din corabie maĭ întâiŭ pe Corb» saŭ «pe Corb l-a scos maĭ întâiŭ Noe din corabie».

Aceste construcțiunĭ sînt solecisme. Stilul nu ara destulă corecțiune.

§ 38. **Teorie.**—In afară de claritate, precisiune, puritate și corecțiune, orĭ-ce stil trebue să fie și *ales* saŭ *demn.* Stilul este demn saŭ ales, când scriitorul se feresce de tóte cuvintele saŭ expresiunile care aduc anumite împrejurărĭ josnice din viață, fără ca să fie cerute de fondul compositieĭ. Acéstă calitate a stiluluĭ se numesce *demnitate* saŭ *nobleță* și face parte ca și claritatea, puritatea și corecțiunea din calitățile generale ale stiluluĭ. Cuvintele și expresiunile ce nu corespund acesteĭ calitățĭ se numesc *triviale, vulgare* saŭ *josnice,* și nu se pot întrebuința decât în unele compositiĭ cu fond glumeț.

Stilul ce cuprinde asemenea cuvinte se numesce *trivial.*

Exercițiul LVI. — Să se caute și să se afle o legendă, care apoĭ să fie povestită în scris ast-fel încât să se vadă peripețiile, nodul și desnodămîntul.

Exercițiul LVII. — Să se cerceteze composiția următóre din punctul de vedere al claritățiĭ, puritățiĭ, corecțiuniĭ și demnităţiĭ stiluluĭ.

Exercițiul LVIII. — Să se spună de ce cuvintele și expresiunile din «Tigrul păcălit» : javră, păcăli, sic, dihanie, hodorogi, flocos, câtă-maĭ-ghenul, care, la prima vedere, se par triviale, totuși nu pot fi considerate ast-fel în acea compositie.

38.

VULPEA BÉRCA

A fost odată ca nicĭodată, — dacă n'ar fi, nu s'ar povesti, — pe când se potcovia puricele.... și cele-l-alte... și cele-l-alte.

A fost odată un vânător care, de câte orĭ mergea la vânătóre, avea obiceiŭ să ia cu dînsul pe slujitorul sĕŭ, iar când se întorcea înapoĭ, povestia, cuĭ vrea să-l asculte, o mulţime de întâmplărĭ minunate, care de când lumea nu trecuse nimĕnuĭ nicĭ măcar prin vis; şi, la tóte aceste basme, nu lipsia niciodată de a aduce ca martor pe biata slugă, *adevĕrat om al luĭ Dumneḑeŭ.*

Aḑĭ aşa, mâne aşa, până când într'o ḑi acesta, sătul de a face mereŭ de pomană meseria ticălósă de martor mincinos, *îşĭ ceru séma* de la stăpân şi voi cu tot dinadinsul ca *să-şĭ ia ḑiua bună* de la el.

Stăpânul *stărui*, ca să afle pricina acesteĭ neaşteptate hotărîrĭ, şi cu vorbe blânde îl întrebă:

— «Óre nu te mulţămescĭ cu simbria ta şi cu traiul ce aĭ în casă la mine, de vreĭ să mĕ laşĭ?»

— «Să nu păcătuesc, cucóne»,— rĕspunse slujitorul,— «tóte sînt bune la domnia-ta. Dumneḑeŭ să-ţĭ dea tot binele! Dar să-ţĭ spuiŭ curat şi să nu-ţĭ fie cu supĕrare: uite, mĕ mustră cugetul de atâtea doveḑĭ mincinóse ce-mĭ cerĭ să daŭ pe tótă ḑiua, când începĭ, — adecă să fie cu ertăciune — când începĭ *a tăia la palavre* vânătorescĭ. E păcat de Dumneḑeŭ, cucóne, să mĕ afundez eŭ cu totul în focul *Gheenei* şi să port eŭ, săracul de mine, tot *ponosul* păcatelor cu care domnia-ta îţĭ încarcĭ de bună-voe sufletul. Lasă-mĕ maĭ bine să mĕ duc cu Dumneḑeŭ!»

Aşa vorbi servitorul, şi stăpânul se puse pe gândurĭ; şi, fiind-că el cunoscea preţul uneĭ slugĭ drepte şi credincióse, se rĕsgândi bine şi-ĭ rĕspunse într'ast-fel:

— «Ia ascultă, băete! Vĕd că tu eştĭ om cu frica luĭ Dumneḑeŭ. Rĕmâĭ la mine şi ajută-mĕ, *ca să mĕ desbar de pârdalnicul* meŭ nărav. Crede-mĕ, nicĭ eŭ n'aş voi să spun ceea-ce nu este tocmaĭ adevĕrul, dar ce să-ĭ fac năravuluĭ? *Mĕ ia gura pe dinainte.* Aşa dar, să facem cum e maĭ bine; sa facem între noĭ o învoélă, ca să scap şi eŭ de aşa urît cusur, *să rĕmâĭ şi tu împăcat cu*

sufletul. Când mĕ voiŭ afla în vre-o adunare, tu să staĭ la spatele mele şi, când veĭ auḑi că încep *a croi* câte una maĭ *deochiată*, tu să mĕ tragĭ de mâneca haineĭ, căcĭ eŭ îndată voiŭ îndrepta-o *după fiinţa adevĕruluĭ*.

Aşa spuse şi aşa rĕmase să fie.

Peste câte-va ḑile, şeḑênd la masă cu alţiĭ, vânătorul începu să povestéscă că la o vânătóre, la care fusese de curênd, ĭ-a eşit înainte o vulpe, care avea o códa lungă de cel puţin cincĭ stânjenĭ! ! !

Pe când, în focul povestiriĭ, el rostia acestea cu cea maĭ deplină încredinţare, ca şi când lucrul ar fi fost întocmaĭ după cum îl spunea, deodată se simţi tras pe dindĕrĕt de mâneca *surtuculuĭ*. *Işĭ luă vorba înapoĭ* şi, îndreptându-se că în ferbinţéla vânătóreĭ nu va fi vĕḑut tocmaĭ bine, scurtă códa vulpiĭ până la vre-o doĭ stânjenĭ.

O nouă smucélă de haină îl făcu s'o maĭ scurteze cu un stânjen.

La a treia, o *cionti* până la doĭ coţĭ.

Simţind încă şi acum efectele restrictive ale consciinţeĭ servitoruluĭ, se înduplecă a maĭ reteza din códa vulpiĭ:

— «Doĭ coţĭ întocmaĭ nu va fi fost», ḑise el asudând, «dar pe legea mea, că era de un cot şi maĭ bine!»

Sluga, care se bucura acum şi mulţumia în sine luĭ Dumneḑeŭ, auḑind pe stăpânul sĕŭ cum se lepĕdă *din ce în ce maĭ mult de ispitele Sataneĭ*, creḑu ca e momentul nimerit spre a-l aduce la o deplină pocăinţă şi-l maĭ trase încă o dată de mânecă.

Dar răbdarea vânătoruluĭ era ajunsă la culme şi, întorcêndu-se deodată înfuriat către neîmblânḑitul sĕŭ *censor*, se rĕsti la dînsul strigând în gura mare:

— «Bine mişelule! Nu-ţĭ e destul cu atâta? Ce! vreĭ să las vulpea bércă? Dar maĭ bine să te ia pe tine dracul de o mie de orĭ, decât să rĕmâe vulpea mea fără códa!»

Al. Odobescu.
(1834—1895)

39.

DÓMNE FERESCE DE MAÏ REU

Дои инши фъкътори де реле,
Къзжнд сѹбт жѹдекъци греле
Ши джнд8-и дин лнкисоаре
Съ-и пѹе 'н спжнзѹрътоаре,
Кжнд мерцеа, кѹ пазъ бѹнъ,
Лн ачел дрѹм лмпреѹнъ,
Ѹнѹ 'нчепѹ съ офтезе
Ши моартеа съ-шн обидезе,
Зикжнд: оф! оф! че пъкате!
Че соартъ ам авѹт, фрате!
Чел-л-алт зиче кътре джнсѹл:
Нїчи ѹн фолос нѹ дъ плжнсѹл,
Чи черѹлѹн мѹлцѹмеще
Ши стжнд зи: Доамне фереще
Де алт рѹ8 динтр'ъст [1]) маи маре;
Ір акѹм, фрате, рѣбдаре!
Ѣл офтжнд лн зисе іръ:
Фрате, вези моартеа амарь,
Ци с'а читїт хотържтѹ-ци,
Вези ши фѹнира де гжтѹ-ци,
Ш'апоі нѹ циѹ кѹм лци паре
Де зичи де алт рѹ8 маи маре!
Ібіа съвжрши кѹвжнтѹл,
Ши іатъ ѹнѹл ка вжнтѹл
Вена дѹпъ еи къларе
Ши стрїга лн гѹра маре:
Стаци, нѹ грѣбици оморжреа;
Къ с'а скїмбат хотържреа;
Авѹм с'а гъсїт кѹ кале
Де ла Паша ши Ягале,

1) decât acesta.

Спжнзраци сѫ нꙋ-и рѫпꙋнеци,
Чи де вїи ѧн цепи сѫ-и пꙋнеци.
Ѧтꙋнчи виноватꙋл каре
Нꙋ гѫнде\ л'алт рѫꙋ маи маре,
Ѧꙋзинд ачѣстѫ весте
Зисе: Ѧдевѫрат есте,
Кѫ, ла кѫте пате омꙋл,
Сѫ нꙋ мѫние пре Домнꙋл,
Чи сѫ ꙁнкѫ 'и гѫндꙋл сѫꙋ:
Доашне фереще де маи рѫꙋ!

Anton Pann.
(† 1854).

I. **Explicare.**— In aceste compositiunĭ autoriĭ ne explică de unde aŭ venit expresiunile «trage-l de mânecă» și «Feresce-mĕ, Dómne, de maĭ rĕŭ!» Sînt dar, de și una e în vorbire liberă iar cea-l-altă în versurĭ, nisce compositiĭ *prosaice*. Acéstă explicație se face prin povestirea unor fapte — decĭ sînt *narațiunĭ*. Aceste narațiunĭ aŭ o expositiune, un nod și un desnodămînt, adică momentele faptelor sînt combinate cu meșteșug, așa încât ne produce plăcere la citit; sînt decĭ *istorióre*. Aceste istorióre — în deosebire de cele-l-alte istorióre,—sînt compuse, precum am vĕdut, cu scop de a explica nisce locuțiunĭ saŭ expresiunĭ. Avênd acest scop, istoriórele se numesc *snóve*.

§ 39. **Teorie.**— Istoriórele, compuse cu scop de a explica vre-un proverb saŭ vre-o locuțiune din limbă, pórtă numele de *snóve*.

Aplicație. — Ce fel de compositiĭ sînt «Vulpea bércă» și «Feresce-mĕ, Dómne, de maĭ rĕŭ!» din punctul de vedere al fonduluĭ? Dar din punctul de vedere al obiectuluĭ? De ce ḑicem că sînt istorióre? De ce ḑicem că sînt snóve? Sînt verosimile saŭ nu, și pentru ce?

Exercițiul LIX. — Să se compună o snóvă prin care să se explice locuțiunea «d'aea n'are ursul códă», după următorul plan:

CUM ȘI-A PIERDUT URSUL CÓDA.

Introducere:

Poporul explică prin deosebite istorióre unele din locuțiunile din limbă.

Explicarea locuțiuniĭ «d'aea n'are ursul códă».

I. **Expositiunea:**

Timpul și locul când trăia Vulpea și Ursul împreună în legătură de rudenie. Portretul fie-căruia.

II. **Nodul:**

a) Intr'o érnă vulpea se face mórtă în drumul unuĭ pescar. Pescarul asvârlind-o în căruța cu pesce, ea dă tot pescele jos și-apoĭ sare, și parte-l mănâncă, parte-l duce la vizunie.

b) Ursul o vede și o întrébă. Vulpea îĭ spune că l-a prins vârîndu-șĭ códa în baltă peste nópte.

c) Pofta ursuluĭ de a avea pesce. Plecarea la baltă. Descrierea bălțiĭ. Inceputul pescuituluĭ.

d) Așteptarea ursuluĭ. Gândurile luĭ când simția că-ĭ înghéță códa. Revĕrsatul ḑileĭ.

III. **Desnodămîntul:**

Pescariĭ sosesc la baltă. Ursul se sperie, trage și-șĭ rupe códa Batjocura Vulpeĭ și furia Ursuluĭ.

Conclusia:

Ce părțĭ nu sînt destul de verosimile în acéstă snóvă, și dacă sînt alte snóve maĭ bine întocmite.

Exercițiul LX.— Să se redea prin sinonime expresiunile subliniate în «Vulpea bércă» și să i se analiseze conținutul arătându-se expositiunea, nodul și desnodămîntul.

Exercițiul LXI. — Să se citéscă, să se caracteriseze din punctul de vedere al compositiuniĭ și al stiluluĭ următórele bucățĭ.

II. Explicare.— Scim că composiţiile prosaice aŭ maĭ totdéuna şi elemente poetice şi retorice. In «Feresce-mĕ Dómne de maĭ rĕŭ, descoperim elementul poetic în *versificare*, adecă în *vorbirea simetrică* în care e scrisă. Ast-fel vorbirea e descompusă în unităţĭ, numite *versurĭ*, de câte 8 silabe :

Doĭ inşĭ fă-cĕ-torĭ de re-le
1 2 3 4 5 6 7 8
Că-ḑênd sub ju-de-căţĭ gre-le,
1 2 3 4 5 6 7 8

şi aşa maĭ departe, afară de cele douĕ din urmă care aŭ şapte silabe. Numĕrul silabelor dintr'un vers se numesce *mĕsura versului*. Versurile acesteĭ bucăţĭ sînt scrise în mĕsura de *opt* silabe, cu excepţia celor douĕ din urmă care aŭ mĕsura de *şapte* silabe.

Sfârşitul unuĭ vers se recunósce după faptul că silaba saŭ silabele luĭ de la urmă, începênd cu ultima vocală întonată, se potrivesc cu silaba saŭ silabele altuĭ vers :

Doĭ inşĭ făcĕtorĭ de r = *è-le*
Căḑênd sub judecăţĭ gr = *è-le*
Ci să ḑică 'n gândul s = *ĕŭ*
Feresce, Dómne, de maĭ r = *ĕŭ*

Acéstă potrivire a silabelor de la douĕ saŭ maĭ multe versurĭ, începênd cu ultima vocală accentuată, se numesce *rimă*.

In afară de *mĕsura şi rimă*, versurile cele bune maĭ presintă şi câte o potrivire în succesiunea regulată a silabelor *întonate*. Ast-fel de ar fi versurile :

Spân - zu - *raţĭ* să *nu-ĭ* rĕ - *pu* - neţĭ
$\frac{'}{1}$ — $\frac{'}{3}$ — $\frac{'}{5}$ — $\frac{'}{7}$ —
Ci de *viĭ* în *ţepĭ* să-ĭ *pu* - neţĭ
$\frac{'}{1}$ — $\frac{'}{3}$ — $\frac{'}{5}$ — $\frac{'}{7}$ —

Acéstă succesiune regulată a accentelor se numesce *ritm*. Versurile cele-l-alte din acéstă bucată nu aŭ ritm regulat.

In afară de mĕsură, rimă şi ritm, versurile maĭ aŭ şi *pause*: după fie-care vers, când citim, facem câte o pausă. Când versurile sînt maĭ lungĭ, se face pausa şi la mijlocul lor. Pausa de la mijlocul versurilor se numesce *cesură*.

§ 40. **Teorie.** — Vorbirea în care exprimăm ideile într'o composiţie, póte fi saŭ *liberă* saŭ *versificată* (simetrică, mĕsurată). Vorbirea e liberă când în desfăşurarea eĭ nu cautăm să păzim decât regulele de gramatică şi sintaxă

ale limbiĭ; este versificată când, pe lângă aceste regule, trebue să păzim și altele regule privitóre la sunetul eĭ.

In vorbirea versificată, scriitorul trebue să-și împartă vorbind în unităţĭ de un numĕr hotărît de silabe; aceste unităţĭ trebue să asemene la sfârșit douĕ câte douĕ saŭ câte maĭ multe; silabele întonate din fie-care unitate să se succédă regulat, iar după fie-care, saŭ, când sînt maĭ lungĭ, la mijlocul fie-căreia, să se găséscă câte o pausă. Unităţile în care se împarte vorbirea versificată se numesc versurĭ; numĕrul silabelor dintr'un vers se numesce *mĕsură*; potrivirea silabelor de la sfârșitul versurilor, începând cu vocala accentuată, se numesce *rimă*; succesiunea regulată a silabelor întonate se numesce *ritm*; iar pausa de la mijlocul versuluĭ se numesce *cesură*.

Exercițiul LXII.—Să se arate mĕsura, ritmul, rima, mĕsura și cesura de la maĭ multe versurĭ din bucata «Cocórele».

40.

ION RÓTĂ ȘI UNIREA

La 1857, pe când se ferbea Unirea în Iașĭ, boeriĭ moldovenĭ liberalĭ, cu rĕposatul Costachi Hurmuzachi, Kogălniceanu și alțiĭ, aŭ găsit cu cale să cheme la adunare și câţĭ-va ţăranĭ fruntașĭ, câte unul din fie-care judeţ, spre a lua și eĭ parte la facerea acestuĭ mărеţ și nobil act național. Cum aŭ ajuns ţăraniĭ la Iașĭ, boeriĭ aŭ pus mână de la mână de i-aŭ ferchezuit frumos și i-aŭ îmbrăcat la fel, cu cheburĭ albe și cușme nouă, de se miraŭ ţăraniĭ ce berechet i-a găsit. Apoĭ, se ḑice că i-ar fi dat pe mâna unuia dintre boerĭ, să le ţie cuvînt, ca să-ĭ facă a înţelege scopul chemăriĭ lor la Iașĭ.

— Ómenĭ bunĭ, sciţĭ pentru ce sînteţĭ chemaţĭ aicĭ între noĭ, ḑise boerul cu blândeţe.

— Vom sci, cucóne, dacă ni 'ţĭ spune, rĕspunse cu sfială un ţăran maĭ bĕtrân, scărpinându-se în cap.

— Apoĭ eacă ce, ómenĭ bunĭ: de sute de anĭ douĕ ţărĭ surorĭ, creştine şi megieşe, Moldova nóstră şi Valahia saŭ Ţara Muntenéscă, de care póte 'ţĭ fi auḑit vorbindu-se, se sfâşie şi se mănâncă între dînsele, spre cumplita urgie şi peire a némuluĭ românesc. Ţărĭ surorĭ şi creştine am ḑis, ómenĭ bunĭ; căcĭ precum ne închinăm noĭ, Moldoveniĭ, aşa se închină şi fraţiĭ noştri din Valahia. Statura, vorba, hrana, îmbrăcămintea şi tóte obiceiurile, câte le avem noĭ, le aŭ întocmaĭ şi fraţiĭ noştri Munteni. Ţărĭ megieşe, am ḑis ómenĭ bunĭ: căcĭ numaĭ pârâiaşul Milcov, ce trece pe la Focşanĭ, le desparte. Să-l secăm dar dintr'o sorbire şi să facem sfînta Unire, adecă înfrăţirea dorită de strămoşiĭ noştri, pe care eĭ n'aŭ putut s'o facă în împrejurările grele de pe atuncĭ. Eacă ómenĭ bunĭ, ce trébă creştinéscă şi frumósă avem de făcut. Numaĭ Dumneḑeŭ să ne ajute! Inţeles-aţĭ, vĕ rog, pentru ce v'am chemat? Şi, dacă aveţĭ ce-va de ḑis, nu vĕ sfiiţĭ: spuneţĭ verde, moldovenesce, ca la nisce fraţĭ ce vĕ sîntem. Că de aceea ne-am adunat aicĭ, ca să ne luminăm uniĭ pe alţiĭ, şi Dumneḑeŭ să ne lumineze pe toţĭ, cum o sci el maĭ bine!

— Inţelegem, cucóne, aşa o fi, rĕspunseră câţĭ-va ţăranĭ maĭ ruşinoşĭ: că, dĕ, dacă nu'ţĭ sci dumnévóstră ce-ĭ pe lume, noĭ, ţărănimea, de la córnele pluguluĭ, avem să scim ce-ĭ bine şi ce-ĭ rĕŭ?

— Ba eŭ drept să vĕ spun, cucóne, n'am înţeles,—ci-că ḑise cu îndrăsnélă unul dintre ţăranĭ, anume *Ion Rótă*. Ş'apoĭ chiar dacă ne-am pricepe şi noĭ la câte ce-va, cine se maĭ uită în gura nóstră? Vorba ceea, cucóne: «Ţăranul când merge, tropăesce, şi când vorbesce, hodorogesce», să erte cinstită faţa dumnevóstră. Eŭ socot că trébа asta se putea face şi fără de noĭ; că, dĕ, noĭ scim a învârti sapa, cósa şi secerea; dar dumnevóstră învârtiţĭ condeiul şi, când vreţĭ, sciţĭ a face din alb negru şi din negru alb... Dumneḑeŭ v'a dăruit cu minte, ca să ne povăţuiţĭ şi pre noĭ, prostimea...

— Ba nu, ómenĭ bunĭ; s'a trecut vremea aceea, pe când numaĭ boerii făceaŭ totul în ţara acésta ş'o storceaŭ după plac. Astădĭ toţĭ, de la Vlădică până la Opincă, trebue să luăm parte la nevoile şi fericirea Ţăriĭ. Muncă şi câştig, datoriĭ şi drepturĭ, pentru toţĭ de o potrivă.

Le spuse boerul apoĭ despre originea Românilor; cum şi de cine aŭ fost aduşĭ pe aceste locurĭ; despre suferinţele lor şi cum aŭ ajuns de a fi desbinaţĭ şi împrăsciaţĭ prin alte ţărĭ. Le dă el pilde câte şi maĭ multe: cu smocul de nuele, cu taurii învrăjbiţĭ şi, în sfârşit, se silesce bietul creştin din rĕsputerĭ a-ĭ face să înţelégă, care sînt ródele bine-făcĕtóre ale Uniriĭ, aducêndu-le aminte că tot «pentru unirea tuturor» se rógă şi Sfînta Biserică în tóte ḑilele, maĭ bine de 1850 de anĭ.

— Eĭ, ómenĭ bunĭ, cred că acum aţĭ priceput.

— Priceput, cucóne, cât se poate de bine, rĕspunseră maĭ toţĭ. Dumneḑeŭ să vĕ ajute la cele bune!

— Ba eŭ nu, cucóne, rĕspunse moş Ion Rótă.

— Dumneḑeŭ să mĕ erte, moş Ióne, dar dumneta, cum vĕd, eştĭ cam greŭ de cap; ia haidem în grădină, să vĕ fac a înţelege şi maĭ bine. Moş Ióne, veḑĭ colo în ogradă la mine bolovanul cel mare?

— Il vedem, cucóne.

— Ia fă bine, şi adă-l aicĭ lângă mine, ḑise boerul care şedea acum pe un jilţ în mijlocul ţăranilor.

— S'avem ertare, cucóne, n'am putea; că dór acolo-ĭ greutate, nu şagă.

— Ia cércă şi veḑĭ.

Moş Rótă se duce şi vrea să ridice bolovanul, dar nu póte.

— Ia du-te şi dumneta moş Vasile, şi dumneta bade Ilie şi dumneta bade Pandelachi.

In sfârşit, se duc eĭ vre-o 3—4 ţăranĭ, urnesc bolovanul din loc, îl ridică pe umere şi-l aduc lângă boer.

— Eĭ, ómenĭ bunĭ?... S'a dus moş Ion, şi n'a putut face tréba singur: dar când v'aţĭ maĭ dus câţĭ-va în-

tr'ajutor, tréba s'a făcut cu mare uşurinţă; greutatea n'a fost aceeaşĭ.

Povestea cânteculuĭ:

. . . . . .

«Unde-ĭ unul nu-ĭ putere
La nevoĭ şi la durere,
Unde-s mulţĭ, puterea cresce
Şi duşmanul nu sporesce».

. . . . . .

Aşa şi cu Unirea ómenĭ bunĭ; credeţĭ dumnevóstră că de-a ajuta Dumneḑeŭ a se uni Moldova cu Valahia, avem să fim numaĭ atâţia? Fraţiĭ noştri din Transilvania, Bucovina, Basarabia şi ceĭ de peste Dunăre din Macedonia şi de prin alte părţĭ ale lumiĭ, numaĭ să ne vadă că trăim bine, şi eĭ se vor uni cu noĭ şi vom face împreună o ţară mare, bogată şi puternică, de n'or maĭ îndrăsni duşmaniĭ în veciĭ vecilor a se lega de Românĭ. D'apoĭ fraţiĭ noştri de sânge: Franţuziĭ, Italieniĭ, Spanioliĭ şi Portugheziĭ ce aştéptă? La orĭ-ce întâmplare, Dómne feresce, staŭ gata să-şĭ verse sângele pentru noĭ.

Unirea face puterea, ómenĭ bunĭ. Eĭ, acum cred c'aţĭ înţeles şi rĕs-înţeles!

— Ba eŭ unul, să ertaţĭ dumnevóstră, cucóne, încă tot n'am înţeles, rĕspunde moş Rótă.

— Cum se face asta, moş Ióne? Maĭ bine ce v'am tălmăcit, şi un copil putea să înţelégă.

— Maĭ aşa, cucóne, rĕspunse ceĭ-l-alţĭ.

— Moş Ióne, ḑise acum boerul cam turburat de multă obosélă; ia spune d-ta, în legea d-tale, cum n'aĭ înţeles, de când se face atâta vorbă, să auḑim şi noĭ.

— De! cucóne, să nu vĕ fie cu supĕrare; dar de la vorbă şi până la faptă este mare deosebire... Dumnevóstră, ca fie-care boer, numaĭ ne-aţĭ poruncit să aducem bolovanul, dar n'aţĭ pus umĕrul împreună cu noĭ la adus, cum ne spuneaţĭ adiniórea că de acum toţĭ o să ia parte la sarcinĭ, de la Vlădică până la Opincă. Bine ar fi, dacă

ar fi aşa, cucóne; căcĭ la rĕsboiŭ înapoĭ şi la pomană năvală, par'că nu prea vine la socotélă . . .

Iar de la bolovanul d-vóstră . . . am înţeles aşa : că până acum, noĭ ţăraniĭ am dus fie-care câte-o piatră maĭ mare saŭ maĭ mică pe umere; însă acum sîntem chemaţĭ a purta împreună, tot noĭ, Opinca, o stâncă pe umerile nóstre . . . Să dea Domnul, cucóne, să fie alt-fel, că mie nu mĭ-ar părea rĕŭ.

La aceste vorbe, ţăraniĭ ceĭ-l-alţĭ aŭ început a strînge din umere, a se uita lung unul la altul şi a ḑice: Ia, póte că şi Rótă al nostru să aibă dreptate... iar boerul, luându-ĭ înainte cu glume, a înghiţit găluşca şi a tăcut molcum.

Ion Creangă.
(1837—1889)

41.

DIN VIAŢA LUĬ ANTON PANN.

Butca boerésca cu doĭ caĭ, cu vizitiŭ şi cu arnăut pe capră, porni ducênd pe Anton Pann, gătit ca de visită, după moda timpuluĭ, la boerul Şerban Mantea. Trecură pe dinaintea bisericeĭ Lucacĭ, unde Anton Pann salută cu un fel de metanie pe preotul bisericeĭ, care sta de vorbă cu nisce poporenĭ; de aci butca, largă şi grea, trecu huruind prin mahalaua Negustorilor, pe Podul Târguluĭ d'afară, Uliţa Cavafilor şi rĕspunse prin Lipscanĭ în Podul Mogoşóieĭ.

D'aci şi până la Cişméua-Roşie, îl salutară pe cântăreţul popular, psalţĭ de la şcóla de Muzichie, catiheţĭ cu plete lungĭ şi cu căciuliţe în formă de potcap; seminariştĭ din seminarul noŭ, înfiinţat de Mitropolitul Grigore; economĭ, sachelarĭ, mirodoţĭ, preostoşĭ, toţĭ, foştiĭ luĭ şcolarĭ. El le mulţumia ducênd mâna le fes şi lăsând-o încet spre aripa butciĭ, aşa că partea de jos a mâniceĭ largĭ atingea podéua de la picióre.

Când cârmi butca să intre pe pórta caselor boeruluĭ, pórtă cu doĭ stâlpĭ groşĭ de piatră, sculptaţĭ, şi cu înveliş de lemn, plin de săpăturĭ ca şi uşile, ceĭ doĭ arnăuţĭ de la intrare, care până aci şedeaŭ liniştiţĭ, picior peste picior, se sculară făcênd o voltă în care li se învêrtiră fustanelele şi iataganele, şi-l apucară pe Anton Pann de braţe, dându-l jos din trăsură.

In antret, alt arnăut se legëna în drépta şi 'n stânga cu mişcărĭ graţióse, spre a face vênt unuĭ ciubuc, ca să se aprindă. Icĭ colo, ţiganĭ robĭ, cu treburĭ.

Boerul Şerban Mantea apăru în prag şi întinse mâinile spre Anton Pann.

— Poftim.

— Cu tótă plecăciunea, *arhon* pitare.

In iatac şedură pe sofa unul lângă altul. Era cald. Un miros de iasomie, de busuioc şi de ismă umplea aerul. In peretele despre Rĕsărit, sumă de icóne vechĭ îmbrăcate în argint şi în aur. La una din ele ardea o candelă cu sticlă roşie. Sub icóne atârnaŭ treĭ şirurĭ de mĕtăniĭ împopistrate cu bóbe de sidef, chihlibar şi abanos. In alt părete, un covor de Persia, iatagane, şuşanele şi carabine. In faţa patuluĭ, portretul luĭ Vodă Bibescu, domnitorul ţăriĭ, cu ochiĭ tăiaţĭ ca migdala, cu mustaţa mică pe buză, cu guler înalt şi plin de fireturĭ, cu lentă roşie şi lată. Icĭ, colo, mese de table şi de cărţĭ.

— Ştiĭ de ce te-am chemat?

— Nu sciŭ, *arhon*.

— Tótă lumea cântă acum un cântec al d-tale. Mĕ ştiĭ că sînt pătimaş de cântece. Te-am adus să cântăm amândoĭ.

— Prea multă cinste, *arhon*, cântecul meŭ e pentru lume, pentru prostime, pentru norod.

— Cântecul d-tale este frumos, şi cine este tînĕr trebue să-l cânte. Ia chitara din cuiŭ şi cântă!

Anton Pann, după ce acordă chitara, închise puţin

din ochĭ şi începu pe nas, după regulele psaltichieĭ, însoţit de boer care-ĭ ţinea isonul :

Verde sălcióră

. . . . . .

. . . . . .

— Frumos, sfârşi boerul oftând, şi luă pe Anton Pann şi-l săruţă.

— Antonică, să cântăm acum cântecul ălălant al teŭ : «Am auḑit şi sciŭ bine».

— Să cântăm, *arhon*. Şi începură din noŭ :

Am auḑit şi sciŭ bine,

. . . . . .

. . . . . .

Cântecul acesta îl cântară amândoĭ, fiind că-l scia şi boerul. Sufletele lor eraŭ bete de expansiune. Notele eşiaŭ din inimă, se lungeaŭ cât vrea omul şi se terminaŭ prin câte un oftat.

— Spune-mĭ, cum aĭ compus cântecul ăsta, Antonică ?

— Mĕ sciĭ, *arhon*, că eŭ umblu prin sate, de adun proverbe şi povestirĭ din gura ţăranilor.

— Nu le-am citit în *Povestea Vorbiĭ* ? Le am, douĕ tomurĭ.

— Intr'un sat m'am nemerit la o nuntă, şi ţăraniĭ m'aŭ poftit şi pe mine. De la satul ginereluĭ trebuia să mergem peste douĕ-spre-ḑece sate la satul mireseĭ, ca s'o luăm. Iţĭ închipuescĭ 12 sănii, 24 de colăcerĭ, peste 50 de nuntaşĭ. Am pornit-o în fuga cailor pe câmpul alb de zăpadă ; zăpadă de douĕ palme. Era în amurg, treceam pe lângă sate, ca nălucĭ. Descărcăturĭ de pistóle deşteptaŭ câiniĭ, care hăuiaŭ până ne perdeaŭ din vedere. Din zăpadă eşiaŭ mărăcinĭ şi pomĭ negri icĭ şi colo. Tăcerea cea mare par'că făcea un sgomot. Plosca nouă, de lemn mirositor, îmbrăcată în curele roşiĭ şi zugrăvită cu trandafirĭ, cu frunḑe verḑĭ trecea din mână 'n mână....

Şi în tăcerea asta mare şi în pustietatea asta albă, plângea un cimpoiŭ un cântec aşa de trist, aşa de miş-

cător, că atunci fără voia mea s'a închegat în minte-mi melodia de la: «Am auḑit şi ştiŭ bine».

— *Oreo pragma!* exclamă boerul. Să cântăm acum: «Cuculeţ, pasĕre sură».

— Pe voe....

Vine cucu de treĭ ḑile
Şi n'are pe ce se pune,
S'ar pune pe-o rămurea,
Aprópe de casa mea.

. . . . . .

Când sfârşiră cel din urmă stih, un arnăut mustăcios, deschise uşa, se închină până la pămînt şi mormăi:

— *Arhon,* vĕ poftesce Luminăţia Sa, Beizadea Costache.

— Să pue caiĭ la butca cea-l-altă, porunci boerul.

Apoĭ, sculându-se după sofa, îl luă în braţe pe Anton Pann, îl sărută şi-ĭ ḑise:

— M'aĭ întinerit pentru câte-va clipe. Unde ţi-e fesul?

— Aicĭ, *arhon.*

— Ţine-l în mâinĭ!

Şi, ridicând capacul greŭ de la o ladă de fier, îşĭ umplu pumniĭ de banĭ — icosarĭ, năsfiele, rubiele, irimilicĭ, constandinaţĭ, lire, firfirice, până şi caimele — şi-ĭ vĕrsă în fesul cântăreţuluĭ.

— Na, Pănnică, pentru ostenélă. Când 'oiŭ maĭ avea inimă albastră, o să viĭ, nu-ĭ aşa?

Anton Pann făcu o temenea până la pămînt.

— Să-ţĭ dea Dumneḑeŭ tóte cele dorite după pofta inimiĭ, *arhon!* Iţĭ mulţumesc. Sînt sluga prea plecată a domnieĭ tale.

Şi cu aceeaşĭ butcă cu care venise fu dus pe aceleaşĭ uliţe, la locuinţa sa din calea Verguluĭ....

D. Teleor.

42.

DIN VIAŢA LUĬ «NICU BĂLCESCU».

Odată, eşind de la şcólă, apucasem drumul spre casă, luând prin scurta ulicióră, care începea în pórta cole-

giului S-tul Sava, între curtea Petresculuĭ şi casa cu pridvor a Egumenuluĭ grec al Mânăstiriĭ, şi se sfârşia în unghiul Bulevarduluĭ şi al stradeĭ Academieĭ, unde era de o parte, la drépta, casa Dobrotinénuluĭ şi la stânga casa Spahiuluĭ. Pórta şcóleĭ era la câţĭ-va paşĭ de uşa bisericeĭ, cam în locul unde s'a ridicat statua luĭ Lazăr. Acolo se aşeḑaŭ pe vine, în şir, unul lângă altul, merarĭ, simigiĭ şi bragagiĭ cu tablele şi panerele lor.

Un găligan de şcolar, cât un bivol de mare, tăbărîse pe un băiat slab şi pirpiriŭ, îl trântise la pământ şi-ĭ căra la pumnĭ, căutând să-ĭ ia din mână o bucată de halviţă.

Goliatul, căruia toţĭ îĭ ḑiceam Sotea, pentru că era de o putere, de care numaĭ vĕrul meŭ Mavru [1]) îĭ venia de hac, îşĭ petrecea timpul maĭ mult la pórta şcóleĭ, între plăcintarĭ şi salepciĭ, decât în clasă. Indată ce cumpĕra cine-va ŭn covrig saŭ un mĕr, el se repeḑia, ca un erete, şi i-l smulgea din mână; graţie puternicilor sĕĭ pumnĭ, respândise o aşa gróză printre băeţĭ, încât mulţĭ îĭ plătiaŭ tribut în natură saŭ în parale, ca să nu-ĭ bată saŭ ca să-ĭ protege în contra altor camaraḑĭ.

De astă-dată însă găsise împotrivire; băiatul, deşi trântit la pământ, dar nu lăsa să-ĭ scape halviţa; o apĕra din mâinĭ şi din picióre cu dinţiĭ şi cu unghiile.

Fie indignaţiune, fie că puteam compta pe camaraḑiĭ care veniaŭ în urmă, mĭ-am luat inima în dinţĭ şi m'am aruncat în ajutorul celuĭ slab şi asuprit.

Cea d'întâĭ grijă a băiatuluĭ, când s'a ridicat de la pământ, a fost să caute să-şĭ adune dupĕ jos foile caetuluĭ sĕŭ, sdrenţuite şi risipite în luptă, operaţie lungă şi migălósă, la care i-am dat şi eŭ mână de ajutor.

A doua ḑi, când m'am dus la şcólă, l-am găsit în uşa

---

1) Comitele Dimitrie Mavru, general de divisie în armata ruséscă, fiŭ al generaluluĭ Nicolae Mavru şi al Profireĭ Moret de Blaremberg născută Ghica (N. A).

claseĭ IV de umanióre; cum m'a vĕḑut, şĭ-a scos şapca arătându-mĭ cu mulţumire caetul şi ḑicându-mĭ:

— Uite cum l-am dres de bine; noroc, ḑĕŭ, cu dumnea-ta, că mi se perdea, păcat, o grămadă de muncă.

Foile rupte eraŭ lipite şi cârpite fie-care la locul lor cu o minuţióşă îngrijire. Dar ce m'a mirat maĭ mult a fost să vĕḑ pe unele pagine scris cu litere majuscule frase ca acestea:

«Petru Maior spune . . . ,
«Fotino ḑice . . . ,
«Din Constantin Căpitanul,
«Din Logof. Radu Grecénu».

Acésta m'a mirat cu atât maĭ mult, că p'atuncĭ nu se pomenia în şcólele nóstre de istorie naţională. De-abia de câte-va lunĭ Florian Aron începuse un curs elementar de istorie generală, în care vorbia de Asirienĭ şi Egiptenĭ; nu ajunsese nicĭ la Grecĭ, nicĭ la Romanĭ.

La întórcerea mea din Paris, la anul 1841, ducêndumĕ să vĕd pe poetul Alexandrescu la djurtsvă [1]) în Gorganĭ, unde se afla închis într'o cameră în fundul curţiĭ lângă gârlă, — după ce am stat acolo până înnoptase, când am eşit, ofiţerul de pază, după ce închide uşa bine şi bagă cheea în buzunar, îmĭ ḑice:

— Vreĭ să te duc şi la Nicu Bălcescu? Nu ne vede nimenĭ, c'aŭ plecat toţĭ de la cancelarie; numaĭ să nu mĕ spuĭ cuĭ-va, că daŭ de belea.

In camera în care am intrat, un tînĕr, căruia de-abia îĭ mija mustaţa pe buze, şedea pe marginea unuĭ pătucén de scânduri, fără alt aşternut decât o manta soldăţéscă ghemuită căpĕtâiŭ, şi o luminare de seŭ într'un sfeşnic de pămînt, care lumina un ceaslov, singura carte ce-ĭ fusese permisă. Acel arestat era băiatul, pe care cu câţi-va anĭ îndĕrĕt îl scosesem din mâinele fiorosuluĭ Sotea.

La liberarea luĭ din închisóre şi din armată, el a devenit

1) arest militar.

unul din tineriĭ cu care mĕ vedeam maĭ des, a devenit un bun şi preţios amic, cu care m'am înţeles totdéuna la vorbă şi la gânduri; eram împreună ḑiua şi nóptea.

Fiŭ mijlociŭ al Serdăreseĭ Zinca Petrésca Bălcescu, cucónă vĕduvă fórte stimată şi cunoscută în tótă ţara pentru minunata doftorie cu care tămăduia de albéţă la ochĭ, Nicu Bălcescu, tînĕr de o complexiune delicată, o fisionomie blândă şi simpatică, intrat fórte de timpuriŭ în serviciul militar ca iunker [1]) era arestat şi dat în judecata unuĭ consiliŭ de rĕsboiŭ, ca culpabil de înaltă trădare.

Se dovedise că mersese de maĭ multe orĭ în casă la Mitică Filipescu, că făcuse cunoscinţă cu dascălul frances Vaillant şi că era amic cu căpitanul Deĭvos; ce-va încă şi maĭ mult: se scia că la casarmă aduna pe lângă dînsul, în orele de recreaţie, maĭ mulţĭ sergenţĭ şi soldaţĭ, cărora le povestia vitejiile Românilor în luptele cu Turciĭ, cu Tătariĭ, cu Unguriĭ şi cu Lehiĭ, de pe vremile luĭ Mircea, luĭ Mihaĭ şi luĭ Ştefan; ba chiar îĭ învĕţa să scrie şi să citéscă.

Nicu Bălcescu avea o mare dorinţă d'a învĕţa; dotat cu înlesnire şi aplicaţiune la studiĭ, inteligent, ardent şi entusiast, predilecţiunea luĭ era maĭ cu deosebire pentru studiile istorice şi maĭ ales pentru partea militară a istorieĭ. Din copilărie citise cu atenţiune vieţile ómenilor marĭ a luĭ Plutarch, Anabasul luĭ Xenofon, Războiul Peloponesian al luĭ Tucidid; citise şi recitise pe Tacit, comentariile luĭ Cesar, Campaniile luĭ Napoleon şi ale luĭ Frederic cel mare, şi studia cu dinadinsul pe Gibbon şi scrierile generaluluĭ Jomigny asupra strategieĭ. Avea credinţa că România nu se va putea ridica decât prin arme şi că Româniĭ trebuiaŭ cu orĭ-ce preţ să se arate pe un câmp de bătae, să dea dovedĭ de vitejie, să se afirme ca na-

1) Soldat dintre boerĭ maĭ înainte de a se face ofiţer.

ţiune, idee pe care o vedem dea-lungul dominând în tóte scrierile sale.

La etate de 20 de anĭ citise tot ce putuse găsi, pe icĭ pe colea, despre istoria nóstră naţională; petrecea ḑile întregĭ cufundat în studiul documentelor adunate de rĕposatul căpitan Cornescu Olteniceanu, colecţiune preţiósă, care maĭ târḑiŭ a trecut în posesiunea părinteluĭ Episcop de Buzĕŭ, Dionisie.

Nicu Bălcescu era de o modestie rară; anevoe îl făceaĭ să-ţĭ citéscă câte ce-va din cele ce scria.

Intr'o séră ne aflam adunaţĭ maĭ mulţĭ amicĭ la Maiorul Voinescu II; acolo, după ce ne-am luptat şi ne-am trântit, după cum ne era obiceiul (căcĭ Bălcescu, de şi cel maĭ slab dintre noĭ toţĭ, dar căuta trântéla cu lumînarea), când ne-am potolit, l-am pus cu de-a sila, de ne-a citit opera sa: *Puterea armată la Românĭ.* Manuscriptul acela l-am luat eŭ, de l-am dus luĭ Kogălniceanu la Iaşĭ, unde s'a tipărit în *Fóia sciinţifică şi literară,* ce publicam împreună cu Alecsandri, Negruzzi şi Kogălniceanu, revistă hebdomadară, fără nume, căcĭ marele censor al Moldoveĭ, Procopie Florescu, găsise că titlul «Propăşirea», cu care o botezasem, era un cuvînt revoluţionar şi îl ştersese din capul foiĭ.

Acea scriere a fost fórte apreciată de cititoriĭ dup'atuncĭ şi a avut chiar onorurile uneĭ ediţiunĭ separate, tipărită tot în tipografia luĭ Kogălniceanu.

Maĭ târḑiŭ, pe la aniĭ 1844, 1845 şi 1846, el a publicat maĭ multe lucrărĭ istorice în revista intitulată *Magazinul Istoric,* ce redacta în colaborare cu eruditul profesor Treboniŭ Laurianu. Intr'acea colecţiune se găsesce scrierea asupra familieĭ Cantacuzinescilor, după documentele ce-ĭ încredinţase Generalul Rudolf Cantacuzino din Rusia.

Nicu Bălcescu scria lesne, stilul sĕŭ era limpede, strîns, nervos şi elegant, precum îl vedem în *Istoria luĭ Mihaiŭ Vitézul* şi în *Istoria muncitorilor plugarĭ din România;*

adese-orĭ înflorit şi poetic, precum îl găsim în traducerea făcută de el a *Cântăriĭ Românieĭ*.

Domnul Vasile Alecsandri atribue unuĭ alt tînĕr plin de talent conceperea şi compunerea în limba francesă a aceluĭ cap d'operă, Alecu Russo, răpit şi el, ca şi Bălcescu, de timpuriŭ, familieĭ şi patrieĭ sale.

Iată ce sciŭ eŭ despre acea scriere epică, din care, încă pe la anul 1847, Bălcescu îmĭ citise maĭ multe fragmente.

El în anul 1845 saŭ 1846 a făcut o călătorie de cercetărĭ istorice pe marginea Dunăriĭ de la Celeiŭ până la Turnu-Severin şi a visitat mânăstirile de peste Olt în tovărăşie cu Laurian şi cu Bolliac, călătorie în care s'a descoperit maĭ multe inscripţiunĭ, care aŭ fost transcrise, completate şi publicate de Laurianu în *Magasinul Istoric*, lucrare pe care Bolliac voise să şi-o aproprieze şi pentru care a fost maĭ multe contestaţiĭ între Bolliac şi Laurianu. Intr'acea călătorie, pretindea Bălcescu că ar fi găsit la un călugăr manuscriptul *Cântăriĭ Românieĭ*; dar limba, în care este scris acel poem şi aspiraţiunile autoruluĭ, pórtă într'însa dovada netăgăduită că trebue să fi fost scrisă cam printre 1838 şi 1846. Tot cam pe la anul 1846, Nicu Bălcescu a maĭ făcut şi altă călătorie în Moldova cu Costăchiţă N. Filipescu, unde s'a găsit în strînsă legătură cu Alecu Russo, şi nu este de mirat că aceştĭ doĭ tinerĭ să-şĭ fi exersat în comun pana şi imaginaţiunea lor unul în limba română, cel-l-alt în limba francesă.

Orĭ-cum o fi fost autorul, călugăr saŭ mirén, din vécurĭ trecute saŭ din timpul nostru, uşóră să-ĭ fie ţărâna, căcĭ cu frumósă şi mândră flóre a înzestrat literatura română.

Ion Ghica.
(1816—1895)

Explicare. — In acéstă naraţiune observăm că se cuprind alte naraţiunĭ care ar putea în óre-care mĕsură să fie de sine stătătóre. Ast-fel avem, maĭ întâĭ, naraţiunea

în care autorul ne spune cum a cunoscut întâĭ pe Bălcescu: bătaea luĭ Bălcescu cu Sotea; a doua, o avem în povestirea visiteĭ ce autorul a făcut-o luĭ Bălcescu la arestul militar; a treia, povestirea împrejurăriĭ în care Bălcescu și-a citit scrierea sa «Puterea armată a Românilor», și, în fine, a patra, împrejurările în care Bălcescu i-a vorbit despre originea *Cântăriĭ Românieĭ*. Cele d'întâĭ douĕ sînt maĭ independente, cele din urmă sînt maĭ puțin independente, dar tóte se légă prin faptul că rolul principal îl jócă Bălcescu, iar rolul secundar autorul însu-șĭ. Tot în acéstă bucată întâlnim un portret resumat al luĭ Sotea, și altul mult maĭ desvoltat al luĭ Bălcescu, ba se pare că tótă bucata, cu narațiunile și cu descripțiile eĭ, n'are alt scop decât a ne face cunoscută figura acestuĭ scriitor român. Acésta însemnéză că descripția se póte combina adesea cu narațiunea, ca să ne arate în mod maĭ complet, fie un lucru de sine stătător, fie un fapt. Ast-fel portretul luĭ Sotea lămuresce maĭ bine prima narațiune parțială, iar tóte narațiunile lămuresc maĭ bine portretul luĭ Bălcescu. Acéstă bucată póte fi privită ca narațiune și atuncĭ are caracterul memoriuluĭ pentru că povestesce o înlănțuire de fapte la care a luat parte într'un chip óre-care și autorul; póte fi privită și ca descripțiune, și atuncĭ are caracterul portretuluĭ, fiind-că ne înfățișéză calitățile fisice și morale ale uneĭ ființe.

§ 41. **Teorie.** — Narațiunile maĭ desvoltate pot cuprinde descripțiunĭ saŭ alte narațiunĭ maĭ puțin desvoltate, care ne fac să pricepem maĭ bine legătura din fapte; tot ast-fel descripțiunile pot cuprinde narațiunĭ saŭ descripțiunĭ maĭ puțin desvoltate care ne fac să pricepem maĭ bine obiectul descris.

Narațiunile ce întâlnim în descripțiunĭ se numesc *elemente narative*; descripțiunile ce întâlnim în descripțiunĭ se numesc *elemente descriptive*. Caracterul de narațiune saŭ de descripțiune al unor compositiĭ

maĭ desvoltate, se determină după predominarea unora saŭ altora dintre aceste douĕ felurĭ de elemente, după punctul de vedere din care o privim.

Aplicaţie. — Cu care din naraţiunile precedente sémĕnă naraţiunea de maĭ sus? Câte naraţiunĭ maĭ micĭ putem deosebi într'însa? Ce descripţiunĭ maĭ observăm? Cu ce scop sunt făcute naraţiunile? Dar descripţiunile? Ce însemnéză elemente narative? Ce însemnéză elemente descriptive? Ce fel de naraţiune e comparaţia de maĭ sus, dacă o privim ca naraţiune? Ce fel de descripţie ar fi, dacă o privim ca descripţie?

Exercițiul LXIII. — Să se arate elementele descriptive din compositia «Moș Ion Rótă»; precum și elementele narative din «Vlad Țepeș și Ivan Gróznicul».

Exercițiul LXIV. — Să se alégă și să se judece, din punctul de vedere al buneĭ lor întrebuințărĭ, provincialismele din «Moș Ion Rótă», turcismele din «Din viața luĭ Anton Pann» și neologismele din «Nicu Bălcescu»; să se spună ce fel de cuvinte analóge cu turcismele (grecisme, ungurisme, rusisme) se găsesc în aceste bucățĭ.

Exercițiul LXV. — Să se spună ce fel de compositiunĭ sînt, din punctul de vedere al fonduluĭ și al obiectuluĭ, proverbele și ghicitorile următóre:

Ce e albă și nu-ĭ dómnă,
Și e négră și nu-ĭ țigancă
Și are códa lungă și nu e tigae [1]).

(Goroveĭ).

*

Am o lacră:
o închee vêntul,
o deschee vêntul [2])!

(Goroveĭ).

*

1) coțofana.
2) códa pasĕriĭ.

La mâncare leŭ și la trébă boŭ.

(Anton Pann).

*

Umblă gonind vênturile,
Și mĕsurând câmpurile.

(Anton Pann).

*

Mĕ suiiŭ în scaiŭ,
Să vĕd de caĭ;
Și vĕḑuiŭ știucile,
Păscând luncile [1]).

(Goroveĭ).

*

Ager, sprinten și ușor,
Fără aripĭ pot să sbor
Printre plóe, printre nor [2]).

(Goroveĭ).

*

Vulturul stă 'n loc, veghéză,
Dar el musce nu vânéză.

(Anton Pann).

*

Cine scie carte are patru ochĭ.

(Anton Pann).

§ 42. **Recapitulare.** — Când o composiție are de scop să ne facă cunoscut un fapt, ce se presupune, că s'a întâmplat în realitate, se numesce *narațiune* saŭ *povestire prosaică.*

Când faptul întâmplat e chiar viața autoruluĭ, narațiunea prosaică se numesce *autobiografie.*

Când faptul întâmplat e viața altuĭ om decât autorul, narațiunea prosaică se numesce *biografie.*

Când un autor povestesce fapte, la care într'un chip saŭ altul a luat și el parte, narațiunea ia numele de *memoriŭ.*

---

1) cósele.
2) gândul.

Autobiografia, biografia, memoriul, se numesc compositiĭ *istorice*, fiind că ţinta lor e de a arĕta *adevĕrul*.

Se numesc *istorióre* naraţiunile prosaice în care momentele faptuluĭ întâmplat este combinat cu aşa meşteşugire încât bănuim că nu s'aŭ întâmplat tocmaĭ ast-fel în realitate.

Se numesce *tradiţiune* o istorióră care n'are alt temeiŭ de adevĕr decât spusele unuia şi altuia.

Se numesce *legendă* o istorióră ce conţine fapte supranaturale.

Istoriórele, fie tradiţiunĭ fie legende, prin care explicăm ḑicĕtorĭ saŭ expresiunĭ, se numesc *snóve*.

Istoriórele nu sînt compositiĭ istorice, fiind-că autorul compunêndu-le nu este ţinut să spună numaĭ adevĕrul.

CAP. V.

DIALOGUL

saŭ Convorbirea prosaică.

43.

LIBERTATEA

— Bună ḑiua vecine! Ce aĭ, de te arăţĭ aşa de supĕrat?

— Ce să am? Buclucurĭ, procese.... naiba să le ia!

— Ce proces?

— Proces de contravenţie! Auḑĭ colo, să mĕ dea în judecată pentru un fléc!

— Dar ce s'a întâmplat?

— Ascultă, domnule! Ḑilele trecute un comisar comunal trece p'aicĭ şi vede în curte grămada asta de gunoiŭ. — «Nu, că s'o ridicĭ. — Păĭ, ḑic, lasă, oiŭ ridica-o eŭ... — Când? — Când mĭ-o veni la socotélă. — Am să te daŭ în judecată! — Poftim, dă-mĕ!»

— Şi te-a dat în judecată?

— Firesce. Uită-te citaţia. Iţĭ place, domnule? De! apoĭ n'am drept să mĕ supĕr? n'am drept să strig? Ce are el, guleratul, cu curtea mea? Nu sînt eŭ slobod să

fac ce vreaŭ? Auḑĭ! Ci-că e libertate! Libertate? Procese de contravenţiĭ! Ce libertate e asta, domnule?

— Nu te supĕra, vecine, că n'aĭ dreptate.

— N'am dreptate! Poftim, şi dumnéta acum! Cum! Avem libertate orĭ n'avem?

— Avem.

— Atuncĭ ce e libertatea? Nu pot eŭ să fac ce vreaŭ în curtea mea?

— Nu poţĭ.

— Dar nu e libertate.

— Ba este.

— Dumneḑeŭ să te înţelégă!

— Ascultă-mĕ liniştit, să-ţĭ lămuresc. D-ta ḑicĭ bine, când ḑicĭ că *este liber cine are drept să facă ce voesce....*

— Păĭ atuncĭ?

— Dar uiţĭ un lucru. Ḑi că ĭ-ar veni vecinuluĭ din colţ poftă să-ţĭ tragă o bătae; ar fi liber s'o facă?

— Eacă vorbă! Ce se potrivesce?

— Va să ḑică, el nu e liber să facă acest lucru, măcar că vrea....

— E?....

— Să maĭ ḑicem că acest vecin pune un clopot în curtea luĭ şi, tótă nóptea, balanga-balanga.... Liber este să facă?...

— Firesce că nu e liber, fiind-că îmĭ strică mie somnul.

— Ce-ţĭ pasă? Nu e în curtea luĭ? Nu e stăpân? Nu póte să facă ce vrea?

— Da, da; póte, dar să nu mĕ supere pe mine.

— A! te-am prins.

— Cum?

— Va să ḑică aĭ spus că sînt lucruri pe care cine-va nu e liber să le facă, măcar că vrea, fiind-că supĕră pe altul.

— Aşa este.

— Acum ne-am înţeles. Prin urmare: Liber este cine are drept să face ce voesce, numaĭ să nu supere pe altul.

— Da, da...

— E! acum să venim la gunoiul d-tale.

— Eĭ?

— De ce nu ţiĭ d-ta gunoiul în casă?

— Cum dracul să-l ţiŭ? să mĕ bolnăvesc?

— Va să ḑică gunoiul te póte bolnăvi. De ce?

— Fiind-că es din el mirosurĭ grele.

— Dar, dacă e în curte, nu es mirosurĭ? Nu te bolnăvesce?

— Ba da... dar veḑĭ că în curte e aer mult şi grămada nu e prea mare.

— Dar dacă toţĭ locuitoriĭ din strada asta ar pune câte o grămadă la fel în curte, cum ţĭ-ar mirosi când aĭ trece p'aicĭ? Şi dumitale, care staĭ aicĭ, ţĭ-ar plăcea?

— Firesce că nu, dar ceĭ-l-alţĭ nu aŭ gunoiŭ, l-aŭ ridicat...

— Apoĭ veḑĭ? Şi dumnéta liber eştĭ, dar nu poţĭ să ţiĭ gunoiul, pentru că superĭ pe altul.

— Aĭ dreptate. Chiar astăḑĭ o să chem un căruţaş şi să curăţ curtea.

— Veḑĭ aşa. Acum ne-am lămurit despre libertate.

— Ne-am lămurit.

— Şi Cristos tot aşa a ḑis: ce ţie nu-ţĭ place altuia nu face. Acésta este libertatea.

I. **Explicare.** — In acéstă compositie, autorul ne arată gândirile a doĭ ómenĭ cu scopul de a ne face să înţelegem ce este libertatea; acéstă compositie est decĭ *prosaică.* Aceste gândirĭ nu sînt explicate nicĭ ca nisce lucrurĭ de sine stătătóre pe care le-am putea cuprinde cu privirea dintr'odată, nicĭ ca nisce fapte care s'aŭ întâmplat odată şi pe care autorul le-ar povesti arătând momentele lor maĭ importante; cu alte cuvinte acéstă compositie prosaică nu e nicĭ descripţiune, nicĭ naraţiune. Gândirile în acéstă compositie sînt înşirate *întocmaĭ cum se presupune că s'aŭ produs în realitate în mintea celor doĭ ómenĭ.* Compositia

prin care arătăm întocmaĭ gândirile a douĕ saŭ maĭ multe persóne — saŭ chiar a uneĭ singure persóne cu sine însu-şĭ — se numesce *dialog* saŭ *convorbire*.

§ 43. **Teorie.** — Composiţiile, care reproduc gândirile a una, douĕ saŭ maĭ multe persóne într'o convorbire, se numesc *dialogĭ*. Când dialogul are de scop să explice adevĕrul unuĭ lucru, el pórtă numele de *dialog prosaic*.

Aplicaţie. — Ce fel de composiţie este «Libertatea» din punctul de vedere al fonduluĭ? Care este obiectul propriŭ al acesteĭ composiţiunĭ? De ce composiţia acésta nu e descripţie? De ce nu este naraţiune? Cum se numesc composiţiile în care se reproduc gândirile a una, a douĕ saŭ maĭ multe persóne într'o convorbire? In ce se deosibesc dialogiĭ de naraţiune? In ce se deosibesc de descripţiune?

II. Explicare. — In composiţiunea de maĭ sus autorul a întrebuinţat unele cuvinte şi expresiunĭ, care, saŭ nu sînt destul de alese, ca: «bucluc», «naibă», «flĕc», «a trage o bătae», «balanga-balanga», «cum dracul să-l ţiŭ?», saŭ nu se aud decât în limba poporuluĭ şi sînt maĭ mult saŭ maĭ puţin deformate, spre ex.: «păĭ», «ci-că», «oiŭ». Totuşi aceste vorbe şi expresiunĭ nu sînt greşelĭ din punct de vedere stilistic, deórece obiectul composiţieĭ fiind gândirile a doĭ ómenĭ, întocmaĭ cum se produc, autorul este ţinut să reproducă şi vorbele şi expresiile prin care se exprimă de obiceiŭ ómeniĭ cu cultura lor. Şi unul dintre eĭ, întâmplându-se să fie om din popor, fără multă sciinţă de carte, e natural ca el să întrebuinţeze vorbe şi expresiunĭ ca cele de maĭ sus. Şi, în adevĕr, dacă cercetăm vedem că acest fel de expresiunĭ se găsesc cu deosebire în frasele spuse de el.

§ 44. **Teorie.** — Stilul dialogilor trebue să fie cât maĭ natural, adecă să reproducă maĭ mult saŭ maĭ puţin felul vorbiriĭ ómenilor a căror convorbire formézā obiectul dialoguluĭ.

Exercitiul LXVI. — Să se facă o descriere prosaică avênd acelaşĭ obiect ca şi *Libertatea*.

Exercitiul LXVII. — Să se compună o naraţiune avênd de obiect *convorbirea* de maĭ sus.

CAP. VI.

DESCRIEREA POETICĂ.

44.

MALUL SIRETULUI.

Aburiĭ uşorĭ aĭ nopţiĭ, ca fantasme se ridică,
Şi, plutind de-asupra luncii, printre ramurĭ se despică.
Rîul luciŭ se 'ncovóe sub copacĭ, ca un balaur,
Ce în raḑa dimineţiĭ mişcă solziĭ luĭ de aur.

Eŭ mĕ duc în faptul ḑileĭ, mĕ aşeḑ pe malu-ĭ verde
Şi privesc cum curge apa şi la cotiturĭ se pierde,
Cum se schimbă 'n vălurele pe prundişul lunecos,
Cum adórme la bulbóce, săpând malul nisipos;

Când o salcie pletósă lin pe baltă se cobóră,
Când o mréná saltă 'n aer dup'o viespe sprinteióră,
Când sĕlbaticele raţe se abat din sborul lor,
Bătênd apa 'ntunecată de un nour trecĕtor.

Şi gândirea mea furată se tot duce 'ncet în vale
Cu cel rîŭ care 'n vecĭ curge, făr'a se opri din cale.
Lunca 'n juru-mĭ clocotesce! O şopârlă de smarald
Cată ţintă lung la mine, părăsind nisipul cald.

V. Alecsandri.
(1821—1890)

I. **Explicare.**— Acéstă compositiune are de *obiect* un lucru de sine stătător: «Malul Siretuluĭ», și anume în vreme de vară și la un loc unde acest rîŭ trece printr'o luncă; este decĭ o *descripţiune*. Scriitorul însă n'are scopul să ne explice și să ne facă cunoscut acest mal. De aceea nu ne spune cu precisiune, precum ar fi trebuit într'o compositie prosaică, nicĭ în ce loc se află partea din malul Siretuluĭ ce descrie, nicĭ scopul, pentru care ni-l descrie, nicĭ alte împrejurărĭ, care să ne lămuréscă asupra formeĭ, direcţiuniĭ saŭ constituţieĭ acestuĭ mal. Scriitorul nu vrea să se adreseze la mintea nóstră, ca să ne facă să înţelegem — el vrea numaĭ să ne misce inima, făcêndu-ne *să simţim* frumusețea, pe care el însu-și a simțit-o plimbându-se odată pe malul Siretuluĭ. Descrierea luĭ nu este dar prosaică, ci *poetică*.— Maĭ observăm pe lângă acésta că acéstă descriere e de sine stătătóre (e întrégă în sine însă-și) și are de obiect un colț saŭ un tabloŭ din natură. Descrierile poetice de acest fel se numesc *pasteluri*.

§ 45. **Teorie.** — Descripţiunile, prin care ni se înfățișéză frumusețile unuĭ lucru de sine stătător cu scop ca să ne mișce inima, se numesc *descrierĭ poetice*.

Când descripția poetică este un colț saŭ un tabloŭ al naturiĭ, și este de sine stătătóre, ea se numesce *pastel*.

Cele maĭ frumóse pasteluri scrise în limba nóstră sînt cele compuse de *Vasile Alecsandri* (1821—1890).

Aplicaţie. — **Ce fel de compositie este «Malul Siretuluĭ» din punctul de vedere al obiectuluĭ? Cu ce fel de descrierĭ prosaice se póte compara din acest punct de vedere? In ce se deosibesc de acele descrierĭ prosaice? Pentru ce ḑicem că e descriere poetică? De ce ḑicem că este un pastel? Ce pasteluri maĭ cunoscĭ? Cine a scris cele maĭ frumóse pasteluri în limba română?**

II. **Explicare.**—Spre a compune acest pastel, Alecsandri a trebuit maĭ întâĭ *să-și amintéscă fórte viŭ* frumusețile *parțiale* ce simțise pe malul Siretuluĭ: aburiĭ dimineţiĭ ce

se desfăceaŭ de suprafața apeĭ și se despicaŭ printre ramurĭ; rîul care se îndoia și depărtându-se sclipia în rațele sóreluĭ; apoĭ, verdéța maluluĭ, apa pierdêndu-se la cotiturĭ, prefăcêndu-se pe prundiș în valurĭ micĭ saŭ rotindu-se în loc pe la vâltorile ce sapă malul; sălciile pletóse de pe țărm, mrenele săltărețe, rațele ce treceaŭ în sbor; în fine, în mijlocul vieții clocotitóre, șopârla, care, verde și curată, sta pe nisip și-l privia țintă, cum și alte frumusețĭ pe care le-a lăsat la o parte când a compus poesia. Reamintirea acestor frumusețĭ constitue *invenţiunea* acesteĭ compositiĭ poetice. In acéstă reamintire, poetul însă nu e ținut ca prosatorul, să noteze ceea-ce ar fi maĭ caracteristic pentru cunóscerea obiectuluĭ, nicĭ tot ceea-ce ar fi putut să contribuéscă la acéstă cunóscere. Ast-fel frumusețile parțiale de maĭ sus nu ne fac cunoscut chiar malul Siretuluĭ, pentru că ele nu sînt caracteristice luĭ, ci se pot găsi pe malurile maĭ tuturor rîurilor de câmp, în timpul veriĭ. Pe lângă acésta, pe malul Siretuluĭ, poetul a maĭ putut vedea și alte frumusețĭ póte maĭ caracteristice pentru Siret, spre exemplu: vre-un iaz împreună cu móra de pe el, cireḑĭ la pășune, holde, rediurĭ, rîpĭ, etc. El. însă, a reținut numaĭ pe unele și a lăsat pe cele-l-alte la o parte, *pentru că scopul luĭ n'a fost să ne facă cunoscut malul Siretuluĭ*, ci numaĭ să ne facă să simțim și noĭ în mod clar *liniștea și fericirea senină* ce a simțit-o el plimbându-se pe malul acestuĭ rîŭ. De aceea, din frumusețile parțiale ce l-aŭ impresionat, a reținut numaĭ pe acelea care *s'aŭ putut îmbina în închipuirea luĭ* într'un tabloŭ care să pótă provoca în mod clar și în noĭ aceeașĭ simțire de liniște și fericire. Acéstă îmbinare, în închipuirea poetuluĭ, a frumuseților parțiale într'un tabloŭ care redă cu claritate simțirea luĭ, constitue *disposiţiunea* compunerii.

Materialul uneĭ poesiĭ constă dar din frumusețilele parțiale ale unuĭ obiect ce pot să se îmbine într'un tabloŭ care ne póte provoca o simțire vie; ele se numesc *imagini* saŭ *note caracteristice*, fiind-că, de și nu sînt caracte-

ristice pentru obiectul real, ele sînt cu atât maĭ mult *caracteristice pentru tabloul închipuit, în care se străvede cu claritate simţirea poetuluĭ.* Totalitatea acestor imaginĭ ordonate într'un obiect închipuit, așa încât fie-care din ele să scótă în relief simțirea poetuluĭ, iar acéstă simțire să dea înțeles deplin fie-căreia din ele, se numesce *concepţiune.*

De aci urméză că, într'o descripție poetică, obiectul descris nu corespunde cu *realitatea*, ci numaĭ cu *închipuirea* autoruluĭ despre ea; notele din descrierea poetică nu sînt caracteristice pentru *obiect*, ci pentru *simţirea* poetuluĭ. Acéstă simțire cârmuesce maĭ întâĭ închipuirea și-o face să ia din obiect numaĭ notele ce-ĭ convine; și tot ea cârmuesce închipuirea, ca să le reunéscă într'un obiect *deosebit* de cel real, — adecă într'un *obiect inchipuit* — în care ea apare cât maĭ clară.

§ 46. **Teorie.** — Intr'o descriere poetică, poetul întrebuințéză ca material numaĭ acele note care pot contribui să exprime simțirea sa față de obiectul descris; ele se numesc *imaginĭ* saŭ *note caracteristice.* Dispositiunea uneĭ descrierĭ poetice constă în îmbinarea acestor imaginĭ într'un tabloŭ în care simțirea poetuluĭ să apară cât maĭ clară și cât maĭ distinctă. Imbinarea lor în mintea poetuluĭ, așa încât fie-care din ele să clarifice cât maĭ bine sentimentul, iar sentimentul să dea fie-căreia din ele un înțeles maĭ clar, se numesce *concepţiune.*

Obiectul ce întâlnim într'o descriere poetică, de și avênd însușirĭ ce se găsesc în realitate, nu este real, ci *închipuit;* în acest fapt stă *poesia* luĭ.

Aplicaţie. — **In ce constă invenţia acesteĭ composiţiĭ? In ce constă materialul eĭ? Ce nume aŭ notele ce compun acest material? Ce deosebire este între o notă caracteristică (imagine) şi o notiţă? Ce raport este între malul Siretuluĭ aşa cum e în realitate şi «Malul Siretuluĭ» descris de Alecsandri? In ce constă disposiţia acesteĭ poesiĭ? Care e factorul care a organisat planul acesteĭ poesiĭ?**

Care e simţirea poetuluĭ din acéstă poesie? Arată-mĭ câte-va imaginĭ saŭ note caracteristice? Pe cine caracterisézā în deosebĭ aceste note? Ce este concepţia? In ce stă poesia descrierii unuĭ obiect?

III. Explicare. — Spre a desăvârşi descripţia poetică «Malul Siretuluĭ», poetul, după ce a conceput-o, a trebuit să caute cuvintele cele maĭ potrivite ca s'o exprime. Acéstă operaţiune se numesce precum scim, *elocuţiune* saŭ *stilisare*, iar resultatul eĭ este *stilul*. Voind să stiliseze composiţia sa, autorul a trebuit să caute stilul cel maĭ potrivit, prin care să exprime cât maĭ clar simţirea şi notele caracteristice — fondul şi obiectul — concepţiunii sale. Dar în acéstă lucrare s'a isbit de-o greutate: cuvintele în legătura lor exprimă judecăţĭ saŭ gândirĭ, pe câtă vreme el avea trebuinţă ca odată cu judecăţile să exprime *şi* simţirĭ. Ast-fel, spre exemplu, el ar fi vrut să ne redea impresiunea încetineleĭ apeĭ când dă de câte o vâltóre. Ca să exprime acéstă expresiune ar fi putut găsi frasa «vĕd cum apa se învêrtesce în loc pe la vâltorĭ». Dar acéstă frasă ne face în adevĕr *să înţelegem* despre ce este vorba, dar nu ne dă şi *impresiunea vie* a faptuluĭ; cu tóte că poetul ḑice «vĕd cum apa etc.», noĭ totuşĭ *nu vedem*, *nu simţim* de loc, de şi *înţelegem* fórte bine. Poetul, firesce, nu a putut fi mulţumit cu aceste cuvinte şi cu acéstă frasă, şi a căutat alte mijlóce de expresie, pentru ca, o dată cu judecata sa asupra ocólelor ce face apa la vâltorĭ, să-şĭ arate şi *impresiunea* ce ĭ-aŭ făcut. Pentru acésta, el a căutat cuvinte cu alt înţeles, dar care se întrebuinţéză când e vorba să se exprime fapte omenescĭ care *sémĕnă* cu acela pe care vrea să-l descrie. Ast-fel a găsit cuvîntul «a adormi». In adevĕr, când apa se învêrtesce în vâltóre, *par'că* stă în loc, *pare că* adórme, şi atuncĭ în loc de «vĕd cum apa se învêrtesce în loc la vâltorĭ» a ḑis scurt şi *expresiv*: «vĕd cum apa... *adórme* la bulbóce». Poetul dar, ca să-şĭ redea impresiunea, ca să fie adecă *expresiv* şi să ne facă şi pe noĭ să simţim ceea-ce însu-şĭ a simţit în faţa apeĭ ce se învêrtesce la adâncurĭ, a lăsat la o parte cuvîntul *propriŭ*, şi în locul luĭ a întrebuinţat un alt cuvînt, schimbându-ĭ sensul. Acest cuvînt, prin acésta, nu a devenit însă *impropriŭ*, şi probă e faptul că expresiunea «apa adórme la bulbóce» nu ne pare câtuşĭ de puţin nenaturală saŭ nepotrivită. Ar părea nepotrivită numaĭ acelora care ar înţelege cuvîntul «adórme» în chiar sensul luĭ propriŭ şi şĭ-ar închipui că poetul a vrut în adevĕr să înţelégă că apa veghéză saŭ dórme întocmaĭ ca omul. Aceia ar fi atuncĭ în stare să întrebe pe poet numaĭdecât: «Cum o să adórmă apa? Ce óre se culcă şi ea să dórmă ca ómeniĭ şi animalele?» Dar, firesce, poetul n'a vrut să ḑică acésta, şi ceĭ ce ar face ast-fel de întrebărĭ, ar fi ridiculĭ. Sînt totuşĭ şi asemenea ómenĭ,

care nu înţeleg cuvintele decât în sensul lor propriŭ: sînt ómenĭ cu spiritul *prosaic*, care nu sînt în stare niciodată să pricépă poesia. Termeniĭ care sînt întrebuinţaţĭ într'alt sens decât cel propriŭ, cu scop de a reda printr'înşiĭ o *impresiune* (o simţire) se numesc *termenĭ figuraţĭ*. Termeniĭ figuraţĭ sînt de maĭ multe felurĭ: aceia care se întrebuinţéză, precum e în exemplul nostru, în virtutea uneĭ aseměnărĭ, (apa, care stă învĕrtindu-se în bolbóce, *séměnă* cu o fiinţă care adórme) — se numesce *metaforă*.

§ 47. **Teorie.** — In elocuţiune saŭ stilisare poetul, spre a-şĭ putea exprima însuşirile (simţirile) sale, este nevoit să întrebuinţeze multe cuvinte saŭ expresiunĭ în alt înţeles decât cel *propriŭ*; când acéstă schimbare de înţeles este uşor pricepută, cuvintele saŭ expresiunile nu încetéză de a fi propriĭ din punct de vedere stilistic, însă iaŭ numele de *termenĭ* saŭ *expresiĭ figurate*.

Stilul ce cuprinde mulţĭ termenĭ şi multe expresiunĭ figurate se numesce stil *figurat*. Termeniĭ saŭ expresiunile figurate ce se întemeiază pe aseměnarea dintre lucrurile ce sînt de exprimat se numesc *metafore*. Metafora se maĭ póte defini: o comparaţie *prescurtată*.

Stilul care cuprinde multe metafore se numesce *metaforic*.

Exerciţiul LXVIII. — Să se arate ce metafore se află în «Malul Siretuluĭ».

Exerciţiul LXIX. — Să se citéscă şi să se caracteriseze composiţia următóre, arătându-se de ce este maĭ puţin poetică decât «Malul Siretuluĭ».

Exerciţiul LXX.— Să se transforme într'o descriere prosaică «Malul Siretuluĭ».

45.

O PRIVELIŞTE DIN ŢARĂ.

Eram acum tocmaĭ pe culmea délurilor, sub care se adăpostesce, ca într'o copae, satul Bisoca. Gata a cârmi la drépta, ca să coborîm în sat, aruncaiŭ împrejurul meŭ o lungă şi mulţumitóre privire, voind să-mĭ iaŭ ast-

fel o séră bună de la întinsele privelişti ale plaiului, mai 'nainte de a le pierde cu totul din vedere.

Sórele apunea drept dinaintea nóstră. Cercul luĭ roşiatic scăpĕtase până pe zarea orizontuluĭ şi raḑele-ĭ calde şi senine pare că se aşternuse peste tot şesul rĕsăritén al ţăriĭ, care ni se destindea acum sub ochĭ. De pe acest tapşan culminant, de unde munţiĭ Săcueni cotesc spre ţara Vranceĭ, tot Bărăganul, tot şesul Galaţilor, cu matca Râmniculuĭ, cu valea Buzĕuluĭ, cu lunca Siretuluĭ: tótă acea lată şi óblă câmpie se arăta scăldată într'o lumină gălbue şi luciósă, ca faţa uneĭ uriaşe siniĭ de aur. Printr'însa, liniile şerpuite ale rîurilor se desprindeaŭ, ca fire creţe de betélă argintie, iar suprafaţa netedă a apelor sărate din Balta-Albă şi din Balta-Amară se oglindia, ca nisce ochiurĭ de sticlă, ferecate în mijlocul d'auriteĭ table. In depărtarea cea maĭ afundată, délurile dobrogene, tivite cu aburósa cordea a Dunăriĭ, încingeaŭ cu un cerc plumburiŭ acest curios tabel, al căruĭ aspect devenia cu totul fantastic, prin neobicinuite şi metalice reflecte.

Maĭ aprópe de noĭ însă, sub forme şi colorĭ maĭ reale, se vedeaŭ, pe vârful Bisoceĭ şi pe al Ulmuşoruluĭ, marĭ petróe sure şi murgĭ, unele grămădite la un loc, ca turme de vite adunate la repaos, altele risipite prin liveḑĭ, ca vacile, când pasc pribege. Apoĭ, sub aceste muchĭ, la stânga, pămîntul se lăsa la vale, în costişe şi pripóre gradate, până se cufunda în sghiaburile mult umbrite ale Râmniculuĭ şi Râmnicelului: tot pe acolo, la locul ce se ḑice între Râmnice, se zăriaŭ încă poenile fragede şi verḑĭ ale Năculelor, adăpostite sub stâncĭ roşcate, care se numesc Petrele-Feteĭ; şi, în fund de tot, înălţându-se în albăstréla înnegurată a ceruluĭ, se pierdeaŭ culmile păduróse ale Steşiculuĭ, învelite în umbre viorĭĭ, civite şi negre.

Preumblându-mĭ ochiĭ, când peste şesul cu strălucirĭ şi cu schinteĭ, când prin munţiĭ cu tainice şi rĕcoróse

rade, mĕ aşedasem pe un bolovan de piétră şi, aşteptând să dispară cu totul sórele, nu mĕ puteam sătura de asemenea priveliştĭ, ce nouĕ, orăşenilor, ne este dat arareorĭ a le vedea.

Al. Odobescu.
(1834—1895).

I. **Explicare.**— In acéstă composiţie, scriitorul caută să ne înfăţişeze priveliştea unuĭ colţ din ţara nóstră, privită de pe munţiĭ Buzĕuluĭ. Intru cât acest colţ póte fi prins deodată cu privirea, composiţia prin care ni-l arată scriitorul, este, din punctul de vedere al obiectuluĭ, o *descriere.* Citind acéstă descriere, observăm că inima nóstră se mişcă de frumuseţea priveliştеĭ descrise; acésta ne dovedesce că autorul nu face o descriere prosaică, cum a făcut bunióră în «Movilele din Ibănescĭ» şi nu are intenţiunea să ne explice şi să ne facă cunoscut acea porţiune din pămîntul ţăriĭ Românescĭ. Descrierea ce face aci e *poetică.* Acésta se vede cu deosebire din faptul că maĭ tóte judecăţile, pe care le exprimă în cursul composiţiuniĭ, sînt însoţite de imaginĭ, aşa încât ceea-ce ne descrie el nu e în realitate obiectul, ci închipuirea ce şĭ-a făcut-o el despre acel obiect, lăsând la o parte multe calităţĭ ale luĭ, exagerând pe altele şi îmbinându-le cât maĭ bine şi maĭ frumos între ele. Acéstă descriere poetică ar putea fi un pastel; observăm însă din începutul bucăţiĭ («*Eram acum* tocmaĭ pe culmea délurilor») că acéstă composiţie nu e de sine stătătóre, ci face parte din altă composiţie maĭ întinsă; decĭ nu póte fi un pastel.

Maĭ observăm că acéstă descriere coprinde în afară de introducere şi conclusie maĭ multe momente întocmaĭ ca un tabloŭ prosaic, şi anume douĕ: 1) înfăţişarea depărtărilor luminate de sórele ce apune şi 2) înfăţişarea vecinătăţilor, şi fie-care din aceste momente coprind maĭ multe imaginĭ. Aşa, în primul moment găsim: câmpiile— uriaşă sinie de aur; rîurile—fire de betélă argintie; bălţile—ochiurĭ de sticlă ferecate în mijlocul sinieĭ; délurile Dobrogeĭ—cerc plumburiŭ. In al doilea: petróele din vârful Bisoceĭ — vite adunate saŭ

risipite; coborîrea pripórelor spre Râmnice; poenele verdĭ sub pietrele roșiatice spre Năcule; culmile păduróse ale Stesiculuĭ. Aceste imaginĭ se îmbină minunat în fie-care moment și amândouĕ momentele se îmbină admirabil într'un tabloŭ final. Acésta însemnéză că unele descrierĭ poetice ne fac efectul unuĭ tabloŭ zugrăvit maĭ mult decât un tabloŭ prosaic; cu atât maĭ mult trebue dar să pórte acest nume. «O priveliște din țară» e un *tabloŭ*.

§ 48. **Teorie.** — Descrierile poetice, căutând să întrebuințeze multe imaginĭ care pot să se îmbine unele cu altele într'un tot unitar, devin fórte ușor tablourĭ, când aceste imaginĭ sînt luate de la vre-o priveliște a naturiĭ.

Deosebite părțĭ ale unuĭ *tabloŭ poetic* se numesc, ca și la tablourile prosaice, *momente*.

Momentele sînt compuse din imaginĭ. Arătarea momentelor și imaginilor dintr'o compositie se numesce *analisă literară*.

Aplicație. — Ce fel de compositie e «O privelište din țară» din punctul de vedere al obiectuluĭ? Dar din punctul de vedere al fonduluĭ? Intru cât ar putea fi o compositie prosaică? Intru cât ar putea fi un pastel? De ce totuși nu e nicĭ compositie prosaică, nicĭ pastel? Care sînt părțile acesteĭ compositiĭ? Cum se numesc? Care sînt părțile acestor momente? Cum se numesc? Ce se numesce analisă literară?

II. Explicare. — Dacă în acéstă compositie în locul fraseĭ: «Eram acum tocmaĭ pe culmea délurilor sub care *se adăpostesc* (comparație prescurtată saŭ metaforă), *ca într'o copae* (comparația întrégă) satul Bisoca», am pune frasa: «Eram acum tocmaĭ pe culmea délurilor sub care se află satul Bisoca», judecata despre posiția satuluĭ Bisoca nu s'ar schimba, dar s'ar schimba cugetarea nóstră despre ea, întru cât în cea d'întâĭ frasă, la judecata despre posiția acestuĭ sat, se maĭ adaogă și simțirea (impresiunea) pe care i-a făcut-o poetuluĭ. Acéstă impresiune ne este redată maĭ întâĭ prin schimbarea înțelesuluĭ cuvîntuluĭ «adăpostesc» care în sens propriŭ, se aplică numaĭ la ființe; — dar maĭ cu sémă ne e redată prin îmbogățirea cugetăriĭ nóstre despre posițiunea aceluĭ sat, prin comparațiunea «ca într'o copae», care ne arată felul cum

stă el în vale. Prin comparaţiune se adaogă, la ideea de «a sta în vale», ideea «de a sta în copae», şi prin acéstă îmbogăţire a cugetăriĭ nóstre cu o idee nouă, impresiunea ce ne face posiţiunea satuluĭ descris se clarifică fórte mult. Maĭ observăm, că, pe când la metaforă e vorba numaĭ de schimbarea înţelesuluĭ unuĭ cuvînt, la comparaţie este vorba de schimbarea gândiriĭ despre obiectul dat. De aceea comparaţiunea în deosebire de metaforă, spre a fi exprimată, cere maĭ multe cuvinte, şi cel puţin o proposiţiune.

§ 49. **Teorie.** — Poetul îşĭ maĭ arată simţirea luĭ nu numaĭ prin schimbarea înţelesuluĭ cuvintelor, ci şi prin schimbarea gândiriĭ despre obiectul dat. In acest cas, spre a exprima acéstă schimbare, el trebue să întrebuinţeze proposiţiunĭ şi frase. Una din aceste schimbărĭ se face asemănând lucrul ce descriem cu un altul care e maĭ în stare să ne impresioneze. Expresiunea acesteĭ schimbărĭ se numesce *comparaţiune*.

Expresiunile dobîndite prin schimbarea înţelesuluĭ cuvintelor se numesc *figurĭ de cuvînt;* iar cele dobîndite prin schimbarea gândiriĭ nóstre despre obiectul descris se numesc *figurĭ de cugetare*. Metafora e o figură de cuvînt; comparaţiunea e o figură de cugetare.

Dacă scótem comparaţiunile şi metaforele dintr'o composiţie, *înţelesul aprópe nu se schimbă*, dar *simţirea*, care însoţia închipuirea obiectuluĭ descris, *piere*.

III. Explicare. — Dacă, în composiţia de maĭ sus, din frasa: «Tot pe acolo, la locul ce se ḑice între Râmnice, se zăriaŭ încă poenele *fragede şi verḑĭ* ale Năculelor, *adăpostite* sub stâncĭ *roşcate*, care se numesc Pietrele Feteĭ; şi, în fund *de tot*, înălţându-se în *albăstréla înnegurată* a ceruluĭ, se pierdeaŭ culmile *păduróse* ale Ştesiculuĭ *învăluite în umbre viorĭĭ, aurite* şi *negre*», am scóte adjectivele şi unele substantive adjectivale, am dobîndi frasa ur mătóre: «Tot pe acolo, la locul ce se ḑice între Râmnice se zăriaŭ încă poenele Năculelor, sub stâncile care se numesc Pietrele Feteĭ; şi, în fund, înălţându-se spre cer, se pierdeaŭ culmile Ştesiculuĭ». Acéstă frasă, dacă n'ar avea metaforele «înălţându-se» şi «se pierdeaŭ», ar fi cu desăvârşire prosaică, adecă printr'însa am înţelege fórte bine lucrul descris, dar n'am simţi de loc frumuseţea luĭ. Prima frasă deştéptă imaginĭ care se reunesc şi formézǎ un tabloŭ viŭ în mintea nóstră; cea de a doua deştéptă

numaĭ judecata. Deşteptarea imaginilor e provocată de adjectivele şi substantivele adjectivale bine alese care coloréză obiectul descris. Aceste adjective şi substantive bine potrivite se numesc, precum am maĭ vĕḑut, *epitete*.

§ 50. **Teorie.** — *Epitetele* sînt nisce determinărĭ prin care poetul ne ajută să întregim maĭ bine imaginea unuĭ obiect. Uniĭ cred că orĭ-ce adjectiv este epitet, pentru că orĭ-ce adjectiv e o determinare. Epitete sînt însă numaĭ adjectivele care ne ajută să transformăm ideea ştérsă a unuĭ lucru într'o imagine. Şi nu tóte epitetele aŭ aceeaşĭ valóre: unele sînt maĭ frumóse şi maĭ potrivite, altele sînt maĭ puţin frumóse şi maĭ puţin potrivite.

Spre a putea vedea puterea epitetelor, n'avem decât să le scótem din composiţiune. Vom vedea atuncĭ că, de şi *înţelesul rĕmâne aprópe ne schimbat*, totuşĭ *simţirea*, ce însoţia închipuirea obiectuluĭ, *dispare*.

Epitetele aŭ decĭ aceeaşĭ valóre poetică ca şi figurile de cuvînt şi de cugetare. Ele însă nu sînt nicĭ figurĭ de cuvînt, nicĭ figurĭ de cugetare, şi aŭ caracteristica de a produce efect poetic prin *înţelesul* propriŭ al cuvintelor.

Exerciţiul LXXI. — Să se scótă comparaţiile şi epitetele din cele douĕ descrierĭ de maĭ sus şi să se scrie pe caet, deosebindu-se cele maĭ potrivite şi maĭ frumóse, de cele maĭ puţin potrivite şi maĭ puţin frumóse.

Exerciţiul LXXII. — Să se compună după modelul de maĭ sus «O priveliște a unuĭ oraş saŭ sat la rĕsăritul sóreluĭ».

46.

TUNETUL DE PRIMAVARĂ

Pe lanul lung şi verde, cu grâul rĕsărit,
O umbră călătóre se 'ntinde 'ncet şi trece,
Precum un rîŭ de munte, când ghéţa s'a topit,
Se varsă peste maluri, câmpiile să 'nnece.

E umbra unor nourĭ albiĭ, uşorĭ, mănunţĭ,
Ce lunecă sub sóre, clădind un lanţ de munţĭ.
Eĭ vin în mieḍul ḍileĭ c'un surd şi tainic sunet
Şi, ca semnal de viaţă, aprind în cer un tunet.

Văzduhul bubuesce!... Pămîntul desmorţit
Cu miĭ şi miĭ de glasurĭ semnaluluĭ rĕspunde;
Şi, de asprimea erniĭ, simţindu-se ferit,
De-o nouă 'ntinerire ferice se pătrunde.

La Rĕsărit urare! urare la Apus!
Un cârd de vulturĭ ageri, rotindu-se pe sus,
Se 'nalţă ca s'asculte, mult vesela fanfară,
Ce buciumă prin nourĭ frumósa primăvară.

V. Alecsandri.
(1821—1890)

Explicare. — Căutând să analisăm momentele acestuĭ pastel, observăm că ele sînt treĭ: 1) venirea norilor cu tainic sunet peste lanul de grâŭ; 2) bubuitul tunetuluĭ, şi 3) urările ce urméză şi înălţarea vulturilor spre norĭ. Ele însă vin una după alta, *succesiv*, şi prin urmare obiectul compositiúniĭ ar fi un *fapt* şi decĭ ea n'ar fi o descriere, ci o naraţiune. In realitate, însă, aci avem tot o descripţie, pentru că momentele, de şi succesive, sînt concepute ast-fel, ca să le putem cuprinde cu o singură privire, iar fenomenul ce compun, tunetul, este conceput ca un lucru de sine stătător. Tot aşa se póte întâmpla cu descrierea lucrurilor de sine stătătóre, care aŭ o durată, spre ex.: Nóptea, Ḍiua, Primăvara, Tómna, Anul. Momentele, în care ele se descompun, sînt succesive, dar ele pot fi concepute ast-fel ca să pótă fi cuprinse cu privirea dintr'odată, adecă le putem considera ca nisce lucrurĭ de sine stătătóre ale căror părţĭ sînt succesive.

§ 51. **Teorie.** — Sînt unele lucrurĭ de sine stătătóre, ale căror părţĭ urméză una după alta, sînt

succesive. Composiția care are de obiect un asemenea lucru este tot *descripțiune*, când aceste părțĭ succesive sînt ast-fel concepute, că pot fi cuprinse dintr'odată cu privirea. O asemenea descripție, cuprindênd momente succesive, ca o narațiune, se numesce *narativă*.

Aplicație. — Ce fel de composiție este «Tunetul», din punctul de vedere al fonduluĭ? Cum sînt dispuse momentele obiectuluĭ acesteĭ composițiĭ? Pentru ce totuşĭ din punctul de vedere al obiectuluĭ nu este narațiune? Ce nume pórtă o asemenea descripție? Ce fel de obiecte se descriŭ în narațiunĭ descriptive?

Explicare. LXXIII. — Să se spună care dintre composițiile 47—55 sînt descripțiunĭ narative.

47.

CARUȚA LUĬ MOȘ NICHIFOR COȚCARUL

....Moş Nichifor era harabagiŭ. Căruța luĭ, de şi era *ferecată cu tee, cu curmee*[1]), însă era o căruță bună, încăpĕtóre şi îndemânatecă. Un *poclit*[2]) de rogojinĭ opria şi sórele şi plóia de a rĕsbate în căruța luĭ Moş Nichifor. De *inima*[3]) căruțiĭ atârnaŭ *pocorniță*[4]) cu *feleştiocul*[5]) şi *posteuca*[6]), care se isbiaŭ una de alta, când mergea căruța, şi făceaŭ tronca, tranca! tronca, tranca! Iară în *belciugul*[7]) de la *carâmbul*[8]) dedesubt — din stânga —

1) legată cu făşiĭ de teiŭ şi cu căpătâe de funiĭ.

2) coviltir; acoperĕmînt pus pe jumătățĭ de cercurĭ de nuele de-asupra unuĭ car saŭ uneĭ căruțe.

3) drugul ce unesce prin mijloc osia de dinainte cu osia de dinapoĭ.

4) pocorniță; vasul în care se pune păcură pentru unsul osiilor.

5) pămătuful cu care unge.

6) un fel de furcă cu care căruțașul împinge róta înnăuntru când vrea să ungă căruța.

7) inelul de fier.

8) unul din ceĭ doĭ drugĭ aĭ «loitreĭ». Loitră = una din cele douĕ laturĭ fixe saŭ mobile ale căruțiĭ.

era aninată o bărdiță, pentru diferite întâmplărĭ. Douĕ epe, albe ca zăpada și iuțĭ ca focul, se sprijiniaŭ maĭ totdéuna de oiștea căruțiĭ; maĭ totdéuna, dar nu totdéuna: căcĭ moș Nichifor era și gémbaș de caĭ și, când îĭ venia la socotélă, făcea schimb orĭ vindea câte o épă chiar în mijlocul drumuluĭ, și atuncĭ rĕmânea oiștea gólă de o parte. Iĭ plăcea moșnéguluĭ să aibă tot epe tinere și curățele; asta era slăbiciunea luĭ. Mĕ vețĭ întreba póte; de ce epe și de ce totdéuna albe? Vĕ voiŭ spune și acésta: epe, pentru că Moș Nichifor ținea să aibă prăsilă; albe, pentru că albéța epelor, ḑicea el, îĭ slujia de *fânariŭ* [1]) nóptea, la drum.

I. Créngă.
(1837—1889)

Explicare.—In acéstă bucată, Créngă, vrênd să ne facă să rîdem de căruța luĭ «Moș Nichifor», ne spune fórte serios, că epele luĭ eraŭ iuțĭ ca focul, dar se sprijiniaŭ (eraŭ slabe), pe oište; că de aceea avea epe albe, pentru că vrea ca ele să-ĭ slujéscă de felinar; că, de și căruța luĭ era ferecată cu tee și curmee, era totușĭ o căruță bună; că nu rĕsbia plóia în ea, dar că păcorniță și pămătuful, făceaŭ tronca-tronca, etc.

Aceste contraḑicerĭ ne fac să ne veselim gândindu-ne la căruța luĭ Moș Nichifor, de și Créngă se pare că ĭ-o laudă. Stilul prin care un scriitor spune pe un ton serios lucrurĭ glumețe se numesce *humoristic*. Ceĭ ce scriŭ ast-fel se numesc *humoriștĭ*.

§ 52. **Teorie.**— Pe lângă epitete și comparațiunĭ, poetul se slujesce și de alte mijlóce spre a ne înfățișa un lucru și a-și exprima în acelaș timp simțirea ce o are față de dînsul. Ast-fel uniĭ scriitorĭ, voind să ne facă să simțim veselie față de lucrurile ce descriŭ, se prefac că vorbesc serios despre ele și le laudă, dar din contraḑicerile lor și din felul lor de exprimare, noĭ vedem că eĭ înțeleg tocmaĭ contrariul.

Scriitorul, care se pare că vorbesce serios și totușĭ prin modul cum se exprimă ne face să rîdem, se numesce *humorist*. Stilul unuĭ asemenea scriitor se numesce *humoristic*.

1) felinar.

Intorsătura de frasă prin care se vědesce humorul se numesce *ironie*.

Exercițiul LXXIV. —Să se spună ce fel de vorbe și expresiunĭ ar trebui să strice puritatea bucățiĭ «Căruța luĭ Moș Nichifor» și care totușĭ sînt necesare stiluluĭ luĭ Créngă.

Exercițiul LXXV. — Să se spună cu ce fel de descrierĭ prosaice séměnă acéstă descriere poetică.

48.

CAHUL

Ca o sarică largă, pe umerĭ atârnată,
Și-a căreia lungĭ póle ajung până 'n călcâĭ, —
Așa Cahulul pare, — sarică îmbrăcată
Pe umere de délurĭ și târîind prin văĭ.

Piéța pare-un petec cârpit drept în spinare,
Un petec negru,—alăturĭ cu case-albite 'n var;
Biserica din capul orașuluĭ îmĭ pare
O glugă ciobănéscă în vârful unuĭ par.

Glodósele [1]) luĭ strade sînt mărĭ neocolite,
In care trist *sombréză* [2]) galoșiĭ din picior;
Iar casele-ĭ mărunte, sub stuf înnăbușite,
Lumiĭ civilisate *strig* [3]) tóte: „Ajutor“!

T. Șerbănescu.
(1839—1901).

Explicare.— In acéstă composiție poetul Șerbănescu, vrênd să ne facă să rîdem de orașul Cahul din Basarabia, îl descrie făcênd cu tot dinadinsul comparațiunĭ cu lucrurĭ care-l înjosesc. Ast-fel el compară orașul cu o «sarică ce s'ar târîi de pe umeriĭ délurilor

1) noroiósele.

2) *Franțuzism:* (barbarism luat de limba francesă) = se înnécă; se duc afund.

3) *Solecism* (incorectitudine gramaticală): ar trebui «strigă».

prin văĭ»; piaţa luĭ cu un «petec cârpit drept în spinare», biserica din capul oraşuluĭ cu «o glugă ciobănéscă în vârful unuĭ par», etc.

Prin aceste şi alte mijlóce stilistice, el ne arată că oraşul Cahul, *aşa cum e în închipuirea luĭ*, este un oraş vrednic de batjocură; o *caricatură* de oraş. Noĭ, citind acéstă composiţie, nu căutăm să cunóscem cum e oraşul Cahul în realitate, ci să luăm cunoscinţă numaĭ de *imagina* pe care şĭ-o face Şerbănescu despre acest oraş şi de simţirea ce légă el de acéstă imagine. Acéstă composiţie este dar *poetică*. Imaginea luĭ Şerbănescu despre oraşul Cahul este o caricatură, iar simţirea ce a avut poetul plăsmuind-o este de *veselie*. Stilul prin care un poet vrea să arate caricatura unuĭ obiect, căutând cu tot dinadinsul să-l înjoséscă, se numesce stil *comic*, iar imaginea exprimată prin acest stil ne provócă veselia şi se numesce *comică* saŭ *ridiculă*.

§ 53. **Teorie.**— Poetul, simţind veselie faţă de un obiect real, îl póte transforma în închipuirea luĭ şi-l póte înjosi transformându-l; acéstă transformare înjosită se numesce caricatură. Spre a exprima veselia ce simte în legătură cu acéstă caricatură, poetul întrebuinţéză un stil care se numesce *comic*.

Atât stilul comic cât şi cel humoristic, nu se pot întrebuinţa decât de scriitoriĭ care *aŭ în adevĕr talentul* de a ne face să rîdem. In orĭ-ce alt cas, aceste stiluri, fiind nevoite să întrebuinţeze adesea expresiunĭ impure, solecisme, termenĭ improprĭĭ, ne fac o impresie neplăcută (năsărată).

II. Explicare. — In afară de comparaţiunĭ şi metafore, poetul întrebuinţéză în acéstă composiţie şi alte particularităţĭ stilistice. Ast-fel, despre stradele noroióse ale oraşuluĭ ḑice că «sînt *mărĭ* neocolite», *exagerând* mărimea băltócelor ce se găsesc pe acele strade. Este o *iperbolă*.

Tot aşa, vorbind de casele copleşite de stuful cu care sînt învelite, le *transformă* în fiinţe însufleţite, punêndu-le să strige: «Ajutor!» către lumea civilisată. Este o *personificare*.

Iperbola şi personificarea, ca şi comparaţiunea, se deosibesc de metaforă prin faptul că prin ele scriitorul nu schimbă numaĭ înţelesul unuĭ singur cuvînt, ci schimbă şi amplifică chiar înţelesul lucruluĭ despre care vorbesce — schimbă adecă cugetarea nóstră despre acel lucru — de aceea sînt şi ele figurĭ de *cugetare*, ca şi comparaţiunea.

§ 54. **Teorie.**— Ca să exprime imaginile sale despre un obiect, împreună cu simțirea ce o are în legătură cu ele, scriitorul, pe lângă metafore și comparațiunĭ, întrebuințéză și alte mijlóce stilistice. Ast-fel sînt: *iperbola* și *personificarea*.

Prin *iperbolă*, scriitorul exageréză gândirea despre un lucru și întrebuințéză cuvinte, propositiunĭ, frase care exprimă acéstă exagerație.

Prin *personificare*, scriitorul gândesce lucrurile neînsuflețite ca însuflețite și întrebuințéză cuvinte, propositiunĭ, frase, care exprimă acéstă gândire.

Iperbola și personificarea, fiind determinate de modificarea cugetării ce avem despre un obiect óre-care, sînt figurĭ de *cugetare*.

Exercițiul LXXVI.—Să se citéscă bucata «Valea Motruluĭ» și să se arate ce particularităţĭ stilistice produc maĭ mult efect poetic.

Exercitiul LXXVII.— Să se spună care din compositiile 46—55 sînt pastelurĭ și care din ele sînt tablourĭ.

49.

VALEA MOTRULUĬ

Rîul Motru, cu apele sale galbene, curge pe o matcă de lut *năclĕios* [1]), ocolită cu un desiș de verdéță; acolo salcia pletósă, socul mirositor, aluniĭ mlădioșĭ, arțariĭ cu *pojghițe* [2]) roșiĭ, *carpeniĭ* [3]) stufoșĭ, *salba móle* [4]) și teiĭ,

---

1) gelatinos; cleios. Are aprópe acelas înțeles ca «mocirlos», dar este maĭ ales decât acesta.

2) peliţe; cója subţire care se jupóe ușor.

3) un copac nodoros și cu lemn tare, cu colórea trunchiuluĭ galbenă-cenușie.

4) un fel de copăcel cu trunchiul subţire și cu lemnul móle, îmbrăcat cu o cójă cu dungĭ albicióse.

cresc amestecaţĭ cu falnicĭ *jugastri* [1]), cu plopĭ înalţĭ şi subţirĭ, cu aninĭ uşureĭ, cu ulmĭ albicioşĭ, cu *sângerĭ* [2]) pestriţĭ, cu cornĭ suciţĭ şi vîrtoşĭ. Printr'acel *hăţiş* [3]) felurit de arborĭ ce se 'ndésă şi se împletesc, mierlele şi piţigoiĭ şueră şi ciripesc, săltând din ramură în ramură, iar pe vârful copacilor turturele sure şi porumbeĭ sălbateci se'ngână, în vreme ce *prigoriĭ* [4]) cu pene albastre chiuesc mereŭ în sborul lor neastêmpĕrat.

Al. Odobescu.
(1834—1895)

50.

BĂRĂGANUL

Pe cea câmpie lungă, a căreĭ tristă zare,
Sub cer, în fund, departe, misterios dispare,
Nicĭ casă, nicĭ pădure, nicĭ rîŭ rĕcoritor,
Nimic nu 'nveselesce pe bietul călător.

Pustietatea gólă, sub arşiţa de sóre,
In patru părţĭ a lumiĭ, se 'ntinde 'ngrozitóre
Cu érba-ĭ mohorîtă, cu negrul eĭ pămînt,
Cu-a sale marĭ vêrtejurĭ de colb ce sbóră 'n vênt.

De miĭ de anĭ în sînu-ĭ dormind, zace ascunsă
Singurătatea mută, sterilă, nepătrunsă,
Ce-adórme 'n focul veriĭ l'al grierilor *hor* [5])
Şi érna se deştéptă sub Crivĕţ în fior.

---

1) copac ce séménă cu carpenul şi ulmul.

2) copăcel ce séménă cu salba móle, dar are cója roşiatică.

3) pădure désă.

4) prigoriile (sing. «prigóre» saŭ «prigoriŭ») sînt pasĕrĭ cu culorĭ fórte frumóse, ce-şĭ fac cuibul în găurĭ scobite în malurile apelor şi despre care poporul crede că nu beaŭ apă decât când plouă. Prigoriile aŭ un cântec-chiuit jalnic. Poporul, când le aude cântând, dice că ele se rógă luĭ Dumnedeŭ să dea plóe.

5) cor.

Acolo flórea nasce și móre 'n primăvară,
Acolo piere umbra în dilele de vară,
Și tómna-ĭ fără róde ș'a erneĭ vijeliĭ
Cutrieră cu sgomot pustiile câmpiĭ.

Pe cea savană 'ntinsă și cu sĕlbatic nume,
Lung *ocean* [1]) de érbă, necunoscut în lume,
O cumpĕnă se 'nalță aprópe de un puț,
Și 'n *orizon* [2]) se 'ndóe ca gâtul unuĭ struț.

Un car cu bivolĭ negri a stat lângă fântână;
Vr'o doĭ Românĭ în sóre ș'o sprintenă Română
Incunjură ceaunul ce fierbe fumegos
Pe foc, — și maĭ departe un câne róde-un os.

Pe car, un copilandru privesce 'n depărtare...
Zadarnic ochiĭ-ĭ sbóră din zare 'n altă zare:
Nicĭ casă, nicĭ pădure, nicĭ rîŭ rĕcoritor,
Nimic nu se arată pe câmpul de mohor!

Din vreme 'n vreme numaĭ lungĭ șirurĭ de cocóre
Sub bolta albăstrie sbor tainic călătóre,
Și vulturĭ marĭ, prădalnicĭ, cu ghiare înarmațĭ,
S'adună, lăsând puiĭ pe vârfurĭ de Carpațĭ...

Ah! dulce, gloriósă și mult strălucitóre
Va fi cea di de viață când, pe sub mândrul sóre,
Trecênd în rĕpegiune, *un smeŭ cu-aripĭ de foc* [3])
Goni-va trista mórte ce zace 'n acest loc!

---

1) Pronunță: «Oce-an».

2) Forma francesă a neologismuluĭ *orizont*.

3) E vorba de drumul de fier. Rĕpegiune = formă provincială pentru «repediciune», care însă e prea lung.

Mult vesel va fi câmpul, când vecinica-ĭ tăcere
Mormîntu-şĭ va deschide la glasul de 'nviere,
Ce scóte smeul falnic din gura luĭ de fier,
Vestind răpirea nouă a foculuĭ din cer! [1])

V. Alecsandri.
(1821—1890)

I. Explicare. — Poetul maĭ póte face să ne închipuim imaginea ce şĭ-a făcut el despre un obiect óre-care şi s'o simţim ca şi el, întrebuinţând şi alte mijloce stilistice decât cele de până acum. Ast-fel în bucata de maĭ sus Alecsandri, ḑicênd:

Nicĭ *casă*, nicĭ *pădure*, nicĭ *rîŭ rĕcoritor*
Nimic nu 'nveselesce pe bietul călător,

ne face să ne închipuim tristeţea pustietăţiĭ Bărăganuluĭ *enumĕrând* tôte lucrurile ce ar putea să înveseléscă pe cel ce ar trece printr'însul. Dacă ar fi fost vorba numaĭ să ne facă *să înţelegem* acéstă tristeţe ar fi putut să ḑică numaĭ:

Nimic nu 'nveselesce pe bietul călător.

Acelaş efect poetic şi în acelaş chip îl produce Alecsandri prin versurile:

Cu *érba*-ĭ mohorîtă, cu negrul eĭ *pămînt*,
Cŭ-a sale marĭ *vêrtejurĭ* de colb ce sboră 'n vênt.

Aceste enumeraţiunĭ fac un efect maĭ mare din pricină că sînt însoţite şi de repetiţiunea conjuncţiuniĭ «nicĭ» şi a proposiţiuniĭ «cu». Repetiţiunea unor cuvinte măresce efectul poetic, precum se vede şi din exemplul:

Acolo flórea nasce şi piere 'n primăvară,
Acolo piere umbra în ḑilele de vară.

Enumeraţia arată o amplificare a cugetăriĭ — decĭ e o figură de cugetare; repetiţia ajută la armonia *exprimăriĭ*, e de aceeaşĭ natură ca şi ritmul, rima, mĕsura şi cesura, face parte adecă din mijlócele armonice ale poesieĭ.

§ 55. **Teorie.** — Pe lângă figurile de cugetare cunoscute

1) Grecii ceĭ vechĭ credeaŭ că omul a început să se civiliseze după ce ḑeul Prometeŭ a furat focul din cer şi l-a adus ómenilor pe pămînt. Pentru Alecsandri, invenţia locomotiveĭ este o nouă răpire a foculuĭ din cer.

(comparaţiune, personificare, iperbolă) poetul îşĭ maĭ póte exprima cu putere imaginile şi simţirile sale prin *enumeraţiune*, care constă în arătarea unuĭ lucru ce ne impresionéză puţin, prin elementele sale, ce ne impresionéză maĭ mult.

Enumeraţiunea îşĭ întăresce adesea efectul prin *repetiţiunea* unor cuvinte. Repetiţiunea este un mijloc prin care dăm armonie exprimăriĭ, şi ast-fel o facem maĭ plăcută.

II. Explicare.— Dacă comparăm simţirea din «Căruţa luĭ Moş Nichifor» şi «Cahul», cu aceea din acéstă bucată, observăm că pe când aceea ne dispune spre veselie, acésta ne dispune spre seriositate. Poetul privesce cu seriositate obiectul ce descrie şi nicĭ nu-l înjosesce nicĭ nu-l laudă în batjocură, chiar când exageréză. Stilul ce corespunde cu o ast-fel de simţire se numesce *sever*.

§ 56. **Teorie.** Stilul prin care exprimăm simţirĭ şi imaginĭ serióse se numesce *sever*.

Exerciţiul LXXVIII.— Să se spună ce epitete, ce figurĭ de cuvînt şi de cugetare maĭ frumóse se găsesc în acéstă bucată.

Exerciţiul LXXIX.—Să se facă o descriere poetică a Bărăganuluĭ.

51.

O ŢI DE ÉRNĂ PE MUSCELE

E începutul luĭ Decembrie.

A dat Dumneţeŭ zăpadă *nemiluită* [1]); şi cade, cade *puzderie* [2]) măruntă şi désă, ca făina la cernut, vênturată de un crivĕţ, care te orbesce. *Muscelele* [3]) dorm sub zăpada de treĭ palme; pădurile în depărtare, cu tulpinĭ fumuriĭ, ciucurate de ninsóre, par cercelate cu florĭ de

1) «fórte multă», nu puţină, ca atuncĭ când «miluescĭ» pe cine-va.
2) praf ce se rĕspândesce dintr'un corp care se sfărămă.
3) délurile erbóse şi pline de pomĭ roditorĭ din apropierea munţilor.

zarzărĭ şi de corcoduşĭ. Vuet surd se încovóe după délurĭ şi se pierde în văĭ adâncĭ. Cerul e ca *leşia* [1]). Cârdurĭ negre de corbĭ, *prididite* [2]) de vênt, cronçăne, căutând spre pădure. Viscolul se înteţesce; vêrtejele trec dintr'un colnic într'altul, şi amurgul seriĭ înfaşă firea într'un zăbranic sur.

Rîul Dómneĭ, umflat, curge repede în talazurĭ cu un vâjiit de mânie înnecat în glasul vêntuluĭ; el pórtă sloiurĭ marĭ de ghéţă, butucĭ groşĭ şi-ĭ aruncă de meterezele poduluĭ, sguduit la *fite-ce* [3]) lovitură.

Arar se vede fire de om trecênd prin sat. Pârtia e acoperită. Pe icĭ pe colea se zăresc potecĭ *înfurcate* [4]), ca de lăţimea uneĭ lopeţĭ.

Nóptea cade ticnită; luminĭ gălbuĭ de văpaiţă jócă prin gémurile câtor-va case! Vremea rea a amorţit satul în deobşte sgomotos. Numaĭ în bătătura hanuluĭ hămăe răguşit doĭ dulăĭ de câinĭ.

Barbu Delavrancea.

52.

MIEDUL ERNII

In pădurĭ trosnesc stejariĭ! E un ger amar, cumplit!
Stelele par îngheţate, cerul pare oţelit,
Iar zăpada cristalină pe câmpiĭ strălucitóre
Pare-un lan de diamanturĭ ce scârţie sub picióre.

Fumurĭ albe se ridică în văzduhul scânteios,
Ca înaltele colóne *unuĭ* [5]) templu maiestos,
Şi pe ele se aşédă bolta ceruluĭ senină,
Unde luna îşĭ aprinde farul tainic de lumină.

---

1) apa amestecată cu cenuşă, în care se fierb rufele.

2) rĕsbite; gonite.

3) Formă provincială pentru «fie-ce».

4) despicate ca dinţiĭ uneĭ furcĭ, mergênd una într'o parte şi alta în altă parte.

5) In loc de «ale unuĭ». Este o «*licenţă*» («permisiune») *poetică*, o greşală care este îngăduită în versurĭ, nu în vorbirea liberă.

O! tabloŭ măreț, fantastic!... Miĭ de stele argintiĭ
In nemărginitul templu ard ca vecinice făcliĭ.
Munțiĭ sînt a luĭ altare, codriĭ, *organe* [1]) *sonóre* [2]),
Unde Crivețul pătrunde scoțênd note 'ngrozitóre.

Totul e în neclintire, fără viață, fără glas;
Nicĭ un sbor în atmosferă, pe zăpadă nicĭ-un pas;
Dar ce vĕd?... în rața luniĭ o fantasmă se arată...
E un lup ce se alungă după prada-ĭ spăimîntată!

V. Alecsandri.
(1821—1890).

53.

SECETA

E secetă — și de căldură
Pe câmp porumbul se usucă;
Mor vitele în bătătură,
Și noriĭ vin, ca să se ducă....

Prin sat alérgă paparude,
Și se 'nvêrtesc în danț vióe,
Ișĭ scutur' pletele lor ude,
Cântând descântece de plóe.

Țăraniĭ 'n cârciumă s'adună;
Pe câmp abia se mișcă-o turmă,
Tânguitor talanga sună,
Ciobanul a rĕmas în urmă.

---

1) saŭ «orgĭ». «Orga» saŭ «organul» e un fel de piano în care sunetele sînt produse de suflarea aeruluĭ. Bisericile catolice sînt înzestrate cu asemenea instrumente care daŭ un sunet plin de maiestate.

2) ce rĕsună dând un sunet frumos. E o formă maĭ poetică decât «sonore».

Cu cotul rezemat în bâtă
El cată dus în depărtare, —
Dar secera posomorîtă
Se 'ntinde fără de hotare.

După *St. O. Iosif.*

54.

IANUARIŬ

Frigul, scriitor pe gémurĭ,
Cu zăpedile se jócă
Și le schimbă 'n *promorócă* [1]),
Atârnând ciucurĭ de ramurĭ.

Din feréstra-mĭ înghețată,
Staŭ uitându-mĕ la cer:
Noriĭ, plumbuițĭ de ger,
S'aŭ strîns pată lângă pată.

Trist și singur, ca un greer,
Vĕlul timpuluĭ rupêndu-l,
Eŭ aștept să-mĭ tórcă gândul
Intr'un colț maĭ cald de creer [2]).

Iar afară numaĭ fumul
Subțiratec îșĭ ia sborul;
Eŭ îmĭ leg de dînsul dorul
Și'n văzduhurĭ îĭ daŭ drumul!

Duiliu Zamfirescu.

---

1) chiciură; brumă.

2) Strofă cam *obscură*. Inţelesul ar fi: «Eŭ, singur și trist ca un greer, caut să înţeleg tainele vremilor, și aștept să mi se desfășóre în gând amintirĭ maĭ dulcĭ și maĭ fericite decât acele taine».

55.

VISCOLUL

Crivețul din Miadă-Nópte vâjie prin vijelie,
Spulberând zăpada 'n cercurĭ de pe dél, de pe câmpie.
Valurĭ albe trec în zare, se așédă 'n lung troén,
Ca nisipurile dese din pustiul african.

Viscolul frĕmêntă lumea!... Lupiĭ surĭ es după pradă,
Alergând, urlând în urmă-ĭ prin potopul de zăpadă.
Turmele tremură; corbiĭ sbor' vêrtej, răpițĭ de vênt,
Și răchițile se 'ndóe, lovindu-se de pămînt.

Sbieret, raget, țipĕt, vaet, miĭ de glasurĭ spăimîntate
Se ridică de prin codri, de pe délurĭ, de prin sate,
Și 'ndeparte se aude un nechez rĕsunător....
Nóptea cade, lupiĭ urlă... Vaĭ de cal și călător!

Fericit acel ce nóptea, rătăcit în viscolire,
Stă, aude 'n câmp lătrare și zăresce cu uimire
O căsuță drăgălașă cu ferestrele lucind,
Unde dulcea ospeție îl întâmpină zîmbind!

V. Alecsandri.
(1821—1890).

Explicare. — In acéstă composiţie poetică observăm că un deosebit efect îl fac versurile:

Sbieret, răget, ţipĕt, vaet,

precum şi

Nóptea cade, lupiĭ urlă... Vaĭ de cal și călător,

în care poetul pune una după alta imaginĭ din ce în ce maĭ puternice, în mod gradat. Ast-fel în primul vers «răgetul» ne dă o imagină maĭ puternică decât «sbieretul»; la rândul sĕŭ «ţipĕtul», ne dă o imagine maĭ puternică decât «răgetul» care arată şi o simţire durerósă; iar «vaetul» o simţire şi maĭ durerósă decât «ţipĕtul».

Sbieret, raget, ţipĕt vaet sînt aşeḑate ast-fel în gradaţie *ascendentă*, de la cuvîntul care ne dă o impresie maĭ slabă până la acela care ne dă o impresie maĭ puternică. Aceeaşĭ gradaţie ascendentă o observăm şi în al doilea vers: nóptea cade — lupiĭ urlă — vaĭ de cal şi călător! Gradaţiunea inversă se numesce *descendentă*. Gradaţiunea ordonéză elementele cugetăriĭ făcênd-o maĭ puternică; deci este o figură de cugetare.

§ 57. **Gradaţiunea** este o figură de cugetare care constă în faptul că maĭ multe cuvinte saŭ expresiunĭ care conţin imaginĭ saŭ sentimente de deosebite tăriĭ, sînt ast-fel aşeḑate, că, saŭ cea maĭ slabă vine întâĭ şi apoĭ cele-l-alte din ce în ce maĭ puternice; saŭ cea maĭ puternică vine întâĭ şi apoĭ cele-l-alte din ce în ce maĭ slabe. In primul cas, gradaţiunea e *ascendentă*, în al doilea cas, *descendentă*.

Exercţiul LXXX.— Să se caute gradaţiunile din «Bărăganul».

56.

GRADINA LUĬ BUJOR

Las straturile troenite de miresme, cu jocul sglobiŭ al fluturilor *nostimĭ* [1]) şi trec *de la dél de bordeiŭ* [2]).

Intre grădinĭ, carpĕnul cu crăcile fugite 'n lăturĭ, îşĭ scurge făşiile ramurilor luĭ frunzóse, peste bordeiul îmbrăcat de mréja *buneĭ-dimineţe* [3]).

Apa de la şipot se trage la vale în nodurĭ şerpuite, cotind printre *lesele* [4]) nóstre de legume şi verdeţurĭ.

Simţesc o adevĕrată beţie, rătăcind prin belşugul ródelor: *Fasolele* [5]) îşĭ întind ciucuriĭ înfloriţĭ în lungul haracilor *înmânuşaţĭ* [6]) de foĭ pleoştite. Bobul abia-şĭ ţine subsuorile *înghindurate* [7]) de tecĭ pline. Sfeclele roşesc

1) Cuvînt prea familiar = drăgălaşĭ.
2) în sus de bordeiŭ. E vorba de bordeiul unuĭ pădurar, Bujor.
3) zoreleĭ.
4) desişurile.
5) fasolea. Pluralul e o formă întrebuinţată numaĭ în Moldova.
6) îmbrăcaţĭ.
7) cu ghindurĭ («glande»; «umflăturĭ»).

în sărutarea sóreluĭ pe asfinţite. Pólele grădineĭ îs brumate cu *harbujĭ* [1]). Apa lor verde e *tărcată* [2]) de valurile galbene ale *zĕmoşilor* [3]) ofticoşĭ. Tótă marginea e o pânză încâlcită de vrejurĭ subţirĭ. Unda tremurătóre a măraruluĭ şi a pătrunjeluluĭ, îşĭ scaldă mirosul *aromitor* [4]) în parfumul tare, ameţitor al busuioculuĭ şi a *minteĭ* [5]). Cimbrul îşĭ încurcă trupul supt, în frunzele grase şi *desmăţate* [6]) *a* [7]) leuşténuluĭ trândav. Şirurile uşóre şi bine rânduite de usturoĭ rîd de coţile *pânticióse* [8]) şi şubrede ale cepeĭ.

Şi, prin atâta prisos şi bucurie, tremură într'un *gogolit* [9]) prietenos frântura isvoruluĭ împrăsciind în lăturĭ *jilăvélă* [10]) şi desmerdare. Aĭ fi ţis că-ĭ o vână ce *părăduesce* [11]) în drum sângele trebuitor unuĭ trup sănătos.

Laturile grădineĭ sînt îmbrăţişate pe departe de valurile învólte ale *curpenilor* [12]) tufoşĭ de *bostan* [13]).

Sîntem încojuraţĭ tot de bine; slavă Domnuluĭ, avem *să ne înfruptăm* [14]) cu de tóte.

Cine saméně culege...

I. Adam.

Explicare. — In acéstă descriere poetică se găsesc maĭ multe particularităţĭ stilistice care ne fac *altă* impresiune decât aceea

---

1) pepenĭ verţĭ.
2) pătată.
3) pepenĭ galbenĭ.
4) dulce; ce te adórme uşor.
5) ismeĭ.
6) destrăbălate; cu port necuviincios.
7) formă moldovenéscă în loc de «ale». Se îngădue numaĭ în versurĭ altminterĭ e o greşélă.
8) umflate; avênd un început de pântece.
9) murmur mângăios.
10) umeţélă.
11) risipesce; prăpădesce.
12) viţelor.
13) dovléc.
14) să gustăm; să mâncăm.

pe care poetul vrea să ne facă s'o simţim în faţa uneĭ aşa de îmbelşugate grădinĭ. Ele sînt ca nisce *note false* într'o bucată musicală. Ast-fel într'însa găsim:

1. *Termenĭ nepotriviţĭ* cu sentimentul de încântare pe care viaţa sănătósă a plantelor îl produce în sufletul celuĭ ce descrie grădina: «nostimĭ», «pleoştite», «ofticoşĭ», «pânteciosĭ», «supt», «desmăţat», «îs»....

2. *Figurĭ* şi cu deosebire *metafore silite* (improprĭĭ): De aracĭĭ de fasole poetul ḑice că sînt «înmănuşaţĭ» de foĭ, ca şi când acestea ar face un fel de mânuşĭ aracilor; de brazdele de florĭ ḑice că sînt «troenite» de miresme, ca şi când mirosul florilor s'ar aseměna cu zăpada troenită; de florile fasoliĭ ḑice că sînt «ciucurĭ înfloriţĭ» şi că fasolea îĭ întinde în lungul aracilor, de şi «ciucurĭĭ» sînt făcuţĭ să atârne în jos; de grădină spune că are «póle». Tot ast-fel ne spune că «apa *se trage* la vale; «carpenul *îşĭ scurge* ramurile»; «bobul abia-*şĭ ţine subţiorile...*»; «unda-mărarului *îşĭ scaldă mirosul...*»; «cimbrul *îşi încurcă* trupul»; «şirurile de usturoĭ *rîd* de coḑile... cepeĭ».

3. *Expresiunĭ incongruente* (expresiunĭ care, raportându-se la acelaş obiect, unele ne lasă o impresiune şi altele o impresiune contrarie, care distruge pe cea d'întâĭ): De isvor poetul spune maĭ întâĭ că «tremură într'un gogolit *prietenos*... împrăştiind *desmierdare*»; iar în frasa următóre spune că par'că e «o *vênă* ce *părăduesce* în drum sângele trebuitor unuĭ trup sănătos». Cum maĭ póte fi «prietenos şi plin de desmierdare» o vênă care risipesce sânge? De rĕzórele («pólele!») grădineĭ spune că sînt *brumate* de vrejurile pepenilor verḑĭ; dar îndată adaogă «apa lor *verde*», şi ast-fel impresia cea d'întâĭ este maĭ mult saŭ maĭ puţin ştérsă prin cea de-a doua.

§ 58. **Teorie.** — Stilul în care se găsesc multe figurĭ silite, termenĭ nepotriviţĭ, expresiunĭ incongruente, se numesce stil *afectat*, *manierat* saŭ *nenatural*.

In afară de claritate, precisiune, puritate, corecţiune, proprietate, stilul maĭ trebue să aibă încă o calitate generală, *naturalul* — adecă să fie *nesilit*, *natural* saŭ *firesc*.

Exerciţiul LXXXI.—Să se citéscă composiţia următóre, să se caracteriseze şi să compare cu «Grădina luĭ Bujor» din punctul de vedere al naturaluluĭ.

57.

DRUMUL SPRE SARACENĬ

Drumul de ţară vine din oraş, trece pe lângă Valea-Sécă şi merge maĭ departe prin Valea-Răpiţeĭ. Unde se întâlnesc drumurile, la împreunarea celor douĕ văĭ, pe Răpiţa, este o móră, lângă Răpiţă este o rugă, lângă rugă este o fântână, iar lângă fântână sînt opt paltinĭ frumoşĭ. Locul acesta se ḑice: «La rugă la Sărăceni!» De aicĭ până la Sărăceni nu este decât cale de un cés. Cu tóte aceste, de câte orĭ vine din oraş, Sărăcenénul se opresce aicĭ, adapă caiĭ şi maĭ stă puţină vreme, aşteptând ca să vie vre-un drumeţ, care să întrebe: «Ce sat e acela, unde se vede biserica cea frumósă cu pereţĭ albĭ şi cu turn sclipitor?» Fiind întrebat ast-fel, el îşĭ neteḑesce mustĕţile şi rĕspunde, privind fălos spre acel loc: «Acolo sus pe Gropniţa? Acela e satul nostru, Sărăceniĭ; dar clopotele să le auḑĭ: ce clopote sînt în turnul acela!... s'aud cale de treĭ césurĭ!»

Unde se despart drumurile, este un stâlp cu douĕ braţe; pe un braţ stă scris: «Spre Valea-Răpiţeĭ», pe cea-l-alt: «Spre Valea-Sécă».

Drum ca acela, care trece prin Valea-Sécă în spre Sărăceni, jur împrejur nu este. Neted ca masa şi vîrtos ca sîmburile de cireşe. Se vede că Sărăcineniĭ l-aŭ făcut de dragul lor. In drépta şi în stânga, tot ḑece, cincĭ-spreḑece paşĭ unul de altul, sînt nisce nucĭ tufoşĭ, la care omul privesce cu drag. Albia pârăuluĭ rĕmâne la drépta: drumul trece pe cóste, maĭ pe sus, ca să nu-l atingă năpădirea apeĭ. Sărăceneniĭ aŭ trebuit să sfarme stâncĭ în calea lor; dar aŭ făcut-o bucuroşĭ, fiind-că din stâncĭ şĭ-aŭ făcut drumul.

De aicea Sărăcinénul se simte acasă, de aceea mână numaĭ în pas. De altmintrelea nicĭ nu i se urăsce. Aprópe

la tot pasul întâlnesce câte un cunoscut, cu care maĭ schimbă vorba «de unde şi până unde?»

Asta duce un car de var, cel-l-alt un car de póme; maĭ apoĭ vine unul cu împletiturĭ, altul cu un car de róte, dóge orĭ alt lemn lucrat. Iară pe marginea drumuluĭ, din când în când, dă de pietrariĭ care ciocănesc din zorĭ de ḑi până la apusul sóreluĭ. Astă cale nu e pustie.

Unde cotesce calea şi drumul, acolo sînt vărăriile. Aicĭ apoĭ e târg întreg. Uniĭ încarcă var, alţiĭ descarcă piatră şi lemne; pietrariĭ fac *tocot* [1]); vărariĭ aruncă lemne în foc, stăpâniĭ fac larmă, unul pentru cincĭ.

De la acest loc şi satul se vede maĭ bine. Grădinile sînt încă prea îndesate cu pomĭ; numaĭ printre crĕngĭ orĭ peste pomĭ, pe icĭ pe colea, câte-o bucată de pereţiĭ şi acoperemintele caselor. Casa popiĭ este tocmaĭ sus, lângă biserică; nicĭ din asta nu vedem însă decât cincĭ fereştĭ şi un acoperĕmînt roşu cu douĕ *hornurĭ* [2]). In faţă cu biserica este şcóla. Casa, din care nu vedem decât o bucată de perete cu douĕ fereştĭ marĭ şi acoperĕmîntul, este a Marcu Florii Cuculuĭ. Iară zidirea cea mare, care se vede maĭ în vale, este primăria. — Dacă satul nu ar fi atât de îndesat, ar trebui să ni se înfăţişeze fórte frumos. Aşa însă, rĕmâne învelişul, din care trebuesce să ne închipuim cele ce nu vedem.

I. Slavicĭ.

58.

MAGUL

Pe-un jeţ tăiat în stâncă stă ţépĕn, palid, drept,
Cu cârja luĭ în mână, preotul cel păgân.
De-un veac el şade ast-fel, *de mórte-uitat bĕtrân* [3]);
In plete-ĭ cresce muschiul şi muschiŭ pe al luĭ sîn,

1) piatră sfărâmată gata de a fi pusă în cuptor.
2) coşurĭ.
3) *Inversiune:* bĕtrân, uitat de mórte.

Barba 'n pămînt ĭ-ajunge şi genele la piept.
Aşa fel ḑi şi nópte, de veacurĭ, el stă orb,
Piciórele luĭ *veche* [1]) cu piatra 'mpreunate;
El numĕră în gându-ĭ ḑile nenumĕrate,
Şi fâlfâe de-asupră-ĭ, gonindu-se în róte,
Cu-aripile-ostenite, un alb ş'un negru corb.

M. Eminescu.
(1850—1889).

Explicare. — In aécstă bucată din poema întitulată «Strigoiĭ», Eminescu *ne mişcă inima*, înfăţişându-ne în mod viŭ pe un preot păgân, care se credea că are puterea de a învia morţiĭ. Acéstă bucată este dar, din punctul de vedere al fonduluĭ, o compositiune *poetică*. Ea are de obiect un lucru de sine stătător (ce-va ale căruĭ părţĭ le putem cuprinde dintr'odată cu privirea), decĭ este o *descriere*. Maĭ observăm că acéstă descriere poetică ne înfăţişéză o fiinţă care, pe lângă însuşirĭ fisice, are şi însuşirĭ morale («el numĕră în gându-ĭ ḑile nenumĕrate»); prin urmare, ea are acelaş caracter ca şi portretul prosaic despre care am vorbit (§ 18). Este decĭ un *portret poetic*. Frumuseţea acestuĭ portret constă în *claritatea vie* saŭ *plasticitatea* notelor caracteristice. Plastice sînt maĭ tóte determinările prin care poetul caracteriséză pe mag. Il vedem «ţépĕn», «palid», «drept», ca şi când ar fi tăiat în aceeaşĭ stâncă din care e tăiat jeţul pe care şade. Il vedem cât e de bĕtrân după muschiul ce-ĭ cresce în plete şi pe sîn, după barba ce «'n pămînt ĭ-ajunge» şi după «genele care ĭ-ajung la pĭept». Iar înţepenirea luĭ de veacurĭ o pricepem adânc şi ne impresionăm de ea, când poetul ne spune că magul «e orb şi că piciórele luĭ sînt împreunate cu piatra».

---

1) Formă necorectă pentru «vechĭ». Epitetul «vechiŭ» ar fi impropriŭ pe lângă «picióre», dacă poetul n'ar ţinti să ne dea o impresie particulară: impresia că magul face una cu piatră, par'că n'ar maĭ fi fiinţă vie, ci o formaţiune minerală, anorganică. Altminterĭ în loc de «vechiŭ» ar fi trebuit să pună termenul «bĕtrân».

§ 59 **Teorie**. — Când descrierea poetică are de obiect o ființă ce are însușirĭ materiale și morale, ea pórtă numele de *portret poetic*.

Portretul poetic e cu atât maĭ bun, și decĭ maĭ frumos, cu cât poetul întrebuințéză imaginĭ mai *plastice*.

Aplicație. — **Ce fel de composiție este «Magul» din punctul de vedere al fonduluĭ? Dar din punctul de vedere al obiectuluĭ? Câte feluri de calităţĭ póte avea ființa descrisă aci? Cu ce fel de descriere prosaică cunoscută decĭ séměnă din acest punct de vedere? Cum se póte numi o ast-fel de composiție? In ce stă frumusețea unuĭ portret poetic? Ce este plasticitatea? Enumeră câte-va note plastice?**

Exercițiul LXXXII.— Să se citéscă composiția de maĭ jos, să se caracteriseze să se analiseze și apoĭ să se compare cu «Magul» din punctul de vedere al plasticității imaginilor.

Exercițiul LXXXIII.— Să se încerce a se compune un portret poetic al luĭ «Ștefan cel Mare» în vorbire liberă.

59.

ȘTEFAN CEL MARE ÎN CODRUL COSMINULUĬ

(Din «Dumbrava Roșie»).

In mijlocul pădurĭĭ este-o poénă lungă
Și largă, ce foesce de ómenĭ ca un roiŭ.
La capětu-ĭ din drépta se prelungesce-o *strungă* [1]),
Prin care ostășimea curge ca un șivoiŭ.
Ea intră în poénă și se aș́éd́ă 'n rândurĭ,
Privind la o colibă de ramurĭ de stejar,
In care-o umbră mare de om plecat sub gândurĭ
Stă pe genunchĭ, se 'nchină în față c'un altar.
Deodată o lumină fantastic isbucnesce
Din ḑece 'nalțĭ mestécěnĭ cu fruntea 'nflăcărată.
Coliba se deschide, umbra se scólă, cresce
Și splendid, maiestósă la óste se arată!

1) loc strîmt de trecere.

Un lung fior pătrunde mulțimea 'n admirare.
Toțĭ ḑic: «E Ștefan! - Ștefan!»
Dar![1]) Ștefan e cel Mare!
Iată-l cărunt, dar încă bărbat între bărbațĭ,
Ca muntele Ceahlăul prin munțiĭ din Carpațĭ!
El întrunesce 'n sine o *triplă maiestate* [2]):
Acea care-o daŭ aniĭ la consciințĭ curate,
Acea care resfrânge a tronuluĭ splendóre,
Ș'acea întipărită de faima 'nvingătóre.
Timpul ĭ-aŭ pus corónă de-argint, țara, de aur,
Și gloria măréță ĭ-aŭ pus cununĭ de laur.
Pe falniciĭ sĕĭ umerĭ, cu aniĭ, sînt clădite
Neperitóre sarcinĭ de fapte strălucite,
Dar, anĭ și fapte, Ștefan nu simte-a lor povară,
Căcĭ dragostea moșieĭ, ca dalba primăvară,
In sînu-ĭ înflorescе și îl întineresce
Pentru salvarea țăriĭ, când țara pătimesce.
Eroŭ plin de lumină, el e menit în lume
Pe seculul ce-l vede să sape al sĕŭ nume
Și *să respânde* [3]) rade pe secolĭ viitorĭ,
Precum un sóre splendid ce sparge deșiĭ norĭ.
Ființă de-o natură gigantică, divină,
El e de-aceĭ la care istoria se 'nchină,
De-aceĭ care prin lume, sub pașiĭ lor, cât merg,
Las' urme urieșe ce 'n vecĭ nu se maĭ șterg,
A cărora legendă departe mult se 'ntinde
Și 'nchipuirea lumiĭ fantastic o aprinde.
Măreț, în a sa umbră un timp întreg dispare [4]),
Căcĭ Dumnedeŭ pe frunte-ĭ aŭ scris: *„Tu veĭ fi mare!“*

V. Alecsandri.
(1821—1890).

---

1) Da!
2) o întreită măreție.
3) Formă necorectă pentru «respândesce».
4) Ștefan este așa de mare încât în umbra luĭ dispare o întrégă epocă măréță.

60.

LA SEVASTOPOL [1]).

In sgomotul de tunurĭ ce tună ne'ncetat,
La Crîm, pe triste țĕrmurĭ, mĕ primblu întristat,
Și 'n cale-mĭ pretutindenĭ, calc țernă de morminte,
Sub care zac pierdute grămeḑĭ de oseminte.

Pe cerul alb de tómnă sbor' bombele vuind
Și cad printre risipurĭ, ca fulgerul trăsnind;
Pămîntul împrejuru-mĭ, săpat în lungĭ *tranșele* [2]),
E plin de arme rupte, de glonțĭ și de ghiulele.

Un șir de marĭ corăbiĭ staŭ înnecate 'n port;
Orașul Sevastopol, ars, dărâmat și mort,
Intinde pe o culme ruina sa măréță,
Fantasmă învelită c'un giulgiŭ de-albă céță!

O, ce spectacol mare de marĭ deșertăciunĭ,
Cu fală-acoperite de-a glorieĭ cununĭ!
Cât sânge, câte chinurĭ și câtă grozăvie
Pentr'un *monarc despotic* [3]) și órba sa trufie!

Trecut-aŭ pe aice cutremur sfărmător?
Potop trimis din ceruri cu foc pedepsitor?
Nicĭ aprigul cutremur, nicĭ flacăra ceréscă —
Dar aŭ trecut urgia și ura omenéscă!

---

1) O vestită cetate în Crîm saŭ Crimeea.

2) *Franțuzism* = șanțurĭ de apĕrare.

3) E vorba de Nicolae II, Țarul Rusieĭ, care, crediendu-se maĭ puternic decât era într'adevĕr, a provocat rĕsboiul Crimeeĭ. De aceea poetul vorbesce de «órba» luĭ «trufie».

Și aŭ lăsat în urmă grămadă la un loc
O lungă risipire cenușerită 'n foc,
Și multe, fără numĕr, de tainice mormînturĭ
Pe care sfînta cruce se clatină de vênturĭ !...

Când va sosi, o! Dómne, un timp maĭ mângăios
In care să pătrundă cuvîntul luĭ Christos ?
Să piară dușmănia din trista omenire,
Să nu maĭ fie omul unéltă de peire ?

Când resări-va 'n cerurĭ frumósa, blânda ḑi,
Ce din orbire cruntă pe regĭ îĭ va treḑi
Ș'a respândi în lume simțirĭ mântuitóre,
Dreptatea, libertatea frăția 'ntre popóre ?....

Pierdut în gândurĭ ast-fel pe câmp mĕ rătăcesc
Și 'ntr'o adâncă rîpă, cu jale mĕ opresc
Lâng'un mormînt, la umbră, sfărmat de-o bombă *grósă* [1],
Ce din văzduh căḑuse pe marmura luciósă.

Se sparse [2]) bomba 'n douĕ, ș'acuma negru-ĭ sîn,
Ca tristă cup'a morțiĭ, de rouă era plin ;
Iar din mormîntul rece, prin marmura sdrobită,
Crescuse și 'nflorise o mică mărgărită.

O, tain'a Provedințeĭ! .... Unélta de omor
Se schimbă pentru paserĭ în vas rĕcoritor!
Din mórte, nasce viața, din întuneric, sóre,
Din țerna mormîntală, rĕsare dulce flóre!

---

1) Epitet lipsit de proprietate. Pentru lucrurĭ rotunde nu se întrebuințéză determinarea de «gros». Gros putea fi numaĭ peretele bombeĭ sparte, dar acésta nu s'ar fi putut înțelege din context decât cu douĕ versurĭ maĭ jos, și decĭ n'ar fi putut înlătura prima greșală.

2) Maĭ bine : «se spărsese». Veḑĭ în ultimul vers al strofeĭ «crescuse și 'nflorise».

O, Dómne! fie, fie ca sângele vĕrsat
Pe sub aceste ziduri, într'un rĕsboiŭ turbat,
Să dee o ródă bună, un drept de re'nviere
Pentru-a mea țară scumpă ce zace în durere!

V. Alecsandri.
(1821—1890).

Explicare. — In acéstă descriere poetică în care ni se înfățișéză imaginea împrejurimilor Sevastopoluluĭ, pe când suferia o înfricoșată bombardare, în timpul rĕsboiuluĭ Crimeiĭ (1852), poetul descriind maĭ întâĭ grozăviile ce vede, reflectéză la deșertăciunea glorieĭ, la trufia monarhuluĭ care a provocat acel desastru, la un viitor de pace în omenire; și al doilea, descriind viața care mijesce în acele gróznice locurĭ, el reflectéză la misterul viețiĭ și la renascerea proprieĭ sale Patriĭ. Un asemenea tabloŭ amestecat cu reflecțiĭ se numesce *contemplațiune.*

§ 60. **Teorie.** — Descrierile poetice în care poetul găsesce prilej să facă reflecțiĭ (cugetărĭ serióse) cu privire la Dumnedeŭ, la sórta lumiĭ, omenirii saŭ patrieĭ, se numesc *contemplațiunĭ* saŭ *meditațiunĭ poetice.*

II Explicare.— Cercetând acéstă descriere poetică din punctul de vedere al stiluluĭ, observăm că cuvintele în propositiune sînt une-orĭ ast-fel așeḑate una după alta, că la citire sună frumos și plin de înțeles. Ast-fel primul vers:

In sgomotul de tunurĭ ce tună ne'ncetat,

și maĭ departe versul:

Pe cerul alb de tómnă sbor bombele vuind

sună, ca și cum am auḑi tunurile dând și bombele trecênd prin aer. Acéstă potrivire a sunetuluĭ cuvintelor cu înțelesul lor se numesce *onomatopee.*

Alte-orĭ însă cuvintele sînt ast-fel așeḑate că sînt greŭ de pronunțat și sună neplăcut la citire. Ast-fel este partea din urmă a versuluĭ:

Fantasmă învelită c'un *giulgiu de-albă céță*

în care «de-albă» se pronunță greŭ după «giulgiŭ» iar cuvintele «albă și «céță» la citire par'că formézā un cuvînt noŭ, «albă-céță», care sună neplăcut. Ast-fel de întâlnire de cuvinte se numesce *cacofonie* (sunet urît).

Orĭ-ce scriitor trebue să se feréscă de cacofoniĭ, adecă să caute să aibă *stilul armonios. Armonia* este şi ea o calitate generală a stiluluĭ.

§ 61. **Teorie**. — O altă calitate generală a stiluluĭ este *armonia*. Scriitorul trebue să se feréscă de a întrebuinţa cuvinte care sună urît saŭ de a împreuna cuvinte în propositiunĭ şi propositiunĭ în frase ast-fel încât să resulte un sunet lipsit de armonie. Contrariul armonieĭ este *cacofonia*.

Când armonia cuvintelor se potrivesce cu înţelesul lor, avem un efect stilistic numit *onomatopee*. Onomatopeele sînt întrebuinţate cu deosebire de poeţĭ.

III Explicare. — In acéstă bucată, pe lângă metafore, întâlnim şi alte figurĭ de cuvînt. Ast-fel în loc de «bombă» poetul ḑice:

. . . *Unélta de omor*
Se schimbă pentru paserĭ în vas rĕcoritor.

Aci el pune în locul termenuluĭ particular «bombă» un termen general, «unélta de omor», ce cuprinde în sine şi alte lucrurĭ de acelaş fel. Inlocuirea termenuluĭ particular printr'un termen general, precum şi înlocuirea contrarie constitue o figură de cuvînt, care se numesce *sinecdocă*. Acéstă figură contribue la efectul poetic maĭ mult decât termenul propriŭ corespunḑĕtor. Ast-fel în acest exemplu, dacă poetul ar fi ḑis:

Bomba
Se schimbă... în vas rĕcoritor

s'ar fi perdut impresia pe care ne-o face oposiţia dintre termeniĭ «unéltă de omor» — «vas rĕcoritor». De-altminterĭ acéstă oposiţie constitue o figură de cugetare numită *antitesă*. Ea constă din orĭ-ce oposiţie de ideĭ, de sentimente saŭ de imaginĭ. Tot antitese sînt:

Din *mórte* nasce *viéţă* din *intuneric, sóre;*
. . . . . .
Din *ţérnă mormîntală* rĕsare *dulce flóre.*

Efectul acesteĭ poesiĭ maĭ este mărit prin douĕ figurĭ de cugetare, care provócă direct simţirea nóstră. Ast-fel în exemplele:

O ce spectacol mare de marĭ deşerlăciunĭ
Cu fală-acoperită de-a glorieĭ cununĭ!
. . . . . .
Cât sînge, *câte* chinurĭ şi *câtă grozăvie*
Pentr'un monarc despotic şi órba sa trufie!
. . . . . .
O taină-a Providenţeĭ!

efectul sta în isbucnirea unor sentimente viĭ prin interjecţiunĭ saŭ prin determinative de mirare. Sînt exemple de figura de cugetare numită *exclamaţiune.*

Din contră în exemplele :

Trecut-aŭ pe aice cutremur sfărmător ?
Potop trimis din ceruri cu foc pedepsitor ?
. . . . . .
Când va sosi... un timp maĭ mângâios
In care să pătrundă cuvîntul luĭ Cristos ?

efectul poetic stă în în întrebările viĭ ce-şĭ face poetul fără să aştepte vre-un rĕspuns. Sînt exemple de figura de cugetare numită *interogaţiune.*

§ 62. **Teorie.** — Figura de cuvînt prin care înlocuim un termen general printr'unul particular saŭ vice-versa se numesce *sinecdocă.*

Figura de cugetare prin care opunem ideĭ la ideĭ, imaginĭ la imaginĭ, sentimente la sentimente, ast-fel ca să se simtă cât maĭ bine oposiţia dintre ele se numesce *antitesă.*

Exclamaţiunea este figura de cugetare prin care poetul şĭ-arată vioiciune sentimentuluĭ prin interjecţiunĭ saŭ alte determinative de mirare.

Tot o figură de cugetare maĭ este *interogaţiunea* prin care poetul şĭ-arată vioiciunea sentimentelor prin întrebărĭ care nu aştéptă rĕspuns.

Aplicaţie. — Ce fel de composiţie este «La Sevastopol» din punctul de vedere al fonduluĭ ? Dar din punctul de vedere al obiectuluĭ ? Care sînt momentele în care se póte descompune ? Ce elemente noĭ coprinde în deosebire de cele-l-alte descrierĭ poetice de până acum ? Cum se numesc composiţiile care, odată cu descrierea unuĭ obiect, cuprind reflecţiunĭ asupra luĭ Dumnedeŭ şi asupra sórteĭ omenirii ?

Exerciţiul LXXXIV. — Să se facă după modelul «La Sevastopol» o meditaţie poetică în vorbire liberă cu subiectul «La Călugărenĭ».

61.

DOR DE DUS

Bate vêntul, bate tare,
Bate de la Rĕsărit
Şi-mĭ aduce dor de mare,
Dor de lung călătorit.

Duce-m'aş atuncĭ în lume,
Fără să mĕ maĭ opresc,
Prin pustiurĭ fără nume
Marĭ, ca golu-mĭ sufletesc.

Duce-m'aş viéţa tótă,
Ca să scap de al eĭ chin,
Până 'n lumea ceea-l-altă,
De-unde ceĭ duşĭ nu maĭ vin.

Şi-atuncĭ pe pămînt, atunce,
Aceĭ care m'aŭ iubit
Să însemne cu o cruce
Locul unde m'am oprit.

Th Şerbănescu.
(1839—1901).

Explicare. — In acéstă composiţie, autorul vedem că vrea să ne înfăţişeze nu un obiect exterior, ca în composiţiile de până acum, ci chiar propria sa emoţiune saŭ simţire: *dorul de a se duce în lume*, acesta e obiectul composiţieĭ sale. E, prin urmare, o *descriere*. Autorul face acéstă descriere cu scopul ca să ne transmită şi nouĕ aceeaşĭ simţire, când o vom citi. Ea este dar o *descriere poetică*. Descrierile poetice, care, pornind din simţirea poetuluĭ, aŭ de obiect chiar simţirea luĭ, se numesc *ode* saŭ *cântece*.

§ 63. **Teorie.** — Se numesc *ode* saŭ *cântece* descrierile poetice, care aŭ de obiect însă-şĭ simţirea poetuluĭ.

Explicare. — In descrierea poetică de maĭ sus, poetul ne face să simţim dorul sĕŭ, legându-l de nĭsce împrejurărĭ materiale, pe care ni le dă sub formă de imaginĭ destul de viĭ. El ne vorbesce de bătaea vêntuluĭ de Rĕsărit, ce a trecut în drumul sĕŭ peste atâtea ţărĭ şi care acum sosesce de peste Marea Négră, de care poetul şĭ-amintesce cu dor, căcĭ pe ea póte călători departe ca şi vêntul:

Şi mĭ-aduce dor de mare,
Dor de lung călătorit...

Ne vorbesce apoĭ de pustiurile fără hotare, la care va ajunge în călătoria sa, şi de singurătatea (golul) sufletuluĭ sĕŭ:

Duce-m'aş...
Prin pustiurĭ fără nume...

Ne vorbesce, în fine, de lumea cea-l-altă, unde ar vrea să ajungă, căcĭ ceea ce-l face să aibă dorul de dus sînt chinurile vieţiĭ de care vrea să scape. Cu acéstă ultimă imagine poetul ar putea să-şĭ sfârşéscă poesia, dar lumea cea-l-altă, de care vorbesce, nu este destul de concretă, nu ne dă o imagine vie, şi atuncĭ, în ultima strofă, el ne arată maĭ viŭ, ne *sensibiliséză* maĭ bine termenul călătorieĭ sale dincolo de viaţă, prin crucea pe care ceĭ ce l-aŭ iubit o vor pune pe mormîntul sĕŭ.

§ 64. **Teorie.** — Pentru ca o odă saŭ poesie lirică propriŭ disă să ne impresioneze, poetul nu trebue să ne descrie emoţiunile sale în chip abstract, ci să caute a le lega de óre-care împrejurărĭ materiale ce pot fi redate prin *imaginĭ*.

Aplicaţie. — Care e obiectul composiţieĭ de maĭ sus? Care e fondul eĭ? Intru ce se deosibesce fondul de obiect? Cum se numesc aceste composiţiunĭ? Ce trebue să facă poetul ca să isbu-

téscă în descrierea emoţiunilor sale? Ce figurĭ maĭ însemnate se observă în acéstă bucată.

Exercițiul LXXXV.— Să se 'nveţe pe dinafară «Doina».

62.

DOINA

Doină, doină, cântec dulce,
Când te-aud, nu m'aș maĭ duce,
Doină, doină, *viers* [1]) cu foc,
Când rĕsunĭ, eŭ staŭ în loc.
Bate vênt de primăvară,
Eŭ cânt doina pe afară,
De mĕ 'ngân cu florile
Și privighetorile.
Vine érna viscolósă,
Eŭ cânt doina 'nchis în casă,
De-mĭ maĭ mângâiŭ ḑilele,
Ḑilele și nopțile.
Frunḑa 'n codru *cât* [2]) învie
Doina cânt de voinicie;
Cade frunza jos în vale,
Eŭ cânt doina cea de jale,
Doina ḑic, doina suspin,
Tot cu doina mĕ maĭ ţin;
Doina cânt, doina șoptesc,
Tot cu doina vieţuesc,
Eŭ cu doina mĕ plătesc
De bir și de *boeresc* [3]).

Poes. pop. (Col. *Alecsandri*)

---

1) melodie; cântec. Forma populară e «ghiers».
2) îndată-ce.
3) ḑile de clacă, ce ţăranul, până la 1864, datoria proprietaruluĭ pentru pămîntul ce acesta îĭ da pentru hrană.

Explicare. — Acéstă composiţie a fost compusă de vre-un ţăran român şi s'a rĕspândit în popor, de unde apoĭ a fost culésă, îndreptată şi publicată de Alecsandri. Ea are de fond simţirea de mângâere ce o găsesce Românul la vremurĭ bune şi la vremurĭ rele în cântecul sĕŭ numit Doină. Obiectul acesteĭ simţirĭ nu e deosebit de ea însă-şĭ — de aceea acéstă composiţie este o descriere poetică şi anume un *cântec* saŭ o *odă*. Odele de origine pur românéscă, cum e acésta, se numesc *doine*.

§ 65. **Teorie**.—Descrierile poetice, care aŭ de obiect simţirĭ de-ale poporuluĭ şi sînt făcute de popor, fără să se scie anume cine, se numesc *doine*. Ele fac parte din producţiile poporuluĭ, cunoscute sub numele de *poesie populară* saŭ *poporană*.

Aplicaţie. — **Ce fel de composiţie este «Doina» din punctul de vedere al fonduluĭ? Dar din punctul de vedere al obiectuluĭ? Cine a făcut-o? Cum se numesc poesiile cu acéstă origină? Ce asemĕnărĭ şi deosebirĭ se póte face între «Doină» şi «Dor de dus»?**

Exercitiul LXXXVI.— Să se caute şi să se culégă câte douĕ doine populare.

63.

«RĔSUNETUL»

(Marşul anuluĭ 1848)

Deştéptă-te, Române, din somnul cel de mórte,
In care te-adânciră barbariĭ de tiranĭ!
Acum orĭ niciodată, croesce-ţĭ altă sórtă,
La care să se 'nchine şi cruţiĭ tĕĭ duşmanĭ!

Acum orĭ niciodată, să dăm doveţĭ în lume,
Că 'n aste mânĭ maĭ curge un sânge de Roman—
Şi că 'n a nóstre piepturĭ păstrăm cu fală-un nume
Triumfător în lupte, un nume de Traian.

Inalță-ți lata frunte și cată 'n jur de tine,
Cum staŭ, ca brădiĭ 'n munte, voinicĭ — sute de miĭ!
Un semn eĭ maĭ aștéptă și sar ca lupiĭ 'n stână:
Bĕtrânĭ, bărbațĭ și tinerĭ din munțĭ și din câmpiĭ.

Priviți, mărețe umbre, Mihaiŭ, Ștefan, Corvine!
Românaațiune, aĭ voștri strănepoțĭ,
Cu brațele armate, cu focul vostru 'n vine,
Viéță 'n libertate orĭ mórte strigă toțĭ.

Pe voĭ vĕ nimiciră a pismeĭ rĕutate
Și órba neunire la Milcov și Carpațĭ;
Iar noĭ, pătrunșĭ la suflet de sfînta libertate,
Jurăm că vom da mâna să fim pururea frațĭ.

O mamă văduvită de la Mihaiŭ cel Mare
Pretinde de la fii-șĭ adĭ mână d'ajutor,
Și blestemă cu lacrimĭ în ochĭ pe orĭ și care
Ce 'n ora de pericol s'ar face vîndĕtor.

De fulgere să piară, de trăsnet și puciósă,
Orĭ-care s'ar retrage din gloriosul loc,
Când patria, — a sa mamă, cu inima duiósă
Va cere ca să trecem prin sabie și foc!

N'ajunse iataganul barbareĭ Semi-lune,
A căreĭ plăgĭ fatale și adĭ le maĭ simțim,—
Acum se vâră cnuta în vetrele străbune;
Dar martor ne e Domnul, că, viĭ, nu o primim!

N'ajunse despotismul cu 'ntréga luĭ orbie,
Al căruĭ jug din secolĭ ca vitele-l purtăm,
Acum se 'ncércă cruțiĭ, în órba lor trufie,
Să ne răpéscă limba; dar numaĭ morțĭ o dăm.

Românĭ din patru unghiurĭ, acum orĭ niciodată,
Uniți-vĕ în cuget, uniți-vĕ 'n simțirĭ!
Strigațĭ în lumea largă, că Dunărea-ĭ furată
Prin intrigă și silă, viclene uneltirĭ!

Preoțĭ, cu crucea 'n frunte! căcĭ óstea e creștină,
Devisa-ĭ libertatea și scopul eĭ prea sfînt;
Murim maĭ bine 'n luptă cu glorie deplină,
Decât să fim sclavĭ iarășĭ în vechiu-ne pămînt!

Andreĭ Mureșanu.
(1816—1863)

I. **Explicare.** — In acéstă compositiune scriitorul îșĭ exprimă puternicul sĕŭ sentiment de îndemnare entusiastă a Românilor la luptă. Acest sentiment e obiectul compositiunii; ea este decĭ o *odă* saŭ *cântec*. Cântecele de îndemn la luptă se numesc *marșurĭ*.

§ 66. **Teorie.** — Marșul este un cântec, prin care poetul, prin simțirea sa puternică, îndémnă oștile saŭ pe un popor la un fapt.

II. — **Explicare.** — In poesia: «Dor de dus» poetul ne înfățișéză un sentiment trist: desgustul de viéță, dorința de a muri, adecă un sentiment *pesimist*. Noĭ putem gusta frumusețea cu care este înfățișat, fără ca printr'acésta să începem și noĭ a fi pesimiștĭ, a urî viața și a dori mórtea. Din contră poesia «Rĕsunetul» coprinde sentimentul de îmbărbătare, ca să luptăm pentru salvarea Patrieĭ. Acest sentiment nu numaĭ ne încântă prin frumusețea cu care e exprimat, dar ne și entusiasméză, ne cuprinde tótă ființa și ne face maĭ ușor să fim gata a ne jertfi pentru Patrie. Poesiile care, ca «Dor de dus», exprimă frumos sentimente, pe care putem prea bine să nu le avem în realitate, se numesc poesiĭ *artistice*; iar cele care, ca «Rĕsunetul», exprimă sentimente, pe care le avem și noĭ, se numesc poesiĭ *sociale*.

§ 67. **Teorie.** — Poeţiĭ ne descriŭ sentimentele lor, şi când eĭ le descriŭ frumos şi clar, noĭ le gustăm, adecă ni le representăm în minte şi ne simţim mişcaţĭ de ele, chiar dacă nu le-am încercat niciodată în viaţa nóstră şi chiar dacă nu am avea niciodată prilejul să le încercăm. Acésta însemnéză că sentimentele poetuluĭ sînt adesea streine de sentimentele nóstre reale şi, dacă le-am gustat frumuseţea, nu va să ḑică de loc că ni le-am însuşit, că credem în ele şi le adoptăm ca motiv de conduită în viaţa nóstră. De multe orĭ însă, sentimentele descrise de poeţĭ corespund cu sentimentele pe care trebue să le aibă un bun cetăţén. In acest cas, noĭ nu numaĭ gustăm frumuseţea lor, dar ne şi simţim tótă fiinţa cuprinsă de ele, ne entusiasmăm de ele şi tindem să facem din ele un motiv de activitate în viaţa nóstră. Poesiile, care conţin sentimente streine de noĭ, se numesc *artistice*, iar cele care cuprind sentimente, ce întăresc sentimentele nóstre, se numesc *sociale*.

Aplicaţie. — Care e fondul şi care e obiectul composiţieĭ «Rĕsunetul»? Cum se numesc composiţiile care aŭ de fond simţirĭ saŭ emoţiunĭ şi ca obiect tot simţirĭ şi emoţiunĭ? In ce se deosibesce sentimentul din «Dor de dus» de cel din «Rĕsunetul»? De ce ḑicem că «Rĕsunetul» este un marş? De ce ḑicem că poesia «Dor de dus» este artistică? De ce ḑicem că «Rĕsunetul» este o poesie socială? Care sînt cele maĭ preţióse sentimente pe care poeţii trebue să le cânte în poesiile lor?

III Explicare.— Spre a-şĭ arăta sentimentele sale cu tótă energia, poetul a întrebuinţat, pe lângă unele figurĭ cunoscute, şi altele noĭ. Ast-fel, când ḑice:

Şi órba neunire la *Milcov* şi *Carpaţi*

saŭ

Strigaţĭ în lumea largă că *Dunărea*-ĭ furată,

poetul, în loc de Moldova şi Muntenia, adecă, în loc de totul cuprinḑĕtor saŭ general — pune Milcov şi Carpaţĭ, adecă numaĭ o parte, ce-va particular care e cuprins în acel tot: face o *sinecdocă*. Tot o sinecdocă face când în loc de «Ţĕrile române» ḑice «Dunărea».

Ast-fel versul luĭ devine maĭ plin de înţeles şi maĭ energic.

Tot ca să măréscă energia el ḑice :

N'ajunse *iataganul* barbareĭ *Semi-lune*

şi

Acum se 'ndésă *cnuta* în vetrele stăbune,

unde pe lângă sinecdoca *vetrele străbune* (= patria), poetul pune în loc de stăpânire, iatagan ; în loc de Turcia, Semi-luna, şi în loc Rusia, cnuta saŭ cnutul, biciŭ cu care Ruşiĭ pedepsiaŭ pe soldaţiĭ seĭ în vremurĭ. Poetul ast-fel în locul unuĭ lucru pune altul cu care e în strînsă legătură, fiind un semn exterior al luĭ. Semnul stăpânirii turcescĭ este iataganul, al celeĭ rusescĭ, cnutul, iar semnul împĕrăţieĭ turcescĭ este semi-luna. Acest fel de a schimba înţelesul cuvintelor constitue o nouă figură de cuvînt, care se numesce *metonimie.*

§ 68. **Teorie.** — Figura de cuvînt, ce se obţine înlocuind numele unuĭ lucru cu numele altuĭ lucru care este într'o legătură exterióră dar strînsă cu cel d'întâiŭ, se numesce *metonimie.*

Explicarea IV. — Tot ca să-şĭ exprime energia poetul a întrebuinţat pe lângă unele din figurile de cugetare cunoscute şi alte figurĭ de cugetare. Ast-fel când ḑice :

Priviţĭ măreţe umbre, Ştefan, Mihaiŭ, Corvine !

el se adreséză, spre a ne emoţiona maĭ mult, către lucrurĭ neînsufleţite saŭ care nu-ĭ pot rĕspunde, ca şi când s'ar adresa către fiinţe însufleţite, care i-ar putea rĕspunde. Este o *apostrofă.*

Când poetul ḑice :

O mamă vĕduvită de la Mihaiŭ cel Mare

în loc de a ḑice simplu «Transilvania» face pe lângă o metaforă şi o *circumscriere* saŭ *perifrasă,* numind un lucru prin maĭ multe cuvinte, ca să ni-l înfăţişeze maĭ interesant. Dar metafora se prelungesce şi în versurile următóre, întru cât poetul ne înfăţişéză necontenit Transilvania tot ca pe-o mamă făcênd maĭ multe acţiunĭ :

Pretinde de la fiiĭ-şĭ aḑĭ mână de-ajutor
Şi blestemă cu lacrămĭ în ochĭ, pe fie-care
Ce 'n ora de pericol s'ar face vînḑĕtor.

Este o *alegorie.*

Maĭ departe poetul şĭ-arată energia chemând tóte relele asupra acelor ce n'ar vrea să-şĭ ajute patria :

De fulgere să piară, de trăsnet și puciósă
Orĭ-care s'ar retrage din gloriosul loc...!

E figura de cugetare numită blestem.

Totalitatea acestor figurĭ, împreună cu altele, servă la expunerea unor ideĭ și sentimente care nu numaĭ ne emoționéză, dar ne isbesc și ne mișcă cu putere. Stilul în care se exprimă ast-fel de ideĭ și sentimente se numesce *energic*. Maximul energieĭ se numesce *vehemență*, iar stilul corespunḑĕtor, stil *vehement*. Energia și vehemența sînt nisce calităţĭ particulare ale stiluluĭ.

§ 69. **Teorie**. — Figura de cugetare prin care ne adresăm la lucrurĭ neînsuflețite, ca și când ar fi însuflețite, se numesce *apostrofă*.

Figura de cugetare, prin care redăm înțelesul unuĭ termen prin maĭ mulțĭ termenĭ, se numesce *perifrasă*. Perifrasa ne slujesce adesea să ocolim în scrierea nóstră termeniĭ vulgarĭ.

Alegoria e figură de cugetare, în care se transformă metafora, dacă o continuăm și asupra termenilor cu care stă în legătură primul termen metaforic.

Blestemul e figura de cugetare, prin care arătăm ura asupra unuĭ obiect, chemând puterĭ destructive asupra luĭ.

§ 70. **Teorie**. — Se numesce *stil energic* acela în care se exprimă sentimente și ideĭ puternice și isbitóre. Maximul energieĭ se numesce *vehemență*.

Exercițiul LXXXVII. — Să se arate ce alte figurĭ cunoscute de cuvînt saŭ cugetare se maĭ găsesc în «Rĕsunetul».

Exercițiul LXXXVIII.—Să se compună în vorbire liberă un *marș rĕsboinic* cu temă indicată de profesor.

§ 71. **Recapitulare** —Descrierile poetice, care, fiind de sine stătătóre, aŭ de obiect un colț saŭ un tabloŭ al naturiĭ, se numesc *pasteluri*.

Fie pasteluri saŭ nu, descrierile poetice sînt *tablouri*, când obiectul descris cuprinde o totalitate de alte obiecte ce merită a fi în de-aprópe descrise.

Descrierile poetice, care aŭ de obiect ființe ce aŭ

și însușirĭ fisice și însușirĭ morale se numesc *portrete poetice.*

Se numesc *contemplațiunĭ* saŭ *meditațiĭ poetice* acele descrierĭ poetice, în care poetul, față de lucrurile ce descrie, găsesce prilej de a reflecta asupra luĭ Dumnedeŭ, asupra lumiĭ și asupra omuluĭ.

Când obiectul descrieriĭ poetice este chiar emoțiunea personală a poetuluĭ, ea e *odă* saŭ *cântec.*

Când descrierea poetică are de obiect un sentiment puternic de îndemnare la o faptă se numesce *marș.*

Pastelurile, tablourile poetice, contemplațiunile, cântecele, marșurile exprimă sentimente personale ale poetuluĭ și se numesc *poesiĭ lirice.*

Exercițiul LXXXIX. — Să se determine care proverbe, maxime și ghicitorĭ din cele următóre, aŭ caracter prosaic și care aŭ caracter poetic, arătându-se în acelaș timp, care sînt descriptive și care narative :

Fumul draculuĭ
In capul omuluĭ.

(Beția)

Până-ĭ mic,
Țărĭ cuprinde ;
Dacă cresce
Pămîntul risipesce ;
Dacă móre,
El în foc sare.

(Boul)

Vine moșul pe portiță,
Și îĭ scapă o cheiță ;
Vine luna și n'o ia,
Vin stelele și n'o ia,
Vine sórele și-o ia.

(Bruma)

Punte strâmbă,
Vale adâncă.

(Căldarea)

Se lasă, se ridică
Și tot te 'nșélă.

(Cântarul)

Roș e, mĕr nu e;
Pătur̆ sînt, plăcintă nu-ĭ.

(Cépa)

Nebunul n'asudă nic̆ĭ la dél, nic̆ĭ la vale.

(C. Negruzzi)

Când rîde, sórele rĕsare.

(Pann)

Incet, încet, departe ajunğĭ.

(Pann)

Copacul din vârful munteluĭ de or̆ĭ-ce vênt se clatină,
și corabia mare și valur̆ĭ mar̆ĭ o bat.

(Cilibĭ Moisi)

Cărbune în cenușă acoperit.

(Pann)

Hainele nu fac pe om maĭ de trébă.

(Pann)

CAP. VII.

NARAȚIUNEA POETICĂ

64.

FURTUNA

A revenit albastrul Maiŭ:
Florĭ în grădină, florĭ pe plaiŭ
Și florĭ la pălărie!
Staŭ ca pe spinĭ, staŭ ca pe foc:
E timpul numaĭ bun de joc,
Și bun de ștrengărie...

Griveiŭ, tovarășul meŭ drag,
Nerăbdător aștéptă 'n prag
S'asvârl în colț ghiozdanul...
I-e dor ca s'o pornim haĭ-huĭ:
Mĕ daŭ maĭ bine 'n partea luĭ,
Că nu e Maiŭ tot anul!

O șterg de-acasă frumușel:
Griveiŭ cu mine, eŭ cu el,
Și satu 'n colb se 'nnécă;
Intrăm în codru, și Griveiŭ
A 'nnebunit, de vesel ce-ĭ:
Mĕ mușcă, sare, jócă,

Dă spaimă 'n vrăbiĭ, latră 'n vênt,
Iș̆ĭ face mendrele; eŭ cânt,
Și codrul lin rĕsună...
Pe sus trec leneș nourĭ greĭ,
Noĭ nicĭ nu ne gândim la eĭ —
Și dór aduc furtună!

Abia o crénghă s'a mișcat
Și 'n frémĕt lung, neașteptat,
Lumina 'n zărĭ se stinge;
Un roiŭ de frunze jócă 'n drum;
Tot codrul e-un vêrtej acum,
Și eŭ pornesc a plânge!

Alerg în jos, alerg 'n sus:
Am rătăcit și urme nu-s
Orĭ încotro m'aș duce.
Un fulger! — repede mĕ 'nchin...
Ah! miĭ de duhurĭ par'că vin
Și vor ca să m'apuce...

Cad în genunchĭ, prins de fior...
Rĕsbubuind din nor în nor,
Un trăsnet se descarcă!
Dic „Tatăl nostru" — și Griveiŭ
Se uită țintă 'n ochiĭ meĭ:
Și el se rógă par'că...

Dar iată, cum ne-am închinat,
Un colț din cer s'a luminat
Și codru-ĭ plin de sóre;
Eșim voioș̆ĭ la câmp deschis —
Și-mĭ pare că a fost un vis
Furtuna trecĕtóre.

St. O. Iosif.

I. **Explicare.** — Acéstă compositiune are de obiect un fapt: preumblarea scriitoruluĭ, pe când era copil, împreună cu cățelul sĕŭ Griveiŭ, pe un timp furtunos. Momentele acestuĭ fapt, sînt strîns legate între ele, dar nu sînt concepute ast-fel încât să le putem prinde deodată cu privirea, ci trebue să le urmărim una câte una, în mod succesiv. După obiect, prin urmare, acéstă compositiune este o *naraţiune.* Scriitorul însă nu naréză acest fapt, cu scop ca să-l cunóscem cum s'a petrecut în realitate, ci cu scop ca să ne facă să simțim frumusețea luĭ. El nu se adreséză la mintea, ci la inima nóstră, nu vrea să ne învețe, ci să ne misce. Din punctul de vedere al fonduluĭ este dar o *poesie.*

Ca s'o compună, poetul a trebuit să-și amintéscă deosebitele momente ale plimbăriĭ ce-a făcut în copilărie; după aceea, a trebuit să simță puternic frumusețea aceluĭ fapt. Cu cât a simțit maĭ viŭ, cu atât a trebuit să lase la o parte unele din momentele reale, să transforme pe altele și să nu rețină din tóte decât numaĭ pe acelea care s'aŭ putut îmbina *într'un singur fapt frumos.* Intr'acéstă îmbinare făcută de închipuirea luĭ, sub impulsiunea simțiriĭ luĭ puternice, constă *concepţiunea* acesteĭ compositiunĭ. Printr'însa, faptul real, care era la basă, a fost transformat și înfrumusețat; din real și neinteresant pentru noĭ, a devenit imaginat și frumos.

Printr'acéstă lucrare poetul a isbutit să facă douĕ lucrurĭ: 1º) Să ne arate cât maĭ clar și maĭ viŭ *deosebitele momente* ale faptuluĭ, așa cum l-a transformat. Ast-fel în *primul moment* ne arată cât este el de nerăbdător de a pleca la plimbare pe-o vreme așa de frumósă:

Staŭ, ca pe spinĭ, staŭ ca pe foc...

In *al doilea moment*, cum este îndemnat la acésta de Griveiŭ, care

Nerăbdător aștéptă 'n prag
S'asvârl în colţ ghiozdanul...

In *al treilea moment* ne spune cum, pe când

Satu 'n colb se 'nnécă,

ajung la codru și intră în el. In *al patrulea moment* ne arată bucuria luĭ Griveiŭ și veselia luĭ, de și cerul se înnoréză din ce în ce :

A 'nebunit de vesel ce-ĭ
Mĕ muşcă, sare, jócă,

Dă spaima 'n vrăbiĭ, latră 'n vênt,
Işĭ face mendrele ; eŭ cânt,
Şi codul lin rĕsună.
Pe sus trec leneş nourĭ greĭ,
Noĭ nicĭ nu ne gândim la eĭ,
Şi dór aduc furtună...

In al cincilea moment ne zugrăvesce minunat isbucnirea pe neașteptate a furtuniĭ cu diferitele eĭ momente maĭ mărunte, din care cel din urmă stă în antitesă cu cele de până acum : poetul plânge, de și până acum era vesel :

Abia o crénga s'a mişcat
Şi 'n frémĕt lung, neaşteptat
Lumina 'n zărĭ se stinge ;
Un roiŭ de frunze jócă 'n drum,
Tot codru e-un vêrtej acum —
Şi eŭ pornesc a plânge.

In *al şaselea moment*, ne arată rătăcirea în codru și frica de fulgere :

Alerg în jos, alerg în sus... —
Un fulger, — repede mĕ 'nchin
Ah ! miĭ de duhurĭ par'că vin
Şi vor ca să m'apuce.

In *al şaptelea moment* poetul ne înfățișéză culmea fricii luĭ și rugăciunea ce face însoțit de înțelegĕtórele privirĭ ale luĭ Griveiŭ, când trăsnesce. Momentul e admirabil înfățișat cu deosebire prin versurile :

Rĕsbubuind din nor în nor
Un trăsnet se descarcă,

în care se imită sgomotul trăsnetuluĭ (*onomatopee*).

In fine, *în al optulea* moment, care închee narațiunea, ne arată sfârșitul furtuniĭ, voioșia finală a poetuluĭ, care,

împreună cu Griveiŭ al sĕŭ, a scăpat cu bine de primejdie. 2°) O dată însă cu înfățișarea clară și vie acestor momente, poetul isbutesce să ne facă și să *simțim* frumusețea lor; cu cât ni le înfăț'șéză maĭ viŭ, cu atât noĭ le simțim maĭ mult. Ast-fel, simțim la început frumusețea vremiĭ de Maiŭ:

Florĭ în grădină, florĭ de plaiŭ
Și florĭ la pălărie...

Simțim dorul luĭ de hoinărit, când, după ce spune că stă ca pe spinĭ și ca pe foc, dice:

E timpul numaĭ bun de joc,
Și bun de strengărie.

Și tot așa simțim maĭ pe urmă lipsa luĭ de grijă, fericirea luĭ din codru, apoĭ nelinișteа că s'a rătăcit, frica luĭ de fulger, spaima însoțită de rugăciune, când rĕsbubue din nor în nor trăsnetul, și, în fine, fericirea că s'a înseninat iarășĭ cerul.

§ 72. **Teorie**. — Composițiile, care aŭ de obiect un fapt ale căruĭ momente succesive sînt strîns unite, dar pe care nu le putem înțelege decât dacă le luăm unul câte unul, scim că se numesc *narațiunĭ*.

Când acest fapt este clădit de închipuirea autoruluĭ, cu scop ca să ne facă să simțim frumusețea luĭ, narațiunea este *poetică*. Momentele uneĭ narațiunĭ se numesc *momente caracteristice*.

Intr'o narațiune prosaică, noĭ căutăm adevĕrul și învinuim pe autor, când naréză inexact faptele; într'una poetică, noĭ căutăm numaĭ frumusețea și nu învinuim pe autor că naréză inexact faptele, ci numaĭ când nu le potrivesce în destul de bine, ca să ne placă.

II. **Explicare**. — Narațiunea poetică are aceleașĭ părțĭ ca și o istorióră, cu deosebire că sînt mult maĭ strîns legate, maĭ *motivate*, și ne sînt date ca făcênd parte numaĭ dintr'un *fapt închipuit* de autor. Ast-fel în narațiunea poetică de maĭ sus, expositiunea este constituită de primele

momente în care vedem pe poet hotărîndu-se să plece la plimbare cu cățelul sĕŭ, Griveiŭ. Peripețiile sînt: *veselia* și *năpăsarea* poetuluĭ, apoĭ *neliniştea*, *frica* și în fine *spaima* luĭ, însoțită de rugăciune. Ele constituesc *nodul* narațiunii. In fine *desnodămîntul* este constituit de liniștirea furtuniĭ și revenirea veselieĭ poetuluĭ, căruia acum i se par tóte ca un vis.

§ 73. **Teorie**. — Intr'o narațiune poetică, ca și într'o istorióră, găsim o exposițiune, maĭ multe peripețiĭ din împletirea cărora se alcătuesce nodul, și un desnodămînt. Deosebitele momente caracteristice sînt, în narațiunea poetică, maĭ strîns legate, maĭ bine motivate și maĭ liber ordonate decât într'o istorióră.

III. **Explicare**. — Faptul ce se povestesce în narațiunea poetică de maĭ sus este simplu (nevinovat), duios și se petrece în mijlocul naturiĭ. Era așa de frumósă vremea, că un copil n'ar fi putut să facă alt-ce-va maĭ simplu decât să plece la pădure; simțirea ce-l cuprinde în mijlocul furtuniĭ este plină de duioșie; și motivul simțirilor luĭ se găsesce în frumusețile naturiĭ și în schimbările lor. Pe de altă parte, acest fapt este deplin în sine însu-șĭ: după ce am luat cunoscința de el, nu ne maĭ intereséză nicĭ ce a fost maĭ înainte, nicĭ ce a urmat după aceea. Este o *idilă*.

§ 74. **Teorie**. — Se numesce *idilă* o narațiune poetică de sine stătătóre, în care se povestesc fapte simple și duióse, ce se petrec în mijlocul naturiĭ. *Idila* corespunde cu *pastelul*.

Aplicație. — De ce composiția de maĭ sus este o narațiune? Care sînt elementele descriptive ce întâlnim în ea? De ce ḑicem că este o narațiune poetică? In ce se deosibesce o narațiune prosaică de una poetică în privința exactităţiĭ faptelor? Spuneți câte-va momente caracteristice din acéstă composiție? De ce se numesc momente caracteristice? Care sînt părțile acesteĭ narațiunĭ poetice? In ce se deosibesc de acelea ale uneĭ istorióre? De ce ḑicem ce este o idilă? Cu ce descriere poetică corespunde idila?

Execiţiul XC. — Să se citéscă composiţia de maĭ jos şi să se analiseze arătându-se părţile şi momentele caracteristice ce cuprinde.

65.

BUNICUL

Se scutură salcâmiĭ, ca o plóe de miresme.

Bunicul stă pe prispă. Se gândesce. La ce se gândesce? La nimic. Numĕră florile care cad, se uită în fundul grădineĭ, se scarpină în cap şi iar numĕră florile scuturate de o adiere căldicică şi mirositóre.

Pletele luĭ albe şi creţe par'că sînt nisce ciorchinĭ de florĭ albe, sprîncenele, mustĕţile şi barba... peste tóte aŭ nins anĭ mulţĭ şi greĭ.

Numaĭ ochiĭ buniculuĭ aŭ rĕmas, ca odinióră, blânḑĭ şi mângâitorĭ.

Cine a trântit pórta?

— Credeam că a umflat-o vêntul... O, bată-vĕ norocul, cocoşeiĭ moşuluĭ! ḑise bĕtrânul.

Un băeţandru ş'o fetiţă, roşiĭ şi bucălaĭ, sărutară mâinile luĭ «tata moşu».

— Tată moşule, ḑise fetiţa, de ce sbóră pasĕrile?

— Fiind-că aŭ aripĭ, rĕspunse bĕtrânul, sorbind-o cu ochiĭ.

— Păĭ raţele n'aŭ aripĭ?.. de ce nu sbóră?

— Sbóră, ḑise băétul, dar pe jos.

Bĕtrânul cuprinse într'o mână pe faţă şi în cea-l-altă pe băét.

— O! voiniciĭ moşuluĭ, şopti el, şi zîmbi pe sub mustĕţĭ şi-ĭ privi cu atâta dragoste, că ochiĭ luĭ eraŭ numaĭ lumină şi bine-cuvîntare.

— Tată moşule, da' cocoriĭ unde se duc, când se duc?

— In ţara cocorilor.

— In ţara cocorilor?

— Da.

— Da rândunelele unde se duc, când se duc?

— In ţara rândunelelor.

— In ţara rândunelelor?

— Da.

— Tată moşule, aş vrea să-mi créscă şi mie aripĭ şi să sbor sus, sus, sus de tot, până în slava ceruluĭ, — ḑise băétul, neteḑindu-ĭ barba.

— Dacă ţĭ-or cresce ţie aripĭ, ḑise fata, mie să-mĭ prinḑĭ o presură şi un sticlete.

— Da... hî... păĭ ce fel... şi mie?

Fata se întristă.

Bătrânul o mângâie şi ḑise băétuluĭ:

— Bine, să prinḑĭ şi pentru tine, să prinḑĭ şi pentru ea.

— Ţie douĕ şi mie douĕ... nu e aşa, tată moşule?

— Firesce, ţie douĕ, luĭ douĕ, şi mie una.

— Vreĭ şi tu una, tată moşule? Intrebă băétul cu mândrie.

— Cum de nu... mie un scatiŭ.

Ce fericiţĭ sînt!

Băétul a încălecat pe un genunchiŭ şi fata pe altul. Bunicul îĭ jócă. Copiiĭ bat din palme. Bunicul le cântă: «Măĭ cazace, căzăcele, ce caţĭ nóptea prin argele?...»

O femee uscăţivă intră pe pórtă cu douĕ doniţĭ marĭ de apă. Copiiĭ tăcură din rîs şi bunicul din cântec.

E muma lor şi fata luĭ.

Cum îĭ vĕḑu:

— I... tată, şi d-ta!... îĭ râsgâĭ... o să ţi se sue în cap!

Bunicul ridică mâna în sus, aducênd degetele ca un preot care bine-cuvintéză, şi ḑice prelung:

— Lăsaţĭ pe copiĭ să vie la mine!

— Bine, tată, bine... dar sciĭ... o bată-ĭ focul de copiĭ!

Femeea intră în casă.

— Să-ĭ bată norocul şi sănătatea, şopti moşul, ca cum ar fi mustrat pe cine-va, şi sărută în crescetul capuluĭ, şi pe unul, şi pe altul.

Şi iar începu rîsul şi jocul şi cântecul.

Şi se osteni bunicul şi stătu din joc, iar copiiĭ începură să-l mângâe.

Din vorbă în vorbă, copiiĭ se făcură stăpânĭ pe obrajiĭ buniculuĭ.

— Partea asta este a mea.

— Şi partea asta a mea.

— Mustaţa asta a mea.

— Şi asta a mea.

La barbă se încurcară. Bunicul îĭ împăcă, ḑicêndu-le :

— Pe din douĕ.

Şi copiiĭ o despicară cam repede, că bĕtrânul strînse din ochĭ.

— Jumătate mie.

— Şi jumătate mie.

Şi, după ce împărţiră frăţesce, începu lauda.

Băĕtul :

— Mustaţa mea e maĭ lungă :

Fata :

— Ba a mea e maĭ lungă.

Şi băĕtul întinse d'o mustaţă şi fata de alta, ca, *a luĭ*, ba *a eĭ*, să fie maĭ lungă.

— Pe bunic îl trecură lacrămile, dar tăcu şi-ĭ împăcă, ḑicêndu-le :

— Amândouĕ sînt de-o potrivă.

— Ş'a mea, ş'a luĭ !

La obrajĭ, cérta se aprinse maĭ tare.

— Partea mea e maĭ frumósă.

— Ba a mea, că e maĭ albă !

Bunicul zîmbi.

— Ba a mea, că e maĭ caldă !

— Ba a mea, că e maĭ dulce !

— Ba a mea, că nu e ca a ta !

— Ba a mea, că are un ochiŭ verde !

— Ba a mea, că are un ochiŭ şi maĭ verde.

Bunicul abia se maĭ ţinea de rîs.

— Ba a mea !

— Ba a mea!

Şi băétul, înfuriidu-se, trase o palmă peste partea feteĭ.

Fata ţipă, sări de pe genunchiĭ bĕtrânuluĭ, se repedi şi trase o palmă peste partea băétuluĭ.

Băétul, cu lacrămile în ochĭ, sărută partea luĭ, şi fata, suspinând, pe a eĭ.

Mama lor eşi pe uşă şi întrebă rĕstit:

— Ce e asta? Viermĭ neastêmpĕraţĭ?

Obrajiĭ buniculuĭ eraŭ roşiĭ şi calḑĭ. Şi, surîḑênd fericit, rĕspunse fie-siĭ:

— Lăsaţĭ copiĭ să vină la mine.

Barbu Delavrancea.

I. **Explicare.** — In pôvestirea faptuluĭ din acéstă idilă, poetul a reprodus de fórte multe orĭ întocmaĭ gândurile copiilor, ale mameĭ şi ale bĕtrânuluĭ, citând chiar cuvintele pe care eĭ le-ar fi spus, întrebările saŭ rĕspunsurile lor. Este partea *dialogică* din acéstă naraţiune. Pe de altă parte, poetul îşĭ începe composiţiunea arătându-ne frumuseţea timpuluĭ când s'a întâmplat faptul. Este partea *descriptivă* din ea.

§ 75. — **Teorie**. — Intr'o naraţiune găsim adesea părţĭ *dialogice* şi *descriptive*; în părţile dialogice se reproduce vorbirea persónelor în mod *direct*, iar în părţile descriptive ni se descriŭ împrejurările în care se întâmplă faptul povestit saŭ persónele care iaŭ parte la el.

II. **Explicare.**— In acéstă composiţiune, poetul ne arată pe copiĭ că sînt bunĭ, iubitorĭ, dar fără să-şĭ dea séma de faptele lor; pe bĕtrân, iubitor, răbdător şi simplu; pe mamă severă, dar totuşĭ în óre-care mĕsură îngăduitóre, — aşa cum trebue să fie un copil, un bunic, o mamă. Acéstă fire saŭ caracter al mameĭ, al copiilor, al buniculuĭ, noĭ îl simţim din faptele pe care poetul îĭ pune pe fie-care să facă. Ast-fel

faptele ne arată caracterul persónelor, și caracterul explică saŭ *motivéză* faptele, adecă ni le-arată cât maĭ naturale, cât maĭ *verosimile*. Cu cât un poet scie să arate maĭ bine strînsa legătură dintre fapte și caractere, cu atât narațiunea poetică este maĭ bună.

§ 76. **Teorie**. — De și poetul e liber să inventeze orĭ-ce fapte în narațiunea sa, trebue să bage de sémă ca legătura dintre firea saŭ caracterul persónelor și dintre faptele lor să fie cât maĭ *naturală*.

Aplicație. — Care sînt părțile dialogice din composiția de maĭ sus? La ce slujesc ele? Care sînt părțile descriptive? La ce slujesc ele în narațiune? Ce legătură trebue să fie între faptele pe care le fac deosebitele persóne și între caracterele lor? Când ḑicem că narațiunea este maĭ bună?

Exercițiul XCI. — Să se citéscă composiția de maĭ jos, arătându-se părțile eĭ dialogice și descriptive și dacă legătura dintre caracterele persónelor și faptele lor este naturală.

66.

MÓRTEA LUĬ CASTOR

Acum câțĭ-va anĭ, într'o ḑi de Septembrie, cuprins de un nespus dor de ducă, pe care mi-l pricinuia albastrul nesfârșit al ceruluĭ și acel farmec amețitor al tómneĭ, mĕ plimbam de maĭ bine de un cés pe stradă, singur, fără rost, când la o rĕspântie mĕ întâlniĭ piept în piept cu maiorul.

— A! bună ḑiua. Ce? aicĭ? Eŭ te țineam plecat acasă.

— Cum acasă, când am slujbă aicĭ?

— Vedĭ că sciam că mama țĭ-e bolnavă.

Și eŭ nu sciam nimic.

— Dar d-ta de unde sciĭ?

— Soră-mea, care s'a întors aséră de acolo, îmĭ spunea că a găsit-o fórte rĕŭ.

Ca să-mĭ spue maiorul că mama e fórte rĕŭ, trebuia să fie în adevĕr așa, trebuia să aibă alt-ce-va decât patima eĭ obicinuită.

In aceeași séră, după un drum, care mi s'a părut cel maĭ lung din câte făcusem în viață, sosiam acasă.

Téma, care-mĭ strîngea inima și mĕ făcuse să trec fără o întrebare printre slugile eșite în întâmpinarea mea, mi se risipi, găsind pe mama, în adevĕr maĭ slabă decât o lăsasem, dar bine.

— Tu, dragă!

Și săraca órbă, neputêndu-mĕ vedea, mĕ pipăia peste piept, peste față. Eŭ îĭ luaiŭ mâinile și i le sărutaiŭ, certând-o încet că nu mĕ vestise.

— Dar n'am fost bolnavă. Cine ți-a spus? A! Maiorul? Acum înțeleg. A fost soră-sa p'aicĭ. Ea nu m'a vĕdut după nenorocire și-și închipuia să mĕ găséscă tot așa, cum mĕ scia... și acum...

In adevĕr, dacă sora maioruluĭ n'o vĕduse, de când cu mórtea tateĭ, era de înțeles cum spusese că e fórte rĕŭ, găsind pe femeea — acum un an încă tînĕră și frumósă—fără vedere și îmbĕtrânită cu ḑece anĭ în așa de scurtă vreme.

— Iar, dacă acum mĕ găsescĭ maĭ slabă, adăogă mama, e că de douĕ nopțĭ nu pot dormi din pricina bietuluĭ Castor.

— De ce?

Ca rĕspuns la întrebarea mea, auḑiĭ afară, lângă feréstră, un urlet lung și sfâșietor.

— Uite, așa urlă de douĕ nopțĭ. Asta e a treia. Săracul! Nu sciŭ ce are. Femeea ḑice că ar fi otrăvit. Eŭ creḑ că bĕtrânețea.

Liniștit din spre partea mameĭ, acum îngrijit de starea câineluĭ, eșiĭ în curte, unde găsiĭ pe Castor zăcênd prăpădit lângă feréstră, cu gura deschisă. Femeea, care scia cât de mult țineam la el toțĭ aĭ caseĭ, era aplecată d'asupra luĭ; se încerca să-ĭ dea lapte dulce.

— Ce are, Mario?

Nu scia nicĭ ea. De douĕ ḑile, de când nu maĭ mânca nimic, zăcea la sóre și urla. Iĭ făcuse ea tóte câte le-a sciut, de geaba, îĭ era tot maĭ rĕŭ.

— Ia să încercăm să-ĭ dăm laptele.

Și, ajutat de femee, dedeĭ câineluĭ, cu dea-sila, tot laptele din césică. Simțindu-se par'că maĭ bine, se ridică greoiŭ, mĕ mirosi dând din códa; apoĭ se culcă iar, urlând prelung și dureros.

* * *

Era târdiŭ. Mama dormia. Iĭ auḑiam, prin ușa deschisă dintre odăile nóstre, rĕsuflarea regulată — și trebue să fi veghiat douĕ nopțĭ, pentru ca să fi putut dormi acum, cu tóte desele gemete ale luĭ Castor.

Ce mĕ ținea pe mine deștept nu eraŭ însă urletele, ci atâtea amintirĭ și atâtea gândurĭ, trezite deodată în mine la vederea suferinţeĭ luĭ.

Cât de limpede vĕd nopțile de vară, când mĕ duceam la moșie pentru vânătóre! Iată-mĕ culcat în pridvorul luminat ca ḑiua de luna plină, neputênd închide ochiĭ din pricina cânteculuĭ pitpalacilor, care se aud pretutindenĭ, aci aprópe, ca sunetul a douĕ pietre lovite una într'alta, colo, în depărtare, ca picăturile de apă căḑênd într'un vas plin. Castor se scólă din când în când și vine să mĕ mirósă, îngrijat de neodihna mea.

Iată-ne la vânătóre într'o mirişte aurie. Castor caută la cincĭḑecĭ de pașĭ, în galop, cu capul în sus. Deodată, trăsnit, se opresce în loc, nemișcat, ca de bronz, cu códa dréptă, cu un picior ridicat în sus. La un pas înaintea luĭ stă prepelița pe brâncĭ, înfricoșată, ipnotisată. Mĕ apropiĭ și-ĭ strig: *„Pill!“* El sare, prepelița sbóră și eŭ trag. *„Apporte!“* și mi-o aduce. E încă vie, numaĭ aripată.

Iată-ne primăvara după sitărușĭ, în păpurișul de la Lazurĭ, unde Castor caută domol și amănunțit, pe când în câmpul de alăturĭ țăraniĭ aclamă sosirea berzelor cu chiote și cu svârlirĭ de căciulĭ în sus.

Când mĕ întorceam acasă de vacanță, mi-l aduceaŭ înainte la gară, și era o arătare. Se opriaŭ călătoriĭ grăbițĭ în loc, să admire bucuria de nedescris a câineluĭ care-și revedea stăpânul, după treĭ lunĭ de lipsă;—iar, după ce plecam, îmĭ scria

mama, cum intra în fie-care ḑi în odae, să mirósă și să mângâe hainele mele de vânătóre spânzurate în cuer.

Mi-l dase tată-meŭ. Par'că-l vĕd : în ḑiua când m'am întors, după examenul de bacaleureat, mĕ întâmpină în capul scăriĭ și, după ce mĕ îmbrățișéză și el și mama :

— Să trăescĭ, fĕtul meŭ, și să-ți dea Dumneḑeŭ bucuria pe care ne-o facĭ.

Apoĭ mĕ ia de mână și mĕ duce în odaia mea, unde mĕ așteptа cea maĭ neașteptată surprisă. In perete, o panoplie cu tóte trebuinciósele pentru vânat, patima mea ; iar, de sub pat, ese Castor, întâĭ lătrând, apoĭ bucurându-se, de par'că mĕ cunoscea de când lumea.

A ! fericirea mea de atuncĭ ! Și nu numaĭ pentru ăst dar frumos, ci pentru tóte câte mĕ înconjuraŭ. Căcĭ în clipa aceea, în fața lor, care întineriaŭ de mulțumirea mea, pentru întâia óră înțelegeam ce mare lucru e pentru cine-va să aibă părinți cinstiți, bunĭ și uniți:—o mamă care se lipsia de tóte pentru copiiĭ eĭ,— un tată în fața căruia toți se descoperiaŭ cu respect,—o casă bĕtrânéscă moștenită din moșĭ-strămoșĭ, și slugĭ îmbĕtrânite în curte, iubitóre și credincióse.

Da, pe *tată-meŭ* mi-l aduceaŭ aminte gemetele luĭ Castor. Mĕ vedeam întorcêndu-mĕ cu dînsul de la vânătóre, de unde venia să mĕ ia în totdéuna cu chibitca luĭ cu un cal, auḑiam sunetul neuitat al arcurilor chibitceĭ, auḑiam și glasul luĭ și corul nesfârșit de greerĭ.

Zadarnic îmĭ astupam urechile pentru a putea adormi. Mintea, acum plină de trecut, nu se lăsa să fie adormită, ci depĕna atâtea lucrurĭ trăite, care mĕ minunaŭ prin limpeḑimea cu care le vedeam.

Abia era un an de atuncĭ. Era ḑiua luĭ. Masa întinsă de la un capĕt al sufragerieĭ la cel-l-alt : tóte rudele și prieteniĭ. Lăutariĭ cântă cântece bĕtrânescĭ. Unul din copiĭ se scólă și închină în sănătatea luĭ. El se ridică supĕrat, de mult ce se silesce să nu pară mișcat, își ia paharul : «Dragiĭ meĭ, pilde bune v'am dat și eŭ și mama vóstră. Dea Dumneḑeŭ...» dar cuvîntarea i se topesce în lacrămile care-ĭ daŭ năvală din

ochĭ. Atuncĭ mama se aplécă peste dînsul și-l sărută lung în aplausele tutulor și în cântecul de urare al lăutarilor....

Și, acum, ce departe eraŭ tóte!

La pierderea luĭ, mórtea nu l-a luat numaĭ pe dînsul,—iubitul, dus la grópă într'o ḑi de tómnă rece și ploiósă,— ci a luat cu ea tot rostul némuluĭ nostru, acum atât de risipit.

Mĕ întrebam și nu-mĭ puteam rĕspunde, ce ne despărțise așa și pentru ce nu veniam să trăim cu toțiĭ împreună, cu mama, îngrijind-o, ajutând-o. Nebunĭ ce eram! Dar negrșit, cât maĭ în grabă, aveam să mĕ întorc lângă dînsa și să încep a reclădi fala caseĭ nóstre, dărâmată de suflarea morțiĭ.

— A! dar e peste putință! îmĭ ḑiceam tot eŭ. Și acum gemĕtul luĭ Castor era glasul tăcuteĭ mele desnădejdĭ în fața ruineĭ némuluĭ.

* * *

A doua ḑi de diminéță mĕ trezesce acelaș glas tânguitor al câineluĭ. Mĕ îmbrac, îmĭ iaŭ pușca din cuiŭ, douĕ cartușe din cutia meseĭ și es în curte.

— Castor, vin'aicĭ!

Castor, care zăcuse tótă nóptea nemișcat, se scólă, ca prin minune, și mĕ urméză.

Femeea, care m'a văḑut și m'a înțeles, fuge în bucătărie plângênd.

— Castor, vin' aicĭ!

Castor se târasce cu greutate după mine până la maidanul de peste drum. Aci se culcă pe partea dréptă, lăsând descoperit locul inimeĭ...

După ce s'a isprăvit, m'am întors acasă, ca gonit de cineva, am intrat în odae, am trântit pușca pe pat.

Ușa din drépta s'a deschis. Mama a intrat pe dibuite și m'a coprins în brațe. Pe cea-l-altă ușă aŭ intrat Maria și Dinu, amândoĭ slugĭ de peste treĭ-ḑecĭ de anĭ în curtea nóstră;— și cu toțĭ am plâns pe tăcute mórtea luĭ Castor, care ducea, departe— maĭ departe, vremea unor fericirĭ apuse pentru totdéuna.

Ion Al. Brătescu-Voinești.

Explicare. — In acéstă compositiune scriitorul povestesce un fapt din viața luĭ, în aparență neînsemnat: uciderea unuĭ câine bolnav de bětrânețe. In acest fapt totuși se cuprinde tot înțelesul vieții poetuluĭ la un moment dat: în uciderea câ'neluĭ el vede și simte ruina întregeĭ sale familiĭ. El povestesce aceste lucrurĭ cu atâta adâncime și simțire, că ne face și pe noĭ să ne pătrundem de ele și să ne gândim fără voe la viața și ființa nóstră și la viața și ființa omuluĭ în genere. Este o *novelă.*

§ 77. **Teorie.**— Narațiunea poetică, în care poetul ne povestesce un fapt fie din viața sa, fie din viața altor ómenĭ, cu scopul de a ne face să pricepem și să simțim adânc o lature a vieții omenescĭ, se numesce *novelă.*

Aplicație. — Care este fondul acesteĭ narațiunĭ? Ce fel este simțirea ce se întrupéză în ea? Ce fel de compositie este din punctul de vedere al fondului? Care este obiectul eĭ? Ce fel de compositie este din acest punct de vedere? Cum e în aparență faptul ce povestesce? De ce totuși în realitate este important? Ce simțim noĭ când o citim? De ce dicem că este novelă? Ce deosebire este între ea și o istórióră?

Exercițiul XCII. — Să se citéscă compositia de maĭ jos și să se arate în scris: 1) cum se înlănțuesc faptele, care arată deosebitele părțĭ ale narațiuniĭ împreună cu momentele ce cuprind; 2) care sînt persónele care iaŭ parte la ele și ce caractere aŭ fie-care; 3) în ce se deosibesc de compositia de maĭ sus și dacă este o novelă saŭ nu; 4) ce învățătură cu privire la ființa omuluĭ putem trage din ea.

67.

ALIUȚĂ

I

Intr'o séră de érnă, noĭ toțĭ, frațiĭ și surorile, ședeam dinaintea focului și ascultam pe tata, care ne spunea o istorie a luĭ din copilărie.

Tata era bětrân și věḑuse multe care acum nu maĭ sînt de věḑut.

— Heĭ! dragiĭ meĭ!... ḑicea el. Era un timp pe când codriĭ Orheiuluĭ se uniaŭ cu codriĭ Bâculuĭ și aceștia, cu codriĭ Carpaților; iar plugul brăzda numaĭ prin poenĭ și prin șesurile apelor curgětóre. Pe atuncĭ nu eraŭ nicĭ șosele, nicĭ drumurĭ bătute, ci ómeniĭ mergeaŭ călărĭ de la sat la sat, de la târg la târg și, când aveaŭ vre-un drum maĭ lung de făcut, se înarmaŭ cu pistóle la oblânc și se întovărășiaŭ mulțĭ la un loc, neîndrăsnind să trécă alt-fel prin potecile pădurilor, care rěsunaŭ necontenit de cântecele haiducescĭ. Eŭ însu-mĭ am apucat acele timpurĭ, bune de alt-fel, căcĭ eraŭ tóte cu îndestulare și nu se cunosceaŭ nevoile ḑilnice ale traiuluĭ; dar veniaŭ câteodată și grele cumpene în viață, ca de-al de acele ce mi s'aŭ întâmplat mie în copilărie.

— Ce ți s'a întâmplat? îl întrebăm noĭ nerăbdătorĭ.

— Apoĭ de, pe când vě povestesc eŭ, nu eraŭ trebile întocmite ca acuma; fie-care trebuia să-și apere singur avutul, nefiind în țară altă oștire decât o cétă de arnăuți cu simbrie, aduși de peste Dunăre, care slujiaŭ pentru paza luĭ Vodă, iar pentru paza Țăriĭ era numaĭ bunul Dumnedeŭ.

Imĭ aduc aminte că pe vremea aceea se oplușise la casa nóstră un turc cu numele Ali, rěmas din oștirile turcescĭ, ce ne cutreerase țara, și, fiind-că-ĭ era la îndemână la noĭ, unde găsise masă bună și gazdă primitóre, el nu s'a îndurat să se maĭ ducă. El a învěțat limba nóstră și s'a împrietenit atât de mult cu casa și cu toțĭ din casă, încât noĭ îl desmerdam cu numele de *Aliuță*.

Ce-ĭ drept, când am věḑut întâĭ și întâĭ pe Aliuță făcênd temenele turcescĭ, îmbrăcat în hainele luĭ ciudate, cu cialmaua pe cap, cu iartaganul la brâŭ și cu barba luĭ cea tufósă și încărunțită, care-ĭ acoperia pieptul, noĭ, copiiĭ, ne cam temeam de dînsul, părêndu-ne fórte fioros; dar încet-încet ne-am deprins cu el, căcĭ era bun și scia să ne facă felurite petrecerĭ. Ne istorisia poveștĭ din *O mie și una de nopți*, ne spunea întâmplărĭ de-ale luĭ din rěsbóele în care fusese, ne făcea căp-

cănĭ de prins vrăbiĭ și sticleți, ne ajuta să ridicăm smeĭ, ne lua cu el la vânătóre, la pescuit; dar, de la o vreme, Aliuță nu maĭ putea merge nesprijinit pe běț, și tóte primblările luĭ se mărginiaŭ numaĭ prin curte și grădină. Cincĭ-spre-ḑece anĭ în șir el stătuse la casa nóstră și ne vĕḑuse pe toțĭ frațiĭ și surorile crescênd și ne iubia pe toțĭ de o potrivă, iar noĭ necontenit îl înconjuram, îĭ săriam pe genunchĭ, ne jucam cu cialmaua cea mare, care-ĭ ședea, ca o plăcintă, pe cap, și, când ne ḑicea el nouĕ: «Bre, puĭ de ghiaurĭ, voĭ dragĭ la mine!» noĭ rîdeam așa de tare, că-l asurḑiam pe bietul Aliuță.

Numaĭ diminéța, când se închina, nimenĭ din noĭ nu îndrăsnia să-l supere, într'atâta părea de serios și adâncit în rugăciunea luĭ. In genunchĭ, smerit, cu brațele încrucișate pe piept, el spunea, când maĭ tare, când maĭ încet, versurĭ din Coran, îșĭ pleca fruntea până la pămînt, apoĭ, tăcut și nemișcat, stătea câte o oră întrégă cu ochiĭ ațintițĭ spre Rĕsărit, sorbind depărtările, călătorind cu gândul prin țările calde ale copilărieĭ luĭ, și fața luĭ se'nveselia, se lumina, ca și când primblarea ĭ-ar fi fost aevea.

— Așa-ĭ că n'aĭ să te maĭ ducĭ de la noĭ, Aliuță? îĭ ḑiceam eŭ, netedindu-ĭ barba.

— Cum va fi scris! rĕspundea el.

Pentru Aliuță tot era *scris*. De s'a născut, de a mers prin bătăliĭ, de-a căpĕtat rănĭ, de-a venit la noĭ, a fost *scris*. De va maĭ trăi mult saŭ puțin, de se va întórce saŭ nu în țara luĭ, asemene era *scris* de maĭ 'nainte; de aceea, el avea totdéuna fața senină și liniștea sufletéscă a omuluĭ ce nu-și pórtă grija vieții.

Intr'una din ḑile vĕḑuĭ în curtea nóstră o mare și neobicinuită mișcare. Tata era îngrijat și slugile speriate. O mulțime de țăranĭ înarmațĭ cu ciomege și topóre se așeḑaŭ de pază la pórtă și în jurul caseĭ; era o neorânduélă cum nu fusese niciodată.

— Ce este? întrebaĭ eŭ pe Aliuță.

— Nimic, rĕspunse el; Bujor a trimis o scrisóre, prin care ne dă de veste că mâne la amiaḑă are să ne calce casa.

— Și ce are să fie, Aliuță ?

— Ce va fi scris! adaose el cu fața liniștită.

II.

Speriațĭ, ca și când acéstă scrisóre ar fi venit în momentul când tata ne povestia, noĭ ne îngrămădiam unul în altul dinaintea foculuĭ și, plinĭ de neastêmpĕr, cu ochiĭ marĭ deschișĭ, așteptam sfârșitul istorieĭ.

— Bujor, urmă el, a fost dintre ceĭ maĭ vestițĭ hoțĭ din Țară. Babele și acuma vorbesc despre el la ședĕtóre, și lăutariĭ îĭ cântă cântecul :

Frunză verde de nĕgară
A eșit Bujor în țară ;
Bate, pradă și omóră,
Pe ciocoĭ îĭ bagă 'n bólă.

De cum i-a rĕsărit mustéța, el s'a simțit cuprins de dorul voiniciei, și maică-sa n'a maĭ putut să-l stăpânéscă. In zadar a plâns ea și a făcut rugăciunĭ pe la bisericĭ, ca să-l întórcă de la plăcerile luĭ ; într'o ḑi de primăvară, el îșĭ puse pușca pe umĕr, căciula pe o ureche și îșĭ luă ḑiua bună de la maică-sa ḑicêndu-ĭ :

— Maică, nu maĭ plânge: eŭ merg să fac dreptate în Țară; să iaŭ de la ceĭ bogațĭ, să daŭ la ceĭ săracĭ și să stric legile cele rele făcute de Domnie.

Apoĭ, chiuind și hăulind, el apucă calea codruluĭ, care-l chema la viața fără stăpân, și, nu mult după aceea, se auḑi prin Țară de numele luĭ Bujor.

Doĭ-spre-ḑece tovarășĭ, frațĭ de cruce, fugițĭ de la córnele pluguluĭ, se adunară în jurul luĭ, și, încrucisând ferul cuțitelor, îĭ jurară credință și ascultare fără margine, cu drept de mórte asupra lor. De atuncĭ fost-aŭ mulțĭ călătorĭ opriți în drum, multe case boerescĭ călcate, multe poterĭ împrăsciate, și iarășĭ multe pungĭ cu banĭ împărțite la săracĭ și multe vacĭ cu vițel dăruite la văduve și orfanĭ, așa că uniĭ îl blĕstemaŭ și alțiĭ îl bine-cuvîntaŭ, iar Bujor domnia nesupĕrat,

peste moșiĭ, drumurĭ și păduri, și vestea despre dînsul merse departe până în țările vecine.

Era în luna luĭ August, pe la strînsul pâneĭ, când tata primi scrisórea de la Bujor. Se ținu mare sfat la curte, de trebue să ne supunem saŭ să ne împotrivim. In tótă casa nu era decât douĕ puscĭ cu cremene: una a tată-meŭ și ceal-altă a luĭ Aliuță, o susanea lungă, pe care Turcul o rĕzima pe crăcană, când se cobora la éz, să împusce rațe. In sat asemenea nu era decât un singur pușcaș, care niciodată în viața luĭ nu se luptase decât cu vânatul din pădure; prin urmare, nu era mare speranță în puterea nóstră de împotrivire. Cu tóte aceste, părerea luĭ Aliuță, de a ne opune cu arma la năvălirile hoților, împărtășită și de noĭ, copiĭ nesciutorĭ de primejdiile ce ne amenințaŭ, precumpĕni asupra ideiĭ de supunere, susținută fără osebire de tóte slugile din casă. Imĭ aduc aminte și acuma, adause tata surîdênd, cu ce încredere în voinicia mea înșfăcaĭ téca iartaganuluĭ luĭ Aliuță și o învêrtiĭ în drépta și stânga împrejurul meŭ, doborînd cu gândul toțĭ hoțiĭ la pământ.

— O! numaĭ să vie Bujor, ḑiceam în mintea mea, și va vedea el!

Apoĭ, după planul luĭ Aliuță, un om fu așeḑat în clopotnița bisericiĭ ce era aprópe de pórta curțiĭ, cu poruncă, ca, îndată ce va zări hoțiĭ în depărtare, să tragă clopotele, spre a ne da de veste. Douĕ-ḑecĭ de ómenĭ înarmațĭ cu ciomege, cu cóse și topóre fură rânduițĭ la pórtă, sub comanda vânătoruluĭ din sat, și câte alțĭ douĕ-ḑecĭ la fie-care ușă de intrare a caselor boerescĭ, în totul ca la șaĭ-ḑecĭ de ómenĭ care, de și rĕŭ înarmațĭ și nedeprinșĭ cu luptele, dar eraŭ destul de numeroșĭ, pentru a pune stavilă hoților, maĭ ales când aceștia aveaŭ să vie ḑiua mare, cu pieptul deschis, în urma uneĭ scrisorĭ prevestitóre.

Câte un pahar de rachiŭ fu împărțit la fie-care strejer, și, mulțumită îmbărbătărilor necontenite a luĭ Aliuță, eĭ se țineaŭ bine la posturile lor.

Douĕ ore stăturăm așa în așteptare... când deodată omul

din clopotniță prinse să sune. El zări un colb pe muchea déluluĭ învecinat și, puțin după aceea, numĕră treĭ-spre-ḑece inșĭ călărĭ, care se iviră pe muche unul câte unul, și se coboraŭ acum pe drumul ce ducea la curte. Un fior trecu prin inimile tuturor.

— Copiĭ, țineți-vĕ bine, strigă Aliuță strĕjerilor ce se frĕmêntaŭ de neastêmpĕr, Alah e cu noĭ !

Muțĭ eraŭ acum cu toțiĭ și cu ochiĭ ațintițĭ asupra déluluĭ învecinat, de unde venia primejdia, iar după câte-va minute puturăm vedea și noĭ, ceĭ din ogradă, cum se coboraŭ haiduciĭ la pas liniștit, cântând, par'că veniaŭ la masă mare. Eĭ se opriră un moment dinaintea cârșmeĭ, unde Bujor îĭ cinsti cu câte un pahar de vin, apoĭ porniră din noŭ spre curte. Acum se trecuse de șagă ; aveam să dăm piept la piept cu hoțiĭ ; să împușcăm într'înșiĭ ; să fim împușcațĭ de dînșiĭ ; și câțĭ din noĭ aveaŭ să móră ?... și câțĭ să scape ?... iată întrebarea ce și-o punea fie-care, întrebare gróznică, ce o vedeam zugrăvită cu colorile spaimeĭ în fața tuturor. Iar eŭ, care cu o oră maĭ înainte făcusem atâta ispravă cu téca iartaganuluĭ luĭ Aliuță, simțiĭ acum că mi se tae piciórele și, fără voe, mĕ apropiaĭ de tata. Tata era galben, ca céra, tăcut și în așteptare ; s'ar fi ḑis că-șĭ numĕra bătăile inimeĭ ; strĕjerilor de asemenea nu le era îndemână. Ceea-ce îĭ turbura cu deosebire, era neînchipuita liniște cu care veniaŭ hoțiĭ asupra lor, par'că nicĭ le păsa că sînt șaĭ-ḑecĭ de ómenĭ gata să-ĭ priméscă cu cóse și topóre. In acelaș timp, clopotul suna mereŭ a restriște, și, cu atât maĭ mult suna, cu cât haiduciĭ se apropiaŭ. Par'că vestea césurile morțiĭ.

— Ah ! Iată-ĭ... iată-ĭ... sosesc !

Ajuns dinaintea bisericeĭ, Bujor deodată se opresce, ia la ochĭ pe clopotar și... o ! Dómne, ce vĕḑuĭ !... In momentul în care trăsni arma, vĕḑuĭ pe nenorocitul clopotar căḑênd dearóta în aer din înălțimea turnuluĭ, cum ar cădea o țarcă din vârful unuĭ plop. In acelaș moment, spaima rĕsbătu cu iuțéla fulgeruluĭ în inimile tuturor, o spaimă strașnică, neînvinsă, spaima morțiĭ, care întunecă mintea și înghéță sângele în vine,

și, într'o clipă, toțĭ strĕjerĭĭ, atât ceĭ de la pórtă, cum și ceĭ dimprejurul caseĭ, aruncară la pămînt ciomegele, cósele, topórele și care în cotro prinseră să fugă, ca nisce nebunĭ, nevoind să maĭ scie de glasul tatăluĭ meŭ și al luĭ Aliuță, care căutaŭ să-ĭ stăpânéscă. Iar când ceĭ doĭ-spre-ḑece haiducĭ călărĭ, împestrițațĭ cu găitane și cu puscile pe umĕr, se arătară în dreptul porțiĭ, nicĭ o suflare de om nu maĭ era în curte, afară de noĭ și Aliuță.

Atuncĭ... părăsițĭ de toțĭ, intrarăm în casă, ca în ultimul loc de scăpare, iar Aliuță închise ușa cu zăvorul. Momentele eraŭ înfricoșate. Auḑiam împrejurul nostru glasul haiducilor, zîngănitul armelor, sforăitul cailor, iar peste tóte glasurile și tóte sunetele domnia glasul luĭ Bujor, care făcea rânduélă între haiducĭ.

— Spargețĭ ușa! strigă el.

Deodată auḑiĭ lovitura unuĭ topor ce se înfipse în ușă, apoĭ auḑiĭ a doua și a treia lovitură, urmate de maĭ multe altele, care rĕsunaŭ în însu-șĭ inimile nóstre. Dar, în acelaș timp, auḑiĭ aceleașĭ lovitur și la ușa din dos, încât eram acum cuprinșĭ din douĕ părțĭ și fără nicĭ un mijloc de scăpare.

De ce, însă, primejdia se făcea maĭ mare, de ce Aliuță se îmbărbăta maĭ mult. Cu iartaganul în mână, el sta la crăpăturile ușiĭ, gata să reteze capul celuĭ întâiŭ ghiaur ce s'ar ivi; dar nicĭ unul nu se ivi, numaĭ topórele curgeaŭ ca plóia, până când ușa țăndărită căḑu cu totul din țițînĭ... Atuncĭ Bujor se întâlni față în față cu Ali. Il recunoscuĭ dintre toțĭ, fiind-că el era cel maĭ înalt, maĭ chipos și maĭ fioros.

— In lăturĭ, ghiujule! strigă hoțul.

— In lăturĭ tu, câne! rĕspunse Ali, repeḑind iartaganul asupra capuluĭ luĭ Bujor, însă fierul Turculuĭ întâlni fierul hoțuluĭ, și ambele scăpărară de iuțéla loviturilĭ. Eĭ stătură apoĭ o minută și se priviră în ochĭ. Hoțul avea fața crudă, dar desprețuitóre, a unuĭ om ce nu-ĭ vine să se pue la luptă cu un protivnic atât de bĕtrân, iar acesta nu maĭ era Aliuță cel bun, pe genunchiĭ căruia săriam noĭ ca nisce veverițe. Era ḑis în legea luĭ să apere cu pieptul casa ce-l adăpostise, și tóte

puterile din tinerețe, tótă sĕlbăticia enicerésică îĭ revenise, ca prin farmec. Drept el sta, ca lumînarea, hotărît, amenințător, cu fruntea încrețită, cu dinții încleștațĭ și se uita și chibzuia unde să lovéscă din noŭ.

— Așa te vreaŭ, Turcule, dise Bujor ; de acum cu mine la luptă dréptă ! Iar voĭ, adaose el tovarășilor sĕĭ, stațĭ și priviți cum căpitanul vostru scie să pedepséscă obrăznicia unuĭ Turc.

— Aci în pragul ușiĭ am să-ți săp grópa, rĕspunse Ali; și lupta iarășĭ se încăeră. Bujor îșĭ păstra cumpĕtul și lovia cu mĕsură, pândind tóte apucăturile protivniculuĭ sĕŭ, iar mânia Turculuĭ mergea tot crescênd, și mișcările luĭ din ce în ce se iuțiaŭ, par'că puterĭ nouă curgeaŭ necontenit în vinele luĭ! De la o vreme însă, fiarele lor nu se maĭ ciocniaŭ, nu maĭ scăpĕraŭ, ci lipite, încălcite, alergaŭ împreună când în dreptul pieptuluĭ, când în dreptul ochilor, când de-asupra capuluĭ, întocmaĭ ca doĭ fulgerĭ îngeměnațĭ.

Hoțiĭ, care intrase acum în casă, priviaŭ lupta cu brațele încrucișate, sigurĭ fiind de maĭ 'nainte de isbânda căpitanuluĭ; iar noĭ galbenĭ, înmărmuriți, așteptam cu tremur minuta hotărîtóre, fiind de asemenea sigurĭ de maĭ 'nainte că, orĭ-cum se va sfârși lupta, tot rĕŭ va fi pentru noĭ... Când deodată Turcul, desprinděndu-șĭ arma de arma dușmanuluĭ sĕŭ, făcu un pas indĕrĕt, deschise nisce ochĭ marĭ peste mĕsură, strigă: «Alaĭ!» și, ca un tigru însetat de sânge, se aruncă asupra luĭ Bujor.

Un frémĕt trecu prin rândurile hoților .... Atuncĭ ... O ! spaimă! O! urgie! Atuncĭ, fără veste, trăsni o pușcă indĕrĕtul meŭ, de care tóte gémurile se cutremurară, și, prin fumul ce năvăli în odae, vĕdŭĭ pe Aliuță, pe bĕtrânul și vitézul Aliuță, îngenunchind. Lovit în spate de unul dintre tovarășiĭ luĭ Bujor, el scăpă arma și căděu la pămînt scăldat în sânge. In fața acestuĭ neașteptat sfârșit, Bujor, el însu-șĭ, rĕmase un moment uimit, cu hangerul în mână, nedumerindu-se ce să facă; apoĭ, deodată îșĭ încruntă privirile, ca un om ce și-a luat o gróznică hotărîre, se îndreptă cu pașĭ sunătorĭ spre noĭ, care stam fără rĕsuflare grămădițĭ unul în altul, trecu alăturĭ de mine, atin-

gêndu-mĕ cu haina, și se opri dinaintea hoțuluĭ ce omorîse pe Ali.

— Cine nu cinstesce lupta dréptă și ucide pe la spate, ucis trebue să fie! . . . ḑise el, despicând în acea clipă capul ucigașuluĭ în douĕ; apoĭ cu fața și maĭ cruntă, în care era scrisă osânda nóstră de mórte, el se întórse iarășĭ spre noĭ, ațintindu-ne de astă-dată drept în ochĭ, par'c'ar fi voit înadins să ne prelungéscă agonia; merse până la locul, unde zăcea Aliuță la pămînt, îl privi un moment în tăcere, tăcere înfricoșată, din care nimenĭ nu scia ce are să ésă, căcĭ nópte se făcuse sub genele luĭ... când iată minune mare... fața luĭ deodată se însenină, ca și când o raḑă de Sus ĭ-ar fi străbătut prin creerĭ, și, îndreptându-se către tovarășiĭ sĕĭ, le ḑise:

— Copiĭ, acest bĕtrân, ucis mișelesce, a apĕrat o casă de *creștin*, și el era *turc*. Dumneḑeŭ nu ne va ajuta, dacă, pe lângă păcatul morțiĭ luĭ, vom adăogi și alt păcat... Să mergem de aicĭ !...

Ascultătorĭ de glasul căpitanuluĭ, hoțiĭ îșĭ făcură semnul cruciĭ, încălecară și se duseră în lume, numaĭ haiducul cel ucis rĕmase lungit la locul luĭ. Nu departe de dînsul, sĕrmanul Aliuță ședea și el fără mișcare, cu fața acum îndulcită de suflarea morțiĭ și, cu ochiĭ deschișĭ și ațintițĭ, așa cum îĭ avea el în rugăciunile de diminéță, când rătăcia cu sufletul în țările cele calde ale copilărieĭ luĭ.

A doua ḑi, un sicriŭ frumos, împodobit cu ținte de argint, cu semnul semi-luniĭ pe capac și purtat pe umerele nóstre, fu așeḑat sub cea maĭ pletósă salcie din grădină, cu capul îndreptat spre Rĕsărit. Nicĭ preoțĭ, nicĭ rude nu eraŭ în jurul sicriuluĭ, dar eram noĭ, prietenĭ de altă lege, agonisițĭ de el la bĕtrânețe, care stam îngenunchiațĭ și plângeam din inimă pe bunul și scumpul Aliuță.

Pe mormîntul luĭ este astăḑĭ o marmură albă, pe care sînt săpate cu litere de aur cuvintele luĭ Bujor:

«Acest bĕtrân, ucis mișelesce, a apĕrat o casă de *creștin*, și el era *turc*».

Aci tata sfârşi de povestit: iar noĭ am rĕmas tăcuţĭ şi cu lacrimile în ochĭ, şi, multă vreme după aceea, figura bună a luĭ Aliuţă nu înceta de a se amesteca nóptea în visurile nóstre copilărescĭ.

N. Gane.

Explicare. — In acéstă naraţiune poetică, în afară de multe din cunoscutele mijlóce stilistice, poetul întrebuinţéză o figură de gândire cu care n'am făcut cunoscinţă până acum. Ast-fel, spre a ne atrage atenţiunea maĭ mult şi spre a ne impresiona în acelaş timp de faptul ce povestesce, când ne spune ce a făcut Bujor ajungênd înain ea bisericiĭ:

«Bujor de dată se opresce, ia la ochĭ pe clopotar şi... o Dómne ce vĕduĭ!... In momentul în care trăsni arma, vĕduĭ pe nenorocitul clopotar căděnd dea-róta în aer —»

el se opresce după «şi», când ne-am fi aşteptat să continue, pune maĭ multe puncte, face apoĭ o exclamare, schimbă construcţia şi tocmai pe urmă ne spune ce s'a întâmplat cu clopotarul. E o *suspensiune.*

§ 78. **Teorie.**— Figura de cugetare, prin care scriitorul nu spune deodată ceea-ce voesce, ci-şĭ întrerupe gândirea câteva clipe, cu scop, ca să ne atragă atenţiunea şi să ne împresioneze maĭ viŭ, se numesce *suspensiune.*

Exerciţiul XCIII. — Să se spună ce epitete, figurĭ de cuvînt şi figurĭ de cugetare maĭ caracteristice, se găsesc în acéstă composiţiune.

68.

ALEXANDRU LĂPUŞNÉNUL

1564—1569

I

Dacă voĭ nu mĕ vreţĭ, eŭ vĕ vreaŭ....

Iacob Eraclid, poreclit Despotul, perise ucis de buzduganul luĭ Ştefan-Tomşa, care acum cârmuia Ţara, dar Alexandru Lăpuşnénul, după înfrângerea sa, în douĕ rândurĭ, de oştile Despotuluĭ, fugind la Constantinopol, isbutise a lua oştĭ tur-

cescĭ și se înturna acum să isgonéscă pe răpitorul Tomșa și să-șĭ ia scaunul, pe care nu l-ar fi perdut, de n'ar fi fost vîndut de boerĭ. Intrase în Moldova întovărășit de șépte mĭĭ spahiĭ și de vre-o treĭ mĭĭ óste de strînsură.

Insă, pe lângă aceste, avea poruncĭ împĕrătescĭ către Hanul Tătarilor Nogaĭ, ca să-ĭ dea orĭ-cât ajutor de óste va cere.

Lăpușnénul mergea alăturea cu Vornicul Bogdan, amândoĭ călărĭ pe armăsarĭ turcescĭ și înarmațĭ din cap până în picióre.

— Ce socoțĭ, Bogdane, ḑise după puțină tăcere, isbândi-vom óre ?

— Să nu te îndoescĭ Măria Ta, rĕspunse curtesanul; Țara geme subt asuprirea Tomșeĭ. Óstea tótă se va supune, cum i se va făgădui maĭ mare simbrie. Boerĭĭ, câțĭ ĭ-aŭ maĭ lăsat viĭ, numaĭ frica morțiĭ îĭ maĭ ține ; dar, cum vor vedea că Măria Ta viĭ cu putere, îndată vor alerga și-l vor lăsa.

— Să dee Dumnedeŭ, să n'am nevoe a face ceea-ce a făcut Mircea-Vodă la Muntenĭ ; dar, țĭ-am maĭ spus, eŭ îĭ cunosc pe boeriĭ noștri, căcĭ am maĭ trăit cu dînșiĭ.

— Acésta rĕmâne la înalta înțelepciune a Mărieĭ Tale.

Vorbind așa, aŭ ajuns aprópe de Tecuciŭ, unde poposiră la o dumbravă.

— Dómne, ḑise un aprod apropiindu-se, nisce boerĭ, sosind acum, cer să se înfățișeze la Măria Ta.

— Vie, rĕspunse Alexandru.

Curênd intrară sub cortul, unde el ședea înconjurat de boeriĭ și căpitaniĭ sĕĭ, patru boerĭ, din care doĭ maĭ bĕtrânĭ, iar doĭ junĭ. Acești eraŭ vornicul Moțoc, postelnicul Veveriță, spătarul Spancioc și Stroicĭ.

Apropiindu-se de Alexandru Vodă, se închinară până la pămînt, fără a-ĭ săruta póla după obiceiŭ.

— Bine ațĭ venit, boerĭ! ḑise acesta, silindu-se a zîmbi.

— Să fiĭ Măria Ta sănătos, rĕspunseră boeriĭ.

— Am auḑit, urmă Alexandru, de bântuirile Țăriĭ și am venit s'o mântuiŭ ; sciŭ că Țara m'aștéptă cu bucurie.

— Să nu bănuescĭ Măria Ta, ḑise Moțoc, Țara este liniștită, și póte că Măria Ta aĭ auḑit lucrurile, precum nu sînt ; căcĭ

așa este obiceiul norodului nostru, *să facă din țînțar armăsar*. Pentru aceea, obștia ne-a trimes pe noĭ să-ți spunem că norodul nu te vrea, nicĭ te iubesce, și Măria Ta să te întorcĭ înapoĭ, ca....

— Dacă voĭ nu mĕ vreți, eŭ vĕ vreaŭ, răspunse Lăpușnénul, aĭ căruia ochĭ schinteiară, ca un fulger; și, dacă voĭ nu mĕ iubiți, eŭ vĕ iubesc pe voĭ, și voiŭ merge cu voea orĭ fără voea vóstră. Să mĕ întorc? Maĭ de grabă îșĭ va întórce Dunărea cursul îndĕrĕpt. A! nu mĕ vrea Țara! Nu mĕ vreți voĭ, cum înțeleg!

— Soluluĭ nu i se tae capul, dise Spancioc; noĭ sîntem datorĭ a-ți spune adevĕrul. Boeriĭ sînt hotărîți a pribegi la Ungurĭ, la Leșĭ și la Muntenĭ, pe unde aŭ toți rude și prietenĭ. Vor veni cu oștĭ strĕine, și vaĭ de biata Țară, când vom avea rĕsbóe între noĭ, și póte și Mărieĭ Tale nu-ĭ va fi bine, pentru că Domnul Ștefan Tomșa....

— Tomșa! El te-a învĕțat a vorbi cu atâta dârzie? Nu sciŭ cine mĕ opresce să nu-ți sfărâm măselele din gură cu buzduganul acesta, dise apucând măciuca de arme din mâna luĭ Bogdan. Ticălosul acel de Tomșa v'aŭ învĕțat?

— Ticălos nu póte fi acel ce s'a învrednicit a se numi Unsul luĭ Dumnedeŭ, dise Veveriță.

— Aŭ dór nu sînt și eŭ Unsul luĭ Dumnedeŭ? Aŭ dóră nu mĭ-ațĭ jurat și mie credință, când eram numaĭ stolnicul Petre? Nu m'ațĭ ales voĭ? Cum a fost oblăduirea mea? Ce sânge am vĕrsat? Care s'a întors de la ușa mea, fără să câștige dreptate și mângăere? Și însă acum nu mĕ vreți, nu mĕ iubiți? Ha! ha! ha!

Rîdea; muschiĭ se suciaŭ în rîsul acesta, și ochiĭ luĭ hojma clipiaŭ.

— Cu voea Mărieĭ Tale, dise Stroicĭ, vedem că moșia nóstră o să cadă de iznóvă în călcarea păgânilor. Când astă negură de Turcĭ va prăda și va pustii Țara, peste ce veĭ domni Măria Ta?

— Și cu ce veĭ sătura lăcomia acestor cete de păgânĭ, ce aducĭ cu Măria Ta? adăogi Spancioc.

— Cu averile vóstre, nu cu baniĭ țăranilor, pe care-ĭ jupuițĭ voĭ. Voĭ mulgețĭ laptele Țăriĭ, dar a venit vremea să vĕ mulg și eŭ pe voĭ.... Destul, boerĭ! Intórceți-vĕ și spunețĭ celuĭ ce v'aŭ trimis, ca să se feréscă să nu daŭ peste el, de nu vrea să fac din ciolanele luĭ surle și din pielea luĭ, căptușală dobelor mele.

Boeriĭ eșiră mâhnițĭ; Moțoc rĕmase.

— Ce-aĭ rĕmas? întrebă Lăpușnénul.

— Dómne! Dómne! dise Moțoc, căděnd în genunchĭ, nu ne pedepsi pe noĭ după fără-de-legile nóstre! Adu-țĭ aminte că eștĭ pămîntén, adu-țĭ aminte de disa Scripturiĭ și értă greșiților tĕĭ! Cruță pe biata Țară, Dómne! Slobóde oștile aceste de păgânĭ; vină numaĭ cu câțĭ Moldoveni aĭ pe lângă Măria Ta, și noĭ chezășluim că un fir de pĕr nu se va clăti din capul Inălțimiĭ Tale; și, de-țĭ vor trebui oștĭ, ne vom înarma noĭ, cu femeĭ și copiĭ, vom ridica Țara în picióre, vom ridica slugile și veciniĭ noștri. Increde-te în noĭ!

— Să mĕ încred în voĭ? dise Lăpușnénul, înțelegênd planul luĭ. Pe semne gândescĭ că eŭ nu sciŭ dicĕtórea moldovenéscă: «lupul pĕrul schimbă, iar năravul ba?» Pe semne nu vĕ cunosc eŭ, și pe tine maĭ vîrtos? Nu sciŭ că, fiind maĭ mare peste oștile mele, cum aĭ vĕdut că m'aŭ biruit, m'aĭ lăsat? Veveriță îmĭ este vechiŭ dușman, dar încaĭ niciodată nu s'a ascuns. Spancioc este încă tinĕr, în inima luĭ este iubire de moșie; îmĭ place a privi sumeția luĭ, pe care nu se silesce a o tăinui. Stroicĭ este un copil care nu cunósce încă pre ómenĭ, nu scie ce este îmbunarea și minciuna; luĭ i se pare că tóte pasĕrile ce sbóră se mănâncă. Dar tu, Moțóce? Invechit în dile rele, deprins a te ciocoi la toțĭ Domniĭ, aĭ vîndut pe Despot, m'aĭ vîndut și pe mine, veĭ vinde și pe Tomșa; spune-mĭ, n'aș fi un nătărăŭ de frunte, când m'aș increde în tine? Eŭ te ert însă, că aĭ îndrăsnit a crede că iar mĕ veĭ înșela, și îțĭ făgăduesc că sabia mea nu se va mânji în sângele tĕŭ; te voiŭ cruța, căcĭ îmĭ eștĭ trebuitor, ca să mĕ maĭ ușurezĭ de blestemurile norodului. Sînt alțĭ trântorĭ, de care trebue curățit stupul.

Moțoc îĭ sărută mâna, asemenea câneluĭ, care, în loc să musce, linge mâna care-l bate. El era mulțumit de făgăduința ce câștigase ; scia că Alexandru Vodă a să aibă nevoe de un intrigant, precum era el. Deputațiĭ eraŭ porunciți de Tomșa, ca, neputênd înturna pe Lăpușnénul din cale, să-și urmeze drumul la Constantinopol, unde, prin jalobe și dare de banĭ, să mijlocéscă mazilia luĭ. Dar, vĕdênd că el venia cu însă-și învoirea Porțiĭ, pe de altă parte, sfiindu-se a se întórce fără nicĭ o ispravă la Tomșa, ceru voe să rĕmâe a-l întovărăși. Acesta era planul luĭ Moțoc, ca să se pótă lipi de Lăpușnénul. Voea i se dete.

II.

Aĭ să daĭ sémă, Dómnă!...

Tomșa, nesimțindu-se în stare a se împotrivi, fugise în Valahia, și Lăpușnénul nu întâlnise nicĭ o împiedicare în drumul sĕŭ. Norodul pretutindenĭ îl întâmpină cu bucurie și nădejde, aducêndu-și aminte de întâia luĭ domnie, în care el nu avusese vreme a-și desveli urîtul caracter.

Boeriĭ însă tremuraŭ. Eĭ aveaŭ douĕ marĭ cuvinte a fi îngrijiți : sciaŭ că norodul îĭ urăsce și că Domnul nu-ĭ iubesce.

Indată ce sosise, Lăpușnénul porunci să umple cu lemne tóte cetățile Moldoveĭ, afară de Hotin, și le arse, vrênd să strice prin acésta asilul nemulțumiților, care, de multe orĭ, sub adăpostul zidurilor acestora, urziaŭ comploturĭ și ațiațaŭ revolte. Ca să se sece influența boerilor și să stârpéscă cuiburile feudalității, îĭ despuie de averĭ, sub feluri de pretexte, lipsindu-ĭ, cu acest chip, de singurul mijloc cu care puteaŭ ademeni și corumpe pe norod.

Dar, nesocotind de ajuns planul acesta, îĭ omora din când în când. La cea maĭ mică greșală dregătoréscă, la cea maĭ mică plângere ce i se arăta, capul vinovatuluĭ se spânzura în pórta curțiĭ, cu o țidulă vestitóre greșaleĭ luĭ, adevĕrate saŭ plăsmuite, și el nu apuca să putreḑéscă, când alt cap îĭ lua locul.

Nimenĭ nu îndrăsnia a grăi împotriva luĭ, cu cât maĭ vîrtos a lucra ce-va. O gvardie numerósă de lefegiĭ Albanezĭ, Sârbĭ, Unguri, isgoniţĭ pentru relele lor fapte, îşĭ aflaseră scăpare lângă Alexandru, care, plătindu-ĭ bine, îĭ avea hărăziţĭ; iar oştile moldovene sub căpitanĭ, creaturĭ ale luĭ, le ţinea pe marginĭ; sloboḑind însă pe oştaşĭ pe la casele lor, le mărginise în puţin numĕr.

Într'o ḑi, el se plimba singur prin sala palatuluĭ domnesc. Avusese o lungă vorbă cu Moţoc, care intrase iar în favor şi care eşia, după ce îĭ înfăţişase planul uneĭ nouă contribuţiĭ. Se părea neastêmpĕrat, vorbia singur şi se cunoscea că meditéză vre-o nouă mórte, vre-o nouă daună, când, o uşă lăturalnică deschiḑându-se, lăsă să intre Dómna Rucsanda.

La mórtea părinteluĭ eĭ, a bunuluĭ Petru Rareş, care, ḑice cronica, cu multă jale şi mâhniciune a tuturor, s'a îngropat în sfînta mânăstire Probota, zidită de el, Rucsanda rĕmăsese în fragedă vârstă, sub tutoratul a doĭ fraţĭ maĭ marĭ, Iliaş şi Ştefan. Iliaş, urmând în tronul părinteluĭ sĕŭ, după o scurtă şi desfrênată domnie, se duse la Constantinopol, unde îmbrăţişă mahometismul, şi, în locul luĭ, se sui pe tron Ştefan. Acesta fu maĭ rĕŭ decât fratele sĕŭ; începu a sili pe strĕinĭ şi pe catolicĭ a-şĭ lepĕda legea, şi multe familiĭ bogate, ce se locuiseră în ţară, pribegiră din pricina acésta, aducênd sărăcie pămîntuluĭ şi cădere negoţuluĭ. Boeriĭ, care ceĭ maĭ mulţĭ eraŭ încuscriţĭ cu Poloniĭ şi cu Ungurĭĭ, se supĕrară şi, corespunḑându-se cu boeriĭ pribegĭ, hotărîră peirea luĭ. Póte ar maĭ fi întârḑiat a-şĭ pune în lucrare planul, dacă desfrênarea luĭ nu l-ar fi grăbit. Într'o ḑi, când se afla la Ţuţora, ne maĭ aşteptând sosirea boerilor pribegĭ, boeriĭ ce eraŭ cu dînsul, ca să nu-l scape, aŭ tăiat frânghiile cortuluĭ, sub carele el şedea, şi, dând năvală, l-aŭ ucis.

Acum, numaĭ Rucsanda rĕmăsese din familia luĭ Petru Rareş, şi pe dînsa boeriĭ ucigaşĭ o hotărîseră a fi soţie unuĭ óre-căruĭ numit Joldea, pe care eĭ îl aleseră de Domn. Dar Lăpuşnénul, ales de boeriĭ pribegĭ, întâmpinând pe Joldea, îl birui şi, prinḑându-l, îĭ tăie nasul şi-l dete la călugărie; şi, ca să tragă

inimile norodului, în care viia încă pomenirea luĭ Rareș, se însură și luă el pe fiica luĭ.

Ast-fel gingașa Rucsanda ajunse a fi partea biruitorului.

Când intră în sală, ea era îmbrăcată în tótă pompa cuvenită uneĭ soțiĭ, fiice și surorĭ de Domn.

Peste zobonul de stofă aurită, purta un benișel de felendreș albastru, blănit cu samur, ale căruia mânice atârnaŭ dinapoĭ; era încinsă cu un colan de aur, ce se închidea cu marĭ paftale de matostat, împrejurate cu pietre scumpe ; iar pe grumaziĭ eĭ atârna o salbă de multe șirurĭ de mărgăritare. Șlicul de samur, pus cam într'o parte, era împodobit cu un surguciŭ alb și sprijinit cu o flóre mare de smaragde. Pĕrul eĭ, după moda de atuncĭ, se împărția despletit pe umeriĭ și spatele sale. Figura eĭ avea acea frumusețe, care făcea odinióră vestite pe femeile Românieĭ și care se găsesce rar acum, degenerând cu amestecul națiilor strĕine. Ea însă era tristă și tânjitóre, ca flórea expusă arșițeĭ sóreluĭ, ce nu are nimic s'o umbréscă. Ea vĕduse murind pe părinții sĕĭ, privise pe un frate lepĕdându-și religia și pe cel-l-alt, ucis ; și maĭ întâĭ hotărîtă de obște a fi soția luĭ Joldea (pe care nicĭ îl scia), acum fusese silită de aceeașĭ obște, care dispunea de inima eĭ, fără a o maĭ întreba, a da mâna luĭ Alexandru Vodă, pe care, cinstindu-l și supuindu-i-se ca unuĭ bărbat, ar fi voit să-l iubéscă, dacă ar fi aflat în el cât de puțină simțire omenéscă.

Apropiindu-se, se plecă și-ĭ sărută mâna. Lăpușnénul o apucă de mijloc și ridicând-o, ca pe o pană, o puse pe genuchiĭ sĕĭ.

— Ce veste, frumósa mea Dómnă ? ḑise el, sărutând-o pe frunte ; ce pricină te face astădĭ, când nu-ĭ sĕrbătóre, a-ți lăsa fusele ? Cine te-a trezit așa de diminéță ?

— Lacrămile jupâneselor văduve, care se varsă la ușa meși care strigă rĕsplătire la Domnul Cristos și la Sfînta Născĕtóre, pentru sângele care verșĭ.

Lăpușnénul, posomorîndu-se, desfăcu brațele ; Rucsanda căḑu la piciórele luĭ.

— O bunul meŭ Domn! vitézul meŭ soț ! urmă ea, destul!

Ajungă atâta sânge vĕrsat, atâtea văduve, atâția sĕrmanĭ! Gândesce că Măria Ta eștĭ prea puternic și că nisce săracĭ boerĭ nu-ți pot strica. Ce-ți lipsesce Mărieĭ Tale? N'aĭ cu nimenĭ rĕsboiŭ; Țara este liniștită și supusă. Eŭ, Dumnedeŭ scie, cât te iubesc! Și copiiĭ Mărieĭ Tale sînt frumoșĭ și tinerĭ. Judecă că după viață este și mórte și că Măria Ta eștĭ muritor și aĭ să daĭ séma! Pentru că cu mânăstirile nu se rĕscumpĕră sângele, ci maĭ ales ispitescĭ și înfrunțĭ pe Dumnedeŭ, socotind, că, făcênd bisericĭ, îl poțĭ împăca, și....

— Muere nesocotită! strigă Lăpușnénul, sărind drept în picióre, și mâna luĭ prin deprindere se rezemă pe junghiul din cingĕtórea sa; dar îndată, stăpânindu-se, se plecă și, ridicând pe Rucsanda de jos:

— Dómna mea! îĭ dise, să nu-ți maĭ scape din gură ast-fel de vorbe nebune, că, dĕŭ, nu sciŭ ce se póte întâmpla. Mulțumesce Sfîntuluĭ mare mucenic Dimitrie, isvorîtorul de mir, al căruĭ hram se prăznuesce la biserica ce noĭ ĭ-am făcut la Pângărați, că ne-a oprit de a face un păcat, aducêndu-ne aminte că eștĭ mama copiilor noștri.

— De aș sci că mĕ veĭ și omorî, nu pot să tac. Erĭ, când voiam să intru, o jupânésă cu cincĭ copiĭ s'a aruncat înaintea rădvanuluĭ meŭ și m'a oprit, arătându-mĭ un cap țintuit în pórta curțiĭ. Aĭ să daĭ séma, Dómnă! îmĭ dise, că lași pe bărbatul tĕŭ să ne tae părinții, bărbații și frații.... Uită-te, Dómnă, acesta-ĭ bărbatul meŭ, tatăl copiilor acestora, care aŭ rĕmas săracĭ! Uită-te — și îmĭ arată capul sângeros, și capul se uita la mine grozav! — Ah! stăpâne! De atuncĭ neîncetat vĕd capul acela și mĭ-e tot frică! Nu pot să mĕ odihnesc!

— Și ce vreĭ? întrebă Lăpușnénul zîmbind.

— Vreaŭ să nu maĭ verșĭ sânge, să încetezĭ cu omorul, să nu maĭ vĕd capete tăiate, că sare inima din mine.

— Iți făgăduesc că de poimâne nu veĭ maĭ vedea, rĕspunse Alexandru Vodă; și mâne îți voĭ da un léc de frică.

— Cum? ce vreĭ să dicĭ?

— Mâne veĭ vedea. Acum, dragă Dómnă, du-te de-ți vedĭ copiiĭ și caută de casă, cum se cuvine uneĭ bune gospodine,

și pune la cale să ne gătéscă un ospĕţ, căcĭ mâne daŭ masă mare boerilor.

Dómna Rucsanda eși, după ce iarăși îĭ sărută mâna. Bărbatul sĕŭ o petrecu până la ușă.

— Eĭ! pus-aĭ tóte la cale, întrebă el, viind grabnic către armașul sĕŭ, care intrase atuncĭ?

— Tot este gata.

— Dar óre vor veni?

— Vor veni.

III.

Capul luĭ Moțoc vrem...

De cu séră, se făcuse de scire tuturor boerilor să se adune a doua ḑi, fiind sĕrbătóre la Mitropolie, unde era să fie și Domnul, ca să asculte leturghia, și apoĭ să vie să prânzéscă la curte.

Când sosi Alexandru Vodă, sfînta slujbă începuse, și boeriĭ eraŭ toțĭ adunațĭ.

Impotriva obiceiuluĭ sĕŭ, Lăpușnénul în ḑiua aceea era îmbrăcat cu tótă pompa domnéscă. Purta coróna Paleologilor și, peste dulama poloneză de catifea stacojie, avea cabaniță turcéscă. Nicĭ o armă nu avea alta decât un mic junghiŭ, cu prăselele de aur; iar, printre bumbiĭ dulămiĭ, se zăria o zea de sîrmă.

După ce a ascultat sfînta slujbă, s'a coborît din strană, s'a închinat pe la icóne și, apropiindu-se de racla Sfîntuluĭ Ión cel Noŭ, s'a plecat cu mare smerenie și a sărutat móștele Sfîntuluĭ. Spun că, în minutul acela, el era fórte galben la față și că racla Sfîntuluĭ ar fi tresărit.

După acésta, suindu-se iarăși în strană, se înturnă către boerĭ și ḑise:

«Boerĭ d-vóstră! De la venirea mea cu a doua domnie și până astăḑĭ, am arătat asprime către mulțĭ; m'am arătat cumplit, rĕŭ, vĕrsând sângele multora. Unul Dumneḑeŭ scie, de nu mĭ-a părut rĕŭ și de nu mĕ căesc de acésta; dar d-vóstră sciţĭ că m'a silit numaĭ dorința de a vedea contenind gâlce-

vurile și vîndările unora și altora, care țintiaŭ la risipa Țăriĭ și la peirea mea. Astădĭ sînt alt-fel trebile. Boeriĭ și-aŭ venit în cunoscință; aŭ vědut că turma nu póte fi fără păstor, pentru că dice Mântuitorul: «Bate-voiŭ păstorul și se vor împrăscia oile».

«Boerĭ d-vóstră! să trăim de acum în pace, iubindu-ne, ca nisce frațĭ, pentru că acésta este una din cele dece poruncĭ: *Să iubescĭ pe aprópele tĕŭ, ca însu-ți pe tine*, și să ne ertăm uniĭ pe alțiĭ, pentru că sîntem muritorĭ, rugându-ne Domnuluĭ nostru Iisus Cristos» — îșĭ făcu cruce — «să ne erte nouĕ greșalele, precum ertăm și noĭ greșiților noștri».

Sfârșind acéstă deșenţată cuvîntare, merse în mijlocul bisericiĭ, și, după ce se închină iarășĭ, se înturnă spre norod în față, în drépta și în stânga, dicênd:

— Ertați-mĕ, ómenĭ bunĭ și boerĭ d-vóstră!

— Dumnedeŭ să te erte, Măria Ta! rĕspunseră toțĭ, afară de doĭ junĭ boerĭ, ce staŭ gânditorĭ, rezemațĭ de un mormînt, lângă ușă; însă nimenĭ nu le-a luat séma.

Lăpușnénul eși din biserică, poftind pe boerĭ să vie ca să ospĕteze împreună: și, încălecând, se înturnă la palat. Toțĭ se împrăsciară.

— Cum îțĭ pare? dise unul din boeriĭ care ĭ-am vĕdut că nu ertase pe Alexandru Vodă.

— Te sfătuesc să nu te ducĭ astădĭ la dînsul la masă, rĕspunse cel-l-alt; și se amestecară în norod. Aceștia eraŭ Spancioc și Stroicĭ.

La curte se făcuse mare gătire pentru ospĕțul acesta. Vestea se împrăsciase că Domnul se împăcase cu boeriĭ; și boeriĭ se bucuraŭ de o schimbare, ce le da nădejde că vor putea ocupa iarășĭ posturĭ, ca să adune nouă avuție din sudórea țăranuluĭ. Cât pentru norod, el era indiferent; el, din împăcarea acésta, nu aștepta vre-un bine, nicĭ prepunea vre-un rĕŭ. Norodul se învoia cu oblăduirea luĭ Alexandru Vodă; cârtia numaĭ asupra ministruluĭ sĕŭ Moțoc, care întrebuința creditul, ce avea la Domn, spre împilarea glóteĭ. Căcĭ, de și eraŭ necontenite jalo-

bele obștei pentru jafurile luĭ Moțoc, Lăpușnénul, saŭ nu rĕspundea, saŭ nu le asculta.

Césul prânzuluĭ apropiindu-se, boeriĭ începură a veni călărĭ, întovărășițĭ fie-care de câte douĕ-treĭ slugĭ. Luară séma însă, că curtea era plină de lefegiĭ înarmațĭ și că patru tunurĭ staŭ îndreptate spre pórtă; dar socotiaŭ că sînt puse pentru a serba, după obiceiŭ, ceremonia prin salve. Uniĭ póte că-șĭ prepuneaŭ vre-o cursă, dar, odată intrând, nu se maĭ puteaŭ înturna, căcĭ porțile eraŭ strĕjuite și păzitoriĭ poruncițĭ a nu lăsa să ésă nimenĭ.

Adunându-se boeriĭ, patru-ḑecĭ și șapte la numĕr, Lăpușnénul se puse în capul meseĭ, avênd la drépta pe logofĕtul Trotușan și în stânga pe Moțoc. Incepură a ḑice din surle, și bucatele se aduseră la masă.

In Moldova, pe vremea aceea nu se introdusese încă moda mâncărilor alese. Cel maĭ mare ospĕț se cuprindea în câte-va feluri de bucate. După borșul polonez, veniaŭ mâncărĭ grecescĭ fierte cu verdețurĭ, care plutiaŭ în unt; apoĭ pilaful turcesc, și, în sfârșit, fripturile cosmopolite. Pânza meseĭ și șervetele eraŭ de filaliŭ țesute în casă. Tipsiile pe care aduceaŭ bucatele, talgerile și paharele eraŭ de argint. Pe lângă perete staŭ așeḑate maĭ multe ulcióre pântecóse pline de vin de Odobescĭ și Cotnar, și la spatele fie-căruia boer dvoria câte o slugă, care «dregea». Tóte aceste slugĭ eraŭ înarmate.

În curte, pe lângă doĭ juncĭ și patru berbecĭ fripțĭ, eraŭ treĭ bolobóce desfundate, pline de vin; slujitoriĭ mâncaŭ și beaŭ; boeriĭ mâncaŭ și beaŭ. Acum capetele începură a se înfierbînta: vinul îșĭ făcea lucrarea, boeriĭ închinaŭ și uraŭ pe Domn cu vivate sgomotóse, la care rĕspundeaŭ lefegiĭ prin chiote, tunurile prin bubuit.

Acum era aprópe a se scula de la masă, când Veveriță ridică paharul și închinând ḑise: «Să trăescĭ întru mulțĭ anĭ, Măria Ta! Să stăpânescĭ Țara în pace, și milostivitul Dumneḑeŭ să te întăréscă în gândul ce aĭ pus, de a nu maĭ strica pe boerĭ și a bântui norodul...

N'apucâ să sfârșéscă, căcĭ buzduganul armașuluĭ, lovindu-l drept în frunte, îl doborî la pămînt.

— A! voĭ ocărîțĭ pe Domnul vostru! strigâ acesta; pe eĭ flăcăĭ! — In minut, toțĭ slujitoriĭ de pe la spatele boerilor, scoțênd junghiurile, îĭ loviră; și alțĭ ostașĭ, aduși de căpitanul de lefegiĭ, intrară și se năpustiră cu săbiile în eĭ. Cât pentru Lăpușnénul, el luase pe Moțoc de mână și se retrăsese lângă o feréstră deschisă, de unde privia măcelăria ce începuse. El rîdea; iar Moțoc, silindu-se a rîde, ca să placă stăpânuluĭ, simția pĕrul sbârlindu-i-se pe cap și dințiĭ sĕĭ clănțănind. Și cu adevĕrat era gróză a privi acéstă scenă sângerósă. — Inchipuéscă-și cine-va, într'o sală de cincĭ stânjenĭ lungă și patru de lată, o sută și maĭ mulțĭ ómenĭ ucigașĭ și hotărîțĭ spre ucidere, călâĭ și osândițĭ, luptându-se, uniĭ cu furia desnădejdeĭ și alțiĭ cu aprinderea beției. Boeriĭ, neavênd nicĭ o grijă, surprinșĭ mișelesce pe din dos, fără arme, cădeaŭ fără a se împotrivi. Ceĭ maĭ bĕtrânĭ muriaŭ făcêndu-și cruce; mulțĭ însă, din ceĭ maĭ junĭ, se apĕraŭ cu turbare; scaunele, talgerele, tacâmurile meseĭ se făceaŭ arme în mâna lor; uniĭ, de și rănițĭ, se încleștaŭ cu furie de gâtul ucigașilor, și, nesocotind ranele ce primeaŭ, îĭ strîngeaŭ până îĭ înnădușiaŭ. Dacă vre-unul apuca vre-o sabie îșĭ vindea scump viața. Mulțĭ lefegiĭ pieriră, dar, în sfârșit, nu maĭ rĕmase nicĭ-un boer viŭ. Patru-decĭ-și-șépte de trupurĭ zăceaŭ pe parchet! În lupta și trânta acésta, masa se rĕsturnase; ulciórele se spărseseră, și vinul, amestecat cu sânge, făcuse o baltă pe lespedile saleĭ.

Odată cu omorul de sus, începuse uciderea și în curte. Slugile boerilor, vĕdêndu-se lovite fără de veste de soldațĭ, plecară de fugă. Puținĭ, care scăpară cu viață, apucând a sări peste zidurĭ, dase larmă pe la casele boerilor; și, invitând pe alte slugĭ și ómenĭ boerescĭ, burzuluiseră norodul, și tot orașul alergase la pórta curțiĭ, pe care începuse a o tăia cu securile. Ostașiĭ, amețițĭ de beție, făceaŭ numaĭ o slabă împotrivire. Glóta se întărâta din minut în minut maĭ mult.

Lăpușnénul, pe care îl însciințase de pornirea norodulu, trimise pe armașul, să-ĭ întrebe ce vor și ce cer? Armașul eși

— Eĭ, vornice Moțóce, ḑise apoĭ, înturnându-se spre acesta, spune, n'am făcut bine că m'am mântuit de rĕiĭ aceștia și am scăpat Țara de o așa râe?

— Măria Ta aĭ urmat cu mare înțelepciune, rĕspunse mârșavul curtesan; eŭ de mult aveam de gând să sfătuesc pe Măria Ta la acésta, dar vĕd că înțelepciunea Mărieĭ Tale a apucat maĭ înainte și aĭ făcut bine că ĭ-aĭ tăiat; pentru-că... fiind-că... era să...

— Vĕd că armașul întârḑie, ḑise Lăpușnénul curmând pe Moțoc, care se învălmășia în vorbă. Îmĭ vine să poruncesc să dea cu tunurile în prostimea aceea. Ha, cum socoțĭ și dumneta?

— Așa, așa, să-ĭ împrăscie cu tunurile; nu-ĭ vre-o pagubă c'or muri câte-va sute de mojicĭ, de vreme ce aŭ perit atâția boerĭ. Da, să-ĭ omóre de istov.

— Mĕ așteptam s'aud asemenea rĕspuns, ḑise cu oțerire Lăpușnénul, dar să vedem întâĭ ce vor.

In vremea acésta, armașul se sui pe pórta curțiĭ și, făcênd semn, strigă: «Ómenĭ bunĭ! Măria Sa Vodă întrébă ce vrețĭ și ce cereți, și pentru ce ațĭ venit așa cu zurba?».

Prostimea rĕmase cu gura căscată. Ea nu se aștepta la asemenea întrebare. Venise, fără să scie pentru ce a venit și ce vrea. Incepu a se strînge în cete, cete, și a se întreba uniĭ pe alțiĭ ce să céră. In sfârșit, începură a striga:

— Să micșoreze dăjdiile! — Să nu ne zapciéscă!

— Să nu ne maĭ împlinéscă! — Să nu ne maĭ jefuéscă!

— Am rĕmas săracĭ! — N'avem banĭ! — Ni ĭ-aŭ luat toțĭ Moțoc! Moțoc! — El ne belesce și ne pradă! — El sfătuesce pe Vodă! — Să móră!

— Moțoc să móră! — Capul luĭ Moțoc vrem!

Acest din urmă cuvînt, găsind un ecoŭ în tóte inimile, fu ca o schintee electrică. Tóte glasurile se făcură un glas, și acest glas striga: «capul luĭ Moțoc vrem»!

— Ce cer? întrebă Lăpușnénul, vĕḑênd pe armașul intrând.

— Capul vorniculuĭ Moțoc, rĕspunse.

— Cum? ce? strigă acesta sărind, ca un om ce calcă pe

șérpe ; n'aĭ auḑit bine, fărtate ! Vreĭ să șuguescĭ, dar nu-ĭ vreme de șagă. Ce vorbe sînt acestea ! Ce să facă cu capul meŭ ? Îțĭ spun că eștĭ surd ; n'aĭ auḑit bine !

— Ba fórte bine, ḑise Alexandru Vodă, ascultă singur ! Strigările lor se aud de aicĭ.

In adevĕr, ostașiĭ ne maĭ împotrivindu-se, norodul începuse a se cățăra pe zidurĭ, de unde striga în gura mare : Să ne dea pe Moțoc ! Capul luĭ Moțoc vrem !

— Oh ! păcătosul de mine ! strigă ticălosul ; Maică Prea Curată Fecióră, nu mĕ lăsa să mĕ prăpădesc !...

Dar ce le-am făcut eŭ ómenilor acestora ! Născĕtóre de Dumneḑeŭ, scapă-mĕ de primejdia acésta, și mĕ jur să fac o biserică, să postesc cât voiŭ maĭ avea ḑile, să ferec cu argint icóna ta cea făcĕtóre de minunĭ de la mănăstirea Némțuluĭ ! Dar, milostive Dómne, nu-ĭ asculta pe nisce proștĭ, pe nisce mojicĭ. Pune să dea cu tunurile într'înșiĭ... Să móră toțĭ ! Eŭ sînt boer mare ; eĭ sînt nisce proștĭ !

— Proștĭ dar mulțĭ, rĕspunse Lăpușnénul cu sânge rece ; să omor o mulțime de ómenĭ pentru un om, nu ar fi păcat ? Judecă dumneta singur. Du-te de morĭ pentru binele moșieĭ dumitale, cum ḑiceaĭ însu-țĭ, când îmĭ spuneaĭ că nu mĕ vrea, nicĭ mĕ iubesce Țara. Sînt bucuros că-țĭ rĕsplătesce norodul pentru slujba ce mĭ-aĭ făcut, vînḑendu-mĭ óstea luĭ Anton Secheli și maĭ pe urmă lăsându-mĕ și trecênd în partea Tomșeĭ.

— Oh ! nenorocitul de mine ! strigă Moțoc, smulgêndu-și barba ; căcĭ, de pe vorbele tiranuluĭ, înțelegea că nu maĭ este scăpare pentru el. Incaĭ, lăsați-mĕ să mĕ duc, să-mĭ pun casa la cale ! Fie-vĕ milă de jupânésa și de copilașiĭ meĭ ! Lăsați-mĕ să mĕ spovedesc ! Și plângea, și țipa, și suspina.

— Destul, strigă Lăpușnénul, nu te maĭ boci, ca o muere ! Fiĭ Român verde ! Ce să te maĭ spovedescĭ ? Ce aĭ să spuĭ duhovniculuĭ ? că eștĭ un tâlhar și un vînḑător ? Asta o scie tótă Moldova. Haide ! luați-l, de-l dațĭ norodulu ; și-ĭ spunețĭ că ast-fel plătesce Alexandru Vodă celor ce pradă Țara.

Indată armașul și căpitanul de lefegiĭ începură a-l târâi. Ticăitul boer răcnia, cât putea, vrênd să se împotrivéscă ;

dar ce puteaŭ bĕtrânele luĭ mânĭ împotriva celor patru brațe sdravene, care îl trăgeaŭ! Vrea să se sprijinéscă în picióre, dar se împiedica de trupurile confraților sĕĭ și luneca pe sângele ce se închegase pe lespedĭ. In sfârșit, puterile îĭ slăbiră, și sateliții tiranuluĭ, ducêndu-l pe pórta curțiĭ, maĭ mult mort decât viŭ, îl îmbrânciră în mulțime.

Ticălosul boer căḑu în brațele idreĭ acesteea cu multe capete, care într'o clipélă îl făcu bucățĭ.

— Iată cum plătesce Alexandru Vodă la ceĭ ce pradă Țara! ḑiseră trimișiĭ tiranuluĭ.

— Să trăéscă Măria Sa Vodă! rĕspunseră glóta. Și, mulțumindu-se de astă jertfă, se împrăscie.

In vreme ce nenorocitul Moțoc peria ast-fel, Lăpușnénul porunci să ridice masa și să strîngă tacâmurile; apoĭ puse să reteze capetele ucișilor și trupurile le aruncă pe feréstră. După aceea, luând capetele, le așeḑă în mijlocul meseĭ pe încet și cu rânduélă, puind pe ale celor maĭ micĭ boerĭ dedesupt și pe a celor maĭ marĭ de-asupra, după ném și după rangurĭ, până ce făcu o piramidă de patru-ḑecĭ-și-șépte căpețînĭ, vârful căreia se încheia prin capul unuĭ logofĕt mare. Apoĭ, spălându-se pe mânĭ, merse la o ușă lăturalnică, trase zăvorul și drugul de lemn, care o închidea, și intră în apartamentul Dómneĭ.

De la începutul tragedieĭ acesteea, Dómna Ruxandra, nesciind nimic de cele ce se petrecea, era îngrijată. Ea nu putea afla pricina sgomotuluĭ ce auḑise, căcĭ, după obiceiul vremiĭ de atuncĭ, femeile nu eșiaŭ din apartamentul lor, și slujnicele nu se puteaŭ risca în mijlocul uneĭ oștimĭ, ce nu cunosceaŭ ce este disciplina. Una din ele, maĭ îndrăsnéță, eșind, auḑise vorbă, că este zurba asupra luĭ Vodă, și adusese acéstă veste stăpâneĭ sale.

Buna Dómnă, temêndu-se de furia noroduluĭ, era speriată, și, când a intrat, Alexandru a găsit-o rugându-se dinaintea icóneĭ, avênd copiiĭ pe lângă dînsa.

— A! strigă ea, slavă Maciĭ Domnuluĭ, că te vĕd. Mĭ-a fost tare frică.

— Pentru aceea, precum ți-am făgăduit, ți-am găsit un léc de frică. Vino cu mine, Dómnă.

— Dar ce țipete se auḑiaŭ ?

— Nimic. Slujitorii s'aŭ fost luat la sfadă, dar s'aŭ liniștit. Ḑicênd acestea, luă pe Ruxanda de mână și o aduse în sală.

Intru vederea grozaveĭ priveliștĭ, ea sloboḑi un țipĕt strașnic și leșină.

— Femeea tot femee, ḑise Lăpușnénul, zîmbind ; în loc să se bucure, ea se sperie. Și, luând-o în brațe, o duse în apartamentele eĭ. Apoĭ, înturnându-se iarășĭ în sală, găsi pe căpitanul de lefegiĭ și pe armașul așteptându-l.

— Tu pune să arunce peste zid hoiturile cânilor acestora, iar tivgele lor să le înșire pe zid, ḑise lefegiuluĭ. Iar tu, adresându-se către armaș, să-mĭ puĭ mâna pe Spancioc și pe Stroicĭ.

Insă Stroicĭ și Spancioc eraŭ acum aprópe de Nistru. Gonașiĭ îĭ ajunseră tocmaĭ când treceaŭ hotarul :

— Spunețĭ celuĭ ce v'aŭ trimis, strigă către eĭ Spancioc, că ne vom vedea până a nu muri !

IV.

De mĕ voiŭ scula, pe mulțĭ am să popesc și eŭ.

Patru anĭ trecuseră de la scena acésta, în vremea cărora Alexandru Vodă, credincios făgăduinţeĭ ce dase Dómneĭ Ruxanda, nu maĭ tăiase nicĭ un boer. Dar, pentru ca să nu uite dorul luĭ cel tiranic de a vedea suferirĭ omenescĭ, născocĭ felurĭ de schingiuirĭ.

Scotea ochĭ, tăia mânĭ, ciuntia și seca pe care avea prepus: însă prepusurile luĭ eraŭ părelnice, căcĭ nimenĭ nu maĭ cuteza a cârti cât de puțin.

Cu tóte acestea era neliniștit, căcĭ nu putuse pune mâna pe Spancioc și pe Stroicĭ, care ședeaŭ la Camenița, așteptând și pândind vreme. De și avea doĭ ginerĭ grafĭ cu mare influență la curtea Polonieĭ, era îngrijit de acești doĭ boerĭ, să nu învite pe Polonĭ, care nu căutaŭ decât pretexte spre

a intra în Moldova; dar aceștĭ doĭ Românĭ eraŭ prea bunĭ patrioțĭ, ca să nu judece că rĕsboiul și venirea oștilor strĕine ar fi fost pieirea Patrieĭ.

Lăpușnénul le scrisese în maĭ multe rândurĭ, ca să vie, legându-se, prin cele maĭ marĭ jurăminte, că nu le va face nimic, dar eĭ sciaŭ cât prețuesce jurămîntul luĭ. Ca să-ĭ privegheze maĭ de aprópe, se mută în cetatea Hotinuluĭ, pe care o întări maĭ cu osebire; însă aci se bolnăvi de lingóre. Bóla făcu repedĭ înaintărĭ și în curênd tiranul se vĕdu la ușa mormîntuluĭ.

In delirul frigurilor, i se părea că vede tóte jertfele crudimiĭ sale fioróse și amenințătóre, îngrozindu-l și chemându-l la judecata Dumnedeuluĭ dreptățiĭ. In deșert se învêrtia în patul durerĭĭ, căcĭ nu putea afla răgaz.

Chemând pe Mitropolitul Teofan, pe Episcopĭ și pe boerĭ, și, spuindu-le că se simte sosit la sfârșitul viețiĭ, îșĭ ceru ertare de la toțĭ, umilindu-se; pe urmă îĭ rugă să le fie milă de fiul sĕŭ Bogdan, pe care îl lasă moștén Scaunuluĭ, și să-l ajute; căcĭ, fiind în fragedă vârstă, înconjurat de puternicĭ vrăjmașĭ, nu se va putea apĕra nicĭ pe sine, nicĭ pe Țară, de nu va fi unire între boerĭ și de nu vor avea dragoste și supunere către Domn. «Cât pentru mine», urmă a dice, «de mĕ voiŭ și ridica din bóla acésta, sînt hotărît a mĕ duce la călugărie în mânăstirea Slatina, unde să mĕ spășesc, câte dile îmĭ va maĭ lăsa Dumnedeŭ. Decĭ, vĕ rog, părinții arhiereĭ, de mĕ veți vedea aprópe de mórte, să mĕ tundeți călugăr...»

Nu putu vorbi maĭ mult. Convulsiile îl apucară, și un leșin grozav, ca mórtea, îĭ îngheță trupul, încât Mitropolitul și Episcopiĭ, credênd că se sfârșesce, îl călugăriră puindu-ĭ nume Paisie, după numele Petru ce avea, până a nu se face Domn.

După acésta, salutând pe Dómna Ruxanda de regentă în vremea minorității fiuluĭ eĭ, proclamară pe Bogdan de Domn. Apoĭ îndată porniră stafetele pe la boeriĭ din țară și emigrațĭ, și pe la căpitaniĭ oștilor.

Abia amurgise, când Stroicĭ și Spancioc sosiră.

Descălecând pe la Cazde, alergară cu pripă la cetate. Ce-

tatea era mută și pustie ca un mormînt uriaș. Nu se auția decât murmura valurilor Nistruluĭ, ce isbiaŭ regulat stâncósele eĭ cóste, sure și góle, și strigătul monoton al ostașilor de strajă, care, întru lumina crepuscululuĭ, se zăriaŭ rezemațĭ pe lungile lor lăncĭ.

Lăpușnénul se trezise din letargia sa.

Deschiş̦ênd ochiĭ, vĕş̦u doĭ călugărĭ stând unul la cap și altul la piciórele sale, neclintițĭ, ca douĕ statuĭ de bronz; se uită pe dînsul și se vĕş̦u acoperit cu o rasă; pe căpĕtâiul sĕŭ sta un potcap. Vru să ridice mâna și se împiedecâ în nisce metaniĭ de lână. I se păru că viséză și iarăş̦ĭ închise ochiĭ; dar, redeschiş̦ênd-ĭ peste puțin, vĕş̦u aceleașĭ lucrurĭ, metaniile, potcapul, călugăriĭ.

— Cum te maĭ simțĭ, frate Paisie? îl întrebă unul din monahĭ, vĕş̦ênd-l că nu dórme.

Numele acesta îĭ aduse aminte de tóte cele ce se petrecuseră. Sângele într'însul începu a fierbe; și, sculându-se pe jumătate:

— Ce pocitănĭĭ sînt aceste? strigă. — A! voĭ vĕ jucațĭ cu mine! Afară boaite! Eșițĭ, că pe toțĭ vĕ omor! — Și căuta o armă pe lângă el, dar, negăsind decât potcapul, îl asvârli cu mânie în capul unuĭ călugăr.

Intru auş̦ul strigătelor luĭ, Dómna cu fiul eĭ, Mitropolitul, boeriĭ, slugile intrară toțĭ în odae.

Chiar atuncĭ, ceĭ doĭ boerĭ veniseră și staŭ ascultând la ușă.

— A! voĭ m'ațĭ călugărit, strigă Lăpușnénul, cu glas rĕgușit și sperios; gândițĭ că vețĭ scăpa de mine? Dar să vĕ. ésă din minte! Dumneş̦eŭ saŭ Dracul mĕ va însănătoși, și..

— Nenorocite, nu huli! îl curmă Mitropolitul; uițĭ că eștĭ în césul morțiĭ! Gândesce că, prin hulele și strigările tale, sperii pe astă femee nevinovată și acest copil, în care se rézemă nădejdea Moldoveĭ...

— Boiată fățarnică! adăogă bolnavul, sbuciumâdu-se a se scula din pat, tacă-țĭ gura; că eŭ, care te-am făcut Mitropolit, eŭ te desmitropolesc. M'ațĭ popit, voĭ, dar, de mĕ voiŭ

îndrepta, pe mulţĭ am să popesc şi eŭ. Iar pe cătéua asta voiŭ s'o taiŭ în patru bucăţĭ, împreună cu ţincul eĭ, c a să nu maĭ asculte sfaturile boaitelor şi a duşmanilor meĭ. Minte acel ce ḑice că sînt călugăr, sînt Domn! Sînt Alexandru Vodă!... Săriţĭ flăcăĭ! Unde-s voiniciĭ meĭ?... Daţĭ! daţĭ de tot! Eŭ vĕ poruncesc. Ucideţi-ĭ pe toţĭ!... Nicĭ unul să nu scape!... A! mĕ înnăduş!... Apă! apă! apă! — şi căḑu rĕsturnat pe spate, horcăind de turbare şi de mânie.

Dómna şi Mitropolitul eşiră. La uşă iĭ întâmpinară Stroicĭ şi Spancioc.

— Dómnă! ḑise Spancioc, apucând de mână pe Ruxanda omul acesta trebue să móră numaĭdecât. Iată un praf, pune-în bĕutura luĭ...

— Otravă! strigă ea, înfiorându-se.

— Otravă, urmă Spancioc. De nu va muri îndată omul acesta, viaţa Mărieĭ Tale şi a copiluluĭ acestuia este în primejdie. Destul a trăit tatăl şi destule a făcut. Móră tatăl, ca să scape fiul.

O slugă eşi.

— Ce este? întrebă Dómna.

— Bolnavul s'a trezit şi cere apă şi pe fiul săŭ. Mĭ-a ḑis să nu mĕ duc fără el.

— Oh! vrea să-l omóre, răcni duiósa mamă, strîngênd cu furie copilul la sîn.

— Nu-ĭ vreme de stat în gânduri, Dómnă, adăogi Spancioc. Adu-ţĭ aminte de Dómna luĭ Ştefăniţă Vodă şi alege între bărbat şi între fiŭ.

— Ce ḑicĭ, părinte? ḑise sĕrmana femee, înturnându-se cu ochiĭ lăcrămătorĭ spre Mitropolit.

— Crud şi cumplit este omul acesta, fiica mea; Domnul Dumneḑeŭ să te povĕţuéscă. Iar eŭ mĕ duc să gătesc tot pentru purcederea nóstră cu noul nostru Domn; şi pe cel vechiŭ, Dumneḑeŭ să-l erte şi să te erte şi pe tine. Ḑicênd acestea, cuviosul Teofan se depărtă.

Ruxanda luă un pahar de argint, plin de apă, pe care-l aducea sluga; şi apoĭ, machinalicesce şi silită maĭ mult de

boerĭ, lăsă să cadă otrava în el. Boerii o împinseră în camera bolnavuluĭ.

— Ce face? întrebă Spancioc pe Stroicĭ, carele crăpase ușa și se uita.

— Intrébă de fiul sĕŭ, dice că vrea să-l vadă.... cere de bĕut.... Dómna tremură.... îĭ dă paharul.... nu vrea să-l ia!...

Spancioc sări și scóse junghiul din cingĕtóre.

— Ba îl ia, bea... Să-ți fie de bine, Măria Ta!

— Ruxandra eși tremurândă și galbenă, și rezemându-se de perete:

— Voĭ să dați sémă înaintea luĭ Dumnedeŭ, dise suspinând, că voĭ m'ați făcut să fac acest păcat.

Mitropolitul veni:

— Să mergem, dise Dómneĭ.

— Da' cine va căuta pe nenorocitul acesta?

— Noĭ, rĕspunseră boeriĭ.

— Oh! părinte, ce mĕ făcuși să fac! dise Dómna către Mitropolitul și se duse cu el plângênd.

Amândoĭ boeriĭ intrară la bolnav.

Otrava încă nu începuse a-și face lucrarea. Lăpușnénul sta întins cu fața în sus, liniștit, dar fórte slab. Când intrară boeriĭ, el privi îndelung și, necunoscêndu-ĭ, îĭ întrebă cine sînt și ce voesc?

— Eŭ sînt Stroicĭ, rĕspunse acesta.

— Și eŭ Spancioc, adăogă cel-l-alt; și aceea ce voim e să te vedem, până a nu muri, cum ți-am făgăduit.

— Oh! vrășmașiĭ meĭ! suspină Alexandru.

— Eŭ sînt Spancioc, urmă acesta, Spancioc, pe care aĭ vrut să-l taĭ, când aĭ ucis patru-decĭ-și-șapte de boerĭ, și care a scăpat din ghiarele tale! Spancioc, a căruĭ avere aĭ jefuit-o, lăsându-ĭ femeea și copiiĭ să cerșetoréscă pe la ușile creștinilor.

— Ah! ce foc simt că mĕ arde, strigă bolnavul, apucându-se cu mânile de pântece!

— Di: «Acum slobodesce», căcĭ aĭ să morĭ. Otrava lucréză.

— Oh! m'ați otrăvit, nelegiuților! Dómne! fie-ți milă de sufletul meŭ! O ce foc!... Unde-ĭ Dómna? Unde-ĭ copilul meŭ?

— S'aŭ dus și te-aŭ lăsat cu noĭ.

— S'aŭ dus și m'aŭ lăsat... m'aŭ lăsat cu voĭ! Oh! omorîți-mĕ, să scap de durere! Oh! înjunghie-mĕ tu, tu eștĭ maĭ tînĕr, fie-ți milă! Scapă-mĕ de durerile ce mĕ sfâșie! Injunghie-mĕ, dise el, întorcêndu-se spre Stroicĭ.

— Nu-mĭ voiŭ spurca vitejescul junghiŭ în sângele cel pângărit al unuĭ tiran, ca tine.

Durerile cresceaŭ. Otrăvitul se sbuciuma în convulsiĭ.

— Oh! strigă, îmĭ arde sufletul! oh! dați-mĭ apă... dați-mĭ ce-va să beaŭ!

— Iată, dise Spancioc, luând paharul de argint de pe masă; aŭ rĕmas drojdiile otrăviĭ. Bea și te rĕcoresce!

— Ba, ba; nu, nu vreaŭ, dise bolnavul strîngênd dinții.

Atuncĭ Stroicĭ îl apucă și-l ținu neclintit; iar Spancioc, scoțênd cuțitul din técă, descleștă, cu vârful luĭ, dinții, și îĭ turnă pe gât otrava ce maĭ era în fundul paharuluĭ.

Lăpușnénul, mugind ca un taur ce vede trunchiul și securea ce o să-l lovéscă, voi a se înturna cu fața spre perete.

— Ce, vreĭ să nu ne maĭ vedĭ? diseră boeriĭ. Ba se cade spre osânda ta, să ne privescĭ; învață a muri, tu, care sciaĭ numaĭ a omorî. Și, apucându-l amândoĭ, îl țineaŭ nemișcat, uitându-se la el cu o bucurie infernală și mustrându-l.

Nenorocitul Domn se svârcolia în spasmele agonieĭ; spume făcea la gură; dinții îĭ scrâșniaŭ, și ochiĭ sĕĭ sângerați se holbaseră; o sudóre înghețată, tristă, a morțiĭ prevestitóre, eșia, ca nisce nasturĭ, pe obrazul luĭ. După un chin de jumătate cés, în sfârșit, îșĭ dete duhul în mânile călăilor sĕĭ.

Ast-fel fu sfârșitul luĭ Alexandru Lăpușnénul, care lăsă o pată de sânge în istoria Moldoveĭ.

In mănăstirea Slatina, zidită de el, unde e îngropat, se vede și astădĭ portretul luĭ și al familieĭ sale.

C. Negruzzi.
(1808—1869).

I. **Explicare.** — In acéstă novelă se povestesc fapte la care iaŭ parte persóne cunoscute din istoria română: Alexandru Lăpuşnénul, Ruxanda Dómna, Vornicul Moţoc, etc.; ba unele din aceste fapte, ca venirea luĭ Lăpuşnénul în a doua domnie cu ajutor turcesc, împrejurările în care fiica luĭ Petru Rareş a devenit Dómna Lăpuşnénuluĭ, arderea şi distrugerea cetăţilor, etc. fac parte din însă-şĭ istoria nóstră. Este o *novelă istorică*.

§ 79. **Teorie.** — Novelele, în care se povestesc şĭ unele fapte istorice, iar în desfăşurarea faptelor se întrebuinţéză persóne cunoscute din istorie, se numesc *novele istorice*.

II. **Explicare.** — Intâmplările ce ni se povestesc în acéstă novelă istorică sînt reale, ca şi maĭ tóte persónele ce iaŭ parte la ele. Dar amănuntele acestor întâmplărĭ, caracterele persónelor şi potrivirea dintre aceste amănunte şi dintre aceste caractere este exclusiv opera imaginaţiuniĭ poetuluĭ. Ast-fel că faptul în totalitatea luĭ are numaĭ *cadrul* istoric saŭ prosaic, *miedul* şi *înţelesul* luĭ este de natură poetică. Aşa, este un fapt real că Alexandru Lăpuşnénul a ucis pe boerĭ, dar felul cum a organisat acéstă ucidere — discursul de la biserică, venirea boerilor la ospĕţ, ospĕţul, pretextul care a dat prilej armaşuluĭ să dea semnalul măceluluĭ, lupta pe viaţă şi mórte dintre boerĭ şi ucigaşĭ, convorbirea Lăpuşnénuluĭ cu Moţoc în timpul măceluluĭ sînt tóte lucrurĭ *inventate* de C. Negruzzi. De asemenea, se scie din istorie că Alexandru Lăpuşnénul a fost crud, dar felul cum îşĭ arată bunióră cruţimea luĭ faţă de Dómna Ruxanda, faţă de boerĭ, tóte faptele mărunte, care ne arată *caracterul* luĭ şi ne fac să-l simţim, ca şi când l-am fi cunoscut de aprópe în realitate, sînt opera închipuiriĭ poetuluĭ. Şi, negreşit, acelaş lucru trebue să ḑicem de îmbinarea meşteşugită a lor.

§ 80. **Teorie.** — *Novela istorică* se deosibesce de o bucată istorică saŭ de o istorióră prin faptul că

în novela istorică persónele și faptele istorice sînt numaĭ *cadrul*, în care se petrec întâmplările ce forméză conținutul noveleĭ; pe când acest conținut însu-șĭ — *amănuntele faptelor, caracterele persónelor, îmbinarea* potrivită a amănuntelor cu caracterele—este plăsmuit de închipuirea autoruluĭ. De aci resultă că totalitatea faptuluĭ povestit nu e real, ci închipuit.

Din faptul însă că în novela istorică se găsesc și fapte adevĕrate saŭ pe care poetul vrea să le dea de advĕrate, urméză că în ea se găsesc și multe elemente prosaice saŭ retorice.

III. **Explicare.** — In acéstă novelă, observăm că cele maĭ multe fapte se grupéză împrejurul luĭ Alexandru Lăpușnénul, în «Aliuță» se grupéză împrejurul Turculuĭ Ali, în «Mórtea luĭ Castor» împrejurul povestitoruluĭ însu-șĭ. In caracterul și faptele acestor persóne găsim cu deosebire înțelesul aceleĭ laturĭ ale vieţiĭ saŭ ființeĭ omenescĭ ce constitue caracterul noveleĭ. Ele sînt *personagiile principale* și ele trebuesc studiate maĭ cu dea-mănuntul. Cele-l-alte persóne sînt *personagiĭ secundare*, menite maĭ mult să pună în relief faptele personagiilor principale.

§ 81. **Teorie.**—In narațiunile poetice maĭ totdéuna faptele semnificative saŭ momentele caracteristice se grupéză împrejurul uneĭ persóne, care se numesce *personagiŭ principal*. Spre a se desfășura aceste fapte și spre a pune în relief caracterul acestuĭ personagiŭ, e de trebuință însă și de alte persóne, care se numesc *personagiĭ secundare*.

Aplicație. — De ce ḑicem că Alexandru Lăpușnénul este o novelă? De ce ḑicem că este istorică? In ce se deosibesce o novelă istorică de o bucată istorică saŭ de o istorióră? Care e adevĕratul conținut al uneĭ novele istorice? Cum trebue să privim faptele istorice dintr'o asemenea novelă? In ce constă partea ce se datoresce închipuiriĭ poetuluĭ? De ce găsim multe elemente prosaice și poetice în novelă istorică? Cum se grupéză faptele într'o no-

velă istorică? Ce se numesce personagiŭ principal? Ce se numesce personagiŭ secundar?

IV. Exp'icare.— In unele părţi ale acesteĭ novele găsim un fel de exprimare care nu ne arată gândirea dea-dreptul, aşa că mulţi n'ar putea să o pricépă, dar care totuşi e fórte clară. Ast-fel Mitropolitul Teofan în loc să ḑică Dómneĭ Ruxanda: «otrăvesce-l» îĭ ḑice:

«Crud şi cumplit este omul acesta, fiica mea. Domnul Dumneḑeŭ să te povăţuéscă. Iar eŭ mĕ duc să gătesc tot pentru purcederea nóstră cu noul Domn, şi pe cel vechiŭ Dumneḑeŭ să-l erte şi să te erte şi pe tine».

E un exemplu de *fineţe*.

§ 82. **Teorie.**—Stilul, prin care nu exprimăm dea-dreptul gândirea nóstră, ci o lăsăm numaĭ să se înţelégă, se numesce *stil fin*. Calitatea particulară a acestuĭ stil se numesce *fineţe*.

Maĭ tóte proverbele nóstre sînt exemple în care se vede admirabila fineţe a poporuluĭ nostru.

Exerciţiul XCIV.— Să se arate părţile prosaice şi retorice, părţile descriptive şi dialogice maĭ interesante din acéstă novelă.

Exerciţiul XCV. — Să se caracteriseze personagiile din acéstă novelă şi să i se arate planul (exposiţia, peripeţiile noduluĭ, desnodămîntul).

Exerciţiul XCVI.—Să se spună ce particularităţĭ stilistice are din punctul de vedere al calităţilor generale şi calităţilor particulare ale stiluluĭ.

Exerciţiul XCVII.—Să se spună ce figurĭ sînt în expresia «Ţara *geme*», «Să se feréscă să nu daŭ peste el, *de nu vrea să fac din ciolanele luĭ surle şi din pielea luĭ căptuşélă dobelor mele*», şi «Crud şi cumplit e omul acesta, fiica mea: *Domnul Dumneḑeŭ să te povăţuéscă. Iar eŭ mĕ duc să gătesc tot pentru purcederea nóstră cu noul Domn şi pe cel vechiŭ Dumneḑeŭ să-l erte şi să te erte şi pe tine*".

Exerciţiul XCVIII.— Să se caute maĭ multe proverbe în care gândirea să fie exprimată cu fineţe.

69.

BAIAZID ŞI MIRCEA

La un semn, un ţerm de altul, legând vas de vas, se légă,
Şi în sunet de fanfare trece óstea luĭ [1]) întrégă:
Ieniceri, copiĭ de suflet aĭ luĭ Alah, şi spahiĭ
Viu de 'ntunecă pămîntul la Rovine, în câmpiĭ,
Rĕspândindu-se în roiurĭ, întind corturile marĭ...
Insă, 'n zarea depărtată sună codrul de stejarĭ.

Iată, vine-un sol de pace c'o năframă 'n vârf de băţ.
Baiazid, privind la dînsul, îl întrébă cu dispreţ:
— «Ce vreĭ tu?»
— «Noĭ? Bună pace! Şi, de n'o fi cu bănat,
Domnul nostru-ar vrea să vadă pe măritul împĕrat».
La un semn deschisă-ĭ calea, şi s'apropie de cort
Un bĕtrân atât de simplu după vorbă, după port...
— «Tu eştĭ Mircea?
— «Da, 'mpĕrate!»
— «Aĭ venit să mi te 'nchinĭ,
Să nu schimb a ta coróná într'o ramură de spinĭ?»
— «Orĭ-ce gând aĭ, Impĕrate, şi orĭ-cum veĭ fi sosit,
Cât sintem încă pe pace, eŭ îţĭ dic: bine-aĭ venit!
Despre partea închinăriĭ însă, Dómne, să ne erţĭ!
Dar acu, veĭ vrea cu óste şi rĕsboiŭ, ca să ne cerţĭ,
Orĭ veĭ vrea să facĭ întórsă de pe-acuma a ta cale,
Să ne daĭ un semn şi nouĕ de mila Mărieĭ-Tale... —
De-o fi una, de-o fi alta: ce e scris şi pentru noĭ,
Bucuroşĭ le-om duce tóte, de e pace, de-ĭ rĕsboiŭ».
— «Cum, când lumea mi-ĭ deschisă, a privi gândescĭ că pot,
Ca întreg Aliotmanul să se împiedece de-un ciot?
O! tu nicĭ visezĭ, bĕtrâne, câţĭ în cale mi s'aŭ pus!

---

1) Ostea luĭ Baiazid care năvălise în Ţara Românéscă.

Tótă flórea cea vestită a întreguluĭ Apus,
Tot ce stă în umbra crucii, împărațĭ și regĭ, s'adună,
Să dea piept cu uraganul ridicat de Semi-lună!
S'a 'mbrăcat în zale luciĭ cavalerii de la Malta;
Papa, cu-a luĭ treĭ coróne puse una peste alta,
Fulgerele adunat-aŭ contra Fulgeruluĭ, care,
In turbarea-ĭ furtunósă, a cuprins pămînt și mare;
N'a avut decât cu ochiul, orĭ cu mâna semn a face,
Și Apusul îșĭ împinse tóte némurile 'ncóce;
Pentru-a cruciĭ biruință se mișcară rîurĭ, rîurĭ,
Orĭ din codri rĕscolite orĭ stârnite din pustiurĭ,
Sguduind din pace-adâncă ale lumiĭ începuturĭ,
Inegrind tot orizontul cu-a lor ḑecĭ de miĭ de scuturĭ;
Se mișcaŭ îngrozitóre, ca pădurĭ de lăncĭ și săbiĭ,
Tremura înspăimîntată marea de-ale lor corăbiĭ.
La Nicopole vĕḑut-aĭ câte tabere s'a strîns,
Ca să stee înainte-mĭ, ca și zidul neînvins.
Când vĕḑuĭ a lor mulțime, câtă frunză, câtă érbă,
Cu o ură ne'mpăcată mĭ-am șoptit atuncĭ în barbă,
Am jurat, ca peste dînșiĭ să trec falnic, fără pĕs,
Din pristolul de la Roma să daŭ caluluĭ ovĕz!...
Și de crunta-mĭ vijelie tu te aperĭ c'un toég?
Și, purtat de biruință, să mĕ 'mpiedec de-un moșnég?»
— «De-un moșnég, da, Impĕrate! Căcĭ moșnégul ce privescĭ
Nu e om de rând: el este Domnul Țăriĭ Românescĭ.
Eŭ nu ți-aș dori vr'odată să a ungĭ să ne cunoscĭ,
Nicĭ ca Dunărea să 'nnece, spumegând, a tale oștĭ.
După vremurĭ mulțĭ veniră, începênd cu acel óspe,
Ce din vechĭ se pomenesce cu Dariŭ al luĭ Istaspe;
Mulțĭ durară, după vremurĭ, peste Dunăre vr'un pod,
De-aŭ trecut cu spaima lumiĭ și mulțime de norod;
Impĕrațĭ, pe care lumea nu putea să-ĭ maĭ încapă,
Aŭ venit și 'n țara nóstră, de-aŭ cerut pămînt și apă.
Și nu voiŭ ca să mĕ laud, nicĭ că voiŭ să te 'nspăimînt,
Cum veniră, se făcură toțĭ o apă și-un pămînt.
Te fălescĭ că înainte-ți rĕsturnat-aĭ val-vêrtej

Oștile leite 'n zale de 'mpĕrați și de vitejĭ?
Tu te laudĭ, că Apusul înainte ți s'a pus?...
Ce-ĭ mâna pe eĭ în luptă, ce-a voit acel Apus?
Lauriĭ voia să-ĭ smulgă de pe fruntea ta de fer,
A credinței biruință căta orĭ-ce cavaler!
Eŭ? Imĭ apĕr sărăcia și nevoile și némul!
Și de-aceea tot ce mișcă 'n țara asta, rîul, ramul,
Mĭ-e prieten numaĭ mie, iară ție dușman este;
Dușmănit veĭ fi de tóte, făr'a prinde chiar de veste.
N'avem oștĭ, dară iubirea de moșie e un zid,
Care nu se 'nfioréză de-a ta faimă, Baiazid!»

Și abia plecă bĕtrânul: ce maĭ frémĕt! ce maĭ sbucium!
Codrul clocoti de sgomot și de arme și de bucium;
Iar la póla luĭ cea verde miĭ de capete pletóse,
Miĭ de coifurĭ lucitóre es din umbra 'ntunecósă.
Călăreții umplu câmpul și roesc, după un semn,
Și în caiĭ lor sĕlbaticĭ bat cu scările de lemn;
Pe copite iaŭ în fugă fața negruluĭ pămînt,
Lăncĭ schintee lungĭ în sóre, arcurĭ se întind în vênt,
Și, ca nourĭ de aramă și ca ropotul de grindenĭ,
Orizontu 'ntunecându-l, vin săgețĭ de pretutindenĭ,
Vâjîind, ca vijelia și ca plesnetul de plóe:
Urlă câmpul și de tropot și de strigăt de bătae.
In zadar striga 'mpĕratul, ca și leul în turbare,
Umbra morțiĭ se întinde tot maĭ mare și maĭ mare;
In zadar flamura verde o rădică în spre óste,
Căcĭ coprinsă-ĭ de peire și în față și în cóste,
Căcĭ se clatină rărite șirurĭ lungĭ de bătălie;
Cad Arabiĭ, ca și pâlcurĭ risipite pe câmpie;
In genunchĭ cădeaŭ pedestri, colo caiĭ se rĕstórnă,
Cad săgețile în valurĭ, care șueră, se tórnă
Și, lovind în față, 'n spate, ca și crivĕțul și gerul,
Pe pămînt lor li se pare că se nărue tot cerul.
Mircea însu-și mână 'n luptă vijelia 'ngrozitóre,
Care vine, vine, vine, calcă totul în picióre;

Durduind sosiaŭ călării, ca un zid înalt de suliți,
Printre cetele păgâne trec, rupêndu-și large uliți;
Risipite se 'mprăscie a dușmanilor șiragurĭ,
Și, gonind biruitóre, tot veniaŭ a Țării stégurĭ,
Ca potop ce prăpădesce, ca o mare turburată!
Peste-un cés păgânătatea e ca pléva vênturată.
Acea grindin' oțelită în spre Dunăre o mână;
Iar în urma lor se 'ntinde falnic armia română.

M. Eminescu
(1850—1889).

I. **Explicare.**— In acéstă compositiune, poetul ne naréză un fapt istoric — bătălia de la Rovine — inventând însă din închipuirea luĭ tóte amănuntele prin care vedem simplitatea și energia luĭ Mircea și îngâmfarea luĭ Baiazid.

Acéstă compositie ar fi dar o novelă istorică. Observăm însă că poetul simplifică amănuntele și le concentréză.

Cee-ce ar fi putut face obiectul uneĭ novele tot atât de lungĭ, ca «Alexandru Lăpușnénul», este strîns de abia în treĭ paginĭ. Ca să ne misce totușĭ, poetul a căutat ca să alégă numaĭ acele amănunte care sînt perfect caracteristice, care adecă sînt în stare să arate cât maĭ bine simțirea luĭ. De aceea, la fie-care pas întâlnim expresiunĭ figurate:

Ieniceri, *copiĭ de suflet al luĭ Allah*, și spahiĭ
Vin de *'ntunecă pămîntul* la Rovine, în *câmpiĭ*,
Respândindu-se în *roiurĭ*, întind corturile *marĭ*
Iar în zarea *depărtată sună codrul* de stejarĭ—

— și așa maĭ departe. Aprópe în fie-care cuvînt, în fie-care frasă avem figurĭ. Ast-fel «copiiĭ de suflet al luĭ Allah» este *un epitet desvoltat (definiţiune)*; «întunecă pămîntul» e o *metaforă*; «câmpiĭ» în loc de câmpie, pluralul în loc de singular (cuprindĕtorul pentru cuprins, totul pentru parte) este o *sinecdocă*; «roiurĭ» este o metaforă (= ca nisce roiurĭ); «marĭ» este epitet. Tot așa «depărtată», «de stejarĭ»; iar «sună codrul» pentru «rĕsună sgomotele armateĭ din codru» este o *metonimie*, fiind-că se pune un lucru «codru», pentru ceea-ce trece prin el («armata»).

Pe lângă acésta, poetul a întrebuințat armonia versurilor, a cuvintelor și a fraselor, care ne arată cât de frumos și energic simte poetul fie-care fapt. Ast-fel că în tótă bucata nu găsim elemente prosaice. Composiția nu maĭ e novelă istorică, ci *poemă epică*.

§ 83. **Teorie.** — Când faptul, ce s'ar putea povestĭ într'o novelă istorică, este simplificat în amănuntele sale și este ast-fel exprimat încât înlătură elementele prosaice, narațiunea poetică ce-l desfășură se numesce *poemă epică*. Poemele epice se scriŭ în *versurĭ*.

Aplicație. — In ce se asémănă acéstă composiție cu cea precedentă? In ce se deosibesce? De ce ḑicem că «Mircea și Baiazid» nu este novelă istorică? De ce ḑicem că este poemă epică? In ce formă se scriŭ de obiceiŭ poemele epice?

II. Explicare.—Când citim mare parte din acéstă composiție—maĭ cu sémă partea de la sfârșit — trebue să ridicăm tonul și să ținem mult rĕsuflarea. Acésta provine din faptul, că poetul simțind adânc și energic măreția faptelor, a căutat să găsésca frasele care pot să exprime maĭ bine acéstă adâncime și energie mărĕță. Felul acesta de exprimare se numesce *stil sublim*. Iar măreția faptelor — *sublimitate*.

§ 84. **Teorie.**— Stilul, care întrebuințéză propositiunĭ și înlănțuirĭ de propositiunĭ și frase care ne silesc să înălțăm tonul în mod neobicinuit, se numesce stil *sublim* saŭ *susținut*. Stilul energic și vehement sînt nisce varietățĭ ale stiluluĭ sublim.

III. Explicare. — Tot în acéstă bucată, găsim însă unele părțĭ în care trebue să lăsăm tonul maĭ jos decât de obiceiŭ. Ast-fel în vorbirea solului și în cele d'întâĭ douĕ rĕspunsurĭ ale luĭ Mircea:

— Noĭ, bună pace! Și, de n'o fi cu bănăt,
Domnul nostru-ar vrea să vadă pe măritul împĕrat. . . . . .
. . . . . .

— Da, împĕrate!
. . . . . .

— Orĭ-ce când aĭ, împĕrate, și orĭ cum veĭ fi sosit,
Cât sîntem încă pe pace, eŭ îți ḑic bine-aĭ venit!
Despre partea închinăriĭ, însă, Dómne, să ne erți... etc.

Este stilul *simplu*, opus stiluluĭ sublim. Când în citirea uneĭ composiţiunĭ nu sîntem nevoiţĭ nicĭ să ridicăm nicĭ să scoborîm tonul maĭ mult ca de obiceiŭ, avem stilul *temperat*. Aşa este stilul în cele maĭ multe din părţile poetice din Alexandru Lăpuşnénul.

§ 85. **Teorie.** — Stilul în care scriitorul întrebuinţéză proposiţiunĭ şi înlănţuirĭ de proposiţiunĭ şi frase care ne silesc să scoborîm tonul în mod neobicinuit, se numesce *stil simplu*. (Veḑĭ şi § 36).

Stilul *temperat* nu cere nicĭ scoborîrea nicĭ înălţarea neobicinuită a tonuluĭ.

Exerciţiul XCIX. — Să se caracteriseze specia şi stilul composiţieĭ următóre.

70.

ŢARA ÎN PICIÓRE

(din «DUMBRAVA ROŞIE»)

Ce vuet lung de care, ce tropot surd de vite,
Ce frémět de suspinurĭ, de glasurĭ năduşite
S'aud în sînul nopţiĭ, prin négra 'ntunecime
Şi către munţĭ se 'ndréptă l'a codrilor desime?
Din când în când sub nourĭ, trecênd ca o săgétă,
Clipesce o lumină şi, ca prin vis, arată
Bětrânĭ cu fruntea gólă, plecată spre pămînt,
Femeĭ cu pruncĭ în braţe şi pletele în vênt,
Copile spăimîntate mânând turme de oĭ
Şi flăcăiaşĭ în fugă mânând cârdurĭ de boĭ.
Pe jos, pe caĭ, în grabă toţĭ, părăsindu-şĭ satul,
Fugind cu vaet, lacrimĭ, căcĭ ĭ-aŭ ajuns păcatul,
Se duc pribegĭ şi paliḑĭ să cate-adăpostirĭ
In fund de codri, 'n peşterĭ, în sîn de mânăstirĭ.
Dar unde sînt bărbaţiĭ, voiniciĭ, juniĭ, tariĭ,
Să-şĭ apere părinţiĭ, nevestele şi pruncii?
Când suflă grea furtună pe ramurile lunciĭ
Ş'o sgudue ş'o darmă, ah! unde sînt stejariĭ?

Stejarii sînt la locul lor, fața cu furtuna!
Acum, de ḑece ḑile și ḑece nopți, într'una,
Din munți și pân' la Nistru, pe culme și pe dêluri,
Lungi buciume rĕsună, dând tainice semnaluri;
Și călărași din fugă, prin sate, prin orașe
Crăinesc: «Săriți cu toții pe Liftele trufașe!
«Vitézul Ștefan Vodă vĕ chémă 'n vitejie,
«Cine-i mișel să fugă, cine-i Român să vie!»
Toți aŭ rĕspuns: «Trăéscă Moldova!» și s'aŭ dus.

Pe loc, tot omul verde, ce pórtă capul sus,
Și-aŭ sărutat odorii, și-aŭ ascuțit toporul,
Și-aŭ prins din câmp fugarul ce-i sprinten ca o ciută,
Apoi, făcêndu-și cruce, ḑicênd un: «Dómne-ajută!»
Ca șoimul de la cuibu-i voios și-aŭ luat sborul.

Ast-fel din țara 'ntrégă plec' cete înmiite
Cu arce, barde, cóse și ghióge țintuite,
Purtând căciuli de óe, mintene 'n flori cusute
Și barbe neatinse, al bărbăției semn.
Ei merg dea-drept prin codri, pe lungi cărări pierdute,
Călări pe șele góle cu scările de lemn,
Și trec în sbor prin arbori, ca demoni de urgie,
Și umbra schinteéză de-a ochilor mânie.
Tot ast-fel și boerii, stăpânii de moșii,
Incungiurați de glóte, din casele lor plécă,
Privind cu mulțămire sburdalnicii lor fii,
Cum sciŭ să-și pórte caii și 'n fugă să se 'ntrécă.
Soții, surori și mame suspină 'n urma lor;
Dar ei alerg' ferice la câmpul de omor.

Coman de la Comana, un urieș de munte,
Ce intră prin bârlóge și prinde urșii vii,
Aduce după dînsul mulți vânători de frunte,
Născuți pe plaiuri 'nalte, trăiți în vijelii.
Balaur de la Galu, Ciolpan din Pipirig,
Rîd și de frigul morții, cum rîd de-al erniĭ frig,

Și mulțĭ cobor din munte, ca lava din vulcan,
De soiul luĭ Balaur, de soiul luĭ Ciolpan.
Velcea, bastard luĭ Șerpe, ca șérpele pe apă
Alunecă prin dușmanĭ și mult cumplit îĭ mușcă;
In luptă, când ĭ-e sete, cu sânge se adapă
Și, drept potir, el are o țevie de pușcă.
El vine din Hârtópe cu Purice-Movilă
Și cu Roman-Pribégul, ce nu maĭ sciŭ de milă.

Scheianul și Mircescul, vecinĭ de pe Siret,
Invingĕtorĭ de Unguri, s'aŭ prins cu jurămînt
Nicĭ chiar sub brațul morțiĭ să nu dea îndĕrĕt,
Pân' n'or intra cu Léhul pe-al Léhuluĭ pămînt,
Și Zimbrul de la Schee și Zimbrul din Mircescĭ
Se duc să ia în córne pe vulturiĭ leșescĭ.
Bĕtrânul Mateĭ Cârjă are 'mpregiurul luĭ
Cincĭ sute de năprasnicĭ ce vin dinspre Vasluĭ.
Toțĭ Racovenĭ !... Iar Cârjă, om înțelept și harnic,
E 'n flóre, când se simte călare pe Șargan.
Glumeț, îĭ place-a ḑice luĭ Negrea, vitéz darnic :
«Am să mĕ fac, nepóte, din Cârjă, Buzdugan !»
Negrea zîmbind, rĕspunde : «Aĭ cârja bĕtrâneții
«La sfaturĭ, iar în luptă aĭ brațul tinereții».
Și, ajungênd cu toțiĭ la Racova de vale,
O cruce luminósă li se arată 'n cale
Așa, cu mic, cu mare, apĕrătoriĭ Țĕriĭ,
Eșițĭ ca frunza 'n codri la vêntul primăveriĭ,
Din văĭ adâncĭ se urcă, din piscurĭ se cobor,
Trec rîpele în salturĭ, trec rîurile 'nnot
Ș'alérgă 'n neodihnă, voinicĭĭ, cât ce pot,
La glasul Țăriĭ scumpe ce-ĭ chémă 'n ajutor.
Merg uniĭ cu grăbire spre codriĭ Bucovineĭ
Ș'acolo se adună la strimtele poticĭ,
Pândind, ca vânătoriĭ, mișcările jivineĭ,
Și tot rugând : «Fă, Dómne, să trécă pe aicĭ!»
Merg alțiĭ la Sucéva să facă pe Albert

A pierde óste multe și mult timp în deșert;
Iar alțiĭ la Cotnarul iubit și podgoriŭ,
Pe unde staŭ cu óstea Bogdan, domnescul fiŭ,
Tăut cu mintea cóptă, Costea cu ochiŭ semeț,
Și Trotușan și Boldur cu suflet îndrăsneț,
Și unde Ștefan Vodă înfipt-aŭ stégul sĕŭ
Strigând la cer: «Ajută-mĭ, o! Sfinte Dumnedeŭ!».

V Alecsandri
(1821 — 1890).

Explicare. — Acéstă composiție e numaĭ o parte dintr'o composiție maĭ întinsă «Dumbrava roșie», în care se povestesce în versurĭ lupta din Pădurea Cosminuluĭ, în care Ștefan cel Mare a câștigat o strălucită victorie în contra luĭ Albert, craiul Lehieĭ. Este dar numaĭ un *fragment.*

§ 86. **Teorie.** Se numesce *fragment* orĭ-ce composiție ce constitue numaĭ o parte dintr'o altă composiție maĭ întinsă. Fragmentul póte avea un înțeles prin sine însu-șĭ, dar adevĕratul sĕŭ înțeles îl dobîndesce numaĭ dacă citim întréga composiție din care face parte.

Aplicație. — De ce dicem că «Țara e în picioare» e un *fragment?* Ce putem dice în acéstă privință despre «Mircea și Baiazid?» Ce fragmente maĭ cunóscem din composițiile de până acum? Ce se povestesce în «Dumbrava roșie» și ce fel de composiție póte să fie?

Exercițiul C. — Să se transforme într'o istorióră composiția următóre:

71.

DOLCA.

Pe câmpul Tinichieĭ,
Pe zările câmpieĭ,
Rĕsărit-aŭ florile
Odată cu zorile;

N'aŭ rĕsărit florile,
Și-a dus Costea oile,
De-aŭ aședat stânile
Pe tóte movilele.
Adĭ e Lunĭ și mânĭ e Marțĭ,
Plécă Costea la Galațĭ,
Să ia sare
La mióre
Și bolovanĭ
La cârlanĭ,
Și tărâțe
La oițe,
Și glugĭ marĭ
La ceĭ zĕrarĭ,
Și opincĭ
La ceĭ voinicĭ.
Iară Costea, cum mergea,
Cu Fulga se întâlnia,
Fulga cel cu barba négră
Și cu mintea neîntrégă,
Necăjit și obosit,
De treĭ dile flămânțit.
«Aleĭ, Fulgo, dragul meŭ!
Să facĭ cum țĭ-oiŭ dice eŭ:
Mergĭ la stâna mea cu bine,
Să-țĭ ieĭ un dar de la mine:
Treĭ mióre de frigare
Și 'ncă una de căldare,
Ca să-țĭ fie de prânzare».
Fulga cel cu barbă négră,
Dar cu mintea neîntrégă,
Sus la stână se ducea
Și-oile, cât le vedea,
Cârdurĭ, cârdurĭ le răpia,
Cu bĕțul mi le mâna
In codru la Padina.

Iar Costea când se 'ntorcea,
Mare pagubă-și vedea,
Că luĭ, mări, nu-ĭ venia
Nicĭ laptele la mulsóre,
Nicĭ cașul la 'nchegătóre,
Nicĭ urda la 'nvĕlitóre !
Costea mult nu se 'ngăima,
El dulăiĭ toțĭ chema,
Un caș dulce desvĕlia
Opt-ḑecĭ de feliĭ tăia :
Patru-ḑecĭ la puĭ de cânĭ,
Patru-ḑecĭ la cânĭ bĕtrânĭ.
Toțĭ în grabă le mânca,
Dar sama nicĭ că și-o da.
Când, la urma tuturor,
Ian că venia 'ncetișor
Schiopĕtând, schelălăind,
Laturile cam țiind,
Dolca, haita cea bĕtrână,
Ce scia rândul la stână ;
Ea venia, nu prea venia:
«Dolca, fa, Costea-ĭ ḑicea,
Unde mĭ-e averea mea ?»
Dolca 'ncet schelălăia,
La pămînt se întindea:
«Dolca, fa, tu eștĭ bĕtrână,
Tu scĭĭ rândul de la stână
Eŭ pe tine te-am grijit
Tot cu lapte te-am hrănit ;
Dolca, fa ! cum de-aĭ lăsat,
Furiĭ stâna de-aŭ prădat ?»
Gemea Dolca, se culca,
Laba ruptă-și arăta :
«Dolca mea, Dolcuță fa !
Furiĭ laba ți-aŭ rănit,
Când la dînșiĭ aĭ sărit ?

Decă mĭ-eștĭ tu pricepută,
Și nu te-arățĭ prefăcută,
Inainte să apucĭ
Și la furĭ drept să mĕ ducĭ,
Pe urmele oilor,
Pe pajiștea florilor.»
Dolca vesel se scula,
Câmpul dea-lung apuca,
Botul prin érbă vărînd,
Urmele tot mirosind.
Urma-ĭ icĭ, urma-ĭ colea
Dolca nicĭ c'o prăpădia:
Ḑiua 'ntrégă ea mergea
Și 'n deséră ajungea
In codru la Padina,
Ce de foc se lumina.
Când în codru se 'ndesa,
Bietul Costea ce zăria?
Fulga masă că-șĭ gătia,
Mieĭ de piele că-ĭ jupia:
Care prin frigărĭ frigea,
Care prin căldărĭ fierbea.
«Masă bună, veselie!»
Strigă Costea cu mânie;
Și Dolca se repeḑia,
La Fulga mereŭ bătea,
Iar Fulga cum o zăria,
Crunt de spaimă tresăria.
«Aleĭ! Fulgo, barbă négră,
Dar cu mintea neîntrégă,
Când la drum te-am întâlnit
Eŭ, mări, ți-am dăruit
Treĭ mióre de frigare
Și 'ncă una de căldare,
Ca să-ți fie de prânzare
Și tu, 'n loc de mulțumită,

Ca o fiară flămânḑită,
Tótă stâna mĭ-aĭ răpit
Și pe Dolca mĭ-aĭ rănit.
Stăĭ, măĭ Fulgo, barbă négră
Să te fac cu mintea 'ntrégă».
Și, cum sta și-l judeca,
Inima ĭ-o despica
Și Dolcăĭ o arunca;
Iară Dolca n'o mânca:
Inima de vînḑĕtor
E venin otrăvitor!

Poes. popul. (Colecţ. V. Alecsandri).

I. **Explicare.**— Acéstă naraţiune poetică a fost auḑită de poetul V. Alecsandri de la vre-un sătén, care o auḑise și o învĕţase de la altul, care și el o învĕţase de la alţĭ ómenĭ, fără să se scie cine e autorul eĭ. Ea a trecut din gură în gură, fie-care adăogându-ĭ saŭ lăsându-ĭ câte ce-va, până a ajuns la Alecsandri. Acest poet a copiat-o — *a cules-o* — apoĭ a *îndreptat-o* pe icĭ pe cólo și a publicat'o într'o carte împreună cu altele de acelaș fel sub titlul de «Poesiĭ populare ale Românilor». Acéstă poesie, ca tóte câte aŭ fost produse de popor, păstrându-se în graiul luĭ viŭ, se numesce *poesie populară* saŭ *poporană*. Poesiile populare sînt de maĭ multe felurĭ: unele sînt narative, altele descriptive, iar altele chiar dialogice. Cele narative povestesc de obiceiŭ fapte maĭ mult saŭ maĭ puţin în legătură cu viaţa poporuluĭ român—saŭ chiar cu istoria luĭ—și se numesc *cântece bĕtrânescĭ* saŭ *balade*.

§ 87. **Teorie.** — Compositiile poetice saŭ de orĭ-ce altă natură, produse de ómenĭ din popor și care trec din gură în gură modificându-se, se numesc *populare*. Deosebitele forme cu care se presintă o poesie populară în gura poporuluĭ se numesc *variante*.

Naraţiunile poetice populare ce cuprind fapte în legătură cu viaţa saŭ istoria poporuluĭ se numesc *cântece bĕtrânescĭ* saŭ *balade epice*.

II. **Explicare.**—Tóte naraţiunile poetice de până acum, fiind poetice, ne mişcă, ne emoţionéză la citit. Unele din aceste naraţiunĭ ne mişcă prin succesiunea şi combinarea măiestrită a faptelor: ast-fel ne emoţionéză cu deosebire «Aliuţă» şi «Alexandru Lăpuşnénul». Altele din contra ne emoţionéză, nu atât prin combinarea faptelor, cât prin simţirea vie cu care poetul povestesce aceste fapte. La acestea, stilul este maĭ ales, maĭ strîns, maĭ viŭ şi maĭ frumos, tocmaĭ din pricină că poetul în fie-care amănunt îşĭ pune întréga sa simţire. Ast-fel sînt cu deosebire «Furtuna», «Mircea şi Baiazid», «Mórtea luĭ Castor», «Bunicul». Cele d'întâĭ sînt naraţiunĭ *epice;* cele de-al doilea sînt naraţiunĭ *lirice.*

§ 84. **Teorie.**— Naraţiunile poetice, în care ne intereséză maĭ mult succesiunea şi combinarea măiestrită a faptelor, se numesc *naraţiunĭ epice;* iar acelea în care ne intereséză cu deosebire simţirea poetuluĭ cu ocasia povestiriĭ faptelor, se numesc *naraţiunĭ lirice.*

Aplicaţie. — De ce ḑicem că «Dolca» este o poesie populară? Cum se compune şi se păstréză o poesie populară? Ce se numesce variantă? De ce ḑicem că «Dolca» e un cântec bătrânesc? Ce este o baladă epică? Ce felurĭ de poesiĭ populare maĭ cunóscem? Ce naraţiunĭ lirice cunóscem? De ce se numesc lirice? Ce naraţiunĭ epice cunóscem? De ce se numesc epice?

Exerciţiul CI. — Să se culégă vre-o composiţie populară şi, dacă se póte, să fie chiar baladă epică.

Exerciţiul CII. — Să se analiseze părţile baladeĭ «Dolca».

72.

NEGUSTORUL ŞI NERODUL

Umblând în ţară, prin sate, óre-care negustor,
De grâŭ, de orz şi de alte bucate cumpărător,
Când vru să trécă o apă, întâlni aci, pe pod,
Pe unul ce se 'ntâmplase să fie cam prost, nerod.
Negustorul, vrând să afle de la el câte ce-va,

Se opri aci, în cale, și 'ncepu a-l întreba :
«De unde viĭ, măĭ creștine?» El : «Ia din sat de la noĭ».
Il întrébă negustorul : «Din care sat de la voĭ?»
El începe să-ĭ arate cu mâna, către un dél :
«Eacă d'acolo», ḑicêndu-ĭ, «tocma pe sub acel mal!»
«Bine», negustorul ḑise, «dar ce sat este, nu sciŭ».
«Satul nostru», el rĕspunse, «și eŭ de acolo viŭ».
«Nu așa, mă!» iar îĭ ḑise, «ci te 'ntreb că acel sat,
«Pe a cuĭ moșie este și cum este botezat?»
«Moșiile», el rĕspunse, «nu sciĭ că sînt boerescĭ?
E a coconuluĭ nostru ce șade la Bucurescĭ;
Iar satu-l botéză popa, ca și pe la alte părțĭ,
Cu apă 'ntr'o căldărușă, cum îĭ scrie luĭ în cărțĭ».
Negustorul, lung privindu-l peste tot, cum o fi fost,
Ḑise : «Orĭ că e Păcală, orĭ că e un mare prost!»
Și urmă cu întrebarea, despre sat vorba lăsând :
«Dar pe tine cum te chémă?» Iĭ rĕspunse el, ḑicênd :
«Mă chémă ca pe orĭ-care, vino 'ncócĭ orĭ vin' aci!»
Negustorul, ca de naiba, începu a se cruci.
«Dar cu chemarea 'mpreună, negustorul iar urmă,
«Cum te strigă?» El rĕspunse : «Mĕ strigă : Vino! U! Mă!»
Negustorul, de acéstă bufonerie rîḑênd
Și vorba de cum îl chémă la o parte iar lăsând,
Iĭ ḑise : «Dar ce bucate se fac acolo la voĭ?»
«Maĭ mult terciŭ cu mămăligă», ḑise el, «mâncăm la noĭ».
Negustorul iar, vĕḑêndu-l că-ĭ ia vorba în alt-fel,
Se mira, cum să-l întrebe, să se 'nțelégă cu el.
«Nu 'ntreb de bucate fierte», negustorul ḑise iar ;
«Apoĭ» îĭ rĕspunse prostul, «de care bucate dar?»
«Te 'ntreb», negustorul ḑise, s'a făcut la voĭ orz, grâŭ?»
«S'a făcut, da!» el rĕspunse, «uite, 'nalt până la brâŭ».
«Nu te 'ntreb de înălțime, nu strîng pae pentru boĭ,
Ci voiŭ să sciŭ ce fel este bobul orzuluĭ la voĭ?»
«Să-țĭ spuiŭ, dacă nu sciĭ», ḑise, «orzul este lunguleț,
Cu o cójă cam gălbue și înțépă 'n vârfuleț».
«Bine», ḑise negustorul, «sciŭ că colțiĭ luĭ țepĭ aŭ ;

Dar spune-mĭ, ce fel se vinde? că voesc și eŭ să iaŭ».
Iĭ rĕspunse iar nerodul: «Nu sciĭ Domnia-ta ce fel?
Unul dă grâul orĭ orzul ș'altul dă banĭ pentru el».
Negustorul, ș'astă vorbă vĕdênd că ĭ-o înfundă:
«Nu mĕ 'nțelesesĭ», îĭ dise, «eŭ te 'ntreb că cum se dă?»
«Nicĭ asta n'o sciĭ?» rĕspunse, «ascultă-mĕ, eŭ să-ți spuiŭ:
Iaŭ banița orĭ gălĕta și pân'o vârfuesc puiŭ,
Apoĭ, cu códa lopețiĭ, o rad și o torn în sac,
Pe urmă iarăș o umplu și asemenea tot fac».
«Eŭ nu te 'ntreb așa», dise negustorul către el.
Iar nerodul, întrebându-l, îĭ rĕspunse: «Dar ce fel?»
«Cu ce preț, te 'ntreb, îl vinde? chila, banița, câțĭ leĭ?»
«Cum te învoescĭ cu prețul, și câțĭ daĭ, atâta ieĭ».
Lăsând și acéstă vorbă, negustorul supĕrat,
Il întrébă: «Dar ca tine maĭ sînt mulțĭ acolo 'n sat?»
«U! u!» nerodul rĕspunse, «este nea Mușat, nea Stan,
Cârstea, Négu, Voicu, Florea, Sóre, nea Bran, nea Coman».
«Destul», dise negustorul, și iar l-a maĭ întrebat:
«Dară cine e maĭ mare decât toțĭ la voĭ în sat?»
«Nea Chițu este», el dise, «că-ĭ maĭ mare decât toțĭ:
E-așa lung, încât la umĕr, s'ajungĭ cu mâna nu poțĭ».
«Nu te 'ntreb așa», îĭ dise. «D'apoĭ cum?», l-a întrebat.
«Eŭ îțĭ dic că voĭ pe cine ascultațĭ aicĭ, în sat?
«Ascultăm», el îĭ rĕspunse, «pe lăutarul moș Bran,
Că, dacă 'ncepe să cânte, tot satul îĭ stă divan».
«Nu dic așa, măĭ creștine! of, mi-e silă să-l ascult!
Ci de cine avețĭ voĭ frică aci, în sat, maĭ mult?»
«Aoleŭ! de taurul popiĭ frică grozav ce avem!
«Când vine de la pășune, fugim de el cât putem,
«C'atât de 'nfricoșat este, de gândescĭ că e turbat,
«Când începe să mugéscă, sperie toțĭ copiiĭ 'n sat».
«Mă, tu», negustorul dise, «ce namilă de om eștĭ?»
«O Dómne!» el îĭ rĕspunse, «ce mĕ 'ntrebĭ, când mĕ privescĭ?
Eacă om, ca tótă lumea, cu cap, cu ochĭ, gură, nas,
Cu trup, cu mânĭ, cu picióre, mișc, umblu ca toțĭ cu pas».
Negustorul dise 'n sine: «Da! eștĭ ca fie-ce om,

Dar minţĭ şi simţirĭ la tine, cât la piatră şi la pom!»
Apoĭ îl întrébă iarăşĭ: «Dar în sat aveţĭ dogar?»
Se gândi puţin nerodul şi rĕspunse: «Avem dar».
«Du-te», negustorul dise, «na, cincĭ parale să-ĭ daĭ,
Ca să-ţĭ maĭ pue o dógă ce-ţĭ lipsesce şi n'o aĭ».

Anton Pann.
(1794 — 1854).

I. **Explicare.** — Acéstă composiţie are de obiect un fapt neînsemnat — o convorbire dintre un negustor şi un nerod—; doosebitele momente ale acesteĭ convorbirĭ nicĭ nu le putem prinde deodată cu privirea, nicĭ nu ne sînt arătate deadreptul; ele se petrec succesiv una câte-una şi ne sînt arătate printr'o povestire a luĭ Anton Pann. Nu e dar nicĭ descriere, nicĭ dialog, ci *naraţiune*. Din punctul de vedere al fonduluĭ, observăm că autorul are de scop să ne arate imaginea ce şĭ-a făcut el despre nerod şi că acéstă imagine, la fie-care moment, ne face să rîdem: e *comică*. Cu alte cuvinte, scriitorul îşĭ manifestă în acéstă composiţiune cu deosebire un simţimînt vesel, alegênd din deosebitele însuşirĭ ale neghiobuluĭ pe acelea ce s'aŭ putut împreuna într'o imagine potrivită cu acest simţimînt. Este dar o naraţiune *poetică*.

Acéstă naraţiune poetică şi comică ne face cunoscut pe nerodĭ dintr'un anume punct de vedere—anume ne înfăţişéză pe nerodiĭ care se gândesc maĭ mult la *forma*, decât la *inţelesul* vorbiriĭ. Naraţiunile poetice, de obiceiŭ scurte, care ne înfăţişéză o lature comică a unuĭ caracter, se numesc *anecdote*. Hazul, cu care se arată acéstă lature, se numesce *spirit*.

Cele maĭ multe anecdote aŭ origine populară. Poporul român are fórte multe anecdote pline de spirit, în care înfăţişéză deosebite însuşirĭ ridicule ale popórelor cu care a conlocuit, cum şi ale deosebitelor meseriĭ saŭ ale omuluĭ în genere. Ele circulă neversificate. Uniĭ literaţĭ le culeg şi le versifică. Ast-fel a făcut Anton Pann cu «Negustorul şi Neghiobul» şi cu altele multe.

§ 89. **Teorie.** — Naraţiunile poetice, de obiceiŭ scurte, în care ni se arată cu haz o latura ridiculă a ómenilor, se numesc *anecdote*.

II **Explicare.** — Dacă ne gândim la faptele ce ni se povestesc în naraţiunile poetice de până acum, observăm că nicĭ-unul nu are un caracter extraordinar: tóte s'aŭ putut întâmpla când-va şi unde-va. Nu e nicĭ-unul despre care să ḑicem că este supranatural. Ele sînt luate de obiceiŭ din viaţa reală actuală saŭ istorică şi apoĭ transformate în imagine frumóse, de închipuirea poetuluĭ cârmuită de o anume simţire. Tocmaĭ fiind-că sînt în legătură directă cu viaţa reală, aceste compositiunĭ se numesc *realiste*.

§ 90. **Teorie.** — Compositiunile poetice care se rapórtă la lucrurĭ saŭ la fapte ce aŭ existat saŭ s'aŭ putut întâmpla, fie în viaţa omenéscă actuală, fie în cea istorică, se numesc *realiste*.

Aplicaţie. — **De ce «Negustorul şi Nerodul» nu este nicĭ descriere, nicĭ dialog? De ce este naraţiune? De ce este poetică? Ce fel de simţire ne provócă povestirea? La cine se rapórtă acéstă simţire? De ce ḑicem că acéstă compositie este anecdotă? Ce este spiritul? De ce ḑicem că este o compositie realistă?**

Exercitiul CIII. — Să se culégă din popor o anecdotă şi să se compună în vorbire liberă.

73.

ŢIGANUL CINSTIT

Vr'o câţĭ-va Ţiganĭ, odată,
Printr'un loc, când-va, 'ntr'un an,
Cum mergeaŭ prin zorĭ de ḑiuă,
Vĕd pe-un gard un biet curcan;
Şi deodată se opresc,
Se gândesc, se rĕsgândesc,
Celuĭ maĭ bĕtrân grăesc:

— «Auleŭ, tată Vișan,
«Veḑĭ cel gard pe cel curcan?
«Veḑĭ ce bun e și ce mare?
«Bre, că bun e de mâncare!

Dar bĕtrânul de Vișan,
Cum se uită la curcan,
Și, pe gard cum stă privindu-l
Și cu ochiĭ cântărindu-l,

Ḑice:
— «Uit'te om nebun!
«Lasă curca nóptea 'n drum!!...
«De sat... satu-ĭ, nu-ĭ pădure,
«Dar se póte să ĭ-o fure;
«Că ce vreĭ, de?... sînt nevoĭ....
«Maĭ bine-am lua-o noĭ...»

Cel bĕtrân așa vorbesce;
Dar un altul, cum gândesce,
Ḑice:
— «Dar n'o fi păcat,
«Să-l luăm noĭ ne 'ntrebat,
«Maĭ vîrtos că s'o 'ntâmpla,
«Să ne vaḑă cine-va?»
Dar bĕtrânul îĭ rĕspunde:
— «Ce vorbescĭ?! Păcat?! De unde?!
«N'are cum maĭ fi păcat,
«Căcĭ îĭ spunem că-ĭ vânat».

— «Dar de-o ḑice că e curcă?
— «Ḑice curcă, ba necurcă!!....
«Ce-o tot țiĭ într'una furcă?»
«Dacă-ĭ curcă,
«Ce se 'ncurcă

«Tocma 'n zarea zorilor,
«'N calea vânătorilor? !!»

— «Apoĭ dar, tată Vișan,
«Ce maĭ dicĭ de cel curcan?
«Să-l luăm, să nu-l luăm,
«Orĭ pe gard să nu-l lăsăm?»

Decĭ bĕtrânul ce să facă?
Dacă vede că-l întrébă.

Dice:
— «Aicĭ e altă trébă!
«Eĭ se tem de vr'o rușine
«Și dau greul tot pe mine».

Dar, fiind el om cuminte,
Cată 'n lăturĭ și 'nainte
Și sfârșesce 'n treĭ cuvinte;
Căcĭ rĕspunde:
— «D'apoĭ eŭ
«Ce să dic și ce să vreŭ?!....
«Nu maĭ umblu cu 'ndemnate,
«Să mĕ 'ncarc și de păcate:
«Îl luațĭ
«Orĭ nu-l lăsațĭ,
«Numaĭ partea mea cătațĭ
«Să mĭ-o facețĭ părălesce,
«Ca să-mĭ cumpĕr nisce pesce.
«Om bĕtrân.. ar fi păcat,
«Să mănânc eŭ de furat».

Th. D. Speranță.

Exercițiul CIV. — Să se spună dacă narațiunea poetică următóre este *epică* saŭ *lirică*, și dacă este *realistă*. Să se învețe pe dinafară.

74.

DRAPELUL

Isbucnise
Luptă crâncenă, cumplită !
Păgânimea înteţită
Se sbătea 'ntr'un cerc de foc.
Rânduri secerá-acum tunul :
Turcii, căutându-şi loc
De scăpare, se isbise
Cu Românii . . .
Se ucid, se'mpung, se muşcă.
Spăngile, patul de puşcă
Sângeră, par' c'ar fi vii :
E o furie nebună;
Om pe om, vrênd să rĕpună,
Se întrece 'n grozării,
Şi năvală dau păgânii
Valuri, valuri . . .
Ţin Curcanii, ţin băeţii,
Dau vîrtos şi sparg nameţii
Năpustiţi asupra lor ;
Dar sînt singuri, şi din spate,
Făr' de veste, tunu-i bate
Şi, 'n avênt triumfător,
Es vrăjşmaşii de sub déluri,
Să-i sdrobéscă.
Sînt pierduţi ! «Scăpaţi drapelul !»
Le răcnesce Colonelul
Doborît de-un glonţ. «Pe ei !
«Inainte ! Ura ! ura ! . .»
Şi 'ndecită-i lovitura
Ce, cu suflete de lei,
Dau în céta duşmănéscă,
Care-i strînge

Maĭ de-aprópe . . . Dar în jurul
Stégului par'că vulturul
Aripile și-ar fi 'ntins,
Ca 'n clipitele pierdăriĭ
Bărbăția 'ntrégă-a Țăriĭ
Să s'aprindă — înadins —
Iar în românescul sânge
Și să facă
Iar minunĭ de vitejie ! . .
Turciĭ vin o sută — o mie
Dar de pietul creștinesc,
— Ca talazurile 'n stâncă —
De-ar fi fost și maĭ mulțĭ încă,
Sfărâmațĭ, se risipesc . . .

Mórte, Mórte, proorócă
De isbândă,
De atâtea vieți în flóre
Gloria nemuritóre
Pe jertfelnic o închegĭ
Și cu sânge omenirii
Cucerescĭ trépta măririĭ
Și hlamidele de regĭ !

Sus flăcăiĭ staŭ de pândă
Lângă stégul
Mândru 'n sdrențăróse cute.
Lacrămĭ de durere mute
Pentru ceĭ care-aŭ pierit
Apărându-l . . . . Cornul sună . . .
A'ncetat crunta furtună
Și drapelul a eșit
Din vălmășégul
Sângeros, nebiruit.

Ollănescu-Ascanio.

75.

POVESTEA PORCULUĬ

(fragment)

Ci-că era odată o babă şĭ-un moşnég; moşnégul de o sută de anĭ şi baba de nouĕ-ḑecĭ; şi amândoĭ bĕtrânii aceştia eraŭ albĭ ca érna şi posomorîţĭ ca vremea cea rea, din pricină că n'aveaŭ copiĭ. Şi, Dómne! tare maĭ *eraŭ doriţĭ* să aibă măcar unul, căcĭ, *cât era ḑiulica şi nóptea de mare, şedeaŭ* singurĭ-singureĭ, *cuc,* şi le *ţiuia urechile, de urît ce le era.* Şi apoĭ, pe lângă tóte acestea, *nicĭ vr'o scofală mare nu era de dinşiĭ:* un bordeĭ ca *vaĭ de el,* nisce ţóle rupte, aşternute pe lăiţĭ, şi atâta era tot. Ba, de la o vreme încóce, *urîtul iĭ mânca* şi maĭ tare, căcĭ *ţipenie de om nu le deschidea uşa;* par'că eraŭ bolnavĭ de ciumă, sĕrmaniĭ!

In una din ḑile, baba oftă din greŭ şi ḑise moşnégului: «Dómne, moşnege, Dómne! De când sîntem noĭ, încă nu ne-a ḑis nimenĭ tată şi mamă! Óre nu-ĭ *păcat de Dumneḑeŭ,* că maĭ trăim noĭ pe lumea asta? Căcĭ, la casa fără copiĭ, nu cred că maĭ este *vr'un Dómne ajută!*

— Apoĭ *dĕ,* măĭ babă, ce putem noĭ face înaintea luĭ Dumneḑeŭ?

— Aşa este, moşnege, vĕd bine; dar *până la una alta,* sciĭ ce am gândit eŭ astă nópte?

— Sciŭ, măĭ babă, dacă mi 'ĭ spune.

— Ia mânĭ diminéţă, cum s'a amiji de ḑiuă, să te scolĭ şi să apucĭ *încătro 'ĕĭ vedea cu ochiĭ;* şi ce ţĭ-a eşi înainte întâĭ şi întâĭ, dar a fi om, da' şérpe, dar în sfârşit orĭ-ce altă jivină a fi, pune-o în traistă şi o adă acasă: vom cresce-o şi noĭ cum vom putea, şi acela să fie copilul nostru.

Moşnégul, sătul şi el de atâta singurătate şi *dorit* să aibă copiĭ, se scólă a doua ḑi dinḑĭ diminéţă, îşĭ ia traista

în bĕț și face cum i-a dis baba . . . . Pornesce el și se duce tot înainte, pe nisce ponóre, până ce dă peste un bulhac. Și numaĭ ce iată că vede în bulhac o scrófă cu doĭ-spre-dece purceĭ, care ședeaŭ tologițĭ în glod și să păliaŭ la sóre. Scrófa, cum vede pe moșnég că vine asupra eĭ, îndată începe a hrogăi, o rupe de fugă, și purceiĭ, după dînsa. Numaĭ unul, care era maĭ ogârjit, maĭ răpănos și maĭ răpciugos, neputênd eși din glod, rĕmase pe loc.

Moșnégul de grabă îl prinde, îl bagă în traistă, așa plin de glod și de alte podóbe.... cum era, și pornesce cu dînsul spre casă.

— Slavă ție, Dómne! dise moșnégul, că pot să duc și babeĭ mele o mângâere!... Maĭ sciŭ eŭ!... Póte, orĭ Dumnedeŭ orĭ dracul i-a dat în gând, erĭ nópte, de una ca asta. Și, cum ajunse acasă, dice: Eacă, măĭ băbușcă, ce odor țĭ-am adus eŭ! Numaĭ să-țĭ trăéscă! Un băet ochios, sprîncenat și frumușel, de nu se maĭ póte! Iți séménă ție, ruptă bucățică!.... Acum pune de lăutóre și grijesce-l cum sciĭ tu că se grijesc băețiĭ, că, după cum vedĭ, îĭ cam colbăit mititelul!...

— Moșnege, moșnege! dise baba, nu rîde: că și asta-ĭ făptura luĭ Dumnedeŭ, ca și noĭ.... Ba póte.... și maĭ nevinovat, sĕrmanul!

Apoĭ, sprintenă ca o copilă, face de grabă leșie, pregătesce de scăldătóre, și, fiind-că scia bine tréba moșituluĭ, luă purcelul, îl scaldă, îl trage frumușel cu untură din opaiț pe la tóte încheeturile, îl strînge de nas și-l sumuță, ca să nu se deóchie, odorul! Apoĭ îl piaptĕnă și-l grijesce așa de bine, că, peste câte-va dile, îl scóte din bólă; și, cu tărâțe, cu cojițe, purcelul începe a se înfiripa și a cresce vĕdênd cu ochiĭ, de țĭ-era maĭ mare dragul să te uiți la el.... Iar baba nu scia ce să facă de bucurie, că are un băet așa de chipos, de hazliŭ, de gras și învĕlit, ca un pepene. Să-ĭ fi dis tótă lumea că-ĭ urît și obraznic, ea ținea una și bună: că băet ca băetul eĭ nu maĭ este altul! Nu-

maĭ de un lucru era baba cu inima jignită: că nu póte să le ḑică tată și mamă.

Intr'una din ḑile, moșnégul voesce a merge la târg, să maĭ cumpere câte ce-va.

— Moșnege, îĭ ḑise baba, nu uita să aducĭ și nisce roșcove pentru ist băet, că tare ar fi dorit, mititelul!

— Bine, măĭ babă. Dar în gândul sĕŭ: Da' mânca-l-ar brânca să-l mănânce, surlă, că mult mĕ maĭ înnăduși cu dînsul! De-am avea pâne și sare pentru noĭ, da' nu să-l maĭ îndop și pe dînsul cu bunătățĭ.... Când m'aș potrivi eŭ babeĭ la tóte cele, apoĭ aș lua câmpiĭ! — In sfârșit, moșnégul se duce la târg, târguesce el ce are de târguit, și, când vine acasă, baba îl întrébă ca totdéuna:

— Eĭ, moșnege, ce maĭ sciĭ de pe la târg?

— Ce să sciŭ, măĭ babă? Ia nu prea bune veștĭ: împĕratul vrea să-și mărite fata.

— Și asta-ĭ veste rea, moșnege?

D'apoĭ eaca ce, măĭ babă, ascultă: Impĕratul a dat de scire, prin crainiciĭ sĕĭ, în tótă lumea: că orĭ-cine s'a afla să-ĭ facă, de la casa aceluia și până la curțile împĕrătescĭ, un pod de aur, pardosit cu pietre scumpe, și fel de fel de copacĭ, pe de o parte și pe de alta, și în copacĭ să cânte tot felul de păsĕrĭ, care nu se maĭ află pe lumea asta, aceluia îĭ dă fata; ba ci-că-ĭ maĭ dă și jumătate din împĕrăția luĭ. Iară cine s'a bizui să vie, ca s'o céră de nevastă, și n'a isbuti să facă podul așa, cum ți-am spus, aceluia pe loc îĭ și tae capul. Și ci-că, până acum, o mulțime de feciorĭ de craĭ și de împĕrațĭ, cine maĭ scie de pe unde au venit, și nicĭ unul din eĭ n'a făcut nicĭ o ispravă; și împĕratul, după cum s'a hotărît, pe toțĭ i-a tăiat, fără cruțare, de le plângea lumea de milă! Apoĭ, măĭ babă, ce ḑicĭ? bune veștĭ sînt acestea? Ba și împĕratul ci-că s'a bolnăvit de supĕrare!....

— Of! moșnege, of! bóla împĕraților e ca sănătatea nóstră! Numaĭ despre feţiĭ de împĕrat, ce mĭ-aĭ spus, mi se rupe inima din mine, că mare jale și alean orĭ fi maĭ

ducênd mamele lor pentru dînșiĭ! Maĭ bine că al nostru nu póte vorbi și nu-l duce capul, ca pe alțiĭ . . . la atâtea isnóve.

— Bune-s și acestea, măĭ babă; dar bună ar fi și aceea, când ar avea cine-va un fecior care să facă podul și să ia pe fata împĕratuluĭ, că sciŭ c'ar încăleca pe nevoe și, Dómne! mare slavă ar maĭ dobîndi în lume!

Când vorbiaŭ bĕtrâniĭ, purcelul ședea în culcuș, într'un cotlon sub vatră, cu rătul în sus; și, uitându-se țintă în ochiĭ lor, asculta ce spun eĭ și numaĭ pufnia din când în când. Și, cum sfătuiaŭ bĕtrâniĭ, eĭ între eĭ, despre acestea, numaĭ eacă se aude sub vatră: «Tată și mamă, eŭ îl fac». Baba atuncĭ a amețit de bucurie; moșnégul însă, gândind că-ĭ Ucigă-l crucea, s'a speriat; și, uimit, se uită prin bordeiŭ în tóte părțile, să vadă de unde a eșit acel glas; dar, nevĕdênd pe nimenĭ, și-a maĭ venit în sine. Insă godacul iar a strigat:

— Tată, nu te înfricoșa, că eŭ sînt!... Ci trezesce pe mama și du-te la împĕratul, de-ĭ spune că eŭ îĭ fac podul.

Moșnégul atuncĭ dise îngăimat: — D'apoĭ o să-l poțĭ face, dragul tateĭ?!

— Despre asta n'aĭ grijă, tată, că eștĭ cu mine... Numaĭ, du-te și vestesce împĕratuluĭ, ce am spus eŭ!

Baba atuncĭ, venindu-șĭ în sine, sărută băétul și-ĭ dise:

— Dragul mameĭ, drag! Nu-țĭ pune viața în primejdie! Și pe noĭ să ne lașĭ, tocmaĭ acum strĕinĭ, cu inima arsă și fără nicĭ un sprijin!

— Nicĭ nu te îngriji, mămucă, de fel; că, trăind și nemurind, aĭ să vedĭ cine sînt eŭ.

Atuncĭ moșnégul, ne maĭ avênd ce dice, îșĭ piaptĕnă barba frumos, ia toégul bĕtrânețelor în mână, apoĭ ese din casă și pornesce spre împĕrăție....

I. Creangă.
(1837—1889)

I. **Explicare.** — In acéstă narațiune poetică observăm că se cuprind fapte extraordinare și cu neputință ca să se

fi întâmplat vreodată. In adevĕr, nimenĭ nu póte crede că a vorbit când-va vre-un purcel și că acel purcel era în stare să facă podurĭ de aur, etc. Aceste fapte sînt închipuirĭ curate, ele n'aŭ fost împrumutate din viața actuală saŭ trecută a omenirii. Decĭ narațiunea nu este realistă, ci *idealistă* saŭ *fantastică*, întru cât scim că întâmplările ce cuprinde n'aŭ putut avea realitate decât numaĭ în *imaginația* saŭ *fantasia* ómenilor.

§ 91. **Teorie.** — Narațiunile — și orĭ-ce alte compositiunĭ poetice—în care găsim fapte extraordinare, streine de lumea așa cum o cunóscem, și care sînt datorite numaĭ închipuiriĭ (imaginațiuniĭ saŭ fantasieĭ) omuluĭ — se numesc *idealiste* saŭ *fantastice*.

II. **Explicare.** — Acéstă compositiune, de și este semnată de Creangă, un cunoscut scriitor al nostru, ea totuși este numaĭ concepută și stilisată de el, dar după un material *creat* de popor. Acest material, sub formă de povestire maĭ mult saŭ maĭ puțin variată, a dăinuit în sînul poporuluĭ de multe veacurĭ și nu se scie cu siguranță cum și când a fost creat și din ce pricină aŭ fost introduse faptele extraordinare ce cuprinde. Compositia luĭ Creangă, ca și materialul întrebuințat, pórtă numele de *basm* saŭ *poveste*.

§ 92. **Teorie.** — Narațiunile poetice fantastice, de origine populară, ce s'aŭ păstrat de timpurĭ fórte vechĭ trecênd din gură în gură, se numesc *basme* saŭ *povești*.

III. **Explicare.** — Cu tóte că faptele ce ni se povestesc în acéstă narațiune sînt supranaturale, ele ne impresionéză. Acésta provine cu deosebire din faptul că persónele care iaŭ parte la faptul povestit, orĭ-cât de nereale ar fi, lucréză și vorbesc ca și cum ar vorbi și ar lucra nisce persóne reale, în lumea nóstră de adĭ. Moșnégul și baba par'că sînt doĭ Românĭ de la țară, vorbirea și purtarea babeĭ cu purcelul par'că-ar fi vorbirea și pur-

tarea eĭ față de un copil, pe care l-ar fi găsit și l-ar fi crescut acum.

§ 93. **Teorie**.— O narațiune idealistă este cu atât maĭ interesantă și maĭ frumósă cu cât poetul povestesce maĭ simplu și maĭ real momentele extraordinare ale faptuluĭ despre care e vorba.

III. Explicare.— Farmecul acesteĭ povestirĭ stă maĭ cu deosebire în limba ce scriitorul întrebuințéză : este o limbă ruptă din limba poporuluĭ român, nealterată de nicĭ-o limbă streină prin care ni s'a transmis cultura în ultimele timpurĭ. De aceea cuprinde o mulțime de expresiunĭ proprii limbiĭ românescĭ, care sînt cu neputință de tradus, cuvînt cu cuvînt, în alte limbĭ. Ast-fel sînt expresiunile subliniate de la începutul compositiuniĭ. Ele se numesc *idiotisme*.

§ 94. **Teorie.** — Se numesc *idiotisme* expresiunile propriĭ uneĭ limbĭ; ele nu se pot traduce cuvînt cu cuvînt în altă limbă, ci trebuesc redate prin expresiĭ echivalente de altă natură.

Aplicație.— De ce ḑicem că compositia de maĭ sus e narațiune ? De ce este poetică ? De ce nu e realistă ? Cum se numesc compositiile care nu sînt realiste și pentru ce ? De ce este un basm saŭ poveste ? Când un basm ne intereséză și e frumos ? Ce este un idiotism ?

Exercițiul CV.—Să se caute idiotismele din restul bucățiĭ.

Exercițiul CVI. — Să se culégă și să se compună un basm.

76.

NUNTA ZAMFIRII

E lung pămîntul — ba e lat — ;
Dar ca Săgétă de bogat
Nicĭ astădĭ domn pe lume nu-ĭ,
Și-avea o fată — fata luĭ —
Icónă, într'un altar s'o puĭ
La închinat.

Și, dac'a fost pețită des,
E lucru tare cu 'nțeles;
Dar dintr'al prinților șirag,
Câțĭ aŭ trecut al caseĭ prag,
De bună samă cel maĭ drag
A fost ales...

Și s'a pornit apoĭ cuvînt!
Și patru marginĭ de pămînt
Ce strimte-aŭ fost în largul lor,
Când aŭ pornit să-șĭ dee zor
Acest cuvînt maĭ călător
Decât un vênt!

Ș'atuncĭ din tron s'a ridicat
Un împĕrat după 'mpĕrat,
Și regiĭ 'n purpur s'aŭ încins,
Și Dómnele grăbit aŭ prins
Să se gătéscă din adins
Ca nicĭodat'.

Iar, când a fost de s'a 'mplinit
Ajunul ḑileĭ de nuntit,
Din munțĭ și văĭ, de peste mărĭ,
Din larg cuprins de multe zărĭ,
Nuntașĭ din nouĕ-ḑecĭ de țărĭ
S'aŭ rĕscolit.

De cum a dat în fapt de zorĭ,
Veniaŭ, cu fete și feciorĭ,
Trăsnind rădvanele de craiŭ
Pe netede potecĭ de plaiŭ; —
La tot rădvanul patru caĭ,
Ba patru sorĭ.

Sosit era bĕtrânul Gruĭ
Cu Sanda și Rusanda luĭ,

Și Ținteș, cel cu trainic rost,
Cu Lia luĭ sosit a fost,
Și Bardeș cel cu adăpost
Prin munțĭ silhuĭ.

Iar maĭ spre-amiațĭ, din depărărĭ
Vĕțutu-s'a crescênd în zărĭ
Rădvan cu mire, cu nănașĭ,
Cu socriĭ marĭ și cu nuntașĭ,
Iar nouĕ-țecĭ de feciorașĭ
Veniaŭ călărĭ.

Și, ca la mândre nunțĭ de craiŭ,
Eșit-a 'n cale-ales alaiŭ
De sfetnicĭ multĭ și mult popor,
Cu musicĭ multe 'n fruntea lor,
Și drumul tot era covor
De florĭ de Maiŭ.

Iar când alaiul s'a oprit
Și Paltin Craiŭ a stărostit,
A prins să sune sunet viŭ
De treasc, de trâmbițĭ și de chiŭ —
Dar ce scriŭ eŭ? Orĭ cum să scriŭ
E ne 'mplinit!

Ș'atuncĭ de peste larg pridvor,
Din dalb iatac de foișor,
Eși Zamfira 'n mers isteț,
Frumósă, ca un gând rĕsleț,
Cu trupul 'nalt, cu pĕrul creț,
Cu pas ușor.

Un trandafir în văĭ părea;
Mlădiul trup i-l încingea

Un brâŭ de-argint, dar tótă 'n tot
Frumósă, cât eŭ nicĭ nu pot
O maĭ frumósă să-mĭ socot
Cu mintea mea.

Și ea, mergênd spre Viorel,
De mână când a prins'o el,
Roșind, s'a zăpăcit de drag, —
Vătavul a dat semn de stég,
Ș'atuncĭ pornirĭ toțĭ șireag,
Incetinel.

Și 'n vremea cât s'aŭ cununat,
A prins poporul adunat
Să jóce 'n drum după tilincĭ;
Feciorĭ, la ḑece fete, cincĭ,
Cu sdrăngăneiĭ la opincĭ,
Ca 'n port de sat.

Treĭ pașĭ la stânga linișor,
Și alțĭ treĭ pașĭ la drépta lor;
Se prind de mânĭ și se desprind,
S'adună cerc și iar se 'ntind,
Și bat pămîntul tropotind
In tact ușor.

Iar la ospĕț, un rîŭ de vin! —
Maĭ un hotar, tot a fost plin
De mese, și tot óspețĭ rarĭ,
Tot craĭ și tot crăese marĭ,
Alăturea cu ghinărarĭ
De ném strĕin.

A fost atâta chiŭ și cânt,
Cum nu s'a pomenit cuvînt;

Și sórele, mirat, sta 'n loc,
Că l-a ajuns ș'acest noroc,
Să vadă el atâta joc
Pe-acest pămînt!

De-aĭ fi vĕḑut cum aŭ jucat
Copilele de împĕrat,
. . . . . .
Și principĭ falnicĭ și 'ndrăsneți,
De-al căror busdugan isteț
Perit-aŭ smeĭ din iadurĭ scoșĭ!
De-aĭ fi vĕḑut jucând voioșĭ,
Și Feți-voinicĭ, și Feți-frumoșĭ,
Și Logofeți!

Ba Peneș-Impĕrat, vĕḑând
Pe Barbă-Cot, piticul, stând
Pe-un gard de-alăturĭ privitor,
L-a pus la joc! Și 'ntre popor
Săria piticu 'ntr'un picior,
De nu-șĭ da rând!

Sînt greĭ bĕtrâniĭ de pornit,
Dar, de-ĭ pornescĭ, sînt greŭ de-oprit!
Și s'aŭ pornit bărboșiĭ regĭ
Cu sfetniciĭ 'nvechiți în legĭ
Și patru-ḑecĭ de ḑile 'ntregĭ
Aŭ tot nuntit.

Și, vesel, Mugur-Impĕrat,
Ca cel d'întâĭ, s'a ridicat
Și, cu paharul plin în mânĭ,
Precum e felul din bĕtrânĭ
La orĭ-ce chef între Românĭ,
El a 'nchinat

Ș'a dis: «Cât mac e prin livedĭ,
Atâția anĭ la mirĭ urez!
Ș'un prinț la anul! blând și mic,
Să créscă mare și voinic, —
Iar noĭ să maĭ jucăm un pic
Și la botez!

G. Coșbuc.

I. **Explicare.** — In acéstă narațiune poetică, poetul Coșbuc ne povestesce cum s'a făcut nunta Zamfiriĭ și a luĭ Viorel, fapt și persóne, pe care și le-a plăsmuit, luându-se după nunta dintre fata de împĕrat și Fĕt frumos, cu care se sfârșesc de obiceiŭ basmele. «Nunta Zamfiriĭ» face parte, ca și basmele, dintr'o lume imaginară, dar poetul o povestèsce mult maĭ viŭ, întroducênd în narațiunea sa multe amănunte ce se observă la nuntele românescĭ. Acéstă îmbinare de fapte — unele imaginare și altele reale — măresc farmecul poetic al acesteĭ narațiunĭ.

§ 95. **Teorie**. — Basmele poporuluĭ sînt un isvor nesecat, din care poețiĭ se pot inspira ca să facă noĭ opere poetice. In acéstă lucrare eĭ trebue se păstreze faptele extraordinare din basme, dar să desvolte amănuntele lor, întrebuințînd de elemente din viața actuală saŭ trecută a poporuluĭ român.

II. Explicare. — In acéstă poesie, ne isbesce în mod cu totul deosebit descrierea horeĭ:

Treĭ pașĭ la stânga linișor
Și alțĭ treĭ pașĭ la drépta lor,
Se prind de mânĭ și se desprind,
S'adună cerc și iar se 'ntind
Și bat pămîntul tropotind
In tact ușor.

E așa de bine descrisă, că par'că o vedem înaintea ochilor și în acelaș timp par'că simțim în noĭ jocul flăcăilor și fetelor. Este figura de cugetare numită *ipotiposă*.

§ 96. **Teorie**. — Figura de cugetare, prin care ni se înfățișéză lucrurile viŭ și plastic, se numesce *ipotiposă*.

Aplicaţie. — De ce «Nunta Zamfirii» este o naraţiune? De ce este poetică? Este idealistă saŭ realistă? De unde sînt împrumutate elementele idealiste? De unde cele realiste? Ce regulă putem scóte pentru poeţii care vor să compună poesii cu materialul luat din basme? Ce ipotiposă frumósă întâlnim în «Nunta Zamfirii?» Ce este ipotiposa?

Exercițiul CVII. — Să se învețe pe dinafară.

Exercițiul CVIII. — Să se scótă dintr'insa ḑece figurĭ de cugetare, ḑece figurĭ de cuvînt și ḑece epitete maĭ frumóse.

77.

SFINŢIĬ DIN RAIU

pornesc în ajutorul luĭ Vlad-Vodă al Munteniei împotriva păgânilor de Turcĭ.

(Din «ŢIGANIADA»)

Лѹна скъзѹсе де а треа оаръ
Ши ıаръ крескѫнд се фъчѣ плинъ,
Де кѫнд оастѣ тѹрчѣскъ, барбаръ,
Жефѹıа стъпѫниıа ромѫнъ;
Де робїи мѹлте ши де крѹзие
Рѫмъсесе Цара маи пѹстие.

Пѹмаи цїгъниıа ноастръ арматъ,
Лнтр'атѫіѣ валѹри ши асѹпреле,
Ѹра лнтрѣгъ ши невътъматъ,
Скъпѫнд оаре-кѹм ка плнтре еле.
Ѹра лнтр'о зи де варъ сенинъ,
Кѫнд длнтрѹ а раиѹлѹи грѫдинъ

Сѫн-Спїрїдон прин о лнтѫмпларе
Прївинд лн жос, ка съ маи вазъ
Че фак Мѹнтенїи: — Аѹ! ваилео! — таре
Стрїгъ лнспѫимѫнтат; ıар о грѫмадъ,
Де сфинци де прин прежѹр лл лнтрѣбъ,
— Че ци-е, Спїрїдоане, ши че трѣбъ?

«Ох! зисе: Дар нꙋ ведеци че-ми есте?
«Перїт-аꙋ Цара мѣ ромѫнѣскъ!
«Пере ши чинстѣ мѣ аа невесте;
«Нꙋ фꙋ царъ ꙋнде съ мъ чинстѣскъ
«Ка Мꙋнтениа; ши акꙋма тоатъ
«О възꙋи де Мохамет прѣдатъ».

Тоци сфинцїи каꙋтъ апои ши се мїръ
Де мꙋлцїмеа табереи пъгѫне,
Тоци ꙋмерїи ши капете клътиръ;
Пѫн'че Сѫн-Никоаръ, аджик ѧн сине
Кꙋцетѫнд, дин вꙋзеле сфинте:
Слобози ꙋрмътоареле кꙋвинте:

«О кꙋвїошилор! мие-ми паре,
«Къ нꙋ-и време де а клъти дин спате,
«Саꙋ а жълꙋи фъръ де ажꙋтаре,
«Аштептѫнд пѫнъ бор фи сꙋрпате
«Бесерїчеле ноастре де пъгѫни,
«Дар' аи съ ажꙋтъм ши нои пе Ромѫни!

«Дрепт ачаста, тꙋ Спїрїдоане даръ,
«Лꙋѫнд воиничїи ношри ѧн товъръшие
«Пе Цеорце, кꙋ Медрꙋ жос те погоаръ
«Ши ажꙋтъ лꙋи Влад ѧн въталие;
«Аша гѫидеск еꙋ къ ар фи маи бине,
«Ѧнсъ н'ашептаци де ази пѫнъ мѫне!

«Декѫт маи кꙋрѫнд требꙋе а мерце,
«Къ алтминтрелеа поате фи зъдаръ
«Ажꙋтареа. — Чеци дои пот с'алерце
«Деграб, фїинд кълъреци: ѣаръ
«Тꙋ педестрꙋ (прекꙋм е 'н каноане)
«Требꙋе съ мерци, о Спїрїдоане...

Сѫн-Цеорце кȣ Сѫн-Медрȣ, фїинд де фацъ,
Лнтъри сфатȣл лȣи Сѫн-Никоаръ.
Нȣмаи Сѫн-Спїрїдон авѣ грѣцъ,
Къчи нȣ възȣсе ничи одинноаръ
Вре-ȣн рѫсвоȣ, авѫнд инїмъ блѫндъ
Дин фїре ши неȣбинд їсвѫндъ.

Сѫн-Цеорце лндатъ сабиа 'нчинсъ,
Ши лмбрѫкъ зѣȣа нестрѫбѫтȣтъ.
Коифȣл, скȣтȣл, сȣлїца не 'нбинсъ;
Ар' лмбрѫкѫндȣ-ле пе тоате ле сѫрȣтъ,
Нȣ пентрȣ кѫ-с бȣне ши фрȣмоасе,
Чи кѫ де мȣлт ел нȣ ле пȣртасе.

Яшїждереа Сѫн-Медрȣ се армѣзъ
Ши амѫндои де ачи се пȣн кѫларе:
Сѫн-Медрȣ пе ѣпа са чѣ брѣзъ,
Ар Сѫн-Цеорце пе мȣргȣл сѫȣ; каре
Лмбе довїтоаче минȣнате
Єраȣ преа мѫиестре шн арїпате.

Лнсемнѫндȣ-се кȣ сфѫнта крȣче,
Кȣвїошїи кѫлѫреци плекарѫ;
Сѫн-Спїрїдон дȣпѫ еи се дȣче
Погорѫнд пе чѣ таиникъ скарѫ,
Кареа Іаков прївецинд де акасѫ
Де фрїка лȣи Ісак, о вїсасе.

Дар, пѫрѫндȣ-и кале делȣнгатъ
Пе лнчет а пѫши дин спїцъ лн спїцъ,
— Мѫкар кѫ нȣ фȣсесе ничодатъ
Кѫларе — тот де-ар фи о мѫгѫрїцъ
Саȣ пȣи де асин — сокотѣ лн сине —
Кѫ ар пȣтѣ кѫлѫтори маи бине.

Ши ꙗкъ: о минꙋне! че зъреце?
О асинъ, despre мѫна дрептъ,
Грѫинд кътре дѫнсꙋл оменеще:
«Сѫн-Спіріідоане дар ꙗн ашептъ!
«Ши, де воецли а мерце маи таре,
«Нꙋ лнтреба нимїк, чи сꙋи къларе!»

Сѫн-Спіріідон, фъръ а перде време,
Пе лок лнкалекъ мъгъріца,
Шꙋеръ лн циꙋр въздꙋхꙋл ши цеме,
Ідр сфѫнтꙋлꙋи тресаре кзїца,
Яша де репеде асина сбоаръ
Дрепт кътре Мꙋнтенѣска Царъ.

I. Budaĭ Deleanu.
(Sfârșitul sec. XVII, începutul sec. XIX).

Explicare. — Acest fragment este extras dintr'o întinsă narațiune poetică în care Budaĭ-Deleanu, unul din mariĭ noștri poețĭ, ne povestesce cu haz, cum Țiganiĭ, care fuseseră adunațĭ la un loc, hrănițĭ și înarmațĭ de Vlad Țepeș, ca să nu se facă spioniĭ Turcilor, vor și eĭ să-șĭ întemeeze o țară, dar nu pot. Acéstă narațiune cuprinde unele fapte și persóne istorice: Vlad Țepeș, năvălirea Turcilor în Țara Muntenéscă, Mohamed; dar acestea sînt numaĭ persóne și incidente lăturalnice: obiectul narațiuniĭ îl constituesc întâmplările Țiganilor strînșĭ la o laltă și pușĭ pe vitejie. Persónele — saŭ eroiĭ — narațiuniĭ nu sînt nicĭ Vlad Țepeș nicĭ Mohamed, ci Parapanghel, Becichirec, Tandaler, Neicul și alțĭ Țiganĭ.

Acéstă narațiune dobîndesce o deosebită înfățișare, prin faptul că, la desfășurarea acțiuniĭ, poetul pune să ia parte și puterĭ supranaturale: pe Satana și cu cetele dracilor, care iaŭ partea Turcilor și pe Sfinții creștinătățiĭ, care iaŭ partea Românilor. Atât faptele cât și tonul, în care sînt povestite, sînt comice și aŭ scopul să ne provóce veselia. O asemenea narațiune se numesce *epopee comică*.

§ 97. **Teorie.** — Când o narațiune poetică povestesce un fapt însemnat în legătură cu viața unuĭ popor și la desfășurarea faptuluĭ pune să ia parte puterĭ supranaturale și persóne înzestrate cu însușirĭ extraordinare, narațiunea poetică se numesce *epopee*.

Puterile supranaturale se numesc *miraculos*; persónele ce iaŭ parte la acțiune, *eroĭ*.

Când cuprinde o acțiune măréță, iar eroiĭ principalĭ sînt înfățișațĭ serioșĭ și plinĭ de demnitate, epopeea se numesce *eroică*.

Când, din contră, cuprinde o acțiune ridiculă, iar eroiĭ principalĭ ne sînt înfățișațĭ ca nisce persóne, care caută să facă ce-va maĭ presus de puterile lor, epopeea se numesce *comică*.

Aplicație.— Ce se povestesce în «Țiganiada»? Ce rol jócă persónele istorice? Cine sînt persónele principale din acéstă narațiune? Prin ce elemente dobîndesce ea o deosebită înfățișare? Cum se numesc puterile supranaturale ce iaŭ parte la acéstă acțiune? Ce sentiment provócă în noĭ persónele și faptele din «Țiganiada»? Pentru ce ḑicem că este o epopee? Pentru ce ḑicem că este comică? Este realistă saŭ idealistă? Este lirică saŭ epică?

Exercițiul CIX. — Să se studieze din punct de vedere stilistic, atât din punctul de vedere al calităților generale și particulare ale stiluluĭ, cât și din punctul de vedere al figurilor.

78.

CÂINELE ȘI CAȚELUL

«Кѫт ѧми сѫнт де ѹрѫте ѹнеле добїтоаче,
Кѹм лѹпїи, ѹршїи, леїи, ши алте кѫте-ва,
Каре кред деспре сине кѫ прецѹеск че-ва!
Де се траг дин нѣм маре,
Аста е о 'нтѫмпларе.
Ши еѹ поате сѫнт нобїл, дар с'о арѫт нѹ-ми плаче.
Оаменїи спѹн адесѣ кѫ 'н цѫри чївїлїзате
Єсте егалитате:

Тоате ꙗѹ о скїмбаре ши лѹмеа се чоплеще,
Нѹмаи пе нои мѫндриꙗ нѹ не маи пъръсеще!
Кѫт пентрѹ мине ѹнѹл, фиеще-чине цие,
К'о ам де бѹкѹрие,
Кѫнд тоатъ лїгиоана, мъкар ши чѣ маи проастъ,
Кѫине садѣ ѧми ꙁїче, ꙗр нѹ домна-воастръ».
Яша ворбꙗ деѹнъꙁи кѹ ѹн боѹ оаре-каре,
Самсон, дѹлъѹ де кѹрте, че латръ фоарте таре.
Къцелѹл Самѹраке, че шедѣ ла о парте
Ка сїмплѹ прївїтор,
Яѹꙁинд ворба лор
Ши къ нѹ аѹ мѫндрие ши нїчи фѹмѹри дешарте,
С'апропие ѧндатъ
Съ-ши арате ювїреа че аре пентрѹ еи:
— «Гѫндїреа воастръ, ꙁїче, ѧми паре минѹнатъ,
Ши сїмцїмѫнтѹл вострѹ ѧ стїмеꙁ, фрацїи меи!»
— «Нои, фрацїи тъи? ръспѹнсе Самсон плин де мѫние...
Нои, фрацїи тъи, потае?
О съ-ци дъм о бътае,
Каре с'о поменеци.
Кѹноци тѹ чине сѫнтем ши ци се каде цие,
Лїкеа нерѹшинатъ, аст-фел съ не ворбеци!»
— «Дар ꙁїчѣци...» — «Ши че-ци пасъ? Те 'нтреб еѹ че ꙁїчѣм»
Ядевърат, ворбам
Къ нѹ ѹбеск мѫндриа ши съ ѹръск пе леи,
Къ воѹ егалїтате, дар нѹ пептрѹ къцеи».

Ачѣста ѧнтре нои адесѣ о ведем,
Ши нѹмаи кѹ чеи мари егалїтате врем.

Gr. Alexandrescu.
(1812—1885)

Explicare. — In acéstă compositie Gr. Alexandrescu ne povestesce ce s'ar fi întâmplat între dulăul Samson, pe când convorbia cu un boŭ, și între cățelușul Samurache. Ne arată cum Samson, la început, se pare că doresce egalitatea cu toți și cum maĭ pe urmă se vede că o doresce numaĭ cu

ceĭ marĭ; ne maĭ arată cum Samurache este atât de nevinovat încât se încrede în vorbele luĭ și vrea să-și dea și el părerea, și cum, din pricina acésta, este despreţuitor mustrat de dulăŭ. Dar ce ne intereséză pe noĭ Samson saŭ Samurache? Și cum o să ne intereseze când poetul ni-ĭ înfăţișéză vorbind, ca nisce ómenĭ?

Ne intereséză, pentru că, sub figurile luĭ Samson și Samurache, poetul înfăţișéză în realitate doĭ ómenĭ, iar întâmplarea dintre dînșiĭ este o întâmplare omenéscă. Inchipuind pe animale, poetul se gândesce la om. Tótă compositia este dar o metaforă prelungită — este o *alegorie*, și nu-ĭ putem pătrunde înţelesul decât gândindu-ne la lucrurile omenescĭ, pe care a vrut să le înţelégă poetul prin acéstă figură. Astfel, noĭ înţelegem acéstă compositie când ne gândim că mulţĭ ómeniĭ sînt în felul luĭ Samson, că eĭ vor egalitatea, dar nu cu ceĭ ce sînt maĭ micĭ, ci cu ceĭ maĭ marĭ decât eĭ. Este o *fabulă*.

§ 98. **Teorie.**— Naraţiunile poetice, în care se povestesc întâmplărĭ închipuite între animale saŭ alte lucrurĭ neînţelegĕtóre, cu scop ca sub aceste întâmplărĭ să ne representăm unele relaţiunĭ din viaţa omenéscă, se numesc *fabule*. Tocmaĭ din pricină că din acele întâmplărĭ închipuite trebue să înţelegem întâmplările reale dintre ómenĭ, se spune că fabula este o compositie *alegorică* prin care ni se lămuresce saŭ ni se dă o *învĕţătură*. Acéstă învĕţătură, une orĭ poetul o exprimă la începutul fabuleĭ, alta la sfârșit, câteodată de loc.

Fabula se numesce *apolog* când persónele nu sînt animale, ci chiar ómenĭ.

Aplicaţie. — Ce se povestesce în naraţiunea de maĭ sus? Care sînt persónele? Care e personagiul principal? Care, cele secundare? Care este exposiţiunea? Care, nodul? Care, desnodămîntul? Când ḑicem că am înţeles cu adevĕrat acéstă naraţiune? De ce ḑicem că este o fabulă? Care e învĕţătura și unde e așeḑată? Ce fel de composiţie este «Plugarul și fiĭ sĕĭ» (No. 2)? Ce deosebire

este între ea și «Câinele și Cățelul»? Cum se numesce una și cum cea-l-altă? Ce fel de narațiuni sînt fabulele, realiste saŭ idealiste?

Exercițiul CX. — Să se citéscă și să se caracteriseze composiția următóre; să se învețe pe din afară «Câinele și Cățelul».

79.

CARELE CU ÓLE

О табъръ де каре мерцѣ ла търг кȣ оале
Я ѱпȣи негȣцїтор;
Ел лисȣ-ши кȣ 'нгрїжїре ле кондȣчѣ ли кале,
Спержнд де Мошн с'адȣне фолос лисемнътор;
Дар требȣа съ трѣкъ о ренȣмїтъ вале,
Ла каре къръȣшїи, лидатъ че-аȣ сосїт,
Яша с'аȣ сфътȣїт:
Ка съ погоаре валѣ, пе ржнд, личет, кȣминте;
Ѩар карȣл дȣпъ ȣрмъ, съ факъ лиаинте,
Чъчи боии че-л пȣртаȣ,
Деприншї фїинд ши матȣри, маи вредничи с'арътаȣ.
Ши, 'н адевър, карȣл мерцеа личет, ка гжндȣл
Чел личеркат де грїжъ ши фръмжнтат де ани;
Дар о пъреке де жȣнкани,
Я кърор вена ржндȣл,
Пе бои вине лнвъцаци
Ли крїтїкаȣ де моарте:
«Ѹитаци-въ, бои лъȣдаци!
«Ведеци — зїчѣȣ — негїобїи, ȣн кар нȣ цинȣ съ поарте!
«Ѩ, ȣитъ-те ла Боцолаи!
«Се търъе, ка броаска... Ѩ, веѯи алде Пріан
«Ли жȣг кȣм тот се ласъ:
«Яр врѣ дин ел съ ѩасъ.
«О, Доамне! ши че бои!
«Кȣ че ренȣме маре!
«Маи вине ар къра гȣнои
«Саȣ ар шедѣ ла есле пе сомн ши пе мжнкаре...
«Ѩ, съ не вадъ ши пе нои!...»

Кȣ-аша окъри жȣнканїи порнеск кȣ карȣл лор;
Дар греȣтатеа и-апасъ;
Єи съ опрѣскъ бор,
Ши 'н дрѣпта се кам ласъ;
Апои, де ла о кȣлме, ла стжнга 'н лок кърнеск,
О кȣлкъ дрепт пе фȣгъ, кжт ле лȣа пїчорȣл,
Рѫстоарнъ оалеле... ши 'н ржпъ се опреск...
Ан кжт негȣцїторȣл,
Кȣ мжниле крȣчїше ла хжрбȣр і се ȣита
Ши фоарте греȣ офта.

Єȣ нȣ цинȣ кȣм с'а антжмплат;
Цинȣ мȣлт кȣ вїиторȣл,
Къчи дин трекȣт м'ам сътȣрат
Ши нȣ-и пъстрез аморȣл;
Дар врѣȣ съ-арѫт ла ȣнїи, нои,
Кȣм еи, ан тїмпȣри греле,
Ла алцїи бъд нȣмаи норои
Ши нȣмаи фапте реле,
Ар кжнд с'апȣкъ сингȣри еи
Де треби; ка оамени греи
Рѫстоарнъ карȣл дрепт де ржпъ,
Ши тот анкъ маи цїпъ.

A. Donici
(1808—1866)

Explicare.— Fondul acesteĭ compoziţiĭ, ca şi în «Câinele şi Căţelul» şi ca în orĭ-ce compoziţie poetică, constă într'un anumit simţimînt al poetuluĭ — glumeţ saŭ trist, vioiŭ saŭ liniştit —. Acest simţimînt îl face să imagineze cutare şi cutare împrejurărĭ pe care le combină ast-fel, încât să resulte o întâmplare care să exprime cât maĭ clar acel sentiment. Ast-fel în «Câinele şi Căţelul», poetul exprimă *veselia* sa faţă de uniĭ ómenĭ care séméně cu Samson şi şi cu Samurache; în «Carele cu óle» poetul îşĭ exprimă *dispreţul liniştit* pentru aceĭ care séméně cu boiĭ ceĭ tinerĭ ce aŭ trântit ólele în rîpă. Pe lângă acéstă simţire, saŭ

maĭ bine cu ajutorul eĭ, poetul vrea să ne facă să înțelegem maĭ bine nisce învățăturĭ: Sînt ómenĭ care în vorbă susțin egalitatea, dar, când e la fapt, nu o practică;— tineriĭ zadarnic învinuesc pe ceĭ bătrânĭ că sînt greoĭ, fiind că aceștia tocmaĭ printr'acésta îșĭ arată înțelepciunea lor.

Tot așa, prin anecdotele «Negustorul și Nerodul», «Țiganul cinstit», poețiĭ, pe lângă că ne fac să rîdem de Nerod și de cinstea Țiganuluĭ, maĭ aŭ de scop ca, indirect, să ne dea o învățătură: să nu fim ca Țiganul saŭ ca Nerodul. Sînt poesiĭ care vor să dea învățăturĭ, bătându-șĭ joc de aceia pe care nu trebue să-ĭ imităm saŭ chiar ocărîndu-ĭ. Ele se numesc *satire*. Fabule și satirele, dând direct saŭ indirect învățăturĭ, se numesc *poesiĭ didactice*.

§ 99. **Teorie**. — Composițiile poetice, prin care ni se daŭ învățăturĭ, fără a înceta de a rămâne poetice, se numesc *poesiĭ didactice*. Ast-fel sînt fabulele și anecdotele.

Anecdotele fac parte din poesiile didactice numite *satire* prin care poetul caută să dea o învățătură, batjocorind saŭ ocărînd pe aceĭ ce nu merită să fie imitațĭ.

Aplicație.— In ce constă fondul fabulelor, în deosebire de celel-alte poesiĭ? Cum se numesc poesiile care, pe lângă simțire, maĭ dă expresiune și uneĭ învățăturĭ? Ce fel de poesiĭ sînt anecdotele din acest punct de vedere? Ce este o satiră?

Exercițiul CXI. — Să se învețe pe din afară «Plugarul și fiĭ sĕĭ».

80.

O SÉRA DE VARA

Ѕра ѝн амѹргѧл серїн ши соареле сфинцїсе;
Ѧ пѹцѹрїлор кѹмпени цїпѫнд пар'кѫ кема
Ѧ сатѹлѹи чїрѣдѫ че грев, мерев сосїсе,
Ши вїтеле, кѹ мѹцет ла ѫгеаб мѹгинс пѫшѣ.

Ир алтеле-адъпате трăцѣ ан бътътўръ
Ан цемете де мăмъ вицеїи лор стрїга;
Вїбра ал серїи аер де таăри греа мăрмăръ,
Сгловїи съринд вїцеїи ла ăцер алерга.

С'астăмпъръ ъст сгомот ши-а лаптелăи фăнтăнъ
Анчепе съ се-аăзъ кă шоапте ши сăсăр,
Кăнд ăцерăл се ласъ сăб фечиорѣскъ мăнъ;
Ши мїка вїцелăшъ тот тремăръ 'нпрежăр.

Анчеп а лăчи стеле, ес ăна кăте ăна;
Ши фокăри ан тот сатăл анчеп а се ведѣ;
Тăрăие астъ сѣръ ръсаре-акăм ши лăна,
Ши коке кă теодатъ тот каде кăте-о стѣ.

Дар кăмпăл ши арăцѣăа плăгарăл остенеще;
Ши, дăпъ-о чинъ скăртъ, ши сомнăл а сосїт.
Тъчере претăтиндени акăма стъпăнеще,
Ши лътръторїи нăмаи с'аăд неконтенит.

Ă ноапте песте дѣлăри; д'н мїжлокăл Търиеі
Вестмăнтăл съă чел негрă, де стеле семънат,
Се 'нтинде песте лăмеа че 'н брацеле одїхнеи
Вїсѣзъ, кăте-аевѣ деăрѣптъ н'а вїсат.

Тъчере есте тотăл ши немїшкаре плинъ,
Ши-ăн фармек фъръ марăини пе лăме с'а лъсат;
Ничи фрăнза нă се мїшкъ, ничи вăнтăл нă сăспинъ,
Ши апеле дорм дăсе, ши мориле аă стат.

I Heliade-Rădulescu.
(1802—1872)

Explicare. — Acéstă compositie are de obiect un fapt: o séră de vară, ale căruĭ momente succesive sînt arătate cu claritate cum urméză unul după altul: 1) amurgul; 2)

adăpatul vitelor; 3) mulsul vacilor; 4) eșirea stelelor, în acelaș timp cu aprinderea focurilor în sat și rĕsăritul luniĭ; 5) somnul plugarilor; și 6) tăcerea întreruptă de lătratul câinilor, care dă farmec nopțiĭ adâncĭ. Este dar o *narațiune*. Fie-care din momentele ce ea conține pot constitui nisce descripțiĭ pure, orĭ de câte orĭ arată fapte ce se petrec în acelaș timp; ast-fel ar fi momentele 4) și 6). Dar tóte momentele la un loc ar putea fi considerate ca formând *un singur* lucru de sine stătător, ale căruĭ părțĭ nu sînt simultane ci succesive. Decĭ acéstă composiție ar maĭ putea fi considerată și ca *descripțiune*. Este o *narațiune descriptivă*.

§ 100. **Teorie.**—Narațiunea, ale căreĭ momente sînt maĭ mult saŭ maĭ puțin de natură descriptivă și ar putea fi considerate ca formând împreună un lucru de sine stătător — se numesce *narațiune descriptivă*.

Aplicație.— Ce momente conține composiția de maĭ sus? Cum se petrec aceste momente? De ce natură sînt unele din acele momente? De ce dicem că întréga composiție este *narațiune descriptivă*?

Exercițiul CXII. — Să se învețe pe din afară și să se arate ce figurĭ maĭ însemnate cuprinde.

Exercițiul CXIII. — Să se citéscă, să se caracteriseze și să se analiseze stilul bucățiĭ următóre din tóte punctele de vedere.

81.

VÂNATÓREA PE BARAGAN

Óre ce desfătare vânătoréscă maĭ nețărmurită, maĭ senină și maĭ legĕnată în dulcĭ și duióse visărĭ, póte fi pe lume, decât aceea care o gustă cine-va când, prin pustiile Bărăganuluĭ, căruța, în care stă culcat, abia înaintéză pe

căĭ fără de urme? Dinainte-ĭ, spațiul nemărginit; dar valurile de érbă, când înviate de o spornică verdéță, când ofilite sub pârlitura sóreluĭ, nu-ĭ insuflă îngrijirea nestatorniculuĭ ocean. In depărtare, pe linia netedă a orizontuluĭ, se profiléză, ca moșoróe de cârtițe uriașe, movilele, a căror urzélă e taina trecutuluĭ și podóba pustietățiĭ. De la movila Nécșuluĭ de pe malul Ialomițeĭ, până la movila Vulturuluĭ din préjma Borciĭ, ele staŭ semănate în prelargul câmpieĭ, ca sentinele mute și gârbovite supt ale lor bătrânețe. La pólele lor cuibéză vulturiĭ ceĭ falnicĭ cu late pene negre, precum și ceĭ surĭ, al căror cioc, ascuțit și aprig la pradă, rĕsare hidos din ale lor grumazurĭ jupuite și golașe.

De cu zorile, atuncĭ când roua stă încă aninată pe firele de érbă, căruța s'a pornit de la conacul de nópte, și tocmaĭ când sórele e de-asupra amiaduluĭ, ea sosesce la locul de întâlnire al vânătorilor. Maĭ ades, acest loc este o cruce de piatră, strâmbată din piua eĭ, saŭ un puț cu furcă, adecă o grópă adâncă, de unde se scóte apă cu burduful. Trebue să fiĭ la Paicu, în gura Bărăganuluĭ, saŭ la Cornățele, în miedul luĭ, ca să găsescĭ câte o mică dumbravă de vechĭ tufanĭ, sub care se adăpostesc turmele de oĭ la póle, iar miĭ și miĭ de cuiburĭ de ciorĭ printre crăcile copacilor. In orĭ-ce alt loc al Bărăganuluĭ, vânătorul nu află alt adăpost, spre a îmbuca saŭ adormi diua, decât umbra căruțiĭ sale. Dar ce vesele sînt acele întâlnirĭ de una saŭ douĕ ore, în care toțĭ îșĭ povestesc câte isbândĭ aŭ făcut saŭ maĭ ales eraŭ să facă, cum ĭ-a amăgit pasĕrea vicléná, cum ĭ-a purtat din loc în loc și cum, în sfârșit, s'a făcut nevĕdută în sboru-ĭ prelungit!

După repaos, colinda prin pustiŭ reîncepe cu aceeașĭ plăcere.

Când sórele se pléca spre apus, când murgul seriĭ începe a se destinde treptat peste pustiĭ, farmecul tainic al singurătățiĭ cresce și maĭ mult în sufletul călătoruluĭ. Un susur noptatic se înalță de pe fața pămîntuluĭ; din adierea vên-

tuluĭ prin erburĭ, din țîrâitul greerilor, din miĭ de sunete ușóre și nedeslușite, se nasce ca o slabă suspinare eșită din sînul obosit al naturiĭ. Atuncĭ, prin înălțimile văzduhuluĭ, sbóră, cântând ale lor doine, lungĭ șire de cocorĭ, brâne șerpuinde de acele pașĕrĭ călĕtóre, în care divinul Dante a întrevĕdut grațiósa imagine a stoluluĭ de suflete duióse.

Dar câte una-una căruțele sosesc la târla saŭ la stâna unde vânătoriĭ aŭ să petrécă nóptea. Un bordeiŭ acoperit cu pae, o cétă de dulăĭ țepenĭ, lătrând cu înverșunare, iată adăpostul și ștréja ce le póte oferi baciul de la Rădana saŭ cel de la Renciŭ. Din aceste cată vânătoriĭ să-șĭ întocméscă culcuș și cină, dacă cum-va n'aŭ avut grijă a-șĭ aduce așternut și merinde în căruțe. Pe când însă, pe sub șure și la vatra bordeiuluĭ, ospĕțul și paturile se gătesc, după cum pe fie-care îl tae capul, limbile se desmorțesc și prin glume, prin rîsurĭ cu hohote, ele rĕscumpĕră lungile ore de tăcere ale dileĭ...

Dar, chiar și în căruță, vânatul obosesce,
Și, dup'o cină scurtă, și somnul a sosit: —

Vânătorĭ și căruțașĭ, mârțóge și dulăĭ, culcațĭ toțĭ la pămînt, dorm acum dușĭ, la târlă!...

«Singure stelele nopțiĭ se uită de pe cer la dînșiĭ; eĭ aud cu urechile tótă acea nenumĕrată lume de insecte ce se strecóră prin erburĭ, țîrâind, scârțîind, fluerând, șuerând, și tóte acele miĭ din glasurĭ se înalță cu rĕsunet potolit în tăria nopțiĭ, se limpedesc în aerul eĭ rĕcoros și légĕnă în somnie audul lor aromit. Când însă vro-unul se deștéptă și clipesce ochiĭ, câmpia i se înfățișéză luminată de schinteile strălucitóre ale licuricilor; une-orĭ, cerul se încinge pe alocurea în depărtare de o vâlvóre roșiatică, provenită din pârjol, și un stol întunecos de pașĕrĭ se strecóră prin nópte...»

Al. Odobescu.
(1834—1895)

82.

STATIVELE[1])

Colo, lângă feréstră staŭ stativele puse,
Pe *sul*[2]) și pe *vergele*[3]) sînt firele *aduse*[4]);
Ș'o harnică nevastă, luând catrința 'n brâŭ,
Urzala o mânjesce cu aluat de grâŭ[5]).

Ea pânza o slăbesce mutând *slobozitorul*[6]),
Pe sul apoĭ o strânge ș'o prinde cu *zăvorul*[7]);
Mergênd lângă vergele, înnódă un fir rupt
Și repede țăranca s'apucă de țesut.

---

1) Rĕsboiul de ţesut. Pronunţă «stàtivele», cu tonul pe prima silabă.

2) drug, maĭ gros la capete, pe care se înfășóră firele cele lungĭ saŭ urzéla pânzeĭ și pânza. Un rĕsboiŭ are douĕ sulurĭ: unul — cel maĭ depărtat — pentru urzélă, și altul — cel maĭ apropiat — pentru pânză.

3) Urzéla se înfășóră pe sul punênd după fie-care rând de fire câte o vergea, pentru ca să împedice firele să se încurce.

4) puse; înfășurate.

5) Ca să nu se scămoșeze (desfacă) firele, femeile ung cu «aluat de grâŭ», ce se maĭ ḑice și «mânjală» (un fel de zémă făcută cu apă și tărâţe saŭ mălaiŭ), firele ce sînt desfășurate după sul pe rĕsboiŭ.

6) Căpĕtâiul din stânga al sululuĭ, pe care se află urzéla, are maĭ multe găurĭ de sus în jos și de la drépta la stânga, în care se póte introduce vârful unuĭ bĕţ lung, numit «sloboḑitor». Femeea ce ţese, fără să se mișce de la locul eĭ, póte să învêrtéscă sulul și să tragă spre dînsa o parte din urzélă, scoţênd sloboḑitorul dintr'o gaură și vârîndu-l în cea care urméză maĭ jos.

7) După ce a sloboḑit o parte din urzélă, ca s'o ţie întinsă, femeea trebue să înfășure pânza ţesută pe sulul din faţa eĭ și să-l proptéscă ca să rĕmână fix. Proptirea sululuĭ se face cu ajutorul altuĭ bĕţ maĭ scurt numit «zăvor».

Piciórele tot una pe *călcător* [1]) apasă,
Și *scripțul* [2]) cu grăbire se mișcă rotitor;
O iță se ridică și alta'n jos se lasă,
Iar stativa 'n lovire dă glas scârțîitor.

Suveica [3]) printre fire alunecă departe,
Apoĭ *vatala* [4]) bate în pânză îndesat,
Și firele, de ițe în jos, în sus, purtate,
Cu spata prinse bine rostesc neîncetat.

Când harnica nevastă slăbesce în *verigă* [5]),
Urzéla vine, scade pân' lângă lopățică;
Pe sul tot cresce pânza și coțiĭ tot sporesc; —
Țesutul încetéză când firele sfârșesc.

---

1) Călcătorul saŭ epele sînt douĕ tălpĭ de lemn, care sînt ast-fel legate de iţe şi între ele, încât, când femeea calcă pe una, o parte din iţe se ridică în sus şi cele-l-alte se scobóră în jos; iar, când calcă pe cea-l-altă, se întâmplă din potrivă. Acéstă mişcare în sus şi în jos, încrucişază firele urzeleĭ peste firul de ţesut ce a fost asvârlit între ele cu suvelniţa. Ea se face prin ajutorul unor «scripeţĭ» saŭ «scripţĭ» fixaţĭ de-asupra rĕsboiuluĭ.

2) Scripeţiĭ (scripţiĭ) sînt nişte micĭ rotiţe cu şghiab, de care se sprijine şi pe care alunecă o sfóră, al căreia un cap este legat de o parte a iţelor şi de o talpă, iar un altul este legat de cele-l-alte iţe şi de cea-l-altă talpă.

3) Saŭ suvelniţă, mică uneltă ce pórtă firul de ţesut printre firele urzeleĭ.

4) Vatalele aŭ forma unuĭ mic jug lung, dar mult maĭ strîmt. In partea de la mijloc se găsesce înţepenită spata care e un fel de pieptene, printre dinţiĭ căruia trec firele urzeleĭ; partea de jos a acestuĭ jug se numesce «lopăţică», partea de sus care e maĭ grósă şi ridicată la mijloc în sus, pentru ca să fie prinsă bine cu mâna, e vatala. După ce femeea a petrecut firul de ţesut printre firele urzeleĭ, pentru ca să-l aşeḑe cât se póte maĭ alăturĭ cu cel dinaintea luĭ, trage vatala de partea de sus, şi spata îl isbesce cu putere şi-l împinge la rând cu cele-l-alte.

5) saŭ tindeche. E compusă din douĕ lame de fier, ce sînt legate între ele putênd să formeze o singură lamă care se póte lungi şi scurta. La cele douĕ capete libere aŭ nisce dinţişorĭ ce se pot înfige în marginile pânzeĭ, spre a o ţine întinsă. Când vrem să slăbim pânza, facem ca cele

Acéstă pânză are menire să 'mpărțéscă
Căldura, oboséla cu ceĭ care muncesc,
Căcĭ, de abia cusută, cămașa țărănéscă,
Scăldată-ĭ în sudórea acelor ce prășesc.

N. Beldiceanu.

Explicare.— Spre a descrie rĕsbóele de țesut (stativele), poetul Beldicénu nu ne descrie rând pe rând părțile caracteristice ce se găsesc la orĭ-ce rĕsboiŭ, deórece sînt multe și complicate (cum se și vede din notele ce însoțesc bucata), ci naréză cum se face țeserea pânzeĭ, și numaĭ cu ocasia diferitelor momente al acestuĭ *fapt*, ne face cunoscut rând pe rând aceste părțĭ ale rĕsboiuluĭ.

§ 101. **Teorie.**—Spre a descrie în mod poetic un lucru saŭ o categorie de lucrurĭ de sine stătătóre care de felul lor *sînt complicate*, poetul întrebuințéză forma narativă, și anume, narând un fapt ale căruĭ momente succesive sînt în legătură cu deosebitele părțĭ caracteristice ale lucruluĭ saŭ lucrurilor ce vrem să descriem. Ast-fel, luând cunoscință de cele d'întâĭ, luăm cunoscință și de cele de-al doilea. Ast-fel de composițiĭ sînt *descripțiĭ cu formă narativă.*

Aplicație.— Care e obiectul composițieĭ de maĭ sus? Prin urmare, ce fel de composiție ar trebui să fie? Cum isbutesce poetul să facă acéstă descriere? Cum se numesc aceste descripțiĭ?

Exercițiul LXIV. — Să se descrie în formă narativă și în mod prosaic «Gimnasiul în care învață școlarul».

§ 102. **Recapitulare.**— Narațiunile poetice povestesc un fapt real saŭ închipuit, dar care este transformat ast-fel încât să exprime cu claritate o emoțiune.

---

douĕ lame să alunece una lângă alta în sens contrariŭ, ast-fel ca să se scurteze. Când pânza a ajuns lângă lopățica vătalelor, tindechea trebue slobodită, pentru ca pânza să pótă fi înfășurată.

Ele sînt *epice* când ne intereséză cu deosebire prin înlănțuirea *faptelor; lirice*, când ne intereséză cu deosebire prin *simțirea* poetuluĭ, și *didactice* când țintesc să ne dea o *învețătură*.

Ele sînt *realiste*, când faptele ce cuprind sînt posibile, și *idealiste* saŭ *fantastice*, când unele din faptele ce cuprind sînt *supranaturale*.

Narațiunea poetică e *idilă*, când faptul ce povestesce este făcut de persóne cu sentimente simple, duióse, trăind în mijlocul naturiĭ.

Este *novelă* când povestesce fapte din care putem pricepe adânc o lature a viețiĭ și firiĭ omenescĭ.

Este *novelă istorică* în casul, când faptele povestite, din care pricepem adânc o lature a viețiĭ și firiĭ omenescĭ, aŭ un cadru istoric.

Când faptele ce ar putea fi expuse într'o novelă, sînt simplificate în expunere, concentrate și lipsite de elemente prosaice, iar forma acesteĭ expunerĭ este versificată, narațiunea poetică devine *poemă*.

Dacă sînt de origine populară, aceste poeme pórtă numele de *balade* saŭ *cântece bětrânescĭ*.

Când are de scop să caracteriseze cu haz un anume fel de persóne, narațiunea poetică se numesce *anecdotă*.

Dacă faptele povestite sînt supra-naturale și aŭ o origine veche populară, narațiunea poetică ce le cuprinde se numesce *basm*.

Când ast-fel de fapte sînt totușĭ în legătură cu viața unuĭ popor și sînt povestite în versurĭ, narațiunea poetică devine *epopee* eroică, dacă persónele și evenimentele sînt serióse, saŭ *epopee comică*, dacă persónele și evenimentele sînt ridicule.

In fine, orĭ-ce narațiune poetică, ce cuprinde de obiceiŭ fapte extraordinare din lumea animalelor saŭ altor ființe neînțelegětóre cu scop de a ne face să înțelegem viața ómenilor, este o *fabulă*. Fabula e *apolog*, când faptele sînt luate chiar din viața ómenilor.

CAP. VIII.

DIALOGUL POETIC.

83.

OVIDIU

(Fragment)

PERSÓNELE:

SARMIZA, o tînără fată din Tomis;

DAVA, mama eĭ;

Femeĭ sarmate.

ACTUL V

La Tomis. — O cameră cu mobile simple. — In drépta, planul întîiŭ un horn cu vatră, în care arde focul. — Dincolo de vatră un pat roman, lângă el o masă mică cu manuscrise și tăbliițe de céră. — In stânga, o feréstră largă, prin care se vede portul și în depărtare, délurĭ acoperite cu zăpadă. — In fund ușă.

SCENA I

SARMISA, DAVA, câte-va femeĭ sarmate

(Vênt mare afară)

SARMIZA, pe un scăunaș lângă vatră ațîță focul.

Ce crivěț! Ce furtună! Cum vâjie prin horn!

DAVA

Bĕtrâna érnă albă mereŭ suflă din corn,
De șapte nopțĭ și ḑile, ca lupiĭ din rĕstóce
In Tomis să s'adune pe ghéță și să jóce
La nunta eĭ cu gerul.

O FEMEE

Aŭ nun viscolul orb.

ALTA

De frig în cuiburĭ crapă și ouăle de corb.

DAVA

Grozav timp!... Nu țin minte să fi vĕḑut vr'odată
Așa cumplită érnă, furtună-așa turbată,
Să credĭ sfârșitul lumiĭ! Și bieții de bărbațĭ
Se luptă-acum sub zidurĭ cu Gețiĭ ne'mpăcațĭ,
Care-aŭ trecut călare pe Istrul prins de ghéță,
Și 'nconjură orașul... (s'apropie de feréstră)
Eĭ se zăresc prin céță,
Precum un cârd de vulturĭ la prada lor sburând
Și zidurilor nóstre cu toțĭ năvală dând.
S'aude 'n câmp, departe, nechezurĭ sunătóre
Și larmă, răget, vuet de roțĭ scârțîitóre
Și 'n aer văjiitul de maldurĭ de săgețĭ;
Dar nu ne pasă nouĕ de fiarele de Gețĭ,
Când astădĭ chiar Ovidiŭ s'a dus chiar el, Romanul,
Ca să comande glóta Tomiților.

SARMIZA

Sĕrmanul!
. . . . . Oh! pentru el mĭ-e témă.
. . . . . .
Slab, suferind și gingaș, el încă nu-ĭ deprins
Cu-a nóstră climă aspră. La față pare stins,

De-abia stă pe picióre, cu greŭ se maĭ rĕsuflă.
Și-acum el e 'n zăpadă sub Crivĕțul ce suflă.
S'a fi sleit într'însul și mĕduva din os . . .
Mĕ duc să-ĭ daŭ să bee vin fiert și călduros.
(Ia un ulcior de la foc).

DAVA

Drăguța l-îngrijesce, întocmaĭ ca pe-un tată,
Și el o adoréză, ca pe-a luĭ însă-șĭ fată,
Căcĭ séměnă aevea cu-a sa copilă.

SARMIZA

Dar !
Și astă-aseměnare cuprinde scumpul dar
De-a alina în trécĕt cumplita luĭ mâhnire.
E rar, când pe-a luĭ față lucesce o zîmbire,
Și orĭ-cine l-întâlnesce îșĭ plécă fruntea 'n jos,
Căcĭ sub durerea 'naltă e chipul maiestos.

DAVA

Așa-ĭ ! El te uimesce, și graiu-ĭ cu plăcere
L-asculțĭ curgênd din buze-ĭ, ca cea maĭ dulce miere.

SARMIZA

Il róde dorul țărĭĭ, de când el a plecat
Din Roma . . . Vaĭ de omul pe lume 'nstrĕinat !
El este ḑi și nópte muncit de-a luĭ gândire,
Ce 'n lumĭ de întuneric pătrunde 'n rătăcire.
Când vine primăvara și câmpul e 'nverḑit,
Atuncea maĭ cu sémă Ovidiŭ e mâhnit,
Căcĭ urmăresce jalnic cu lunga luĭ cătare
Pe valurile mărĭĭ corăbiile 'n zare,
Și norĭ și păsĕrele ce vin din țara luĭ . . .
O credețĭ ?. . . . recunósce suflarea vêntuluĭ.

Atuncĭ el plécă ochiĭ, suspină greŭ și plânge.
I-e dor, i-e dor de țară și inima-ĭ se frânge.
(Vuet de glasurĭ afară)
Dar ce s'aude afară? (ascultă) E svon îngrozitor (ese).

DAVA

Puternice Zamolxis, ne vină 'n ajutor! (Sarmiza revine iute).

FEMEILE, speriate

Ce-ĭ?

SARMIZA

Veste bună — Ovidiŭ, cu-aĭ noștri, într'o clipă,
Respins-aŭ năvălirea ș'aŭ pus-o în risipă.
Toțĭ Scițiĭ fug, toțĭ Gețiĭ luațĭ de góná fug,
Și Gettor cu Tomițiĭ din fugă îĭ distrug.
Acum a nóstre cete revin triumfătóre.
Furtuna trece, Tomis e adĭ în sĕrbătóre!

V. Alecsandri.
(1821—1890)

I. **Explicare.**—Acéstă composiție, precum se vede, este un fragment dintr'o composiție maĭ întinsă întitulată «Ovidiŭ», în care Alecsandri caută să ne înfățișeze maĭ multe momente din viața acestuĭ poet Roman, și anume momentele care sînt în legătură cu exilarea luĭ de către împĕratul August, la Tomis (Constanța de astădĭ), și cu mórtea luĭ în acest oraș. Aceste momente sînt în strînse legătură unele cu altele, așa încât formézā *o singură acțiune.* Poetul însă nu concepe acéstă acțiune, ca și când s'ar fi întâmplat odată, și prin urmare nu ne-o naréză, ci o concepe ca și când s'ar întâmpla chiar astădĭ, înaintea ochilor noștri. De aceea, composiția luĭ constă aprópe numaĭ din arătarea gândirilor ce poetul îșĭ închipuesce că aŭ persónele ce iaŭ parte la acea acțiune, constă adecă aprópe numaĭ din *convorbirile* lor. Acéstă composiție dar, nu este din punctul

de vedere al obiectuluĭ nicĭ descriere, nicĭ narațiune, ci *dialog*.

Observăm însă, că maĭ înainte de a arăta convorbirile persónelor ce conduc acțiunea, scriitorul a făcut o mică însemnare, în care ne spune, pe de o parte, numele, iar pe de altă parte, locul unde se întâmplă acțiunea cum și împrejurările materiale în care se întâmplă: «La Tomis. O cameră cu mobile simple. In drépta *planul întâĭ* un horn cu vatră . . . In *fund*, ușă». Este o mică descriere, care ne face să înțelegem că composiția sa e făcută, spre a fi *representată* saŭ *jucată* într'un local anumit (*teatru*), unde se póte rândui (pe *scenă*) o cameră așa precum spune el, (un *tabloŭ*) și anume de nisce ómenĭ (*actorĭ* saŭ *artiștĭ dramaticĭ*), care trebue să scie pe din afară câte o parte privitóre la fie-care persónă ce ia parte la acțiune (*rol*). Scriitorul maĭ dă și alte câte-va indicațiĭ icĭ și colo în dreptul numelor unora dintre persóne: Ex. «Sarmiza (*pe un scăunaș lângă vatră ațîță focul*)». Aceste indicațiĭ însemnéză că actoriĭ, care vor fi învățat rolurile, trebue să aibă o *ținută* și o purtare potrivită cu gândurile ce exprimă, așa încât ceĭ ce i-ar vedea jucând să crédă că sînt chiar în fața unuĭ fapt care se petrece atuncĭ în realitate. Dialogul este o composiție care cere să fie representată. In acéstă representare, noĭ (*spectatoriĭ*) vedem și faptele ce se desfășură și lucrurile în mijlocul cărora se desfășură. Avem dar în acelaș timp și ceea-ce ni s'ar dă printr'o descriere și ceea-ce ni s'ar da printr'o narațiune. Dialogul este dar o composiție maĭ complexă decât descrierea și dialogul.

Din punctul de vedere al fonduluĭ, acest dialog are scopul de a ne *mișca* sufletul prin representarea uneĭ acțiunĭ *imaginate* de scriitor. Scim că poetul Ovidiŭ a existat și scim că a fost exilat de August la Tomis. Dar nu scim nicĭ pentru ce a fost exilat, nicĭ ce fel de om era el în tótă firea luĭ, nicĭ cum a trăit în realitate la Tomis. Cu atât maĭ mult nu scim numele persónelor, cum e Sarmisa și Dava, care îngrijesc de el la bătrânețe. Tóte aceste amă-

nunte scriitorul le-a inventat cu închipuirea luĭ condus de o simțire simpatică și entusiastă față de figura acestuĭ poet, care avea să-șĭ sfârșéscă ḑilele pe viitorul pămînt al țăriĭ nóstre. Prin urmare acest dialog este *poetic*. Dialogul poetic se maĭ numesce și *dramatic*.

§ 103. **Teorie.** — Composițiile, prin care înfățișăm desfășurarea gândirilor unor persóne închipuite că iaŭ parte la o acțiune ce se petrece chiar înaintea nóstră, scim că se numesc dialogurĭ. Când aceste dialogurĭ represintă acțiunea unor persóne imaginate de scriitor cu scop de a ne mișca inima — ele sînt dialogurĭ *poetice* și se numesc dialogurĭ *dramatice* saŭ *drame*, orĭ, cu un cuvînt franțuzesc, *piese*.

Dialogurile dramatice, spre a fi complete, trebuesc *representate* saŭ *jucate*, ast-fel ca acțiunea din ele să se pară că se întâmplă chiar astăḑĭ înaintea nóstră. Acéstă representație se face în nisce localurĭ numite *teatre,* într'o parte a lor numită *scenă*, de nisce persóne numite *actorĭ* saŭ *artiștĭ dramaticĭ*. Mijlócele, prin care ni se represintă împrejurările materiale, în care se petrece acțiunea, se numesc *tablourĭ*; iar partea din composiție privitóre la o anume persónă din dramă și pe care trebue s'o învețe actorul, ce o va representa, se numesce *rol*. Ceĭ ce asistă la representarea uneĭ drame se numesc *spectatorĭ*.

Dialogurile, arătându-ne în acelaș timp, și desfășurarea unuĭ fapt, și înfățișarea împrejurărilor și persónelor ce iaŭ parte la dînsul, întrunesce la fie-care moment și avantagiile descrieriĭ și pe acelea ale narațiuniĭ. Dialogurile sînt dar nisce composiții maĭ complexe decât aceste composițiunĭ.

II. **Explicare.**—In dialogul dramatic de maĭ sus, observăm că sub titlul *Ovidiŭ* (fragment), găsim alt titlu: «Actul V», șĭ maĭ apoĭ «Scena I». Acésta însemnéză că fragmentul de maĭ sus este luat din partea V a composițieĭ în-

tregĭ, și anume începutul eĭ (scena I), unde ni se înfățișéză Sarmiza și Dava așteptând pe Ovidiŭ, care, de și bětrân și fără putere, se dusese să încurajeze pe cetățeniĭ din Tomis ce se luptaŭ să respingă atacurile Geților năvălitorĭ. De obiceiŭ, cele maĭ marĭ dialogurĭ aŭ cincĭ părțĭ numite *acte*, fie-care representând câte un moment principal al acțiuniĭ. Fie-care act la rândul sĕŭ este împărțit în maĭ multe *scene*, după câte schimbărĭ în numĕrul persónelor se face în decursul actuluĭ. Actele trebue să aibă o lungime potrivită, pentru ca la representare să nu oboséscă spectatoriĭ.

§ 104. **Teorie**.— Acțiunea dintr'o dramă are maĭ multe momente, ca și faptul ce se povestesce într'o narațiune, dintre care cele maĭ însemnate corespund cu *expositiunea*, *nodul* și *desnodămîntul* dintr'o narațiune. Poetul dramatic trebue însă să-șĭ alcătuéscă compositiunea sa, ca să pótă fi representată *întrégă* dintr'odată și să nu oboséscă atențiunea spectatorilor. De aceea, pe de o parte cele maĭ întinse drame nu sînt prea lungĭ: ele pot fi citite în cel mult patru ore; iar, pe de altă parte, ele trebuesc să cuprindă pause în care spectatorul să se odihnéscă. Aceste pause împart o dramă în maĭ multe despărțirĭ numite *acte*, care nu corespund în totdéuna cu cele treĭ momente principale numite maĭ sus. Ast-fel, în loc de treĭ, cele maĭ însemnate drame aŭ *cincĭ* acte. Sînt unele însă care, conținênd o acțiune puțin complicată, aŭ numaĭ treĭ, douĕ și chiar numaĭ unul.

Orĭ de câte orĭ intră în acțiunea unuĭ act saŭ ese dintr'însa o persónă, dicem că s'a sfârșit o *scenă*, și a început *alta*. Scenele sînt dar subdivisiunile actuluĭ.

III. **Explicare**.— In dialogul de maĭ sus observăm că la început Dava, vorbind de vremea de afară, face o *descriere* a erneĭ la Tomis, pe care o întregesc și cele-l-alte femeĭ din scenă; maĭ apoĭ Sarmisa face o altă descriere: un

portret al luĭ Ovidiŭ; iar la sfârșit o *narațiune*, în care povestesce respingerea Geților.

§ 105. **Teorie.**— Dialogurile, prin condițiile de representare, reproduc în acelașĭ timp, și înfățișarea persónelor și obiectelor dintr'o acțiune, și desfășurarea acesteĭ acțiunĭ însă-șĭ; ele ne daŭ decĭ împreunate și aevea ceea-ce narațiunea și descrierea ne daŭ fie-care în parte și numaĭ în închipuire. Afară de acésta, dialogurile pot cuprinde ele înși-le *descrierĭ* și *narațiunĭ* mult maĭ complete decât ar cuprinde fie-care dintre aceste felurĭ de compositiunĭ pe cele-l-alte.

Aplicație.— Ce fel de compositie este «Ovidiŭ» din punctul de vedere al obiectuluĭ? De ce nu e descriere? De ce nu e narațiune? Cu ce scop a fost compus acest dialog? Cum se numesce localul unde se represintă? Dar partea din el unde se face representația? Dar totalitatea lucrurilor în care se desfășóră acțiunea? Dar persónele care o jócă saŭ o represintă? Ce este un rol? Ce sînt Spectatoriĭ?—De ce ḑicem că acest dialog e poetic? Cum se maĭ numesce dialogul poetic? Câte momente are drama? Cât de mare trebue să fie? Care sînt subdivisiunile eĭ și de ce necesitate sînt dictate? Care sînt subdivisiunile actuluĭ și ce împrejurărĭ le determină? — De ce ḑicem că dialogul dramatic este o compositie maĭ complexă decât descrierea și narațiunea? Ce narațiunĭ și descrierĭ se găsesc în acest dialog?

Exercițiul CXV. — Să se facă aplicația acestor ideĭ la bucata următóre și să se analiseze în scris, arătându-se ce desfășurare de fapte cuprinde și ce sentimente deștéptă în sufletul nostru.

84.

DESPOT VODĂ

(fragment)

ACTUL II

SCENA VIII

Moțoc, Tomșa, Harnov, Spancioc, Stroicĭ, Toroipan și alțĭ cincĭ boerĭ intră prin fund, daŭ mâna cu Moțoc și merg de se așéḑă împrejurul meseĭ; Tomșa în capětul din stânga. Moțoc în drépta.

MOȚOC

Poftim, boerĭ, prietinĭ! poftim, veniți încóce.
Și v'aședați pe jilțurĭ ca sfetnicĭ înțelepți,
Precât vitejĭ la lupte, pre-atât la cuget drepți.

STROICĬ

Dar unde este Despot, tovarășul semeț,
Ce a mirat orașul ca neaoș călăreț?
Noĭ l-am vĕdut călare pe smeul arăpesc
Sburând, cum sbóră vĕdul din ochiul omenesc,
Și, sub feréstra Dómneĭ, venită ca să-l vadă,
Silind să stee épa și pe genunchĭ să cadă,
Apoĭ sărind cu dînsa treĭ buți de Odobescĭ
Sub ochiĭ ceĭ de pardos, sub ochiĭ Lăpușnescĭ.

SPANCIOC

Se dice că în vreme ce glóta striga ura,
De ciudă Lăpușnénul cumplit își mușca gura.
El s'aștepta ca Despot, slăbind, ca un mișel,
Cu épa s'o pățéscă, cum a pățit-o el.

STROICĬ

Dór un fecior ca dînsul de smeĭ grijă nu are.
Voinic e din picióre, voinic și de călare.

TOROIPAN

Așa-ĭ, și pre cât Despot pe cal e îndrăsneț,
E și armaș de frunte...

HARNOV, cu entusiasm comic

Sumeț... măreț... isteț!

UN BOER

Și e mintos.

ALTUL

Și darnic.

ALTUL

Și de înaltă viță.

ALTUL

Stejarul bun și trainic dă trainică mlădiță.

MOȚOC

Boerĭ, îmĭ pare bine că vĕ aud pe rând,
Pe Despot, al meŭ óspe, cu toțiĭ lăudând,
Fiind de lumea 'ntrégă iubit, aprețuit,
Căcĭ am o bună veste cu voĭ de 'mpărtășit...
Cu fica mea, cu Ana, vrea Despot să se 'nsóre.

HARNOV, lingușind

Pereche minunată!... Ea lună și el sóre!
Și când e cununia?

MOȚOC

Când? Voĭ sînteți chemațĭ
A hotărî și ḑiua și...

TOȚI

Noĭ?

MOȚOC

Voĭ!... ascultațĭ:
Ne-am plâns în multe rândurĭ de Vodă... măcelarul,
Și 'n orĭ-ce întâlnire ne-am revĕrsat amarul
Prin vorbe și blĕstemurĭ întocmaĭ ca mueri.
Ba Lăpușnénu-ĭ aprig și rĕŭ pentru boerĭ,

Ba Lăpușnénu-ĭ tiran, ba-ĭ fiară făr' de nume,
Ba-ĭ hoț, calâŭ, urgelnic, ba-ĭ ciumă pentru lume.
Așa-ĭ ?

BOERII

Așa !

MOȚOC

Eĭ bine, ce sîntem noĭ aicĭ ?
Stăpânĭ pe sórta nóstră saŭ robĭ plecațĭ sub biciŭ,
Ca, fără de păsare și fără sânge 'n vine,
Noĭ să răbdăm pe tronul acesteĭ țărĭ, pe cine ?
Pe-un tiran, un fățarnic, o ciumă, un viclén,
Un dușman al Moldoveĭ, un hoț, un Lăpușnén ?
Rĕspundețĭ : se cuvine, ca noĭ să fim o turmă,
Și el cu ghióca 'n mână de noĭ să rîdă 'n urmă ?

BOERII

Nu, nu !

SPANCIOC

Ce dar să facem ?

STROICI

Din tron să-l rĕsturnăm!

MOȚOC

Juraţĭ pe cea icónă că vreţĭ ?...

BOERII se scólă și întind mânile spre icónă.

Jurăm, jurăm!

MOȚOC

Juraţĭ, boerĭ, că, 'n césul când eŭ voiŭ da de știre,
Voĭ veţĭ sări la gónă cu toţĭ într'o unire ?

BOERII

Jurăm !

MOȚOC, către cer

A-tot-puternic! Tu, Dómne, sfînt, sfînt, sfînt!
Primesce la altaru-ți al nostru jurămînt
Și, pentru-al Țării bine, din cer ne luminéză
Și inimele nóstre acum le 'mbărbătéză !

BOERII

Amin !

Se pun iar pe jilțurile lor.

SPANCIOC

Amin, dar !... însă întreb iar pe Moțoc :
Dând jos pe Lăpușnénul, urcăm pe cine 'n loc ?

MOȚOC

Pe un vitéz și darnic, de viță strălucită,
Armaș, călăreț ager, cu minte iscusită,
Precum ați spus'o însu-și... Pe-un om ce-a învățat
De la 'mpărații lumii a fi chiar împărat ;
Pe-un om ce are dreptul la tron ca să aspire
Și prin iubirea nóstră și prin a lui rudire.

SPANCIOC

Dar unde-i ?

Moțoc se duce la ușa din drépta, o deschide și aduce pe Despot.

SCENA IV

Ceĭ de maĭ 'nainte. Despot.

MOȚOC

Iată-l !

BOERII, sculându-se

Despot ?

MOȚOC

Despot !

Tomșa se ridică indignat, resturnând jilțul sĕŭ.

TOMȘA

Un Bizantin !
Un Grec !.... Ce ! óre 'n țară nu cresce decât spin ?
Ce ! tot pămîntul nostru e în așa stârpire
Și némul nostru ager e în așa 'njosire,
Cât pe moșia nóstră să nu găsim un pom
Și, pentru tronul Țăriĭ, să nu găsim un om !
Unde am ajuns o ! Dómne ? Ce ți-am greșit noĭ ție,
Ca un boer de-aĭ Țăriĭ, un Moldovan să vie
C'un svênturat de mână, să ni-l arunce-aicĭ
Ca Domn, cum se aruncă pomana la calicĭ !
Rușine, făr-de-lege, batjocură, trădare !

MOȚOC

Minți, Tomșo !

TOMȘA

O ! Moțóce, mĕ jur: păcatul mare,
Că n'aĭ intrat, bĕtrâne, de viŭ chiar în mormînt
C'un cés maĭ înainte de-a ḑice acest cuvînt !
Vreĭ Grecĭ tu, la Domnie ? decĭ sufletu-ți rĕspundă
De rĕul care 'n Țară prin Grecĭ a să pătrundă !

MOȚOC, stăpânindu-se

Tu aiurezĭ, sĕrmane... Eŭ nu-s hain, nebun,
Când vi-l aduc pe Despot și Domn eŭ vi-l propun,
Mi-e inima amară, precum îțĭ e și ție
De a vedea Moldova un cuib de anarhie.
In care tot smintitul se crede-un om prădat,
Când vede tronul Țăriĭ de altul ocupat.
Mi-e inima atinsă de-a morțiĭ rea lovire
De a vedea Moldova un câmp de jefuire,
Pe care toțĭ alérgă turbațĭ, neodihnițĭ,
Ca să ajungă tronul, din care-s îmbrânciți.
Aŭ ochĭ, ca să nu vadă, urechĭ să nu audă,
Căcĭ inima lor stérpă cu cârtița e rudă,
Și toțĭ veciniĭ, dușmanĭ acesteĭ mândre țărĭ,
Gătesc a eĭ cădere prin chiar aĭ sĕĭ boerĭ,
Hrănind în al lor suflet o poftă de domnie
Ce-aduce lor peire și Țăriĭ calicie.
Destul!... vreaŭ pace 'n Țară domnind sub cer senin,—
Și iată de ce, Tomșo, propun un Domn strĕin.

TOMȘA

Cuvîntul tĕŭ, Moțóce, maĭ rĕŭ te osîndesce.
El laudă strĕinul și némul tĕŭ hulesce!

Despot se înaintéză cu multă demnitate.

DESPOT, grav

Viteze Tomșa!... Despot, de tine-aicĭ respins,
Respectă tulburarea din sufletu-țĭ aprins,
Și 'n tine el admiră virtutea strămoșéscă,
Ce vrea coróna Țăriĭ pe-o frunte românéscă.
Dar, dacă prin mânie acum n'oiŭ fi orbit,
De-a fi, cum se cuvine, cu gândul liniștit,
Aĭ înțelege, Tomșa, că nascere și nume
Sînt jocurĭ de-ale sórteĭ care domnesce 'n lume.

Nu, Tomșa, nu e locul ce face pe-un bărbat
Strĕin, saŭ fiŭ al Țărilĭ, om rĕŭ saŭ lăudat,
Căcĭ omul mare 'n suflet, moșnén, strĕin el fie,
E-acel care doresce la toțĭ noroc deplin
Și care, pentru țara ce l-a primit cu bine,
E gata să jertféscă tot sângele din sine.
Strĕin este acela crunt, orb, nelegiuit
Ce 'nfige 'n rana Țărilĭ cuțitul otrăvit!
Strĕin este acela ce, orĭ-ce nume pórtă,
Nu-ĭ pasă de-a luĭ țară, chiar de-ar vedea-o mórtă!
Nu dar eŭ, vĕr cu Dómna, strĕin aicea sînt,
Ci Lăpușnénul, dușman acestuĭ drag pămînt!

HARNOV

Jos Lăpușnénul!

STROICĬ

Mórte hainuluĭ!

TOROIPAN

Sfârșéscă
Și viața-ĭ și domnia!

HARNOV

Și Despot să trăéscă!

BOERIĬ (afară de Tomșa)

Dar, dar!

TOMȘA, către cer

Sînt orbĭ, o! Dómne, din cer nu-ĭ asculta!

DESPOT

Boerĭ, recunoscința...

TOMȘA

Recunoscința ta ?
Pe cine vrei să 'ntunecĭ ?... Cum noĭ s'avem credință
In vorbele-ți viclene și'a ta recunoscință,
Când tu chiar, vĕr cu Dómna, fățarnic ca un hoț,
Vreĭ să rĕstornĭ din culme pe ea și pe-al eĭ soț ?
A ! șérpe, vreĭ să lunecĭ sub mantia domnéscă ?
In lăturĭ !

DESPOT

Lăpușnénul a vrut să m'otrăvéscă !
In cupa luĭ perfidă eŭ mórtea am bĕut,
Și, făr'a mea ispită, de mult aș fi pierdut.
El vrea a mea peire ?.. decĭ ghiară pentru ghiară !
El dice : piară Despot !... eŭ, Lăpușnénul piară !

MOȚOC

Se va'mplini cuvîntu-ți, poporul e cu noĭ.

TOMȘA

Cu voĭ poporul ?... fie !... eŭ nu maĭ sînt cu voĭ !
Mĕ duc, vĕ las orbiriĭ, las Țara 'n séma vóstră.
Să dați sémă de dînsa !

Trece măreț pe dinaintea boerilor și se îndréptă spre ușa din fund.

DESPOT

Eștĭ dar în contra nóstră ?
Boerĭ, Tomșa ne lasă..... El are 'ntru nimic
Luĭ Vodă să ne vîndă.

TOMȘA, cu dispreț

Pribég cu suflet mic !...
Românul viețuesce și móre când se jură,
Cu arma albă 'n mână, nu cu trădarea 'n gură.

Invață de la dînșiĭ a fi Român, de poțĭ,
Boerĭ! gândițĭ la muma ce v'a născut pe toțĭ!

Ese. Boerĭ rămân pe gândurĭ. Despot și Moțoc grăesc încet de o parte.

V. Alecsandri.
(1821—1890)

Explicare.—Acest fragment este luat din drama «Despot Vodă» în care Alecsandri ne represintă cum Despot ajunge la Domnia Moldoveĭ și-șĭ găsesce în fine peirea. Acéstă acțiune cuprinde dar evenimente serióse care se sfârșesc cu nenorocirea persóneĭ principale (erouluĭ). Este o *dramă propriŭ ḑisă* saŭ *tragică* — o *tragedie.*

§ 106. **Teorie.** — Dramele în care acțiunea cuprinde evenimente serióse și se termină cu nenorocirea persóneĭ principale se numesc *tragediĭ* și drame *propriŭ ḑise* saŭ *tragice.*

Aplicație.—Ce fel de composiție este «Despot Vodă» din punctul de vedere al obiectuluĭ? Dar din punctul de vedere al fonduluĭ? Care e acțiunea din Despot Vodă? Ce moment represintă fragmentul de maĭ sus? Cum sînt evenimentele ce compun acéstă acțiune? Care e sórta eroului principal? Ce este o tragedie? Ce nume maĭ pórtă unele tragediĭ?

Exercițiul CXVI. — Să se arate elementele narative și descriptive din acéstă compositiune.

Exercițiul CXVII.— Să se concépă acțiunea din scenele de maĭ sus ca un fapt petrecut și să se povestéscă într'o narațiune prosaică.

85.

«O SCRISÓRE PIERDUTA»

(Fragment)

In ajunul uneĭ alegerĭ de deputat, Cațavencu, care face oposiție, găsind o scrisóre compromițĕtóre pentru prefectul Tipătescu, caută să-l siléscă să-l alégă deputat, amenințându-l că-ĭ publică scrisórea. Farfuridi și Brânzovenescu, care sînt de aĭ guvernuluĭ, simt acésta și se tem de «trădare». Dovada cea maĭ mare pentru acésta e că eĭ vĕḑuseră pe d. Zaharia Trahanache, prietenul luĭ Tipătescu și șeful partiduluĭ din localitate,

ducêndu-se pe la Caţavencu. Tot la Caţavencu se dusese şi d-na Zoe Trahanache, care avea mare influenţă politică; ba chiar şi poliţaiul oraşuluĭ, Ghiţă Pristanda. Neliniştiţĭ de aceste fapte, Farfuridi şi Brânzovenescu se duc la Tipătescu, să afle adevĕrul. Scena se petrece în casa luĭ Tipătescu.

SCENA VI

FARFURIDI, BRÂNZOVENESCU intrând misterios din fund; apoĭ TIPĂTESCU din stânga.

BRÂNZOVENESCU. Póte să nu fie tocmaĭ aşa; póte că e o manoperă... o manoperă grosolană, ca să intimideze pe câţĭ-va nehotărîţĭ...

FARFURIDI (cu intenţie fină)... Pe venerabilul d. Trahanache l-am vĕḑut intrând la Caţavencu astaḑĭ pe la ḑece, când mĕ duceam în târg... Eŭ am, n'am să 'ntâlnesc pe cine-va, la ḑece fix mĕ duc în târg...

BRÂNZOVENESCU. Eĭ!

FARFURIDI. Pe respectabila madam' Trahanache am vĕḑut-o eşind de la Caţavencu astăḑĭ pe la un-spre-ḑece, când mĕ 'ntorceam din târg... Eŭ am, n'am clienţĭ acasă, la un-spre-ḑece mĕ 'ntorc din târg...

BRÂNZOVENESCU. Nu 'nţeleg.

FARFURIDI. Cum nu 'nţelegĭ? la un-spre-ḑece fix...

BRÂNZOVENESCU. Nu frate, nu înţeleg daraverile astea cu oposiţia; tu aĭ vĕḑut pe Trahanache întâĭ, pe urmă pe madam' Trahanache, şi eŭ adineaorĭ am vĕḑut pe poliţaiul, pe Ghiţă, intrând la Caţavencu...

FARFURIDI (cu intenţie) Eĭ?

BRÂNZOVENESCU (cu îndoélă)). Să fie trădare la mijloc? aĭ?

FARFURIDI. Eŭ merg şi maĭ departe şi ḑic: trădare să fie, dacă o cer interesele partiduluĭ, dar s'o scim şi noĭ!...

BRÂNZOVENESCU. Prefectul trebue să ne dea cheea comedieĭ ăştia... Eacătă-l...

TIPĂTESCU (venind din stânga turburat şi dându-şĭ aer silit de degajare). Salutare, salutare, stimabile!

BRÂNZOVENESCU (a parte). E galben!

FARFURIDI (a parte). Ce roșu s'a făcut, (tare) Salutare, salutare, onorabile...

TIPĂTESCU (oferindu-le locurĭ). Ia poftiți, ia poftiți, mĕ rog.

BRÂNZOVENESCU. Mulțumim, mulțumim, stimabile, dar ne cam grăbim : sînt douĕsprece trecute.

FARFURIDI. Și eŭ am, n'am înfățișare, la doŭĕsprece trecute fix, mĕ duc la Tribunal...

BRÂNZOVENESCU. Uite de ce e vorba, stimabile, să fim scurți.. Prin târg... se spune...

FARFURIDI. Adică, dă-mĭ voe, să fim expliciți; mie îmĭ place să pun punctele pe i... se aude...

BRÂNZOVENESCU. Se aude... cum că partidul nostru dă la colegiul II ajutor luĭ Cațavencu...

TIPĂTESCU (mișcat). Care partid ? Care Cațavencu ?

BRÂNZOVENESCU. Cum, care partid?

FARFURIDI. Adică partidul nostru : madam' Trahanache, dumnéta, nenea Zaharia, noĭ și aĭ noștri... să ducem pe brațe pe d. Cațavencu.

TIPĂTESCU. Și cine spune asta ? (rîde silit).

BRÂNZOVENESCU. Nu rîde, stimabile, nu rîde ; a început să se vorbéscă...

FARFURIDI. Și de !... ce să dicem ! lumea are pentru ce să intre la bănuelĭ.

BRÂNZOVENESCU. D. Trahanache la visită la d. Cațavencu...

TIPĂTESCU. Eĭ ?

FARFURIDI. Madam' Trahanache la visită la d. Cațavencu.

TIPĂTESCU. Eĭ !

BRÂNZOVENESCU. Ghiță polițaiul la visită la d. Cațavencu...

FARFURIDI. De unde și până unde ?

BRÂNZOVENESCU. Noĭ, ce să dicem ?—ne temem de ce spune lumea...

TIPĂTESCU (nervos). Eĭ, ce spune lumea ?

FARFURIDI. Vreĭ să vorbesc curat și deslușit, stimabile ? Ne temem de trădare... Na !

TIPĂTESCU (după ce s'a întors când la unul când la altul, supĕrat că-

tre Farfuridi). Amice, domnule Farfuridi, nu ți se pare dumitale că te facĭ maĭ catolic decât Papa ?...

FARFURIDI (hotărît). Da, când e vorba de prințipurĭ, stimabile, da, mĕ fac, adică nu, nu mĕ fac, sînt, când e vorba de asta, sînt maĭ catolic decât Papa.

TIPĂTESCU (supĕrat). Domnilor, nu primesc acasă la mine ast-fel de observațiĭ, pe care, dați-mĭ voe să vĕ spuiŭ, le consider ca nisce insulte...

FARFURIDI. Să nu ne iuțim, stimabile...

TIPĂTESCU. Cum să nu mĕ iuțesc, onorabile ? D-vóstră veniți la mine acasă, la mine, care mĭ-am sacrificat cariera și am rĕmas între d-vóstră, ca să vĕ organisez partidul— căcĭ fără mine, trebue să mărturisiți, că d-vóstră n'ați fi putut niciodată să fiți un partid—d-vóstră veniți la mine acasă să mĕ numiți pe față trădător... A ! asta nu pot să v'o permit...

BRÂNZOVENESCU (scoțênd o hârtie din busunar). Mĕ rog, iată ce se împarte acum prin târg, din partea luĭ Cațavencu... E tipărit, stimabile !

TIPĂTESCU (mișcat îĭ smulge hârtia). Tipărit ?

FARFURIDI (smulgêndu-i-o el). Da, tipărit, dă-mĭ voe... (citesce). «Dăm ca positivă scirea cum că de sigur candidatura amiculuĭ nostru politic d. *Cațavencu*, prezidentul grupuluĭ independent, este pusă la adăpost de orĭ-ce lovirĭ din partea administrațieĭ. *Din contra*, avem cuvinte *puternice* pentru a crede că, *atât* bĕtrânul și venerabilul d. Trahanache, prezidentul Comitetuluĭ electoral, cât și *junele* și *onorabilul* nostru prefect, ar fi convinșĭ *în fine* că, în împrejurările prin care trece Țara, județul nostru nu póte fi maĭ bine representat decât de un bărbat independent ca amicul nostru d. *Ca-ţa-ven-cu*... D. Cațavencu va lua cuvîntul la întrunirea de diséră... Comitetul grupuluĭ independent». vorbit).... Aud ?

TIPĂTESCU (a parte). Nu maĭ rĕmâne nicĭ o clipă de pierdut (tare). Domnilor, vĕ rog, nisce afacerĭ importante mĕ chémă

numaĭ decât la telegraf... Mĕ scuzaţĭ... dar... (merge la masă și trage clopoţelul, apoĭ ese în fund).

BRÂNZOVENESCU. Așa scurt ?

FARFURIDI. Adică, cum am ḑice, poftiţĭ pe ușă afară... Bine ?

TIPĂTESCU (apare în fund cu un fecior). Unde e Ghiţă ?

FECIORUL. L-am căutat în tot târgul, cóne Fănică, nu e. (vorbesc încet în fund).

BRÂNZOVENESCU (care a vorbit încet cu Farfuridi) Aide la Trahanache... Aicĭ am aflat tot... Aide...

FARFURIDI. Brânzovenescule, mĭ-e frică de trădare... Câte césurĭ sînt ?

BRÂNZOVENESCU. Douĕ-spre-ḑece trecute...

FARFURIDI. Douĕ-spre-ḑece trecute ?... Eŭ, la duoĕ-spre-ḑece trecute fix...

TIPATESCU (coborând între eĭ). Ast-fel dar, d-lor...

BRÂNZOVENESCU. Ne ducem, ne ducem, stimabile, nu voim să facem deranj...

FARFURIDI (grav). Ne ducem, dar gândesce-te, stimabile, că sîntem membriĭ aceluiaș partid... Cum ḑiceam adinéorĭ amiculuĭ Brânzovenescu : trădare să fie (cu óre-care emoţie), dacă o cer interesele partiduluĭ, dar s'o scim și noĭ... De aceea, eŭ totdéuna am repetat cu străbuniĭ noștri, cu Mihaĭ Bravul și Ștefan cel Mare : iubesc trădarea, (cu intenţie) dar urăsc pe trădătorĭ !... (schimbând tonul, cu desinvoltură). Salutare, salutare, stimabile !

BRÂNZOVENESCU (asemenea). Salutare !

TIPĂTESCU (închiḑând ușa după eĭ, grozav de plictisit). A ! (cobóră).

I. L. Caragiale.

I. **Explicare**. — Scenele de maĭ sus fac parte din actul II al comedieĭ «Scrisórea pierdută». Persónele dramatice sînt : *Tipătescu*, pe care-l vedem necăjit, nervos, nerăbdător din pricină că, amenințat de Cațavencu care-l póte compromite publicând o scrisóre, simte că va fi nevoit să-l alégă deputat, de și nu are nicĭ cea maĭ mică stimă pentru dînsul ; *Farfuridi*, om incult, care se aprinde lesne, are

pretenție de ordine («eŭ am, n'am să întâlnesc pe cine-va, la dece fix mĕ duc în târg»), și se crede mare lucru («trădare să fie... dar s'o scim și noĭ»), — și pe care-l vedem fierbênd de indignare în contra luĭ Tipătescu, când se gândesce că acesta ar putea să susțină pe Cațavencu; *Brânzovenescu,* tot așa de incult ca și Farfuridi, dar maĭ liniștit și maĭ positiv (el nu acusă cu violență pe Tipătescu, dar îĭ citesce manifestul luĭ Cațavencu). El este târît să împărtășéscă până la óre-care punct bănuelile luĭ Farfuridi, dar, fără să se aprindă, caută cu óre-care metodă să se convingă de adevĕr. Tóte aceste persóne sînt maĭ mult saŭ maĭ puțin ridicule. Acțiunea dramatică este *comică.* Acéstă composiție se numesce *comedie.*

§ 107. **Teorie.** — Acțiunile dramatice, în care găsim persóne inferióre, care provócă rîsul prin vorbirea și prin faptele lor, și care aŭ un sfârșit fericit, se numesc *comediĭ.*

II. **Explicare.** — De și înfățișarea personagiilor comice din scena de maĭ sus, și cu deosebire Farfuridi și Brânzovenescu, este ridiculă, deórece faptele și vorbele lor ne provócă rîsul, totuși observăm că acésta provine numaĭ din pricina însușirilor lor ca anumite persóne, fără intervenirea autoruluĭ comedieĭ, care par'că le lasă pe ele singure să vorbéscă și să lucreze, cum vor. Vorbirea și faptele lor decurg în mod natural din firea lor: nicăerĭ nu vedem că dic vorbe saŭ că fac fapte, care ar fi puse dinadins de autor pe séma lor, ca să-ĭ facă ridiculĭ. Acéstă însușire o aŭ tóte compositiile adevĕrat *poetice.*

§ 108. **Teorie.** — Persónele dramatice dintr'o comedie trebue să lucreze ast-fel încât să nu se vadă nicidecum că autorul vrea să le batjocoréscă cu tot dinadinsul. In casul contrariŭ, comedia ar înceta de a fi poetică și ar deveni retorică.

Aplicație. — Ce fel de composiție este fragmentul de maĭ sus din punctul de vedere al fonduluĭ? Dar din punctul de vedere al

obiectuluĭ? Ce fel sînt faptele și persónele din acest fragment? Cum se numesce acest fel de composițiĭ?

Exercițiul CXVIII. — Să se compare din punct de vedere stilistic «Despot Vodă» și «Scrisórea pierdută» și să se caracteriseze; să se arate elemente narative și descriptive din cea din urmă și figurile maĭ caracteristice din amândouĕ.

§ 109. **Recapitulare.** — Dialogurile poetice reproduc gândirile maĭ multor persóne închipuite ce iaŭ parte la o acțiune ce ne este infățișată, ca și când s'ar petrece înaintea nóstră, și aŭ de scop să ne misce inima într'un chip deosebit. Ele se maĭ numesc *dialogurĭ dramatice*, *drame* saŭ *piese*.

Ele sînt de douĕ felurĭ: a) *drame propriŭ dise* saŭ *tragice* numite une-orĭ și *tragediĭ*, când cuprind persóne serióse și o acțiune cu sfârșit nenorocit; și b) *comediĭ*, când cuprind persóne în genere ridicule și o acțiune cu sfârșit fericit.

CAP. IX.

DESCRIEREA RETORICA

86.

ARDÉLUL

Pe culmea cea maĭ înaltă a munţilor Carpaţĭ se întinde o ţară mândră şi bine-cuvîntată între tóte ţările semĕnate de Domnul pre pămînt. Ea séménă a fi un măreţ şi întins palat, cap-d'operă de architectură, unde sînt adunate şi aşeḍate tóte frumuseţile naturale, ce împodobesc celelalte ţinuturĭ ale Europeĭ. Un brâŭ de munţĭ ocolesce, precum zidul o cetate, tótă acéstă ţară, şi dintr'însul icĭ, colea, se desfac, întinḍêndu-se până la centrul eĭ, ca nisce valurĭ proptitóre, maĭ multe şirurĭ de déluri înalte şi frumóse, măreţe piedestalurĭ înverḍite, care varsă urnele lor de zăpadă peste văĭ şi peste luncĭ.

Maĭ presus de acest brâŭ muntos, se înalţă douĕ piramide marĭ de munţĭ, cu crestele încununate de o vecinică diademă de ninsóre, care, ca doĭ uriaşĭ, staŭ la ambele capete ale ţăriĭ, cătând unul în faţa altuia. Păduri stufóse, în care ursul se preumblă în voe, ca un domn stăpânitor, umbresc culmea acelor munţĭ. Şi nu departe de aceste locurĭ, care-ţĭ aduc aminte natura ţărilor de Miaḍă-nópte, daĭ

ca la porțile Romeĭ, peste câmpiĭ arse și văruite, unde bivolul dormitéză a lene. Ast-fel Miadă-nópte și Miadă-ḑi trăesc într'acest ținut, alăturĭ una cu alta și armonisând împreună.

Aci stejariĭ, bradiĭ și fragiĭ trufașĭ înaltă capetele lor spre cer; alăturĭ, te afundĭ într'o mare de grâŭ și de porumb, din care nu se maĭ věd calul și călărețul. Orĭ încotro te-aĭ uita, vedĭ colorĭ diferite, ca un întins curcubeŭ, și tabloul cel maĭ încântător farmecă vederea: stâncĭ prăpăstióse, munțĭ uriașĭ, ale căror vârfurĭ mângâe noriĭ, păduri întunecóse, luncĭ înverḑite, livedĭ mirositóre, văĭ rĕcoróse, gârle, a căror limpede apă curge printre câmpiĭ înflorite, pârae repedĭ, care, mugind gróznic, se prăvălesc în cataracte printre acele amenințătóre stâncĭ de piatră, ce plac vederiĭ și o înspăimîntă totdeodată.

Apoĭ, în tot locul, daĭ de rîurĭ marĭ, cu nume armonióse, ale căror unde pórtă aurul. In pântecele acestor munțĭ zac comorile minerale cele maĭ bogate și maĭ felurite din Europa: sarea, ferul, argintul, arama, plumbul, mercurul..., și, în sfârșit, metalul cel maĭ îmbelșugat decât tóte, aurul, pe care-l vedĭ strălucind până și în noroiul drumurilor.

Ast-fel este țara Ardéluluĭ.

N. Bălcescu.
(1819 — 1852).

I. **Explicare.** Acéstă compositiune are de obiect un lucru de sine stătător «Ardélul», ale căruĭ părțĭ pot fi cuprinse cu privirea în acelaș timp; este decĭ o *descripţiune.* Din punctul de vedere al fonduluĭ, ea nu este prosaică, pentru că conține prea multe expresiĭ figurate, prin care autorul transformă obiectul și ni-l înfățișază ca o *imagine*; nu este însă nicĭ poetică, pentru că deși transformă obiectul prin imaginația sa, el totușĭ are scopul să ne facă să credem că *așa* este el în realitate («Așa *este* țara Ardéluluĭ»). El este pornit ca s'o laude, cu scop de a ne face și pe noĭ să avem aceeașĭ pornire. Este dar o *descriere retorică.*

§ 110. **Teorie.** — Când descriem un lucru de sine

stătător cu *intenţiunea* saŭ *scopul* de a face pe cititorĭ să-l admire saŭ să-l defaime, chiar când nu merită, atuncĭ facem o *descripţiune retorică*.

Descripţiunea retorică se aséměnă cu cea prosaică: *a)* prin faptul că şi una şi alta descriŭ lucrurĭ de sine stătătóre, pe care autorul le consideră că există şi ţine să ne facă şi pe noĭ să credem în existenţa lor; *b)* prin faptul că şi una şi alta sînt de obiceiŭ scrise în forma liberă (prosă), iar nu în versurĭ.

In schimb, descripţiunea retorică se deosibesce de cea prosaică: 1) prin faptul că atribue lucruluĭ, ce descrie, însuşirĭ pe care el nu le are în realitate, şi care sînt menite de autor ca să facă pe cititorĭ să admire saŭ să defaime lucrul căruia i le atribue; 2) prin faptul că întrebuinţéză de obiceiŭ stilul figurat.

Descripţiunea retorică se aséměnă cu cea poetică: *a)* prin faptul că şi una şi alta atribue lucruluĭ ce descriŭ însuşirĭ pe care el nu le are în realitate; *b)* prin faptul că şi una şi alta întrebuinţéză de regulă stilul figurat.

In schimb, descripţiunea retorică se deosibesce de cea poetică: 1) prin faptul că ea ţintesce să facă pe cititor să crédă că lucrul *este aşa în realitate*, pe când cea poetică ni-l arată că este aşa numaĭ în *imaginaţiunea* poetuluĭ; 2) prin faptul că de obiceiŭ nu întrebuinţéză forma versificată.

Cu un cuvînt, autorul în descripţiunea retorică concepe lucrul în mod imaginativ (poetic), dar tinde totuşĭ să facă pe cititor să crédă că este real (prosaic).

II. **Explicare.**—In descrierea retorică de maĭ sus ne isbesc câte-va note neadevĕrate chiar de la început. In adevĕr, autorul ne spune că Ardélul este *cea maĭ* mândră şi *cea maĭ* bogată («bine-cuvîntată») dintre *tóte* ţările de pe

pămînt; că séměnă cu un *palat măreţ* şi întins şi că e un «*cap-d'operă* de arhitectură» — unde se găsesc «*tóte* frumuseţile» Europeĭ. Aceste neadevěrurĭ ne fac să ne îndoim de adevěrul tuturor celor-l-alte amănunte ce autorul ne dă asupra acesteĭ ţărĭ şi să despreţuim întréga compositiune. Nu o despreţuim însă, ba din contră o admirăm, pentru că simţim, din tonul măreţ şi adânc cu care este scrisă, că autorul eĭ, când a compus-o, era pătruns de admiraţiune faţă de ţara Ardéluluĭ şi credea sincer în ceeace scria. Niculae Bălcescu era un mare patriot român, iubia peste měsură tot ce era românesc şi, în tóte ale Românilor, vedea numaĭ frumuseţe, bunătate şi adevěr.

§. 111. **Teorie** — Descrierile retorice, din pricină că transformă obiectul şi totuşĭ tind să ne facă să credem că aşa este el în realiate, de fórte multe-orĭ par maĭ false decât sînt în adevěr, şi-şĭ pierd valórea. Spre a evita acest neajuns, autorul uneĭ asemenea descrierĭ trebue să fie sincer pătruns de bunătatea saŭ rěutatea lucruluĭ ce laudă saŭ defaimă. Atuncĭ acéstă simţire se comunică şi cititoruluĭ, şi afirmările neadevěrate nu-l maĭ isbesc în mod neplăcut.

III. **Explicare.**—In compositia de maĭ sus, *Bălcescu* ne spune maĭ întâĭ că Ardélul se află aşeḍat «pe culmea cea maĭ înaltă a Carpaţilor» şi ne închipuim ast-fel că Ardélul este aşeḍat pe cele maĭ înalte vârfurĭ ale acestor munţĭ, că ea ar fi dar maĭ muntósă la mijloc şi din ce în ce maĭ puţin muntósă spre fruntariĭ. Cu câte-va rândurĭ maĭ jos, ne spune însă că «un brâŭ de munţĭ ocolesce Ardélul, precum zidul o cetate». Atuncĭ cum maĭ e Ardélul pe culmea cea maĭ înaltă a Carpaţilor? Acéstă *contraḍicere* e o pată, care întunecă întréga descriere, şi ar fi şi maĭ visibilă, dacă n'am simţi sinceritatea autoruluĭ.

§ 112. **Teorie.** — Pe lângă că trebue să simţă sincer şi adânc bunătatea saŭ inferioritatea lucruluĭ

descris, autorul trebue să se feréscă de *contradiceri* și prea mari exagerațiuni.

Aplicație.— In ce se asémănă cu poesia composiția de maĭ sus? In ce se asémănă cu prosa? Ce urmăresce autorul printr'însa? Ce fel de composiție e dar din punctul de vedere al fonduluĭ? Dar din punctul de vedere al obiectuluĭ? Să se arate câte-va note false din acéstă composiție? Ce a făcut autorul pentru ca aceste note false să nu impresioneze în mod neplăcut pe cititorĭ? De ce trebue să se feréscă cu deosebire scriitoriĭ într'o descripție retorică?

Exercițiul CXIX. — Să se sublinieze tóte expresiunile figurate din «Ardélul».

Exercițiul CXX. — Să se compună după acest model o descriere a «Orașuluĭ».

87.

CÂNTAREA ROMÂNIEĬ

(Fragment).

Care e maĭ mândră decât tine între tóte țările semănate de Dumnedeŭ pe pământ? Care alta se împodobesce în dilele de sărbătóre cu florĭ maĭ frumóse, cu grâne maĭ bogate?

Verdĭ sînt délurile tale; frumóse sînt dumbrăvile și pădurile spânzurate pe cóstele tale; limpede și dulce e cerul tĕŭ; munțiĭ tĕĭ se înalță trufașĭ în văzduh; rîurile, ca un brâŭ pestrițat, ocolesc câmpurile; nopțile tale încântă audul... Pentru ce zîmbetul tĕŭ e așa de trist, mândra mea țară?

Multe și frumóse turme pasc văile; mâna Domnuluĭ te-a împodobit, ca pe o mirésă; livedile tale cele întinse sînt smălțuite cu florĭ felurite și îmbelșugarea varsă avuțiile sale peste câmpiĭ... O bogata mea țară, pentru ce gemĭ?

Dunărea bĕtrână, biruită de părinţiĭ tĕĭ, îți spală pólele și-ți aduce avuțiĭ din ținuturile, de unde sórele apune; vulturul din văzduh cată la tine cu dragoste, ca la pămîn-

tul sĕŭ de nascere; rîurile cele frumóse și spumegóse, pâraele cele repedĭ și sĕlbatice cântă neîncetat slava ta... O țară jalnică, pentru ce fața ți-e îmbrobodită?

Nu eștĭ frumósă, nu eștĭ bogată? N'aĭ copiĭ mulți la numĕr, care te iubesc? N'aĭ cartea de vitejie a trecutuluĭ și viitorul înaintea ta?... Pentru ce curg lacrămile tale?

Pentru ce tresarĭ? Trupul tĕŭ se topesce de slăbiciune și inima ți se frĕmântă cu iuțélă... Citit-aĭ óre în cartea ursiteĭ?... Aerul se mișcă turburat... vêntul dogoresce... Ingerul peiriĭ ți s'a arătat óre?... Nopțile tale sînt recĭ, visurile turburate, ca marea bătută de furtună... Ce-ți prevestesce?

Privesce de la Miadă-ḑi și Miadă-nópte popórele ridicându-și capul... Gândirea ivindu-se luminósă pe de-asupra întunericuluĭ... gândirea ce zidesce și credința ce dă viață... Lumea veche se prăvălesce și, pe ale eĭ dărâmăturĭ, libertatea se înalță..... Deștéptă-te!

A. Russu (Russo).
(mort în 1859)

Explicare. — Scriitorul Russu, spre a entusiasma pe tinerii Românĭ din Paris pentru țara lor și spre a-ĭ face să lupte din tóte puterile pentru deșteptarea și liberarea eĭ, a făcut pe la jumătatea sec. XIX o composiție «Cântarea Românieĭ», în care expune în mod retoric și une-orĭ poetic istoria nóstră. Aci avem un fragment în care descrie România, pe care o *personifică* și căreia, pe lângă însușirĭ fisice, îĭ maĭ găsesce și însușirĭ morale («sufere», «e jalnică», «plânge», «visézā»). Concepênd-o ca o ființă însuflețită care are și însușirĭ fisice și morale, acéstă descriere este un *portret*.

§ 113. **Teorie.** — Descrierile retorice pot avea aceleașĭ obiecte ca și descrierile prosaice: ele pot fi dar tablourĭ, portrete, caractere, paralele saŭ descrierĭ generice.

Aplicație. — **Câte felurĭ de descrierĭ prosaice am învățat? Ce este tabloul? Ce este caracterul? Ce este paralela? Când ḑicem că o descriere e generică saŭ tipică? Din ce composiție maĭ mare**

face parte acest fragment? Cu ce scop a fost compus? Cum concepe el ţara luĭ? Prin urmare cu ce fel de descriere prosaică din cele cunoscute sémănă? Dar «Ardélul?».

Exerciţiul CXXI. — Să se compună o descriere retorică avênd de obiect «Ungurul».

Exerciţiul CXXII. — Să se spună ce elemente cu adevĕrat poetice se găsesc în acest fragment şi ce ipotiposă frumósă conţine.

Exerciţiul CXXIII.— Să se citéscă şi să se caracteriseze composiţiile de maĭ jos; să li se facă planul.

88.

SFARŞITUL VERIĬ LA NOĬ

Vara e pe sfârşit — şi timpul vânatuluĭ a sosit. Din grăunţele plugaruluĭ s'aŭ hrănit şi s'aŭ îngrăşat atâtea paşĕrĭ: multe din ele vor fi jertfite, la rândul lor, pentru hrana vânătoruluĭ harnic. Prepelişele egoiste şi singuratice s'aŭ îmbuibat pe miriştĭ; turturelele drăgăstóse umblă în stolurĭ peste câmpurĭ, s'aşéḑă în tăcere pe un copac rĕsleţ, şi apoĭ sfióse se scobóră la pămînt să-şĭ umple guşile cu grăunţele risipite; iar maĭ departe, potârnichile cele repeḑĭ la sburat şi dropiile uriaşe. Dar nu numaĭ pe câmpdar şi în bălţĭ vor fi multe jertfe. Raţele lacome, lişiţele tainice, vicleniĭ sitarĭ, neastêmpĕratele becaţe, care tótă vara s'aŭ plimblat nesupĕrate pe lac şi pe malurile nămolóse ale apelor şi s'aŭ hrănit, fără să plătéscă arendă pe pămînturile şi apele nóstre, tóte, îndată ce trece Sfîntă Măria, încep să cadă isgonite cu meşteşug de copoĭ şi isbite îndată de alicele iscusiţilor vânătorĭ. Şi cât de frumósă nu e ţara nóstră, când vreĭ să te îndeletnicescĭ cu ostenelele vânătorieĭ!

Aci aştepţĭ cum înseréză şi cum cade nóptea pe marginea laculuĭ, al căruĭ luminiş, înconjurat de papură şi trestie, strălucesce pe sub umbrele seriĭ. In tăcerea, în care

veghezĭ, privescĭ și asculțĭ misteriósa viață a rațelor și lișițelor, care șuerând trec în stolurĭ pe de-asupra și, cu un sgomot de valurĭ risipite, se lasă lângă sóțele ce le aștéptă. Stolurĭ, stolurĭ vin din zărĭ depărtate și, în liniștea nopțiĭ, pe fața apeĭ se abat, se jócă fără astêmpĕr—iar tu, amețit de o plăcere vrăjmașă, tragĭ cu bătae de inimă în cârdul numeros...

Orĭ de diminéță, prin miriștele pline de rugĭ de mure, de pălămidĭ și de sipică, de pâlcurĭ de buruenĭ, care cresc acum nesupĕrate printre clăile aședate la rând prin mijocul locurilor, pășescĭ cu pas regulat, cu privirea țintă, cu degetul pe trăgaciŭ, după prepelițe șăgalnice, care, de grase ce sînt, și-aŭ uitat cântecul de astă-primăvară.

Orĭ ḑile întregĭ, veghezĭ în căruță pe câmpiile întinse ale Bărăganuluĭ după dropiĭ și gâsce sĕlbatice, care îșĭ duc traiul de vară departe de locuințele ómenilor, prin înaltele bălăriĭ ale pămînturilor țelinóse, lăsate de vremurĭ în părăsire.

Orĭ, cu sute de ómenĭ înhăitațĭ, mergĭ în munțĭ și vânezĭ fiarele care-șĭ duc traiul în văgăunile munților și prin înfundăturile codrilor, hrănindu-se din oile și vitele rătăcite după érbă tînĕră, pe cóstele și pe podișurile munților.

Orĭ încotro veĭ merge cu gândul de vânătóre, veĭ fi încântat de frumusețele Patrieĭ. Sórele e maĭ puțin arḑĕtor. Peste întinsul țăriĭ se revarsă o liniște dulce și fermecătóre. In depărtare se vĕd satele împoporate de copacĭ, iar în spre largul câmpieĭ, din loc în loc, cumpenile tainice ale puțurilor. Iar, pe cerul senin și luminos de lumina albă a tómneĭ ce s'apropie, fire de păiajen colindă, și din când în când le veḑĭ agățându-se de brazdele arăturilor ce încep, din loc în loc, să arunce câte o pată întunecósă pe întinderea aurie. Și ca firele de păiajen călătoresc, spre a duce viața maĭ departe, semințele cu aripĭ ale păpădieĭ, ale pălămideĭ și ale scaeților care, cu trupul lor creț și țepos, și cu capul roșu ca sângele, aŭ ținut tótă vara strajă rezórelor și drumurilor.

Autorul.

89.

IEREMIA GOLIA

Tótă *reuşita campanieĭ* luĭ Ion-Vodă cel Cumplit în bătălia de la Cahul în contra Turcilor, depindea de la *detaşamentul* trimis la Vad, de la Obluciţa.

In fruntea luĭ fu pus părcălabul Ieremia Golia, care se distinsese prin *bravură* în bătălia de la Jilişte.

El era cel maĭ intim amic al luĭ Ión-Vodă;

El însoţise pe Ión-Vodă în strĕintate;

El intrigase *pentru a procura* luĭ Ión-Vodă coróna Moldoveĭ;

Luĭ îĭ încredinţase Ión-Vodă fortăréţa Hotinuluĭ, una din cheile Ţăriĭ;

Luĭ, *deja* în timpul rĕsboiuluĭ, Ión-Vodă îĭ dărui douĕ marĭ moşiĭ;

Luĭ, îĭ scăpâ Ión-Vodă viaţa în focul uneĭ bătăliĭ, cu pericolul proprieĭ vieţe;

Inainte de a pleca la Dunăre, el jură luĭ Ión-Vodă pe sfînta Cruce şi pe sfîntul *Evangeliŭ*, de a fi credincios până la mórte...

Garanţiile eraŭ óre destule?

Eĭ bine! pentru treĭ-ḑecĭ pungĭ cu aur, al doilea Iuda, părcălabul Ieremia Golia, vîndu o suverire, un amic, o patrie, o religiune!...

Secolul XVI fuse *fecund* în cruḑimĭ: Sânt-Bartelemi, domnia luĭ Ivan cel Gróznic, *furorile* Inchisiţiuniĭ, îl împestriţéză ca nisce pete de tigru.

Varietăţile de pedepse, întrebuinţate atuncĭ maĭ la tóte popórele Europeĭ, îţĭ ridică pĕrul, îţĭ încreţesce fruntea şi-ţĭ închégă sângele.

Dar nu fu, nu este, nu póte fi nicĭ o *penalitate* destul de crudă *pentru a corespunde* cu fapta unuĭ vîndĕtor de patrie!

A împinge milióne de frați pentru secoli în abisul sclavieĭ este un atentat nu contra unuĭ om, nicĭ chiar contra uneĭ singure națiunĭ, ci contra a ḑece, a douĕḑecĭ de popóre, ce se nasc unul după altul și se numesc generațiunĭ.

Crima este atât de *monstruósă*, încât imaginațiunea *se refusă a-ĭ inventa o pedépsă analógă* : penalitatea cea maĭ potrivită ar fi de a da mıserabiluluĭ viața Jidovuluĭ Rătăcitor, pentru ca să auḑă și să simță în curs de o miriadă de anĭ necurmatele blesteme al posterității.

Cain fusese sfînt alăturea cu părcălabul Ieremia Golia !

B. P. Hasdeŭ.
(născut la 1836).

Exercițiul CXXIV. Să i se caracteriseze particularitățile stilistice subliniate și să se spună ce particularităţĭ stilistice figurate cuprinde.

90.

BEȚIA DE CUVINTE

Există un fel de beție, deosebită între tóte prin mijlocul cel extraordinar al producerii eĭ, care se arată a fi privelegiul exclusiv al omuluĭ, în ciuda celor-l-alte animale : este beția de cuvinte.

Cuvîntul, ca și alte mijlóce de beție, este până la un grad óre-care un stimulent al inteligenței. Consumat însă în cantităţĭ marĭ și maĭ ales preparat ast-fel încât să se prea eteriseze și să-și piarḑă cu totul cuprinsul intuitiv al realității, el devine un mijloc pentru amețirea inteligenţeĭ. Efectele caracteristice ale orĭ-căreĭ beţiĭ sînt atuncĭ și efectele luĭ : «la debilité des fonctions intellectuelles et le penchant à la violence», cum ne arată Cabanis în *memoarul* 8 din «Raports du physique et du morale de l'homme».

Simptomele patologice ale amețeliĭ produse prin între-

buinţarea nefiréscă a cuvintelor ni se înfăţişéză treptat după intensitatea îmbolnăviriĭ. Primul simptom este o cantitate nepotrivită a vorbelor în comparare cu spiritul căruia vor să-ĭ servéscă de îmbrăcăminte. In curênd se arată şi al doilea simptom, în depărtarea orĭ-căruĭ spirit şi în întrebuinţarea vorbelor secĭ; atuncĭ tonul gol al vocalelor şi consonantelor a uimit mintea scriitoruluĭ saŭ vorbitoruluĭ, cuvintele curg într'o confusie naivă şi creeriĭ sînt turburaţĭ numaĭ de necontenita vibrare a nervilor acusticĭ. Vine apoĭ slăbirea manifestă a inteligenţeĭ, pierderea orĭ-căruĭ şir logic, contradicerea gândirilor puse lângă olaltă, violenţa nemotivată a limbagiuluĭ...

Titu Maiorescu.
(născut la 1840)

Explicare. — In acéstă composiţiune, autorul, vrênd să ne convingă cât de rĕĭ scriitorĭ sînt aceia care întrebuinţéză vorbe multe şi cugetărĭ puţine, contradicĕtóre şi fără temeiŭ de adevĕr, ni-ĭ arată ca băntuiţĭ de o bólă pe care o numesce *beţie de cuvinte*. Acest defect nu este o bólă, pentru că el se găsesce în mod *normal* la toţĭ scriitoriĭ neserioşĭ şi fără talent. Dar autorul ni-l înfăţişéză ca o bólă şi-ĭ dă şi un nume special, asemĕnându-l cu beţia, tocmaĭ pentru ca să ne convingă că e un defect pe care trebue să-l urîm şi de care trebue să ne ferim, cu alte cuvinte, voesce să ne facă să avem, faţă de el, aceeaşĭ pornire pe care o are şi dînsul. Este dar, din punctul de vedere al fonduluĭ, o composiţiune *retorică*.—Din punctul de vedere al obiectuluĭ vedem că ea se referă la un defect, pe care-l putem considera ca un lucru de sine stătător — numaĭ că este de natură morală, avênd o existenţă sufletéscă— şi decĭ este o *descriere*. Maĭ observăm că defectul, de care este vorba, se presintă cu deosebite forme la deosebiţĭ scriitorĭ, şi autorul nu descrie decât partea comună care se găsesce la toţĭ; descrierea luĭ este, prin urmare, *generică* saŭ *tipică*.

Ceea-ce însă ne isbesce maĭ cu sémă în acéstă composiţie este faptul că stilul în care e scrisă are prea puţine

figurĭ și are aparența uneĭ adevĕrate composițiunĭ prosaice. In realitate însă, ea conține o figură care se întinde peste întréga composiție și acéstă figură este de ajuns să-ĭ dea caracterul retoric: este anume faptul că defectul, despre care este vorba, e conceput în mod *metaforic* ca o bólă aseměnătóre cu beția, pe care însă autorul o tractéză ca o *realitate*. Frumusețea acesteĭ bucățĭ constă tocmaĭ în acest contrast dintre stilul prosaic și concepția figurată ce exprimă.

§ 114. **Teorie.** — Unele composițiunĭ retorice aŭ înfățisare prosaică din punct de vedere stilistic; caracterul lor retoric se vede însă din faptul că obiectul tractat ca real nu are decât o existență figurată. Acest contrast între stil și concepție constitue un cas particular de *finețe* a stiluluĭ.

Aplicație. — Cum este stilul acesteĭ composițiĭ? Ce fel de composiție ar părea acéstă bucată din punctul de vedere al stiluluĭ? De ce totuși nu este prosaică? In ce constă caracterul eĭ retoric? Pentru ce ḑicem că stilul acesteĭ composițiĭ este fin? De ce este o descriere? De ce este o descriere tipică?

Exercițiul CXXV. — Să se facă o composiție în care să se defaime în stil prosaic, dar în realitate în mod retoric, «Alcoolismul».

Exercițiul CXXVI. — Să se citéscă și să se caracterizeze composiția următóre.

91.

LIMBA DE AḐĬ A ROMÂNILOR

(Fragment dintr'o scrisóre)

. . . . . .

Aș vrea acum, dacă-mĭ maĭ daĭ voe și maĭ aĭ răbdare să mĕ asculțĭ după atâta vorbă lungă, — aș vrea să ne dăm sémă împreună și despre a doua parte a întrebărĭĭ mele de la început: cum stăm, din punctul de vedere al

consciinţeĭ şi vigóreĭ naţionale, cu limba care se scrie şi se vorbesce în ţara nóstră de către Românii culţĭ?

Mie unuia mi se pare că maĭ puţin românéscă decât orĭ-ce în Ţara Românéscă, e limba românéscă a Românilor cu carte: o limbă păsĕréscă, un fel de franţuzéscă în românesce. După cum trebue să sciĭ nemţesce spre a înţelege limba jurnalelor şi cărţilor Românilor ardelenĭ, bucovinenĭ şi bănăţenĭ, tot aşa trebue să sciĭ franţuzesce spre a o înţelege pe cea din «Ţară»; altminterĭ, o înţelegĭ anapoda, orĭ de fel, ca cetăţeniĭ din «Nóptea furtunósă», din «Scrisórea pierdută» şi din «Conul Leonida» ale luĭ Caragiale.

Ia în mână orĭ-ce ḑiar românesc, o carte de şcólă, un regulament militar, o lege, o circulară ministerială, o revistă bisericéscă chiar, ascultă discursurile de pe la tribunale şi din corpurile legiuitóre, cursurile de la Universitate, şi veḑĭ ce curcitură de limbă se scrie şi se vorbesce de ceĭ maĭ mulţĭ ómenĭ «culţĭ» în Ţara Românéscă de 30–40 de anĭ încóce, ce limbă împestriţată, barbară, degenerată, fără mieḑ, fără caracter propriŭ naţional — o limbă pripăşită, importată din Francia, îmbrăcată dór în fuga într'un fel de haină românéscă, haină ca vaĭ de ea!

Şi ce încântătóre, ce frumósă şi bogată e limba nóstră românéscă! Dar cine o învaţă? In şcólă, învĕţăm după cărţĭ traduse prost din franţuzesce orĭ chiar franţuzescĭ; citim literatură franţuzéscă, rar deschidem câte o carte veche românéscă orĭ câte un autor clasic al nostru — afară de Eminescu. Cine şĭ dă ostenéla să cunóscă comóra de limbă «veche şi înţeléptă» din cronicele şi din cărţile nóstre vechĭ bisericescĭ, din basmele, doinele şi cântecele nóstre bĕtrânescĭ, din limba vie a poporuluĭ?

Noĭ, fiind-că sîntem născuţĭ Românĭ, credem, ceĭ maĭ mulţĭ, că nicĭ nu maĭ avem nevoe să ne învĕţăm şi să ne studiem limba părintéscă; nu ne dăm nicĭ o trudă să o păstrăm curată «ca o lamură de miere», să o pli-

vim de buruenile şi de neghina care o înnăbuşesc, de Austrele şi Crivețele care o dobóră ; cel puțín aceia, care sînt saŭ vor să fie «scriitoriĭ» némuluĭ românesc, ar trebui să fie toțĭ pătrunşĭ de acéstă datorie către eĭ înşi-şi şi către limba țăriĭ lor.

Ne purtăm cu limba nóstră ca cu o mamă vitregă. La profesoriĭ, scriitoriĭ, funcționariĭ, jurnaliştiĭ, avocațiĭ şi miniştriĭ noştri, le vin maĭ repede în gură termeniĭ franțuzescĭ decât ceĭ românescĭ. Şi e firesc : franțuzesce citesc ómeniĭ ce-va în tóte ḑilele, dar românesce? Afară de jurnale (de unde numaĭ românesce nu pot învețа), rar se maĭ citesce în Țara Românéscă ce-va scris românesce. Franțuzesce ! — da, cât poftițĭ ! Să apară un roman noŭ la Paris, despre care vorbesce «Figaro» orĭ «La revue bleue», şi noĭ să nu-l citim? Se póte una ca asta Dómne feresce ! De geaba sîntem noĭ «Belgia Orientuluĭ» ?

Necunoscința proprieĭ nóstre limbĭ, deşertăciunea de a arăta că sîntem «culțĭ» şi învețațĭ, la uniĭ, credința că ast-fel sînt maĭ «distinşĭ», la alțiĭ, ciudata dorință de a arăta că sciŭ maĭ bine franțuzesce decât românesce, orĭ ciudata mândrie de a arăta... că aŭ fost crescuțĭ în Francia saŭ că vorbesc în casă numaĭ franțuzesce, tóte astea ne pocesc şi ne sărăcesc frumósa şi avuta nóstră limbă.

Şi aşa, limba românéscă e în primejdie de a fi isgonită, de a fi «expulsată» din propria eĭ țară, de către limba franțuzéscă saŭ de una franțuzită : în locul vorbelor cura românescĭ, ne sînt maĭ la îndemână neologismele şi barbarismele eftine de prin gazete şi de prin cărțĭ ; ḑicem în parlamentul țăriĭ, pe catedră, la tribunal, în ḑiare şi reviste, maĭ lesne *sobrichet* decât *poreclă*, *pivot* decât *fus*, *a deduce* decât *a scădea*, *a insista* decât *a stărui*, *a stigmatiza* decât *a înfiera*, *a asuma* decât *a lua asupră-şi*, *a cădea de acord* decât *a se învoi*, *uvrier* decât *lucrător*, *artisan* decât *meşteşugar*, *hebdomadar* decât *săptămânal*,

defect decât *cusur*, *surmenaj* decât *împovărare*, *circumstanţe pasagere* decât *imprejurărĭ trecĕtóre*, *dotă* decât *zestre*, *partaj* decât *împărţire*, *mariaj* decât *căsătorie*, *voiaj* decât *călătorie*, *pariŭ*, decât *prinsóre* orĭ *rămăşag*, *a lega* decât *a lăsa prin testament*, *sacrificiŭ* decât *jertfă*, *breşă* decât *spărtură*, *aveniment* decât *suire pe tron* orĭ *venire la guvern*, *aservire* decât *robire*, *indigen* decât *pămîntén*, *variolă* decât *vărsat*, *rugeolă* decât *pojar*, *cataractă* decât *albéţă*, picior *luxat* decât *scrântit*, *a ameliora* decât *a îmbunătăţi*, *a defrişa* decât *a deşteleni*, *furaj* decât *nutreţ*... N'aş maĭ sfârşi, dacă aş începe să-ţĭ înfăţişez mutre ca *energumen*, *comparşĭ*, *comeraj*, *blacbulat*, *megeră*, *erijez*, *alură*, *eguurĭ*, *culuoare*, *bagară*, *vacarm*, *escuadă*, *echipă*, *panourĭ*, *curtier*, *plajă*, *avinaţĭ*, *desavuare*, *asanare*, *derobare* . . . Chiar într'un ḑiar ca «România jună», care urmăresce o maĭ mare deşteptare a consciinţeĭ naţionale, nu găsescĭ o limbă românéscă maĭ curată: şi acolo te împiedecĭ de *bulete*, *decampărĭ*, *raliare*, *liberpansiştĭ*, *ambalare*, *desistare*, radicalĭ *de marcă*, *parvenitism*...!

Dar maĭ primejdiósă, decât franţuzirea vacabularuluĭ, e franţuzirea sintaxeĭ; vorbele pier maĭ lesne — cele maĭ multe se duc cum aŭ venit —, dar tiparul de cugetare în care le tornĭ rĕmâne maĭ multă vreme orĭ totdéuna. Nu maĭ gândim după firea limbeĭ nóstre, ci după a celeĭ franţuzescĭ; chiar vorbele curat românescĭ le aşeḑăm şi le legăm ca în franţuzesce. Te mirĭ cum judecata şi urechia unuĭ Român îl értă să rostéscă barbarisme, ca «*punerea în întârḑiere*», «*atacarea în fals*», «*a face dovadă*», «*a face faţă cheltuelilor*», «*mĕ fac forte să demonstrez*», «*este pentru a doua óră, că* acéstă femee...», «*intenţiunea nu maĭ face nicĭ o îndoélă*», «guvernul *n'a lipsit de a-şĭ face datoria*», «*acésta este a lipsi de respect către* M. S.», «dacă Senatul a întârḑiat cu votarea legiĭ, *este că voesce a se face* o lege în adevĕr bună», d. cutare, «*vechiŭ* intern al spitalelor», orĭ «*vechiul elev* al

şcóleĭ din...» (după franţuzesce : *ancien* élève), când românesce e «*fost* intern...» !

Şi articolul şi bietele preposiţiĭ şi conjuncţiĭ şi-aŭ pierdut rostul, maĭ ales în ḑiarele din Moldova : «Austro-Ungaria este un mosaic, *al* căruĭ unitate aparentă...», «In loc*ul* de a procura publiculuĭ plăcerea destul de rară...», «n'am observat nimic *de* anormal», «operet*ă*,.... istoric şi interesan*t* pentru Francezĭ, *ĭar* de loc pentru noĭ...» «S'aŭ vĕḑut *pe* mulţĭ susţinênd, că...» «S'a arestat *pe* individul...». Credeam că acestea sînt o particularitate a Românilor... de rit mosaic şi a «Agenţieĭ române», dar chiar în «România junĕ» citesc : «... ordinul dat de către fostul ministru al lucrărilor publice de *a se* înlocui *pe* toţĭ funcţionariĭ strĕinĭ de la C. F. R. va fi executat». Saŭ «ordinul de a înlocui *pe* toţĭ...» saŭ «ordinul de a se înlocui toţĭ...», în nicĭ un cas însă nu póte fi românesc «ordinul de a *se* înlocui *pe* toţĭ».

Conjuncţiunea franţuzéscă *or* a ajuns la modă şi maĭ ales la advocaţĭ se bucură de o deosebită dragoste ; nicĭ nu-ţĭ póte argumenta un june advocat fără: *or*: «or, domnilor magistraţĭ...». De ce *or*, când n'avem de fel, dar de fel, vre-o nevoe de el, când nu exprimă nicĭ o idee şi nicĭ o nuanţă pentru care n'am avea cuvînt românesc, când avem pe bieţiĭ *însă*, *dar*, *prin urmare* şi *aşa dar* ? Sîntem în Ţara Românéscă, ómenĭ bunĭ ?

Cum veḑĭ, dragul meŭ, după cum poporul românesc a ajuns la oraşe aprópe strĕin în ţara luĭ, aşa şi limba românéscă a ajuns la oraşe, aprópe ca o limbă mórtă, aprópe strĕină în ţara eĭ ! Şi de la oraşe franţuzirea eĭ s'a întins, ca o pecingine, şi la sate, prin armată, prin învĕţătorĭ, prin notarĭ, prin judecătorĭ, prin negustorĭ, prin foştiĭ servitorĭ în oraşe... Nu ne maĭ dăm românesce *bună-ḑiua*, ci *bonjur !* Nu ne maĭ ḑicem *bună séră*, ci *bonsoar !* Nu maĭ *mulţumim*, ci ḑicem *merci !* Nu maĭ avem *prânz* şi nu maĭ *prânzim*, ci avem *dejun* şi *dejunăm* ; nu maĭ avem *cină* şi numaĭ *cinăm*, ci avem *di-*

neŭ orĭ *prânz* cu înțelesul de cină. De ce să întrebuințăm franțuzisme, când avem vorbele nóstre vechĭ? Și-ar renega un francez limba sa maternă în așa grad?...

Ion A. Rădulescu-Pogoneanu.

Explicare.— Spre a ne face să fim porniți în contra limbeĭ rele ce o vorbesc mulțĭ Românĭ culțĭ de astădĭ, autorul întrebuințéză următórele particularităților stilistice maĭ însemnate:

1. *Antitesă:* «Vorbele *pier* maĭ lesne.., dar tiparul de cugetare... *rĕmâne.*
2. *Comparațiune:* «După cum trebue să sciĭ nemțesce, spre a înțelege limba Românilor Ardelenĭ, tot așa trebue să sciĭ franțuzesce spre a o înțelege pe cea din Țară.»
3. *Enumerațiune*: «Ia în mână orĭ-ce ḑiar românesc, o carte de școlă, un regulament militar, o lege, o circulară ministerială, o revistă bisericéscă chiar...»
4. *Exclamațiune:* «Și ce încântătóre, ce frumósă și bogată e limba nóstră românéscă!».
5. *Interogațiune:* «Cine-și dă ostenéla să cunóscă comóra de limba veche și înțeléptă din cronicele și cărțile nóstre bisericescĭ?»
6. *Ironie:* «Să apară un noŭ roman la Paris și noĭ să nu-l citim? Se póte una ca asta! Dómne feresce!»
7. *Epitete*: «*ciudata* dorință de a arăta că scim bine franțuzesce»; «*frumósa* și *avuta* nóstră limbă»; «neologisme și barbarisme *eftine*».
8. *Epitete substantivale* (definițiunĭ saŭ aposițiunĭ): «limba românéscă e *o limbă păsăréscă, un fel de franțuzéscă în românesce*»; «ce *curcitură de limbă*»...
9. *Metafore:* «*te împiedecĭ* de «bulete»; «te mirĭ cum judecata și urechea unuĭ Român îl *értă*»; «conjuncția franțuzéscă «or» *se bucură* maĭ ales la avocațĭ de o deosebită dragoste».

In afară de acestea, se maĭ găsesc și alte noĭ particularităților stilistice. Ast-fel, când ḑice:

«...ce limbă împestrițată, degenerată, fără mieḑ, fără caracter propriŭ național, o limbă pripășită, importată din Francia, îmbrăcată dór în fugă într'un fel de haină românéscă, ca vaĭ de ea.....»,

face o enumerare de determinărĭ care se rapórtă la acelaș obiect, ca să ne atragă cu putere atențiunea asupra luĭ. Este o *acumulațiune.*

Când, vorbind de adevărata limbă românéscă, scriitorul ḑice:

«Cine o învaţă?»

şi apoĭ rĕspunde singur, arătând că nimenĭ nu o învaţă:

«In şcólă învĕţăm după cărţĭ traduse prost franţuzesce orĭ chiar franţuzescĭ, citim literatură franţuzéscă, rar deschidem câte-o carte veche românéscă orĭ câte un autor clasic al nostru...»,

scriitorul face o interogaţiune la care rĕspunde el însu-şĭ. Este o *subiecţiune.*

Când ḑice:

Şi ce încântătóre, frumósă şi bogată e limba nóstră românéscă! (Se înţelege, faţă de limba ce se vorbesce aḑĭ în genere de ómeniĭ culţĭ).

Saŭ:

«Franţuzesce citesc ómeniĭ în tóte ḑilele, dar românesce?»

Scriitorul, odată cu exclamaţiunea în primul cas şi cu interogaţiunea, în al doilea cas, maĭ face câte-o figură de cugetare care constă în a pune alăturĭ douĕ ideĭ saŭ imaginĭ deosebite care prin alăturare dobîndesc o maĭ mare vioiciune. Aşt-fel, în primul exemplu, alătură calităţile limbeĭ române, — încântătóre, frumósă, bogată—cu calităţile altor limbĭ care n'ar avea aceste calităţĭ. In al doilea exemplu, pune în alăturare faptul că Românii culţĭ de aḑĭ citesc puţin românesce cu faptul că citesc mult franţuzesce.

Acéstă alăturare de ideĭ saŭ imaginĭ deosebite este un început de antitesă şi se numesce *contrast.*

§ 115. **Teorie.**—Se numesce *acumulaţiune* figura de cugetare prin care scriitorul, spre a atrage maĭ mult atenţiunea asupra unuĭ obiect, îĭ dă una după alta maĭ multe epitete şi definiţiunĭ.

Subiecţiunea este o figură de cugetare în care scriitorul se întrébă singur şi tot el rĕspunde.

Contrastul este iarăşĭ o figură de cugetare prin care se pune alăturea douĕ ideĭ saŭ imaginĭ cu scopul de a le face să apară maĭ puternice.

Exerciţiul CXXVII. — Să se caracteriseze composiţia de maĭ sus, spunêndu-se de ce este o descriere retorică tipică.

Exerciţiul CXXVIII. — Să se analiseze acéstă composiţiune, arătându-se partea de adevĕr ce coprinde; apoĭ să se deosibéscă barbarismele de neologisme, arătându-se cuvintele saŭ expresiile corespondente românescĭ la cele neexplicate în text.

92.

ROMÂNUL

Mie mĭ-e drag Românul şi sciŭ a preţui bunătăţile cu care l-a dăruit natura. Mĭ-e drag să-l privesc şi să-l ascult, căcĭ e simplu şi frumos în înfăţişarea luĭ; căcĭ e curat, înţelept, vesel şi poetic în graiul sĕŭ.

Imĭ plac obiceiurile sale patriarhale, credinţele sale fantastice, danţurile sale vechĭ şi voinicescĭ, portul sĕŭ pitoresc, care la Roma se vede săpat pe colóna luĭ Traian; cântecele sale jalnice şi melodióse şi maĭ ales poesiile sale atât de armonióse.

Eŭ îl iubesc şi am multă sperare într'acest popor plin de simţire, care respectéză bĕtrâneţele, care îşĭ iubesce pămîntul şi care, fiind mândru de numele sĕŭ de Român, îl dă ca un semn de cea maĭ mare laudă orĭ-căruĭ om vrednic, orĭ-căruĭ vitéz, fie chiar de sânge strĕin.

Am multă sperare într'acest ném, a căruĭ adâncă cuminţie e tipărită într'o mulţime de proverbe, unele maĭ înţelepte decât altele; a căruĭ închipuire minunată e zugrăvită în poveştile sale poetice şi strălucite, ca însă-şĭ acele orientale; al căruĭ spirit satiric se vĕdesce în nenumĕratele anecdote asupra tuturor naţiilor, cu care s'a aflat în relaţie; a căruĭ inimă bună şi darnică se arată în obiceiul ospeţieĭ, pe care l-a păstrat cu sfinţenie de la strămoşiĭ sĕĭ; al căruĭ geniŭ, în sfârşit, lucesce atât de viŭ în poesiile sale alcătuite în onórea faptelor mărețe.

Şi spre dovadă:

Care din noĭ nu a fost legĕnat în copilăria sa cu dulcele cântec de *Nani puiule*, şi cu poveştĭ pline de smeĭ ce alungă pe Fĕt-Logofĕt cu o falcă în cer şi cu una în pămînt?

Care nu a fost îngrozit cu numele de Strigoĭ, de Tricolicĭ, de Stahiĭ, de Rusaliĭ, de Babe Clónţe, carele es

nóptea din morminte şi din pivniţe pentru spaima copiilor nesupuşĭ ?

Care nu a rîs şi nu rîde încă, ascultând întâmplările Ţiganilor ce şi-aŭ mâncat biserica, saŭ a Jidanilor prin codrul Herţeĭ, saŭ a Sârbilor pe malul Dunăriĭ, saŭ a Nemţilor carĭ aŭ degerat de frig în Moldova, ḑicênd că le era «kald» ? ş. c. l.

Cine, ajungênd nóptea la o casă ţărănéscă, aŭ întrebat : «bucuros la óspeţĭ ?» — şi n'aŭ auḑit îndată : «bucuros !» Saŭ, trecênd pe lângă o masă de ţăranĭ, aŭ ḑis : «masă bună !» — fără a fi poftit la dînsa ? Saŭ, fiind faţă la o nuntă din sat, n'a fost «cinstit» de cuscriĭ voioşĭ şi nu s'aŭ încredinţat de respectul tinerilor către bĕtrânĭ ?

Cine aŭ intrat la vorbă frăţesce cu locuitorul de la câmp şi nu s'a mirat de ideile, de judecăţile luĭ, şi nu a găsit o mare plăcere a asculta vorba luĭ împodobită cu figurĭ originale ? De pildă :

Vrea să grăéscă de un om bun ? — el ḑice : E bun, ca sînul mameĭ.

De un om înalt şi frumos ? E înalt ca bradul şi frumos, ca luna luĭ Maiŭ.

De un om rĕŭ ? Are maţe pestriţe.

De un om urît ? Urît tată a avut.

De un om prost ? El socóte că, câte pasĕrĭ sbóră, tóte se mănâncă.

De un isteţ ? Scóte pe dracul din pămînt.

De o femee frumósă ? E ruptă din sóre.

De un lăudăros ? Intră în doĭ, ca în doĭ-spre-ḑece, şi nu-l scot nicĭ douĕ-ḑecĭ-şi-patru.

De un tînĕr cu pĕrul alb ? L-a nins de vreme.

ş. c. l. ş. c. l. ş. c. l.

Cine s'a amestecat printre flăcăĭ saŭ fete la clacă saŭ la şeḑĕtóre, şi n'a petrecut césurĭ de mulţumire, auḑind glumele tinerilor, păcălirile luĭ Păcală şi Tândală, poveştile luĭ Sfarmă-Piatră, Strâmbă-Lemne şi ale luĭ Statu-Palma-Barba-Cot, istoria văcaruluĭ, care s'a

mâniat pe sat, şi maĭ ales cimiliturile propuse fetelor, ca să le ghicéscă?

Cuĭ nu-ĭ place să vadă alergând pe un şes întins o poştă românéscă cu opt caĭ? Caiĭ alérgă, cât le apucă piciorul; poştaşiĭ chiuesc, cât le ţine gura, pocnind necontenit din harapnice, şi căruţa saŭ calésca cobóră văile, trece podurile, sue délurile, cu repegiunea drumuluĭ de fier... din Austria. Tot drumul e un vêrtej spăimîntător, în care călătorul are prilejul de a-şĭ vedea capul frânt de ḑece orĭ pe cés; dar n'aibă frică el, căcĭ, de şi drumurile sînt rele, de şi caiĭ sînt micĭ, de şi hamurile sînt slabe, de şi, într'un cuvînt, primejdiile sînt multe, postaşiĭ românĭ sînt ghibacĭ, sînt voinicĭ. Fie nópte órbă, fie glod, fie costişă, fie vale saŭ prăpastie, n'aibă grijă, când postaşul îĭ ḑice: «Nu te teme, domnule, că eştĭ cu mine!»

Cine a vĕḑut o horă veselă, învêrtindu-se pe érbă, la umbra unuĭ stejar, saŭ danţul vestit al «căluşeilor», saŭ «muntenésca» saŭ «voinicésca», şi s'a putut opri cu sânge rece în faţa acelor veseliĭ ale poporuluĭ atât de viĭ, atât de caracteristice?

Şi, maĭ cu sémă, care Român nu şĭ-a dorit Patria cu lacrimĭ, când s'a găsit în strĕinătate?—şi care nu se simte pătruns de o jale tainică şi nesfârşită, când aude buciumul şi doinele la munte?

O! trebue să nu aibă cine-va nicĭ o picătură de sânge în vine, nicĭ o schintee de simţire în inimă, pentru ca să nu se înduioşeze la priveliştea Patrieĭ sale şi să nu iubéscă pe fratele sĕŭ, Poporul Român!

Aruncă-ţĭ ochiĭ la orĭ-care Român, şi-l veĭ găsi totdéuna vrednic de figurat într'un tabloŭ.

De va şedea lungit pe êrbă la pólele unuĭ codru; de va sta în picióre, rĕzemat într'un toég lângă o turmă de oĭ; de se va sálta în horă, vesel şi cu pletele în vênt, de se va coborî pe o cărare de munte cu durda sa pe spinare; de se va arunca voinicesce pe un cal

sĕlbatic; de va cârmi o plută de catarguri pe Bistrița saŭ pe Olt, ş. c. l...; ori-cum l 'ĕĭ privi, fie ca plugar, fie ca cioban, fie ca postaş, fie ca plutaş, te veĭ minuna de firésca frumusețe a figuriĭ luĭ şi te veĭ încredința că un zugrav n'ar putea nicăirea să-şĭ îmbogățéscă albumul maĭ mult, şi totodată maĭ lesne, decât în țările nóstre.

Vedĭ-l pe Român, când vine primă-vara, cum i se umple sufletul de bucurie, cum îĭ cresce inima în piept, ca frunza în pădure! Cu câtă mulțumire el cată la noua podóbă a naturiĭ, ce acopere locul nascerii sale, cu câtă veselie el vede luncile înverdite, câmpiile înflorite, holdele rĕsărite!

Românul se renasce cu primăvara! El întineresce cu natura, căcĭ o iubesce cu tótă dragostea unuĭ om primitiv.

De aceea şi tóte cântecele luĭ încep cu *frunză verde.* Luĭ îĭ place să se rătăcéscă prin desişul pădurilor; îĭ place să-şĭ pue florĭ la pălărie, să asculte cântecele paserilor şi să dică atuncĭ câte o doină de jale, de dragoste saŭ de haiducie.

Pentru dînsul primăvara este un timp de simțirĭ puternice şi ademenitóre. Şi desimea înverdită a codrilor, prin care şerpuesc şi se pierd tainice potecĭ, deştéptă în inima luĭ un dor ascuns de voinicie şi-l îndémnă a dice:

Frunza 'n codru s'a 'ndesit,
Sufletu-mĭ s'a rĕcorit!

Haĭ, voinice, la ponóră,
Pân' ce-ĭ érba crudişóră!

Unde calcĭ,
Urmă nu facĭ;

Unde şedĭ,
Nu te maĭ vedĭ!

V. Alecsandri.
(1821—1890).

Exercițiul CXXIX.— Să se caracteriseze, spunêndu-se de ce este descriere retorică, și anume de ce putem dice că este un caracter.

Exercițiul CXXX.— Să se transforme într'o composiție prosaică.

93.

DOI 1821

Sînt ómenĭ ce bine-cuvintéză anul acesta și aŭ aspirațiĭ către dînsul ; sînt iar ómenĭ ce îl blestemă și cu oróre îșĭ aduc aminte de dînsul.

Amândouĕ părțile, fără a sci causa afecțiuniĭ saŭ aversiuniĭ lor, îșĭ aŭ cuvintele lor fórte marĭ.

Causa e fórte simplă ; causa este că aŭ fost doĭ 1821.

Unul venia de unde îșĭ înțărcase Dracul Fanarioțiĭ, în capul căruia era Ipsilante ; și altul, de unde se maĭ află încă, dacă nu vêně și sânge, óse încaĭ și tot óse de Român, ce maĭ pot învia, ca înse-șĭ ósele peste care profetisa lezechil.

Despre Olt venia 1821 cel românesc, de la Apus, de unde vin uraganele ce curăță aerul de morburĭ saŭ de ciume, și rĕstórnă și casele ce nu staŭ pe temeliĭ bune. Olteniĭ veniaŭ cu acel 1821, și în capul lor era Tudor Vladimirescu.

Cu un 21 venia Ipsilante cu o adunătură de strĕinĭ de tóte culorile și după care, ca toțĭ juniĭ credulĭ și generoșĭ, se luară, amăgițĭ, o mulțime de elevĭ Grecĭ, plinĭ de ardórea celor ce sciură a muri la Termopile.

Cu cel românesc 21 venia Vladimirescul cu 16 miĭ de panduri, toțĭ Românĭ, toțĭ Oltenașĭ ce miróse pe cel cu vestminte albastre la céfă, ca să-l cunóscă, dacă era boer saŭ ciocoiŭ.

Un 21 veni din Moldova, și încă și maĭ de departe, și stete la Colentina, pe unde trec Muscaliĭ când vin și se duc, și se puse *grecesce* în casele Ghicilor.

Cel adevĕrat 21 veni de peste Olt şi stete la mama capitaleĭ, la Mitropolie voiŭ să ḑic, şi se puse «românesce» în casa Brâncovenilor.

Unul la Colentina şi altul la Mitropolie steteră şi, spre a se cunósce, se mĕsurară unul pe altul de sus până jos. Se cunoscură şi după posiţia ce luară, şi după fapte, şi după cugete, şi după stăpânĭ. Unul venise a servi Românilor, şi altul strĕinilor.

Unul aduse pradă, despuerĭ, ucideri, incendiurĭ de case, spargerĭ de biericĭ, măcelul celor fără putere, desonorĭ în familiĭ, devastaţia ţărĭĭ dintr'un cap până la altul, şi nicĭ un principiŭ.

Altul, cel adevĕrat românesc, semĕnă cu mâinele pline semințele naţionalităţiĭ şi strigă: «Jos cu ciocoiĭ! Să strivim capul şerpilor!»

Unul, cel fanariotic, cântă:

Aideţĭ, fraţĭ să trăim bine,
Să trăim tot pentru noĭ,
Că iată vremea ne vine
Cea 'ncărcată de nevoĭ.

Altul, cel românesc, cântă, ca toţĭ eroiĭ moderni aĭ tutulor naţiunilor în servitute, ca toţĭ eroiĭ Grecieĭ, cântecul Jienilor:

. . . . . .

Tóte plugurile umblă,
Numaĭ pluguleţul meŭ
L-a 'nţelenit Dumneḑeŭ.
Dar a dat şi Dumneḑeŭ
Că umblă şi plugul meŭ,
Să trag brazda Draculuĭ
La uşa spurcatuluĭ,
O brăzduţă d'ale sfinte,
Să ţie ciocoiul minte;
Să-ţĭ arunc un semĕnat
Cu sângele meŭ udat:
Plóe, măre, d'apă vie
Ce sĕmînţa ţĭ-o învie;
Să-mĭ îţĭ daŭ un semĕnat,

Ce de mult nu s'a maĭ dat :
Semĕnat de potecaşĭ,
Să rĕsae Românaşĭ ;
Sĕmînţă de plumb, de fer,
Ce-mĭ îţĭ cresce pân'la cer.
Pluguleţul meŭ nebun,
Cum te prefăcuşĭ în tun !
Veḑĭ aşa maĭ poţĭ ara,
Să mĕ scapĭ de angara.

Capitala atuncĭ sta între doĭ 21 : între al luĭ Ipsilante, ce reşedea la Colintina, şi între a luĭ Tudor, ce reşedea în casele Basarabilor.

Ipsilante venise proclamând prada şi incendiul. Ciocoiĭ, din preună cu tótă adunătura de streinĭ, îl recunoscură de cap şi începură prada şi violarea.

Tudor proclamă drepturile Patrieĭ şi Domnia Română, şi ciocoiĭ nu-l ertară. Tudor fu trădat la Golescĭ, de doĭ inşĭ veneticĭ, şi ucis prin ordinul luĭ Ipsilante la Târgovişte în aplausul trântorilor şi lipitorilor, vampirilor Românieĭ.

De la un 1821, de la al luĭ Ipsilante, avem suvenire de tot ce este maĭ nenaţional, maĭ batjocoritor, maĭ oribil ; iar de la 1821 al luĭ Tudor, începe regenerarea Românuluĭ.

Unul, cel de peste Prut, aduce distrucţiune şi o adevĕrată «stăpânire». Cel de peste Olt aduce o creaţiune nouă : domnitor român, reforme, şcóle naţionale, etc.

Acum, după ce se descurcară şi distinseră doĭ 1821, scie fie-cine, după doctrinele şi politica sa, ce are de a blestema şi ce are de a bine-cuvînta.

I. Heliade Rădulescu.
(1802—1872)

Explicare.—In acéstă composiţie, de şi se pare că autorul descrie unul singur lucru : «Anul 1821 în Ţările Române», în realitate descrie *douĕ porniri* saŭ *douĕ curente* deosebite ce s'aŭ manifestat în ţara nóstră atuncĭ. De aceea şi el îşĭ intituléză scrierea sa «Doĭ 1821». Aceste douĕ curente, unul,

representat prin Ipsilante, este curentul strĕin, grecesc, violent, viclén ; cel-l-alt, representat prin Tudor Vladimirescu, este național, românesc, pacinic și cinstit. Este decĭ o *paralelă*. In descrierea acestor douĕ curente, autorul se vede că are intențiunea de a defăima cât maĭ mult meritul luĭ Ipsilante ; și de a înălța pe Tudor Vladimirescu. De ar fi fost prosaică, autorul ar fi putut spune și unele însușirĭ bune ale luĭ Ipsilante, ca bunióră, faptul că el representa lupta în contra Turcilor pentru independența Grecilor, iar relele ce ni le-aŭ pricinuit proveniaŭ în mare parte din faptul că noĭ eram considerați ca provincie turcéscă ; precum și unele însușirĭ rele ale luĭ Tudor Vladimirescu, care nu prea avea consciință de ceea ce urmăresce, etc. Este decĭ o *composiție retorică*.

§ 116. **Teorie.** — Descrierile retorice, când se referă la douĕ saŭ maĭ multe lucrurĭ de sine stătătóre, saŭ la un singur lucru de sine stătător însă în douĕ saŭ maĭ multe momente deosebite ale existenţeĭ sale, iar descrierea lor se face prin asemĕnarea saŭ deosebirea caracterelor cu care se presintă — pórtă, ca și descrierile prosaice de acelaș fel, numele de *paralele*.

Aplicație.— Ce se numesce un caracter ? Ce fel de composiție este «Românul» ? De ce ḑicem că «Doĭ 1821» este o paralelă ? De ce este o composiție retorică ?

Exercițiul CXXXI.— Să se transforme într'o paralelă prosaică.

Exercițiul CXXXII.— Să se compue, după acest model, o paralelă între Ștefan cel Mare și Mihaiŭ Vitézul.

§ 117. **Recapitulare.** — Descrierile pot fi și retorice, atuncĭ când, descriind un lucru, scriitorul caută în acelaș timp să-l laude saŭ să-l defaime, cu scop ca să deștepte și în noĭ pornirea de a-l lăuda saŭ defăima.

Descrierile retorice se apropie de cele poetice prin

stilul figurat; de cele prosaice prin vorbirea liberă; se deosibesc de cele poetice, pentru că prin ele scriitorul tinde să ne facă să credem în *adevĕrul* obiectuluĭ, iar de cele prosaice, prin faptul că, de și urmărind adevĕrul, scriitorul transformă obiectul.

Descrierile retorice aŭ aceleaşĭ specii, ca și cele prosaice.

CAP. X.

NARAȚIUNEA RETORICA.

(Să se recitéscă composiția No. 9 «Grigore Alexandrescu» de Ión Ghica)».

I. **Explicare.** — In composițiunea de maĭ sus, ni se desfășóră deosebitele momente ale unuĭ fapt: viața poetuluĭ Gr. Alexandrescu: este dar o narațiune. Pe de altă parte, autorul vrea cu orĭ-ce preț să ne provóce admirația pentru dînsul, defăimare pentru contimporaniĭ care nu l-aŭ apreciat îndestul și încurajare pentru tinerĭ de a urma exemplul luĭ; și, de aceea, el trece peste momentele care ar fi nesimpatice în viața luĭ Alexandrescu, insistă numaĭ asupra celor simpatice, și, căutând să facă o cât maĭ mare impresie, îșĭ permite une-orĭ să dispună deosebitele momente într'altă ordine decât cea reală. Este dar o narațiune *retorică*. Povestirea vieții luĭ Gr. Alexandrescu în acest mod ne face mult maĭ multă plăcere, decât dacă ar fi făcută prosaic, și ne face să iubim pe acest autor; totușĭ, dându-ne sémă că e scrisă în mod retoric, nu ne putem încrede în toate amănuntele ce se dă asupra vieții acestuĭ poet.

§ 118. **Teorie.**— Când un autor naréză un fapt cu *intențiunea* saŭ *scopul* de a face pe cititor să admire saŭ să defaime persónele saŭ puterile ce iaŭ

parte la desfăşurarea luĭ — face o *naraţiune retorică*.

Naraţiunea retorică se aséměnă cu cea prosaică: *a)* prin faptul că, şi una, şi alta, naréză fapte care aŭ existat saŭ pe care autorul le consideră că există şi ţine să ne facă şi pe noĭ să credem în existenţa lor; *b)* prin faptul că, şi una, şi alta, sînt scrise de obiceiŭ în formă liberă (prosă), iar nu în versurĭ.

Iu schimb naraţiunea retorică se deosibesce de cea prosaică: 1) prin faptul că atribue faptelor ce naréză momente, pe care aceste fapte nu le aŭ în realitate şi care sînt menite să facă pe cititorĭ să fie porniţĭ către saŭ în contra persónelor saŭ puterilor ce iaŭ parte la acel fapt; 2) prin faptul că întrebuinţéză de preferinţă stilul figurat.

Naraţiunea retorică se aséměnă cu cea poetică: *a)* prin faptul că, şi una, şi alta, pot atribui faptuluĭ ce naréză momente, pe care acel fapt nu le are în realitate; *b)* prin faptul că şi una şi alta întrebuinţéză stilul figurat.

In schimb, naraţiunea retorică se deosibesce de cea poetică: 1) prin faptul că autorul ţintesce prin ea să facă pe cititor să crédă că momentele ce povestesce sînt *aşa* în *realitate*, pe când în cea poetică poetul le arată că sînt *aşa* numaĭ în *imaginaţia* luĭ: 2) prin faptul că naraţiunea retorică nu întrebuinţéză de obiceiŭ forma versificată.

II. **Explicare.** — Autorul acesteĭ compositiĭ retorice, Ion Ghica, fiind un amic sincer al poetuluĭ Gr. Alexandrescu, simţia óre-cum în viaţa sa o parte din viaţa luĭ Alexandrescu, şi în acéstă compositie are arta de a ne transmite şi nouĕ acest sentiment. Ast-fel că, de şi scim că naraţiunea sa e retorică şi de şi, decĭ, putem pune la îndoélă adevĕrul faptelor ce ne povestesce, totuşĭ noĭ o citim cu plăcere şi sîntem dispuşĭ să-l credem.

§ 119. **Teorie.** — Tocmaĭ din pricină că naraţiunile retorice se presintă cu caracterele părtiniriĭ, ele

adesea ne par maĭ false decât sînt în adevĕr şi ne-ar putea displace. Spre a înlătura acest defect, autorul, când scrie o asemenea naraţiune, trebue să crédă cu sinceritate în faptele ce povestesce şi, prin modul sĕŭ de exprimare, să ne facă şi pe noĭ să simţim acéstă sinceritate.

III. **Explicare.** — In naraţiunea de maĭ sus ni se povestesce viaţa uneĭ persóne : Viaţa luĭ Grigorie Alexandrescu (1812—1885), unul dintre mariĭ noştri poeţĭ. Este dar o biografie. Dacă el însu-şĭ şĭ-ar fi povestit viaţa luĭ, am fi avut o *auto-biografie ;* iar dacă ni s'ar fi povestit un fapt la care însu-şĭ a luat parte, am fi avut un fragment de *memoriĭ.* Cu alte cuvinte, naraţiunile retorice se presintă cu aceleaşĭ specii ca şi naraţiunile prosaice.

§ 120. **Teorie.** — Naraţiunile retorice se presintă cu aceleaşĭ specii ca şi naraţiunile prosaice. Regulele de composiţie sînt aprópe aceleaşĭ, cu deosebire că scriitorul are maĭ multă libertate în dispositia faptelor, iar stilisarea e maĭ figurată decât în prosă.

94.

ALEXANDRU DONICĬ.

Când la 1812 Turcia, în urma resbeluluĭ ce avusese cu Rusia, violă tóte tractatele şi capitulaţiunile nóstre, cedând puteriĭ învingĕtóre jumătate din teritoriul Moldoveĭ, şi când magnaţiĭ naţiuniĭ române strivite şi umilite, în loc de a protesta precum făcuse Ghica bĕtrânul, când se luase Bucovina, nu găsiră nimic maĭ nimerit, decât să se adreseze la Pórtă, cerênd, în locul pămîntuluĭ cedat, să se dea Moldoveĭ câte-va judeţe din Muntenia, multe familiĭ rĕmaseră în Basarabia. Intre aceste era şi Familia Donicĭ, din origine veche şi necorcită.

Pe atuncĭ, Alexandru Donicĭ era copil. Părinţiĭ sĕĭ, ne-

putêndu-l învĕţa limba sa (pentru că şcólele române eraŭ condamnate, Basarabia trebuind neapĕrat să se ruséscă), l-aŭ trimis la Petersburg, unde, alte învĕţăturĭ afară de cele militare neexistând, aŭ trebuit vrênd-nevrênd să-l facă oştén. Aŭ plâns mult bieţiĭ părinţĭ, când aŭ luat astă hotărîre; a plâns mult şi el, depărtându-se de casa părintéscă; dar ce era de făcut alta, decât să se supue sórteĭ sale? S'a dus la Petersburg şi a intrat în corpul de cadeţĭ. Insă avea el óre vocaţiune pentru arta militară? Vom rĕspunde, copiind un fragment din scrisórea ce am primit de la dînsul, când, după câţĭ-va anĭ, a căpĕtat rangul de ofiţer.

— «...Când de pe malurile verdĭ şi înflorite ale Bâ-«culuĭ şi ale Răutuluĭ, unde mĕ scăldam vara sub cal-«dele adierĭ ale zefirilor, m'am vĕdut deodată pe ţĕrmurile «neguróse ale Neveĭ, unde se vede atât de rar sórele, «unde, în locul dulciĭ limbĭ, cu care mĕ legănase mama, «nu audiam decât o limbă aspră, ca şi climatul; când «mĕ vĕduĭ părăsit între strĕinĭ ce nu mĕ înţelegeaŭ, «silit de diminéţă până în séră a face *marşurĭ* cu maĭ «multe oca de fer pe umĕr şi a învĕţa manevrarea pusciĭ «în douĕ-spre-dece timpurĭ, desperarea mĕ coprindea, şi «zĕŭ! nu sciŭ dacă arma, pe care o purtam tótă diua, «n'aş fi întors-o, ca să o slobod în pieptul meŭ, dacă ar «fi fost încărcată. Venind la cazarmă, mĕ aruncam pe «tristul meŭ pat; camaradiĭ meĭ rîdeaŭ, cântaŭ şi se ju-«caŭ, iar eŭ plângeam, gândind la ţara mea, ţară unde «era Fĕt-Frumos şi Iléna Cosinzéna...»

Ast-fel se petrecură dilele sale, până ce, după mulţĭ anĭ de suferinţă, fu numit «praporscinic» (sub-locotenent) şi trimis la «polcul» N. de infanterie. Din norocire, regimentul acela era tăbĕrît aprópe de Basarabia. Donicĭ abia se presentă comandantuluĭ şi, cerêndu-şĭ congediŭ, alergă să-şĭ vadă părinţiĭ, însă nu găsi decât mormîntul lor! Pierdênd singura mângâere ce-ĭ maĭ rĕmăsese, se lăsă de óste şi, peste puţin, trecu în Moldova.

Nu ne aducem aminte, dacă maĭ trăia încă unchiul sĕŭ, Logofĕtul Andronachi Donicĭ, care singur cu bĕtrânul Flechtenmacher scia pe atuncĭ Pandectele, încât umbla asupră-ĭ şi o epigramă care dicea :

Dacă aĭ vr'o judecată,
Mergĭ la Donicĭ de o arată,
Că el, până şi 'n pilaf,
Va găsi vr'un paragraf... etc.

Nu scim unde găsia el paragrafurile, scim numaĭ că era un om versat în jurisprudenţă, şi că o prescurtare de legĭ, ce el a publicat, este şi astădĭ căutată în tribunalele Basarabieĭ.

Aicĭ, Alexandru Donicĭ găsi rude şi amicĭ, dar găsi maĭ ales limba sa. Voind să-şĭ facă o posiţiune socială, intră în serviciul ramuluĭ decanic, şi, după ce îşĭ pierdu soţia ce o luase, se însură de al doilea. Acum greutăţile caseĭ începură : copiiĭ se născeaŭ pe tot anul, şi el nu era avut. Cu tóte acestea, cu mica léfă ce avea, cu venitul uneĭ moşióre şi, maĭ ales, cu o mare cumpĕnélă şi economie, îşĭ ţinea casa ; iar virtuósa luĭ soţie se trase la ţară, consacrându-se numaĭ la crescerea copiilor sĕĭ. Singura luĭ recreaţiune era poesia. Debutând prin *Căruţa poşteĭ*, cânticel care curênd se făcu popular, traduse apoĭ *Ţiganiĭ* din *Puschin*, poem atât de frumos şi de natural, dar tóte aceste eraŭ maĭ mult pipăirĭ. până ce, încercându-se cu apologul, se desveli adevĕratul poet.

Pe atuncĭ maĭ mulţĭ junĭ Românĭ, ce îşĭ terminase studiul în strĕinătate, înturnându-se în ţară, îşĭ propuseră a da un impuls literaturiĭ lânceḑînde. *Kogălniceanu* începu a preda un curs de istorie în colegiŭ, publica *Dacia literară* şi *Archiva română*, colaţiona şi da la lumină cronicele nóstre uitate de atâta timp. *Alecsandri* stigmatisa ignoranţa prin *Iorgu de la Sadagura*, cea d'întâĭ verigă a acesteĭ preţióse salbe de bucăţĭ teatrale, cu care el împodobi scena nóstră. *Donicĭ* biciuia viciurile prin fabulele sale ş. a. Peste Milcov, *Heliade*, demn ur-

mător al luĭ *Lazăr*, corecta limba. *Bolliac, Alexandrescu, Rosetti*, ș. a., urmând *Cârlovilor* și *Văcărescilor*, ne arătaŭ în scrierile lor neimitabila frumusețe a limbeĭ. In Transilvania și Banat, *Bariţiŭ*, *Murășanu* ș. a., susţineaŭ naţionalitatea. Numaĭ în Basarabia abia bětrânul *Stamati* maĭ da semn de românism ; *Hâncu* și *Hăjdĕŭ* amuţise. Se întreprinse publicarea uneĭ foĭ literare, la care conlucram noĭ toţĭ care scriam. Ea fu primită cu încântare de public, dar vêntul pe atuncĭ nu sufla la liberalism ; ideile nóstre nu eraŭ gustate de un guvern care nu putea uita nicĭ *Satirele* luĭ A. Cantemir, nicĭ scenele din viața luĭ Lăpușnénu și a luĭ Ghica, și, luând drept pretext o nevinovată poveste, sub cuvînt că atacăm religiunea, suprimă fóea ; aceste însă rĕmân a se descrie de acel ce va întreprinde de a publica istoria literaturiĭ române, operă de care sîntem lipsiţĭ până acum.

Anul 1848, atât de priincios libertăţiĭ popórelor, a fost funest pentru litere. Tótă lumea se aruncă în arena politică. Lira luĭ Lamartine se discordă, și telescopul luĭ Arago prinse céţă. Prea puţinĭ din Românĭ rĕmaseră credincioșĭ cultului Muselor, și, între acești puţinĭ, nu trebue a uita pe Donicĭ. El făcea din când în când câte o fabulă, și, după ce o citea amicilor sĕĭ, o ascundea de grabă în portofoliŭ ; și ast-fel a urmat, până ce ora morţiĭ a sunat !

Nu ne-am încercat a scrie biografia luĭ Donicĭ ; asta o vor face alţiĭ maĭ competinţĭ decât noĭ. Nu vom termina însă acéstă schiţă, ce e numaĭ o tristă amintire, fără a reproduce cele ce am scris la mórtea luĭ în ḑiarul *Trompeta Carpaţilor :*

«Alecu Donicĭ nu maĭ este ! Plângeţĭ dobitócelor ! Voĭ, cărora el scia a vĕ da atâta spirit ! Istoricul vostru a murit.

«Scim că ni se va spune că avem mulţĭ poeţĭ, *infinitus est numerus*, atât de mulţĭ, încât nu maĭ putem alege pe ceĭ bunĭ din ceĭ rĕĭ. Sciŭ că sînt și destuĭ prosatorĭ,

însă operele lor sînt atât de grele la mistuit, încât preferim a citi Alexandria decât multe alte scrierĭ pretenţióse. Este acesta un viţiŭ al gustuluĭ nostru? Se póte. Dară ne vine să ḑicem şi noĭ cu poetul:

Si «Peau d'âne» m'était conté,
J'en aurais un plaisir extrême.

«Tot aşa e şi cu fabulele luĭ Donicĭ. Cine nu-şĭ aduce aminte de *Gâscele*, de *Pufuşor pe botişor*, de *Judecata momiţeĭ*, de *Carul cu óle*, de *Măgariĭ din Parnas*, de *Lupul nazir*, şcl. şcl., ar trebui să le înşirăm pe tóte!

«De la Esop, pe care-l silabisim pe băncile şcóleĭ, până la Lafontaine, Kriloff, Donicĭ, apologul, ca şi proverbul, aŭ fost totdauna înţelepciunea naţiunilor. In fabulă veḑĭ pe judecătorul prevaricator, pe dregĕtorul nedrept; şi aceĭ, pe care nimenĭ n'ar cuteza a-ĭ numi pe nume, apologul ĭ-arată, ca într'o oglindă, sub masca unuĭ lup, a uneĭ momiţe, şi tótă lumea-ĭ cunósce. Şi să nu créḑă cine-va că e lesne a face o fabulă. Francia avu mulţĭ fabuliştĭ: nicĭ unul însă nu ajunse pe Lafontaine, şi să vĕ spun pentru ce? Pentru că fabula nu suferă secătură şi umplutură: ea cere, pe lângă talent, o bunomie, un stil simplu; ea e datóre să spună numaĭ ce trebue, nicĭ o silabă maĭ mult. Şi cine avea maĭ multă bunomie decât Donicĭĭ! In bordeiŭ ca şi în palat, fabulele luĭ sînt citite şi înţelese.

«Când, după un fatal duel, *A. Puşchin*, poetul rus a murit, guvernul a dat ordinul să se imprime operele luĭ cu cheltuéla Statuluĭ şi să se vîndă în profitul urmaşilor sĕĭ. Acésta scuti pe familia ilustruluĭ poet de a cerşetori, ca să capete pânea de tóte ḑilele. Óre aceea ce se făcu pentru *Puşchin* sub Ţarul Muscalilor, să nu se facă pentru *Donicĭ* sub Principele Românilor?»

C. Negruzzi
(1808—1869)

Exercițiul CXXXIII. — Să se caracteriseze acéstă compositiune.

Exercițiul CXXXIV. — Să se extragă din acéstă bucată datele biografice privitóre la Donicĭ și să se compună cu ele o comparație curat prosaică.

95

ACTIVITATEA LUĬ V. ALECSANDRI
(din PREFAȚA LA POESIILE LUĬ)

Aŭ trecut şése anĭ, de când—la 27 August 1890—românimea tótă, cu inima adânc îndurerată, îşĭ ațintia ochiĭ împăiejeniți de lacrimĭ spre micul sat Mircescii, aședat pe un colnic de-asupra văiĭ Siretuluĭ, între Roman şi Paşcanĭ. Glasul tuturor era înnecat, când trebuia să rostéscă cuvintele: «a murit Alecsandri». Nu sciŭ când inimile tuturor Românilor—cât de puținĭ cărturarĭ—să fi fost maĭ înduioşate decât în ḑiua aceea, pentru că atuncĭ şi într'acel sat, după nume de mult cunoscut tuturora, se cobora la vecinica locuință unul din ceĭ maĭ iubiți bărbați aĭ némuluĭ nostru, cântărețul în curs de o jumătate de véc al doruluĭ, al avênturilor şi al voinicieĭ acestuĭ întreg ném.

O jumătate de véc, Alecsandri a fost struna în care aŭ vibrat bătăile inimeĭ Românuluĭ. Cântarea luĭ a eşit din afundul cel maĭ intim al acesteĭ inimĭ; de aceea, el a început la 1842, cântând cu «Doină, doiniță!» şi de aceea, din inimă eşind, cântarea luĭ a pătruns totdauna în adâncul inimiĭ românescĭ, şi el a rĕmas poetul vecinic tînĕr.

Vom aminti aci numaĭ treĭ momente de căpetenie din îndelungata, gloriósa şi fericita luĭ activitate.

Incepuse epoca luptelor eroice, când Româniĭ s'aŭ ridicat din amorțélă, ca din mormînt, pentru ca să-şĭ croéscă o viéță nouă şi să-şĭ facă din noŭ o patrie, din rui-

nele jalnice ale patrieĭ glorióse a strămoşilor. Alecsandri cântă avêntul în «Deşteptarea Românieĭ», iar în «Sentinela Română» arată rostul milenar al acestuĭ ném la Carpaţĭ şi la Dunărea bĕtrână.

Un noŭ pas înainte să pregătia : fraţiĭ de acelaş sânge, de aceeaşĭ limbă, de aceeaşĭ lege, voesc să se unéscă într'un singur stat. «Hora Unirii» este expresiunea simţimîntuluĭ obştesc, cântând, că

Unde-ĭ unul nu-ĭ putere
La nevoĭ şi la durere ;
Unde-s doĭ puterea creşce;
Şi duşmanul nu sporesce.

Unirea mult dorită se face, şi pe acéstă temelie puternică se clădesce noul Stat român, închegat de poporul român, regenerat. Curînd sună trâmbiţa rĕsboiuluĭ. Românul, pe al căruĭ paloş se pusese rugina seculară, se ridică, alérgă în luptă şi arată lumiĭ uimite că este tot cel din glorióselе vremĭ de altă-dată. Avêntul de vitejie coprinde românimea tótă, până în cele maĭ adâncĭ văĭ ale munţilor, până în cele maĭ depărtate colibe ale ciobanilor. Alecsandri îşĭ înstrună córda eroică a lireĭ, şi ea vibréză puternic. Bĕtrânul cântăreţ—tot el, şi aprópe numaĭ el — identificat încăodată cu poporul sĕŭ, cântă voinicia vitejitor, pe a luĭ «Peneş Curcanul» şi pe a celor

«...nouĕ din Vasluĭ
Şi cu sergentul ḑece».

Iată cause marĭ, pentru care românimea tótă — treĭ generaţiĭ pe rând — s'a îndulcit cu versurile luĭ Alecsandri, bucăţĭ din inima eĭ, emoţiunĭ din sufletul eĭ. Alecsandri a cântat pentru toţĭ din inimile tuturora, şi de aceea în viaţă a întâlnit numaĭ simpatie, dragoste şi florĭ, iar mórtea luĭ a învelit românimea în jale adâncă.

Alecsandri este poetul, cântăreţul românimiĭ în vécul XIX. Volumele poesiilor luĭ aŭ fost şi sînt giuvaerul bi-

bliotecii literare a orĭ-căreĭ case de cărturar român; ele staŭ la loc de frunte, la îndemână; sînt legate cu deosebită îngrijire şi róse prin désa întrebuinţare. In ele se citesce la tóte vârstele, toţĭ găsesc în ele ce le place: lirică uşóră şi dulce, pasteluri fermecătóre, naraţiunĭ epice de fapte eroice.

Versurile luĭ Alecsândri aŭ fermecul deosebit al dulcilor amintirĭ din copilăria fericită; ele ne amintesc cântecele pe care ni le cântase glasul dulce şi în vecĭ neuitat al mameĭ, glasul cald al surorii; limba şi ritmul lor aŭ farmecul simplicităţiĭ şi dulcéţa neasemuită a naturaluluĭ.

I. Bianu.

Exerciţiul CXXXV. — Să se citéscă acéstă composiţie şi să se arate dacă póte fi privită ca o descripţie narativă, saŭ ca o naraţiune descriptivă.

Exerciţiul CXXXVI. — Să se compună biografia luĭ V. Alecsandri, după datele profesoruluĭ.

96.

OMUL DE ŢARA

Ам петрекѹт мѹлтъ време ла царъ, ам трăіт ши маи мѹлт ѧн мїжлокѹл орашелор. Аїчи прекѹм ши аколо ам възѹт де апроапе оаменїи ши лѹкрѹрїле. Кѹ кăт ѧнсъ ѧнаинтеѯ ѧн вăрстъ, кѹ атăта мъ пътрѹнд де ѧнкрединцарѣ къ вїѣца омѹлѹи де царъ есте чѣ маи ферїчїтъ ши маи бине-кѹвăнтатъ де Дѹмнеѯеѹ; кѹ тоате ачестѣ мѹлци се лѣпъдъ де еа, ка кѹм ар фи блестематъ.

Деѹнъзи, трекăнд прин сатѹл Н., попосїи ла каса ѹнѹи ръзеш бътрăн че авѣ ѧнкъ вр'о кăци-ва стăнжени де мошїе. Ромăнѹл мъ прїми кѹ бѹкѹрїе, иар фемеа лѹи маи адъоци ѹн пѹш кѹ смăнтăнъ ла бѹкателе обїчиѹнїте. Не-ам пѹс ла масъ.

— Бъд къ петречи бине, мошѹле, ам ѯїс газдеи.

— Бине ши нꙋ прѣ, ѧми рѫспꙋнсе; вїѣца ноастрѫ а оаменилор де царѫ есте фоарте греа. Де ачеѣ ам сокотїт пе вѫецїи меи сѫ нꙋ-и маи лас ла царѫ. Ям треи бѫеци ши ам стржнс ши кѫте-ва пѫрѫлꙋце. Пре ꙋнꙋл ам сѫ-л даꙋ ѧн школѫ ла Иаши, ка сѫ ѧнвеце немцеще, францꙋзеще ши їталїенеще.

— Да, ромѫнеще, нꙋ?

— Ба ши ромѫнеще; дар, веѕи Д-та, кѫ, дакѫ н'о ѧнвѫца францꙋзеще ши латїнеще, нꙋ ѧнцелеце ромѫнѣска де астѫзи. Якꙋм требꙋе сѫ цїм мꙋлте лїмби, ка сѫ ѧнцелецем пре а ноастрѫ. Апои, дꙋпѫ че-а сфѫрши картѣ, с'а фаче ꙋн логофѫт ши а кѫцїїга ши ел боерїе, ори с'а токми векїл ла нїскаи рѫзѫши ши ши-а зїче адвокат, кꙋм ѧи ал нострꙋ каре се жꙋдекѫ де доꙋѫ-зечи де ани сѫ не скоатѫ мошїа, ши де кѫнд се тот жꙋдекѫ не-аꙋ мѫнкат-о пе жꙋмѫтате.

Пре чел ал доилѣ, ам сѫ-л даꙋ калфѫ ла вр'ꙋн лїпскан саꙋ ла вр'ꙋн вакал, сѫ ѧнвеце негꙋцїторїе, ши сѫ аибѫ ши ел дꙋгѣнѫ кѫнд о фи маре. Кѫт пентрꙋ чел маи мїк л-оꙋ да пре лѫнгѫ вр'ꙋн боер сѫ слꙋжѣскѫ, сѫ се факѫ ом, сѫ-л скоатѫ чїрак.

Ѧнкаи цїїꙋ к'ор петрече о вїѣцѫ маи бꙋнѫ, н'ор асꙋда, ка татѫл лор, сѫ-ши скоатѫ пѫнеа дин пѫмѫнт. Ѧн Иаши, оаменїи нꙋ се скоалѫ ѧнаинте де рѫсѫрїтꙋл соарелꙋи, ба ѧнкѫ дорм пѫнѫ ла прѫнзїшор. Соареле нꙋ-и пѫрлеще, ши плоаїа н'о дореск де алтѫ, де кѫт ка сѫ ле стѫмпере колбꙋл де пе ꙋаїце.

— Ши пе Яница — адѫоци бѫтрѫнꙋл — врѫнд Дꙋмнезеꙋ, ом да-о ѧнтр'ꙋн пансїон сѫ ѧнвеце а жꙋка ши а кѫнта ѧн гїтарѫ; ши ꙋнде с'а фаче о дꙋдꙋ ѫ кꙋ капелѫ ши кꙋ рокїи мѫндре, ши а лꙋа ꙋн кꙋконаш каре и-а ворби т т францꙋзеще!

— Яша-и кѫ бине ам пꙋс ла кале? Че сокоци ши Д-та? мѫ ѧнтребѫ рѫзешꙋл.

— Ꙋꙋ сокот, мошꙋле, кѫ фоарте рѫꙋ аци пꙋс ла кале, ши сѫ-ци даꙋ кꙋвѫнтꙋл. Зїчи кѫ вреи пре фечорꙋл чел маи маре сѫ-л ѧнвеци маи мꙋлте лїмби ши сѫ-л фачи логофѫт саꙋ адвокат. Щїи че о сѫ ѣсѫ динтр'аста? Яи сѫ-ци осѫндеци копїлꙋл ла о вечнїкѫ атѫрнаре; сѫ шадѫ ѧнтр'о одае кꙋ пана ѧн мѫнѫ ꙋнде а сѫ тѫнѫѣскѫ ка о флоаре скоасѫ дин локꙋл

че-и прїѣ, ши де 8нде, д8пъ че-ши ва петрече чѣ маи маре парте а вїецїи, нефїинд ничодатъ а л8и чи тот а алтора, а съ ѣсъ трекѫт ши вещед, ши маи сърак декѫт к8м интрасе. Съ-л фачи адвокат? Месерїа аста чере 8н талент ши о вредничїе деосебїтъ; де 8нде цїи къ копїл8л Д-тале ле ва авѣ? Адвокат ръ8 с'а п8тѣ фаче, ши дакъ ва маи кѫцїга ши реле депринде и, ва вени ѧн реле фапте; се вл фаче 8н ѧншелъ ор, 8н нечинстїт, 8н пластограф, ши... ва фи р8шинѣ пъринцїлор!

Пре чел ал доилѣ зїчи къ вреи съ-л фачи калфъ ла вр'8н нег8цїтор, а декъ вреи съ-л ѧнвеци де копїл а се ж8ра стрѫмб ши а н8 мъс8ра дрепт.

Ѧн сфѫршїт, пре чел де ал треилѣ ai де гѫнд съ-л даи ѧн каса вр'8н8и боер, ка съ-л скоатъ чїрак. Б8н к8вѫнт! Ятѫта н8мai къ боерїи н8 маи скот чїрачи: ѧнсъ, фїинд къ въе 8л есте к8ръцел, а съ-л ѧмбраче к'о лївреа фр8моасъ, к'о жїлеткъ рошїе к8 шїрет8ри де фїр, к8 нїце панталони галб ни ши к'8н фрак н8 цїи маи к8м, пе б8мбїи кър8ѩ а съ фїе марка стъпѫн8л8и ка съ се к8ноаскъ къ-и а л8и, к8м се к8носк боїи дин чїрѣдъ ши каїи дин хергелїе, де пре бо8р8л л р. Ѧнтр'8н к8вѫнт, а съ фїе жокеѩ.

— Чокоѩ!

— Жокеѩ, ам зїс, каре и-о зїчере енглезѣскъ че ѧнсемнѣзъ маи тот ачеѣ.

— Маи бїне ла пл8г декѫт ѧн коадъ.

Съ венїм ак8м ла копїла Д-тале, мът8шъ, пре каре вреи с'о даи ла пансїон. Ѧндатъ че ва интра аколо, н'о съ-и маи зїкъ Яница, чи Мадмоазел Янет (Anette). Я съ ѧнвеце а ж8ка полка ши а съ 8ите ѫора. Я ъ ѧнвеце а кѫнта ѧн гїтаръ ши н'а съ цїи а нъведи пѫнза. Ѩр к8конаі 8л ѩаре ai съ-л ѩаи цїнере — ши каре а съ се р8шїнезе съ се респ8ндъ к8 сокрїи ѩ8и, — чъ ѧнтѫи трѣбъ че а съ факъ, а съ фїе съ-и вѫндъ стѫнженїи де мошїе каре 'и веи да зестре, ши д8пъ че-и ва бате ла талпе, аре съ-ци лепеде фата, прѣ каре ai с'о прїмеци ѧн касъ плѫнгѫнд, ши н'а съ-ци фїе де нїчи 8н ажѫтор, къчи а съ цїе франц8зеще ѩар н8 господърїа.

— Ч8 сп8и, домн8ле? стрїгаръ вътрѫнїи: ва съ зїкъ фоарте

рзȣ пȣсесем ѧн гжнд? Дар апои че не сфзтȣеци Д-та сз фачем кȣ копиїи нощри?

— Итз че. Сз-и дицн ла дасказлȣл дин сат сз-и ѧнвеце лїмба лор ка сз поатз чети кзрцїле чеме бȣне каре-и ѧнвацз кȣм сз чин т сзз пре Дȣмнезеȣ, пре пзринци ши пре маи марїи лор, кȣм сз-ш ѧмплїнѣскз даторїнле кзтре кжрмȣїрѣ каре се ѧнгрїжеще пентрȣ бинеле лор, кȣм сз се ферѣскз де лене ши де вецїе, ши прїн ȣмаре кȣм сз се факз бȣни господари. Атȣнчи вор ци кз пе огор кȣ плȣгȣл сȣб мжнз ши кȣ инима ла лȣкрȣ, сжнт сїгȣри астзци пентрȣ пжнеа де мжне, фїинд кз ea ва атжрна нȣмаи де ла мȣнка лор. Се вор бȣкȣра де ȣн аер кȣрат, ши вор авѣ грже, поаме, лзптȣр ши алте богзцїи че ле дз бȣнȣл Дȣмнезеȣ.

Орзш нȣл нȣ трзеще декжт де азци пе мжне. Сдрȣнчинатȣ-с'а че-ва негоцȣл? Се теме кз нȣ ва авѣ пжне пе а доȣа-зи, ѧн време че цзранȣл есте сїгȣр к'а сз сечере ла Ѭлие. Ѧн ораше траȣл атжрнз де ла чинчи саȣ шѣсе леи че поате кзпзта ȣн мȣнчїтор пе зїȣа де мȣнкз, ѩр де се ѧнтжмплз сз нȣ гзс скз ѧнтр'о зи де лȣкрȣ, лїпса ши фоаметѣ и се ѧнфзцошѣзз ѧндатз; ла царз ѧнсз, де н'ар фи ничи о пара, тот нȣ се теме чине-ва кз нȣ ва гзси че мжн а. Ѧндатз че омȣл ши-а ѧмплинїт даторїиле кжмпȣлȣи, доарме линицїт ши се скоалз воиос, пентрȣ кз нїмїк нȣ-л ȣмїлеще ѧнтр'ȣн лок, ȣнде тоци ворбеск о лїмбз ши се ѧмбракз де о потрївз.

Яница Д-тале, мзтȣшз, ѧн лок де францȣзеще ва ѧнвзца господзрїа де ла маикз-са. Ѧн лок де рокїи кȣ фалбалале, ва авѣ ȣн пеутїман кȣрат ши о кзмашз де боранцїк к алтїце кȣсȣ е де джнса. Нȣ ва пȣрта капеле, чи ф ори де кжмп. Ва ажȣта бзрбатз-сзȣ ла мȣїкз; ѧши ва креще копїи, ши ва фи мамз бȣнз, соцїе бȣнз ши фїикз бȣнз.

Итз че се вор фаче копиїи дȣмневолстрз дакз вз веци ѧнгрїжи де джнщїи.

— Ѧ ци мȣлцȣмїм, домнȣле, кз не-аи дескїс окїи, ѧми зїсерз взтржиїи. Дȣмнезеȣ те-а адȣс ка сз не скапи де гогомзнїа че ера сз фачем. Ведем акȣм кз б не трзїм нои ла царз; де ар трзи ши копии нощри кȣм ам трзїт нои! Вом фаче кȣм

не-ай сфѫтꙋїт Д-та; ле вом ѧнсꙋфла фрїка лꙋи Дꙋмнезеꙋ ши драгостѣ мꙋнчїи.

Ѧн времѣ ачѣста, трѫсꙋра фїиндꙋ-ми гата, ми-ам лꙋат рѫмас бꙋн де ла бѫтрѫнїи цѫрани, каре мѫ ѧнтовѫрѫшїрѫ де бине- ꙋвѫнтѫри пѫнѫ че мѫ пердꙋрѫ дїн оки.

Costache Negruzzi
(1808 – 1869)

Explicare. — Narațiunea de maĭ sus: 1) conține un fapt de puțină importanță: visita autoruluĭ la nisce rězeșĭ în Moldova; 2) este ast-fel povestită, încât argumentele pe care le aduce autorul, ca să dărâme părerile răzeșilor ce vor să-și trimétă copiiĭ la oraș, prin claritatea și noutatea lor rěstórnă pe neașteptate părerile rězeșilor și decĭ constitue un fel de peripețiе și o fac interesantă; 3) e făcută cu scop ca să schimbe purtarea ómenilor care cred că viața la oraș e maĭ bună decât cea de la țară. Este o *istorióră morală.*

§ 121. **Teorie.** — Istoriórele, prin care țintim să dăm o învěțătură morală, se numesc istorióre morale.

Ele se compun în acelaș fel ca și istoriórele prosaice.

Aplicație. — Cu ce fel de composițiĭ prosaice cunoscute sémănă acéstă bucată? Care este exposiția, care este nodul, care e desnodămîntul? In ce se deosibesce de istorióra prosaică?

Exercițiul CXXXVII. — Să se resume în mod prosaic argumentele aduse de scriitor în favórea viețeĭ de țară.

Exercițiul CXXXVIII. — Să se scótă și să se explice moldovenismele din acéstă bucată.

§ 122. **Recapitulare.** – Narațiunile, făcute cu scop de a lăuda saŭ defăima ce-va, se numesc *retorice.*

Ele aŭ aceleașĭ specii ca și cele prosaice: biografiiĭ autobiografiĭ, memoriĭ, istorióre, etc., și aŭ aceeaș construcție.

Istoriórele retorice pórtă numele de istorióre morale.

CAP. XI

DIALOGUL RETORIC

97

CLEVETICĬ
ULTRA-DEMAGOGUL

Cânticel comic
(Teatrul represintă un salon)

CLEVETICĬ

(Cu frac negru, jiletcă Robespierre, cravată de mătase albă şi cu barba în furculiţă, intră pe uşa din fund).

Sănătate şi frăţietate, domnilor cetăţenĭ! Am aflat că sînteţĭ adunaţĭ în colegiŭ eleptoral pentru alegerea unuĭ deputat, şi, eată-mĕ-s, alerg, ca să vĕ expun profesiunea mea de credinţă.

Eŭ sînt celebrul Clevetică,
Cunoscut nu de mult pe-aică,
Liberal ultra, jurnalist
Şi constituţionalist.
Uniĭ-mĭ ḑic că-s demagog,
Alţiĭ că sînt numaĭ un gog...
Dar eŭ n'asud, eŭ sufĕr tot,
Căcĭ sînt un mare patriot!

Ce voesc eŭ, domnilor?...
O sciţĭ din colónele ḑiaruluĭ meŭ: *Gogóşa patriotică*

Vreaŭ, maĭ întâĭ, consacrarea aptuluĭ de la 5 şi 24 Ghenar, ca unul ce este făcut de mine şi numaĭ de mine...

Da, domnilor, eŭ singur am fost atât de putinte, ca să aprind sórele aceleĭ ḑile memorabile!... Şi cu tóte aceste, priviţĭ: nu-s nicĭ măcar un ministru!

Al doilea: vreaŭ respeptul Convenţiuniĭ cu condiţiune *de a fi schimbată cu totul*, ca una ce a fost elaborată de strĕinĭ, fără concursul patriotic al Românilor...

Al treilea: vreaŭ sufragiul universal, pentru ca tótă ţara să se prefacă într'o urnă eleptorală. Vreaŭ maĭ mult, domnilor; vreaŭ ca tot locuitorul să fie representant al naţiuniĭ.

Ce spectacol măreţ!...

Patru milióne de deputaţĭ la un loc, cerênd cuvîntul.

Sînt novator, am ideĭ marĭ
Ideĭ revoluţionarĭ,
Vreaŭ să rĕstorn, să schimb, să dreg...
Dar ce câştig?... cu ce m'aleg?
Uniĭ îmĭ ḑic vrednic roman,
Alţiĭ pretind că-s şarlatan!
Dar eŭ n'asud, eŭ sufĕr tot,
Căcĭ sînt un mare patriot!

Ce vreaŭ eŭ, domnilor?.. Un lucru prea simplu! Vreaŭ libertatea absolută! Să nu maĭ atârne servitoriĭ de stăpânĭ, copiiĭ de părinţĭ, soldaţiĭ de şefĭ...

Vreaŭ ca toţĭ buniĭ Românĭ să se pótă aduna cu miile, când îĭ voiŭ chema eŭ, fără a da de scire guvernuluĭ. Vreaŭ egalitatea perfectă ... să nu maĭ fie săracĭ şi bogaţĭ, micĭ şi marĭ, slabĭ şi graşĭ, proştĭ şi cu cap, ómenĭ şi vite... Vreaŭ să imitez în ţara mea tóte fasele revoluţiuniĭ franceze, căcĭ numaĭ prin turburare o naţiune se civilisézā... dar cine m'ascultă? Găsesc o órbă opusăciune din partea unor strigoĭ, unor retrograḑĭ ruginiţĭ ca Sandu Napoilă.

Munţiĭ ceĭ marĭ cu-ale lor stâncĭ
Vreaŭ să-ĭ rĕstorn prin văĭ adâncĭ,
Să nivelez tot pre pămînt...

Dar cine-mĭ crede de cuvînt ?
Uniĭ îmĭ ḑic că sînt tribun,
Alţiĭ pretind că sînt nebun !
Dar eŭ n'asud, eŭ sufĕr tot,
Că sînt un mare patriot !

Ce vreaŭ eŭ, domnilor ? Vreaŭ să fiŭ caua, să fiŭ spada luĭ Damocles a conservatorilor şi idolul popululuĭ suveran !

De aceea vreaŭ să împart moşiile proprietarilor... Dar mĕ veţĭ întreba, dacă eŭ însu-mĭ sînt proprietar ? Ba nu, însă acésta nu invalidéză convincţiunile mele socialiste. Eŭ, domnilor, sînt un cetăţén însetat de glorie şi de amórea popularităţiĭ, şi prin urmare orĭ cât de grele să fie împrejurările politice ale Ţăriĭ, eŭ am curagiul a striga în gura mare: arme, arme, arme ! căcĭ mĕ cred brav, ca Ştefan cel mare şi ca Mihaĭ Vitézul.

Vreaŭ pe Românĭ să-ĭ fac pe loc
Romanĭ anticĭ, vitejĭ de foc,
Ca să ţinem resbel cu Ruşĭ
Englesĭ, Chinezĭ, Turcĭ, Nemţĭ şi Pruşĭ.

(Se aude afară bătae de tobă. Cleveticĭ se sperie strigând :) Aoleo ! ce să fie ? (El alérgă la feréstră şi se întórnă adăogând): Am creḑut că-s eĭ !

Uniĭ îmĭ ḑic că-s harţăgos,
Alţiĭ pretind că-s cam fricos...
Dar eŭ n'asud, eŭ sfer tot
Căcĭ sînt un mare patriot !

Ce vreaŭ eŭ, domnilor ? Vreaŭ libertatea cea maĭ nemărginită a preseĭ, pentru ca să pot batjocori, când îmĭ place şi pe cine îmĭ place. Vreaŭ să rĕstorn tot ce există, pentru ca să-mĭ fac un piedestal din ruinele presentuluĭ şi să mĕ urc pe acel piedestal, ca să proclam republica democratică şi socială. Trecutul e al strigoilor, presentul e al moderaţilor, viitorul e al meŭ !

Trecut, present, nu mĕ sfiesc
Să-ĭ critic rĕŭ, să-ĭ osândesc,
Căcĭ eŭ, eŭ, eŭ, şi numaĭ eŭ,

Sînt bun Român şi sciŭ ce vreŭ.
Uniĭ m'admir, alţiĭ mĕ 'nchid,
Uniĭ mĕ plâng, alţiĭ mĕ rîd...
Dar eŭ n'asud, eŭ sufer tot
Căcĭ sînt un mare patriot !

Cercaţĭ, domnilor, să mĕ trimeteţĭ la Cameră, cu mandatul de representant al naţiuniĭ, şi atuncĭ veţĭ vedea ce póte Cleveticĭ... Închipuiţi-vĕ că sînt în Cameră... iată-mĕ-s la locul meŭ...(Se pune pe scaun). Cer cuvîntul domnule preşedinte... cer cuvîntul... nu mi-l daĭ? prea bine! (Se scólă şi vine în faţa publiculuĭ). Am cerut cuvîntul pentru ca să combat opiniunea emisă de d-l ministru de finanţe în cestiunea budgetuluĭ. De şi onorabilul preopinent a cerut cestiunea prealabilă, voiŭ întreba ce este budgetul, domnilor? Budgetul, domnilor, este pulsul unuĭ stat !... trebue în consecinţă să-l pipăim cu luarea aminte a unuĭ medic... Lăsând dar de-o parte pe d-l ministru de finanţe care a sulevat acéstă cestiune urgentă, mĕ voiŭ adresa către d-l ministru de justiţie, pentru ca să-l întreb : cum de a cutezat a călca sacrul principiŭ al inamovibilităţiĭ, consacrat de convenţiune, depărtând, de la giudecătoria nu sciŭ căruĭ district, pe onorabilul cetăţén Cârcioc, ce a dat atâtea probe de integritatea cea maĭ pură şi de patriotismul cel maĭ pur? Îmĭ va rĕspunde negreşit d-l ministru de resbel că formarea uneĭ nouă bateriĭ este necesară? Insă, domnilor, strămoşiĭ noştri Romanĭ, companioniĭ de arme aĭ strămoşuluĭ Traian, n'aveaŭ trebuinţă de atâtea tunurĭ, pentru ca să învingă pe inimicĭ, şi când e cestiunea de banĭ se cuvine să fim economĭ, căcĭ acest budget este produs de obolul săraculuĭ, aceluĭ sĕrman asuprit şi nenorocit, pe care cad tóte sarcinele !... aceluĭ ilot ce geme de secolĭ, fără ca d-l ministru de interne să se fi îngrijit până acum de a propune Camereĭ un proiect de lege pentru uşurarea claseĭ de gios... A ! domnule ministru de interne ! dacă aĭ avea alte gândurĭ, decât acel de a prinde o rădăcină eternă pe scaunul preşe-

dinţeĭ, aĭ gândit că dinaintea dumitale douĕ drumurĭ sînt deschise, acela urmat de Bimbaşa Sava şi acela urmat de Cavur!... În darn, d-l ministru al afacerilor strĕine mĕ întrerumpe sub pretext ca n'aş fi în cestiune... Dumnialuĭ nu scie usul parlamentar, dar eŭ... sînt trimis aicĭ de naţiune ca representantul intereselor eĭ. Acest mandat sacru îl voiŭ îndeplini, ca cetăţén liber şi liberal, apĕrând cu energie şi cu logică (iute) libertatea, egalitatea, dreptatea fraternitatea, inviolabilitatea, inamovibilitatea, autonomia, convenţiunea, drepturile naţionale, garda naţională, partidul naţional şi cele-l-alte... (rĕsuflându-se) căcĭ eŭ... şi de ce nu? am tóte calităţile de a fi ministru... O mărturisesc cu tótă modestia, domnilor, pentru că am fost, sînt şi voiŭ fi cetăţén român şi nu am obiceiŭ de a a prindelumînărĭ, din contră eŭ le sting... (Glasul i se stinge; el urméză a vorbi prin gesturĭ).

Fraţĭ căuzasĭ, m'aţĭ audit?
Sînt elocuent apelpisit.
Vorbesc, vorbesc, vorbesc, vorbesc,
Pân' ce pe toţĭ îĭ obosesc;
Uniĭ îmĭ dic ritor hazliŭ,
Alţiĭ îmĭ dic palavragiŭ!
Dar eŭ n'asud, eŭ sufer tot
Căcĭ sînt un mare patriot!

(Ese maestos).

(Cortina cade).

V. Alecsandri.
(1821—1890).

I. **Explicare**. — In «Cleveticĭ», Alecsandri nu vrea numaĭ să ne arate persóna acestuia, care este destul de ridiculă în sine şi ne póte provoca rîsul, dar caută prin tóte mijlócele să ne facă să credem că în adevĕr este ridiculă. Ast-fel Alecsandri îl pune să spună óre-care lucrurĭ ce nu decurg din firea luĭ. Acéstă persónă bunióră se numesce pe sine cu numele defăimat de «Cleveticĭ»; spune despre dînsul că uniĭ îl cred gog... (gogoman), că scóte o gazetă care se numesce «*Gogóşa* Patriotică»; şi că ar vrea ca tótă ţara

să se prefacă într'o urnă, cum dice el, «eleptorală», și că ar vrea să se alégă 4000000 de deputați, etc. Cleveticĭ este tipul politicianuluĭ democrat de acum patru-decĭ de anĭ, care, neținênd în sémă desvoltarea normală de pe atuncĭ a poporuluĭ, vrea numaĭ decât dreptul de vot pentru toțĭ (sufragiul universal), care nu s'a introdus nicĭ până acum. Alecsandri combătea și pe boerii bĕtrânĭ, care țineaŭ să nu se facă nicĭ o schimbare, și pe ceĭ care vroiaŭ să schimbe totul. Aci exageréză vorbele luĭ Cleveticĭ și-l pune să spună, despre el însu-șĭ, lucrurĭ pe care autorul i le-ar fi spus, dar care nu era natural să fie spuse în nicĭ un cas de acest politician. Intr'acésta se vedesce caracterul retoric al acestuĭ dialog dramatic.

§ 123. **Teorie.** — Dialogurile dramatice în care autorul nu ne înfățișéză persónele numaĭ cu caracterul lor propriŭ, ci vrea cu orĭ-ce preț să ni le arate orĭ simpatice, orĭ odióse orĭ ridicule, sînt *dialogurĭ retorice*.

II. **Explicare.** — In bucata dramatică de maĭ sus, Cleveticĭ este representat vorbind și lucrând singur, adresându-se în vorbirea luĭ către spectatorĭ, pe care-ĭ consideră ca cetățenĭ veniți la o întrunire politică. Este un *monolog*.

§ 124. **Teorie.** — Dialogul dramatic se numesce *monolog*, când ne represintă o persóna dramatică lucrând singură și vorbind fie către sine însu-șĭ, fie către spectatoriĭ.

Exercițiul CXXXIX. — Să se facă un dialog retoric al «Leneșuluĭ («Lenevicĭ») după modelul de maĭ sus.

Exercițiul CXL. — Să se arate tóte elementele retorice din monologul de maĭ sus — precum și cele narative saŭ descriptive.

98.

URIAŞUL

Ostaşĭ! Eŭ primiĭ viaţa în Galia mănósă
Colo unde odată aĭ meĭ moşĭ locuia;
Eĭ nu maĭ sînt acum! Ci numaĭ a lor óse
Şi 'naltele morminte se vĕd încă în ea,
Colo eŭ raḑa ḑileĭ vĕḑuĭ întâia dată;
Abia născut fusesem, când tata m'a luat
In braţele-ĭ vênóse; şi 'n marea îngheţată
M'a dus de m'a scăldat.

Căcĭ tatăl meŭ pe-atuncea era voinic şi tare;
Slăbi însă acuma, de când a 'mbĕtrânit,
Şi desrădăcinéză cu greutate mare
Stejarul, ca să-l facă toég de sprijinit!
Eŭ astăḑĭ îĭ ţin locul! Eŭ port armele sale,
Baltagul luĭ cel straşnic şi arcul ostăşesc,
Eŭ! care stând pe munte, piciórele pe vale
Imĭ pun de m'odihnesc.

Când eram copilandru, mergeam des la plimbare,
Prin Alpiĭ neguraticĭ drumul îmĭ deschideam,
Capul meŭ, ca un munte, prin norĭ făcea cărare,
Suflam şi 'n atmosferă fulgerile stingeam.
Atuncĭ îmĭ plăcea fórte să merg la vânătóre,
Ursu 'n braţele mele înnăduşit muria;
Să prind din fugă cerbiĭ, ciute şi căprióre,
Era plăcerea mea.

Apoĭ, când venia séra, mergeam la scăldătóre
In valurile line a mării mĕ băgam;
Călare pe balenă, cu-a mele lungĭ picióre,
Spumósele eĭ unde până 'n fund turburam.

Dar aḑĭ aceste jocurĭ nu maĭ îmĭ sînt iubite;
Acum mĭ-e drag rĕsboiul, foc, sânge şi omor,
Ostaşĭ vitejĭ şi taberĭ, ucideri, morţĭ cumplite
Chinul celor ce mor.

Când vĕd că 'ncepe lupta, eŭ staŭ, şi de departe
Privesc cum între dînşiĭ, se tae, se împung;
Atuncea, dacă-mĭ pare că are drept o parte,
Alerg spre ajutoru-ĭ; şi, cum la eĭ ajung,
Precum secerătorul în spicele-aurite,
Ca trăsnetul de iute în duşmanĭ năpustesc;
A lor scuturĭ şi arme, a lor zale-oţelite
Cu pumnul le turtesc.

Gol umblu totdéuna, pentru c'a mea virtute
Rîde de-ostaşiĭ voştri cu fer învestmîntaţĭ;
Port numaĭ douĕ suliţĭ din doĭ frasinĭ făcute,
Şi ast coif ce-l trag lesne opt taurĭ înjugaţĭ.
Nu-mĭ póte opri calea tărie saŭ cetate;
Iaŭ turnurile 'n braţe şi 'n şanţurĭ le dobor,
Şi ast-fel — cu ruine după ce-s astupate —
Intru fórte uşor.

Dar timpul fuge, sbóră, se trece-a mea junie,
Cum pre stejar usucă Criveţiĭ viforoşĭ!
S'apropie sfârşitul, şi mórtea a să vie,
Ca să mĕ ducă-acolo, unde-s aĭ meĭ strămoşĭ!
Atuncĭ voĭ cu onóre trupu-mĭ în grópă puneţĭ,
Şi de-a 'ntreba drumeţul pe călăuzul sĕŭ
Ce munte e acela? Gândind la mine, spuneţĭ
Că e mormîntul meŭ!

V. Hugo trad. de *C. Negruzzi.*

Explicare. — Bucata de maĭ sus, de şi are aparenţa uneĭ bucăţĭ dramatice (şi anume a unuĭ *monolog*), totuşĭ în realitate e o descripţie şi anume o descripţie narativă, întru cât «Uriaşul» spune deosebitele sale note caracteristice, păs-

trând óre-care ordine cronologică: e par'că o autobiografie cu caracter poetic. Poetul, care a compus-o, n'a avut nicidecum gândul ca să facă o bucată care să se represinte pe scenă. El întrebuinţéză adecă forma dialogică numaĭ ca un mijloc spre a deştepta maĭ mult interesul cititorilor.

§ 125. **Teorie.** — Adese-orĭ dialogul este întrebuinţat în mod nedesăvârşit, adecă fără să se céră a fi representat pe scenă. In acest cas, el încetéză de a fi dramatic şi ia caracterul narativ saŭ descriptiv, după cum vorbirea persónelor din dialog conţine elemente narative saŭ descriptive.

99.

DUREREA LUI IOV
(fragment)

Să piară ḑiua 'n care maĭ cunoscuĭ lumina,
Să piară şi a nópte când om s'a maĭ născut!
Să se prefacă ḑiua în negru întunerec,
Să n'o maĭ cerceteze nicĭ Dumneḑeŭ din ceruri,
Să nu maĭ strălucéscă nicĭ sórele asupră-ĭ!
Să fie d'aḑĭ 'nainte posomorîtă, négră,
Să cadă noriĭ-asupră-ĭ şi frica 'ntunecimiĭ
s'o umple de fiorĭ!
Iar nóptea să ajungă de spaimă şi de gróză:
Să nu o maĭ cuprindă nicĭ anul între ḑile,
Nicĭ lunile 'ntre ele să n'o maĭ socotéscă!
Să fie stérpă-a' nópte: să-ĭ piară veselia,
să n'aibă bucuriĭ!
S'o blesteme toţĭ care şi-aŭ blestemat viéţa,
Şi-aceĭ ce sciŭ s'asmuţă pe lună vârcolaciĭ,
Să facă întunerec, — s'o 'ntunece pre ea!
Nicĭ stele să nu aibă; s'aştepte-a lor lumină,
Şi ea să nu maĭ vină... în vecĭ să nu maĭ vadă
lucéfĕr rĕsărind! —

Căcĭ pântecele mameĭ, ea nu voi să 'nchidă
Şi nicĭ a mea durere s'abată nu putu!
De ce nu mĕ luă mórtea din sînul maiciĭ mele
Saŭ, când vĕḑuĭ lumina, cum nu muriĭ d'atuncĭ!
De ce mĕ maĭ ţinură genuchiĭ eĭ de mamă,
De ce a sale ţîţe la sînu-ĭ m'aŭ hrănit?...
Aş fi culcat şi somnul mi l-aş dormi în pace
Şi 'n linişte adâncă aş sta p'un loc cu regiĭ,
Cu toţĭ ceĭ ce 'n trufie înnótă, şi-a lor óse
Sub pietre poleite în grópă şĭ-odihnesc,
Alăturĭ cu tiraniĭ ce 'mpilă pe popóre
Şi umplu-a lor palate de aur şi argint;
Eŭ n'aş avea fiinţă, întocmaĭ ca născutul
Prea timpuriŭ, ce parte de viaţă n'a avut...
Pe ceea lume omul din rele încetéză:
Acolo s'odihnesce cel obosit de trude;
Acolo, asupritul în linişte petrece
Şi 'n vecĭ nu maĭ aude ce glas l-a turburat,
Acolo-s' de-opotrivă, la umĕr, mic şi mare;
Acolo, robul scapă d'al sĕŭ asupritor.

De ce s'a dat lumină luĭ cel gonit de sórtă?
De ce, suflare celor cu sufletu-amărît,
La ceĭ ce-şĭ stigă mórtea, şi mórtea nu-ĭ aude,
La ceĭ ce-o cat cu sete maĭ mult, ca pe-o comóră,
Şi-s fericiţĭ să-şĭ afle doritu-le mormînt?
De ce s'a dat ea celuĭ ce vede nópte 'n calea-ĭ,
La cel pe care sórta îl strînge 'n cruda-ĭ ghiară...
Suspinele-mĭ sînt pânea, sînt hrana vieţiĭ mele:
Mĭ-e fóme... şi, la fóme, cu văet eŭ rĕspund!
De tot ce-avut-am témă, căḑut-a peste mine;
De ce-am avut eŭ frică, de-aceea n'am scăpat.
Eŭ nu maĭ am nicĭ rézĕm, nicĭ pace, nicĭ odihnă...
Durerĭ şi tânguire e tótă viaţa mea.

Trad. din Cartea luĭ Iov de *G. O. Gârbea.*

Exercițiul CXLI. — Să se caracteriseze din punctul de vedere al fonduluĭ și al obiectuluĭ acéstă bucată, sciindu-se că Iov vorbesce ast-fel către nisce prietenĭ aĭ sĕĭ, despre care ni se povestesce că venise să-l vadă.

Exercițiul CXLII. — Să se spună dacă e o poesie socială saŭ artistică, și ce figură remarcabilă de cugetare cuprinde.

§ 126. **Recapitulare.** — Dialogurile făcute cu scop de a defăima sau lăuda pe cine-va se numesc retorice. Ele nu represintă realitatea, ca dialogurile poetice, ci o deformézā cu scop de a provoca anume porniri în cititorĭ saŭ ascultătorĭ.

Dialogurile pot fi întrebuințate în mod artificial ca mijloc de expunere al uneĭ narațiunĭ saŭ descripțiunĭ.

Studiul narațiuniĭ, descripțiuniĭ, dialoguluĭ, cu formele lor speciale prosaice, poetice, retorice, face parte din studiul *Literaturiĭ.*

VERIFICAT
1987

CUPRINSUL

CAP. I.

Despre composiţiune.

Pag.

1. *Munca* (proverb). 1
§ 1. Composiţiunea; fond şi formă. 1
2. *Plugarul şi fiiĭ sĕĭ* după *La Fontaine* 2
§ 2. Amplificare, resumat 3
3. *Notiţe în vederea uneĭ composiţiunĭ despre «Importanţa munciĭ»* de *Autor* 5
§ 3. Invenţiunea; notiţele (materialul composiţiuniĭ); isvóre . . . 6
4. *Planul în care s'aŭ putut aşeda notiţele privitóre la «Importanţa munciĭ»* de *Autor* 7
§ 4. Disposiţiunea; planul; părţile uneĭ composiţiĭ 9
5. *Importanţa munciĭ* de *Autor* 11
§ 5. Elocuţiuuea saŭ stilisarea; stilul. 17
6. *Insemnătatea munciĭ* (Imitaţie). 17
§ 6. Legătura dintre fond şi formă 18

CAP II.

Speciile de compuneri.

7. *Frumuseţea primăveriĭ* (cu fond prosaic) de *Autor* . . 20
§ 7. Composiţiĭ prosaice (prosă) 21
Planul composiţiuniĭ *Primăvara la noĭ* 21
8. *Frumuseţea primăveriĭ* (cu fond retoric) de *Autor* . . 23
§ 8. Composiţiĭ retorice; argumente; discursurĭ; orator 24
9. *Grigorie Alexandrescu* de *I. Ghica* 25
10. *Frumuseţea primăveriĭ* (cu fond poetic) de *Autor* . . 37
§ 9. Composiţiĭ poetiče; imaginĭ; poeţĭ 38

Pag.

11. *Sfârşit de tómnă* de *V. Alecsandri* 39
12. *Cucórele* de *V. Alecsandri* 40
13. *Tómna* de *St. O. Iosif* 41
§ 10. Recapitulare; originalitatea de fond şi formă 41
14. *Bogdănescii* de *N. Beldiceanu* 42
15. *Păţăniile Grecilor în ţările romane şi firea lor* de *I. Neculce* 44
16. *Basarabia* de *B. P. Hasdeu* 46

CAP. III.

Descripţiunea prosaică.

17. *Biserica din Bălinescĭ* de *Al. Odobescu* 48
§ 11. Descripţiunea; descripţiunea prosaică. Tema; compunerea descripţiunilor prosaice 52
Planul composiţiuniĭ *Grădina publică din X* 54
18. *Măgurile din Ibănescĭ de Al. Odobescu* 55
§ 12. Neologisme; cuvinte băştinaşe 57
§ 13. Speciile neologismelor 60
19. *O casă boerésca* de *I. Ghica* 61
§ 14. Tabloul 64
§ 15. Compunerea tablouluĭ 65
§ 16. Neologisme estetice 66
§ 17. Arhaisme 66
Planul composiţiuniĭ *Oraşul X* 67
20. *Fundul Oceanuluĭ* de *S. Mehedinţĭ* 68
21. *Oraşul Tanger* după *V. Alecsandri* 70
22. *Ştefan cel Mare* de *Grigorie Ureche* 71
§ 18. Portretul; trăsurĭ caracteristice 73
23. *Portretul luĭ Ţepeş din Ambras* de *I. Bogdan* 73
§ 19. Compunerea portretuluĭ 76
Planul composiţiuniĭ *Portretul colegului X* 76
24. *Bârnovschi Vodă* de *Miron Costin* 77
25. *Constantin Vodă* de *I. Neculce* 77
26. *Câinele* de *Mihail C. Vlădescu* 78
§ 20. Caracterul; compunerea luĭ 82
27. *Barza* de *Buffon* 84
Planul composiţiuniĭ *Ţăranul român* 86
28. *Ţepeş şi Ivan Gróznicul* de *I. Bogdan* 87
§ 21. Paralela; compunerea eĭ 91
§ 22. Barbarisme 92
29. *Carol XII şi Petru cel Mare* de *Voltaire* 92

Pag.

30. *Mesopotamia odinióră şi adĭ* de *Teohari Antonescu* . 93
§ 23. Paralela asupra unuĭ singur lucru 96
Planul compositiunii *Ţăranul şi orăşanul* 96
31. *Leul şi Ţigrul* de *Buffon* 97
§ 24. Recapitulare asupra descrierii prosaice 98

CAP. IV.

Naraţiunea prosaică.

32. *Din viaţa luĭ Creangă* de *I. Creangă* 100
§ 25. Naraţiune; naraţiune prosaică; momente; autobiografia . . . 103
§ 26. Provincialisme; stil popular 105
33. *Nicolae Bălcescu* de *Gh. Adamescu* 105
§ 27. Tema naraţiunii; biografia 108
§ 28. Compunerea uneĭ biografiĭ 110
§ 29. Stil sciinţific, didactic 111
Planul compositiunii *Biografia M. S. Regeluĭ Carol I* . 112
34. *Mórtea luĭ Potcóvă-Vodă* de *Talducci*, trad. de B. P. Hasdĕŭ 113
§ 30. Memoriĭ. — Compositiĭ istorice 116
35. *Ghica-Vodă* şi *Vizirul Kiupruliul* de *I. Neculce* . . 117
§ 31. Istorióra; tradiţiunea 119
§ 32. Farmecul poetic al istorióreĭ; peripeţiile 120
§ 33. Compunerea istorióreĭ 121
§ 34. Turcisme 122
36. *Tigrul păcălit* de *Al. Odobescu* 122
§ 35. Calităţile generale ale stiluluĭ; puritatea, corecţiunea, claritatea 130
§ 36. Calităţĭ particulare ale stiluluĭ; naivitatea, eleganţa . . . 131
37. *Legenda corbuluĭ* de *S. Fl. Marian* 133
§ 37. Legenda 133
§ 38. Demnitatea (nobleţea) stiluluĭ. Stil trivial, vulgar josnic. . 134
38. *Vulpea bércă* de *Al. Odobescu* 134
39. *Dómne feresce de maĭ rĕŭ* de *Anton Pann* 137
§ 39. Snóva 138
Planul compositiunii *Cum şi-a pierdut ursul códa* 139
§ 40. Versificare: mĕsură, rimă, ritm, cesură 140
40. *Ion Rótă şi Unirea* de *I. Creangă* 141
41. *Din viaţa luĭ Anton Pann* de *D. Teleor* 145
42. *Din viaţa luĭ Nicu Bălcescu* de *I. Ghica* 146
§ 41. Elemente narative şi descriptive 154
§ 42. Recapitulare asupra naraţiunii prosaice 156

Pag.

CAP. V.

Dialogul prosaic.

43. *Libertatea* de *Gh. Adamescu* 158
§ 43. Dialogul; dialogul prosaic 161
§ 44. Stilul dialogilor 161

CAP. VI.

Descrierea poetică.

44. *Malul Siretuluĭ* de *V. Alecsandri* 162
§ 45. Descripţiunea poetică. Pastelul 163
§ 46. Compunerea descrierii poetice. In ce stă poesia uneĭ descrierĭ 165
§ 47. Stil figurat şi stil propriŭ. Figurĭ; metaforă; stil metaforic. 167
45. *O priveliște din ţară* de *Al. Odobescu* 167
§ 48. Tabloul poetic. Analisa literară 170
§ 49. Comparaţiunea 171
§ 50. Epitetele 172
46. *Tunetul de primăvară* de *V. Alecsandri* 172
§ 51. Descripţiunea narativă 173
47. *Căruţa luĭ Moş Nichifor Coţcarul* de *I. Creangă* . . 174
§ 52. Stil humoristic. — Ironia 175
48. *Cahul* de *Th. Şerbănescu* 176
§ 53. Stil comic 177
§ 54. Iperbola şi personificarea. Figurĭ de cuvînt, de cugetare, epitete 178
49. *Valea Motruluĭ* de *Al. Odobescu* 178
50. *Bărăganul* de *V. Alecsandri* 179
§ 55. Enumeraţiunea şi repetiţiunea 181
§ 56. Stil sever 182
51. *O ḑi de ĕrnă pe muscele* de *Delavrancea* 182
52. *Mieḑul erneĭ* de *V. Alecsandri* 183
53. *Seceta* de *St. O. Iosif* 184
54. *Ianuariŭ* de *Duiliŭ Zamfirescu* 185
55. *Viscolul* de *V. Alecsandri* 186
§ 57. Gradaţiunea 187
56. *Grădina luĭ Bujor* de *I. Adam* 187
§ 58. Stilul afectat; naturalul stiluluĭ 189
57. *Drumul spre Sărăceni* de *I. Slavici* 190
58. *Magul* de *M. Eminescu* 191
§ 59. Portretul poetic; imaginĭ plastice 193

Pag.

59. *Ştefan cel Mare în Codul Cosminuluĭ* de *V. Alecsandri* 193
60. *La Sevastopol* 195
§ 60. Contemplaţiunea saŭ meditaţiunea poetică 197
§ 61. Armonia stiluluĭ; cacofonia; onomatopeea 198
§ 62. Sinecdoca; antitesa; exclamaţiunea; interogaţiunea. 199
61. *Dor de dus* de *Th. Şerbănescu* 200
§ 63. Ode saŭ cântece 201
§ 64. Compunerea odelor 201
62. *Doina*, poes. pop. (Col. *V. Alecsandri*) 202
§ 65. Doina 203
63. *Rĕsunetul* de *Andreĭ Murĕşanul* 203
§ 66. Marşul 205
§ 67. Poesiĭ artistice şi sociale 206
§ 68. Metonimia 207
§ 69. Apostrofa; perifrasa; alegoria; blestemul 208
§ 70. Stilul energic şi vehement 208
§ 71. Recapitulare asupra descrieriĭ poetice 208

CAP. VII.

Naraţiunea poetică.

64. *Furtuna* de *St. O. Iosif* 211
§ 72. Naraţiunea poetică 215
§ 73. Istorióra şi naraţiunea poetică 216
§ 74. Idila 216
65. *Bunicul* de *Delavrancea* 217
§ 75. Elemente dialogice şi descriptive în naraţiune 220
§ 76. Legătura dintre caractere şi fapte în naraţia poetică 221
66. *Mórtea luĭ Castor* de *I. A. Brătescu-Voineştĭ* 221
§ 77. Nuvela 226
67. *Aliuţă* de *N. Gane* 226
§ 78. Suspensiunea 235
68. *Alexandru Lăpuşnénu* de *Costache Negruzzi* 235
§ 79. Nuvela istorică 256
§ 80. Elementele prosaice din nuvela istorică 256
§ 81. Personagiĭ principale şi secundare 257
§ 82. Stilul fin 258
69. *Baiazid şi Mircea* de *M. Eminescu* 259
§ 83. Poema epică 263
§ 84. Stilul sublim 263
§ 85. Stilul simplu şi temperat 264
70. *Ţara în picióre* (din «Dumbrava Roşie») de *V. Alecsandri* 264

Pag.

§ 86. Fragmentul 267
71. *Dolca*, poes. pop. (Col. *V. Alecsandri*) 267
§ 87. Poesiĭ populare ; variante. Cântece bĕtrânescĭ saŭ balade epice . 271
§ 88. Naraţiunĭ epice ; naraţiunĭ lirice 272
72. *Negustorul şi Nerodul* de *Anton Pann* 272
§ 89. Anecdota 276
§ 90. Composiţiĭ poetice realiste 276
73. *Ţiganul cinstit* de *Th. D. Speranţă* 276
74. *Drapelul* de *Dem. Ollănescu-Ascanio* 279
75. *Povestea porcului* de *I. Creangă* 281
§ 91. Naraţiunĭ idealiste saŭ fantastice 285
§ 92. Basmul saŭ povestea 285
§ 93. Elocuţiunea naraţiunilor idealiste 286
§ 94. Idiotisme 286
76. *Nunta Zamfiriĭ* de *G. Coşbuc*. 286
§ 95. Basmele, isvor de poesie 291
§ 96. Ipotiposa 291
77. *Sfinţiĭ din Raiŭ* (din «Ţiganiada») de *I. Budai-Deleanu* 292
§ 97. Epopee ; miraculos ; eroĭ. Epopee eroică ; epopee comică . . 296
78. *Câinele şi căţelul* de *Gr. Alexandrescu* 296
§ 98. Fabula ; apologul. 298
79. *Carele cu ŏle* de *Al. Donicĭ*. 299
§ 99. Poesiĭ didactice. Satira 301
80. *O sĕră de vară* de *I. Heliade-Rădulescu* 301
§ 100. Naraţiunea descriptivă 303
81. *Vânătŏrea pe Bărăgan* de *Al. Odobescu* 303
82. *Stativele* de *N. Beldiceanu* 306
§ 101. Descripţiĭ cu forma narativă 308
§ 102. Recapitulare în privinţa naraţiuniĭ poetice 308

CAP. VIII

Dialogul poetic.

83. *Ovidiŭ* (fragment) de *V. Alecsandri* 310
§ 103. Dialogul dramatic (drama). Modul luĭ de representare. . . . 315
§ 104. Composiţia drameĭ 316
§ 105. Relaţia dintre descriere, naraţiune şi dialog 317
84. *Despot-Vodă* (fragment) de *V. Alecsandri* 317
§ 106. Drama propriŭ ḑise ; tragedia. 326
85. *O scrisŏre perdută* de *I. L. Caragiale*. 326
§ 107. Comedia. 331
§ 108. Condiţiile personagiilor dramatice dintr'o comedie 331
§ 109. Recapitulare asupra dialoguluĭ poetic 332

Pag.

CAP. IX

Descrierea retorică.

86. *Ardélul* de *N. Bălcescu* 333
§ 110. Descripţiunea retorică 334
§ 111. Condiţiile descripiuniĭ retorice. Sinceritatea 336
§ 112. Idem. Lipsa de contraḍiceriĭ şi exageraţiĭ 337
87. *Cântarea României* (fragment) de *Al. Russu* 337
§ 113. Speciile descrieriĭ retorice 338
88. *Sfârşitul veriĭ la noĭ* de *Aulor* 339
89. *Ieremia Golia* de *B. P. Hasdeŭ* 341
90. *Beţia de cuvinte* de *T. Maiorescu* 342
§ 114. Finețea stiluluĭ retoric 344
91. *Limba de aḍĭ a Românilor* de *I. A. Rădulescu-Pogoneanu* 344
§ 115. Acumulaţiunea; contrastul 350
92. *Românul* de *V. Alecsandri* 351
93. *Doĭ 1821* de I. *Heliade-Rădulescu* 355
§ 116. Paralela retorică. 358
§ 117. Recapitulare asupra descrieriĭ retorice 358

CAP. X

Naraţiunea retorică.

§ 118. Naraţiunea retorică. 360
§ 119. Condiţiile naraţiunilor retorice 361
§ 120. Speciile şi regulele de compunere ale naraţiunilor retorice . 362
94. *Alex. Donicĭ* de *Costache Negruzzi* 362
95. *Activitatea luĭ V. Alecsandri* de *I. Bianu* 367
96. *Omul de ţară* de *Costache Negruzzi* 369
§ 121. Istorióra morală 373
§ 122. Recapitulare asupra naraţiuniĭ retorice 373

CAP. XI

Dialogul retoric.

97. *Cleveticĭ* de *V. Alecsandri* 374
§ 123. Dialog retoric 379
§ 124. Monologul 379
98. *Uriaşul* de *Victor Hugo* trad. de C. Negruzzi 380
§ 125. Forma dialogică în descriere şi naraţiune 382
99. *Durerea luĭ Iov* trad. de *G. O. Gârbea* 382
§ 126. Recapitulare asupra dialoguluĭ; recapitulare generală; literatura 384

BIBLIOTECA Centrală Universitară

Tip. GUTENBERG, Joseph Göbl, Bucurescĭ.